SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director D. GUSTI

An I · N: 7-9
Iulie - Septembrie

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Revista Secţiei Sociologice a Institutului Social Român

Director: D. GUSTI

Anul I. Nr. **7-9.** Iulie-Septembrie 1936.

CUPRINSUL:

CRONICI:

DOCUMENTE:

RECENZII:

INSEMNĂRI

Coperta şi vignetele de LENA CONSTANTE.

Apare lunar. Exemplarul: 15 lei. *Abonamentul* anual pentru şcoli şi particulari 150 lei, 1000 lei pentru autorităţi şi instituţii.

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: Institutul Social Român, Piaţa Romană 6, etaj III. (Palatul Academiei de Inalte Studii Comerciale şi Industriale), Bucureşti.

D-nii autori şi editori sunt rugaţi să trimită publicaţiile despre care doresc să luăm notă, în două exemplare, pe adresa redacţiei.

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
Director: D. GUSTI
Anul I. No. 7-9 Iulie-Septembrie 1936

TEMEIURILE TEORETICE ALE CERCETĂRILOR MONOGRAFICE

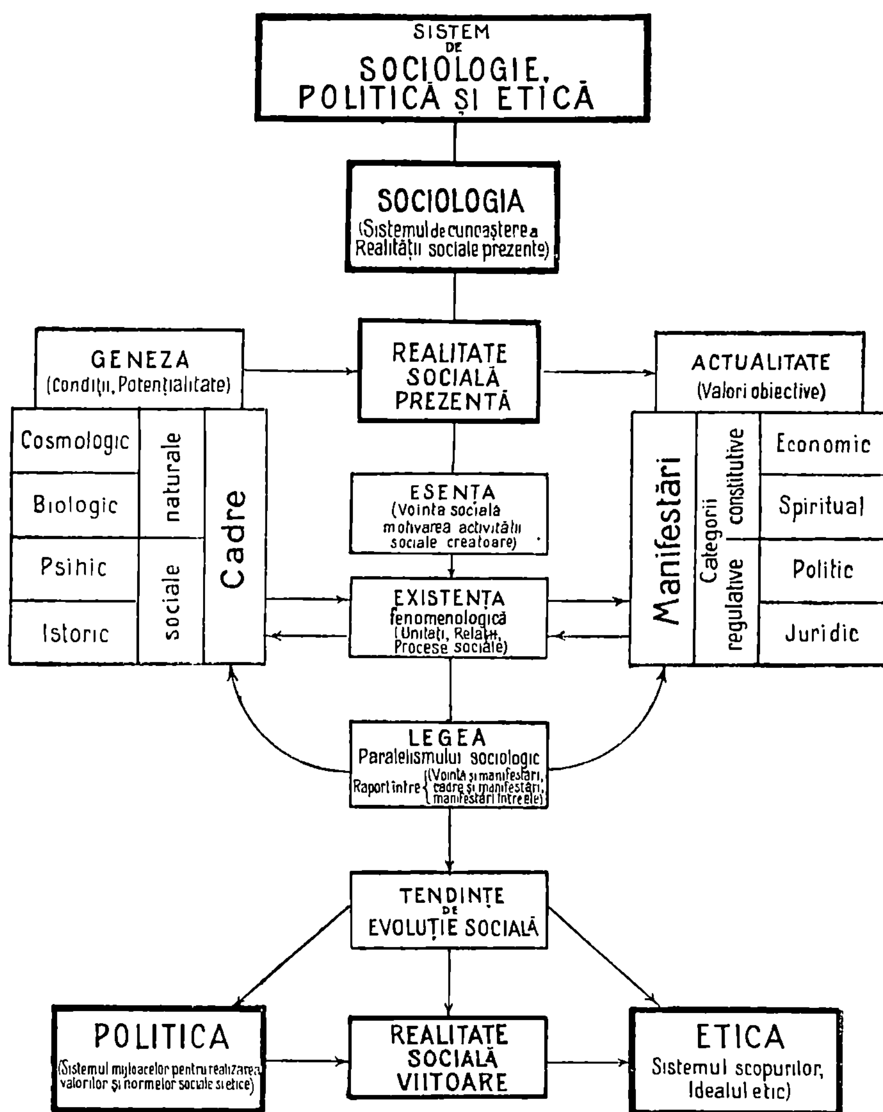
Revista noastră a luat ființă din nevoia de lămurire și îndrumare a lucrărilor întreprinse în materie de sociologie monografică și de acțiune culturală românească, pentrucă astăzi există mai mult ca oricând dorința de a cunoaște și de a înălța realitatea socială dela noi, muncă pe care noi am început-o încă din 1925. Credincioși acestui punct de plecare, ne-am străduit număr de număr să realizăm programul nostru.

Una din lipsurile de până acum, pe care încercăm să o împlinim cel puțin în parte în articolul de față, este o prezentare a principiilor teoretice care stau la baza cercetărilor monografice, ca să punem în lumină justă programul întreg al muncii noastre, fără de care aceasta își pierde orice unitate și fără de care nu poate fi înțeleasă. Ne gândim la sistemul de sociologie care călăuzește dela început cercetările monografice. Firește că principiile acestea de sociologie au fost publicate în lucrări mult mai cuprinzătoare (vezi: D. Gusti: Sociologia militans, Traian Herseni: Teoria monografiei sociologice și H. H. Stahl: Tehnica monografiei sociologice) dar nu toți cititorii noștri au putut lua cunoștință de ele [1]. Unele nedumeriri exprimate în ultimul timp față de lucrările monografice, lăsând la o parte cele pornite din sentimente personale sau resentimente (Ovid Densusianu, Traian Brăileanu etc.), își au originea tot în lipsa de cunoaștere exactă a concepției noastre sociologice. Infățișăm prin urmare pe scurt, dar integral, sistemul nostru de sociologie, și vom reveni asupra aspectelor parțiale și a metodelor de lucru pentru mai multă adâncire și o mai bună lămurire. Ca să ușurăm înțelegerea celor ce expunem, publicăm și schema grafică a sistemului, cu rugămintea ca cititorii să o folosească alături de citirea textului.

O primă precizare pe care am crezut-o necesară în studiul științelor sociale și care a format obiectul uneia din lucrările noastre din tinerețe (Sozialwissenschaften, Soziologie, Ethik und Politik, Berlin 1909), este raportul dintre sociologie, etică și politică, cele trei științe fundamentale ale vieții sociale, precizare menită să arate nu numai deosebirea de punct de vedere (de atitudine) sau de metodă, dar și legătura lor organică, de completare reciprocă. Intr'adevăr mintea omenească

1) Cf. și D. Gusti: La monographie et l'action monographique en Roumanie (Paris, Domat-Montchrestien, 1935); D. Gusti și T. Herseni: Elemente de sociologie. Cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru; ed. II. 1936; manual de liceu, folositor începătorilor în genere. Traian Herseni: D. Gusti. Un sistem de sociologie, etică și politică (în Arhiva pentru știința și reforma socială, 1933, iar recent în Mélanges D. Gusti, 1936); H. H. Stahl: Monografia unui sat. Cum se alcătuește, spre folosul căminului cultural. (Fundația Regală Principele Carol, 1936); T. Herseni: Realitatea socială. (Institutul Social Român, 1935).

poate avea două atitudini de cunoaştere faţă de realitatea socială: 1) fie că stabileşte starea ei la un moment dat, căutând să o cerceteze aşa cum este ea, în care caz emite judecăţi de constatare; 2) fie că încearcă să aprecieze realitatea în raport cu idealul moral, arătând cum ar trebui ea să fie, în care caz lucrează cu

Grafic sinoptic al sistemului de sociologie după care întreprindem cercetările monografice

judecăţi de valoare. De pildă, faţă de realitatea socială românească de azi putem adopta deopotrivă una sau alta din cele două atitudini. Putem stabilì exact felul în care ea se prezintă, făcând abstracţie dacă constitue un rău sau un bine acest fel de a fi. Stabilim astfel numărul bolnavilor alături de al sănătoşilor, stabilim numărul săracilor, alături de al bogaţilor, al analfabeţilor alături de al învăţaţilor, împreună cu împrejurările cărora se datoreşte această stare. Grija cercetătorului se îndreaptă exclusiv către exactitatea celor stabilite, ca ele să corespundă într'ade-

văr cu realitatea. Dar putem adopta şi altă atitudine: să vedem ce este bine şi ce este rău în realitatea socială, cum să se evite boala, sărăcia, incultura şi cum ar trebui să fie o societate românească perfectă. De astădată grija cercetătorului se îndreaptă către idealul social, care dă criteriul de apreciere a realităţii sociale prezente şi scopul de înfăptuit în orice acţiune socială. Acestor două atitudini de cunoaştere le corespund două ştiinţe sociale fundamentale: 1) o ştiinţă de constatare şi explicare, ştiinţa realităţii sociale aşa cum se găseşte în prezent: *Sociologia* şi 2) o ştiinţă de apreciere şi valorificare, ştiinţa normelor, a scopurilor vieţii sociale şi a idealului moral, ştiinţa realităţii sociale viitoare, a societăţii ideale: *Etica.* Intre realitatea socială prezentă, adică gata înfăptuită şi realitatea socială viitoare, adică idealul de realizat, se deisfăşoară o a treia activitate, care dă naştere la o nouă categorie de probleme ştiinţifice: activitatea de transformare a realităţii sociale prezente în conformitate eu idealul etic sau activitatea de realizare a valorilor şi normelor sociale şi etice, sistemul de mijloace care constitue obiectul unei alte ştiinţe sociale: *Politica.* Aşa dar studiul complet al realităţii sociale cuprinde trei discipline ştiinţifice: una de constatare şi explicare a realităţii sociale prezente: sociologia, una de stabilire a scopurilor vieţii sociale şi a idealulul moral: etica şi în sfârşit, una de cercetare a mijloacelor menite să realizeze scopurile sociale şi idealul moral: politica. Aceste trei ştiinţe trebuesc neapărat diferenţiate, ele nu pot fi contopite într'o singură ştiinţă, dar nu pot fi nici complet desfăcute, ele se sprijină una pe alta, formează împreună un sistem unitar de a concepe viaţa socială. Ele trebue diferenţiate pentrucă răspund la nevoi diferite de cunoaştere şi privesc momente deosebite din desfăşurarea realităţii sociale. Nevoia de a constata realitatea este diferită de nevoia de a stabili idealul social şi amândouă se deosebesc de nevoia de a stabili mijloacele prin care realitatea poate fi modificată după ideal. Tot aşa societatea gata înfăptuită, cu societatetea viitoare de natură ideală şi operaţia însăşi de transformare socială sunt momente deosebite. Totuşi nevoi diferite nu însemnează nevoi străine una de alta şi nici momente deosebite nu însemnează momente disparate. De fapt e vorba de o singură mare realitate în curs de desfăşurare şi cele trei nevoi de cunoaştere sau cele trei momente ale realităţii, cu ştiinţele lor corespunzătoare, nu sunt decât nevoi privitoare la momentele aceluiaş proces de viaţă, care cere un sistem unitar de cunoaştere. Etica nu poate stabili idealul social fără să ţină seama de realitatea socială, adică de sociologie şi de mijloacele care îl pot realiza, adică de politică. Tot aşa politica nu poate stabili mijloacele de realizare socială fără cunoaşterea idealului de înfăptuit şi a realităţii menită să fie reformată, cu alte cuvinte ea are nevoie atât de sociologie cât şi de etică. Şi însfârşit sociologia nu poate înţelege complet natura vieţii sociale, dacă nu ţine seamă de caracterul ei voluntar, de faptul că urmăreşte scopuri şi mânueşte mijloace, întâmplări pe care le studiază în chip special etica şi politica. Prin urmare aceste trei ştiinţe în acelaş timp se deosebesc. dar fac o singură unitate, în sensul de părţi armonioase în sânul aceluiaş sistem de cunoaştere. In cele ce urmează ne limităm la înfăţişarea sistemului nostru de sociologie.

Obiectul sociologiei, cum am văzut, este realitatea socială prezentă. Se înţelege atunci că orice sistem de sociologie trebue să cuprindă o concepţie despre obiectul ei. Concepţia aceasta generală ne călăuzeşte apoi în cercetările sociologice mai amănunţite, cum sunt cercetările monografice săteşti.

Prima întrebare şi desigur cea mai însemnată privitoare la realitatea socială, într'un sistem riguros de gândire, priveşte esenţa sau natura ei, adică nota prin care societatea se deosebeşte de alt gen de realitate. Prin ce se deosebeşte realitatea socială de lumea înconjurătoare nesocială? Prin relativa independenţă a voinţei omeneşti de lumea înconjurătoare, cu alte cuvinte prin caracterul ei voluntar. Intr'adevăr universul în genere este stăpânit de legi oarbe, de o cauzalitate

strict mecanică, de raporturi necesare dela efect la cauză, fără o finalitate şi fără un înţeles. Realitatea socială tocmai dimpotrivă, înfăţişază un domeniu de activitate conştientă, în care voinţa umană urmăreşte scopuri, mânueşte mijloace şi în care faptele capătă un înţeles. Activitatea socială este de natură creatoare şi-şi are izvorul în voinţa liberă a omului, nu în cauzele oarbe ale naturii. Prin urmare ceea ce deosebeşte societatea omenească de tot restul universului sau ceea ce opune universului material un nou univers, cel moral, este voinţa. De aceea susţinem că voinţa socială este esenţa realităţii sociale.

Voinţa socială este esenţa realităţii sociale nu numai pentrucă reprezintă trăsătura caracteristică a acesteia faţă de alte genuri de realităţi, dar şi pentrucă este izvorul întregei vieţi sociale, realitate pe care o găsim înapoia tuturor fenomenelor sociale, acestea fiind produsele şi creaţiile ei. De aceea mereu ne vom referi la voinţă în tot decursul discuţiilor care urmează.

Realitatea socială ca esenţă nu cuprinde însă realitatea socială întreagă. Voinţa este doar un principiu obţinut pe cale de abstracţie, din nevoia gândirii de a înţelege şi a clasifica. Realitatea întreagă, pe care ştiinţa nu o poate nesocoti, adică existenţa fenomenologică, societatea aşa cum apare cercetătorului, este mult mai complexă şi mai bogată. Mai întâi, orice societate omenească ne apare ca o grupare de oameni care vieţuesc laolaltă şi formează un corp unitar, o unitate de viaţă, pe care o numim unitate socială. Unităţile sociale, după cum am arătat pe larg într'un studiu anterior (v. Sociologia unităţilor sociale, din Nr. 6 al rev.), se pot constitui dela simplele grupări convenţionale şi trecătoare, până la instituţiile cu un caracter exterior şi cu o putere de constrângere aproape absolută faţă de indivizi şi la comunităţile sociale, unităţi obişnuelnice, indestructibile şi legate de însăşi fiinţa omului ca atare. Unitatea socială se desface înlăuntru într'o sumedenie de relaţii obiective şi reciproce între indivizii componenţi, adică relaţii sociale, iar în timp se desfăşoară într'o neîncetată mişcare de creştere sau descreştere, de diferenţiere sau omogenizare, de socializare sau individualizare, — mişcări care aduc cu vremea schimbarea totală a structurei actuale a unităţii sociale, şi care se numesc cu un nume tehnic: procese sociale. Iată ce formează existenţa fenomenologică a societăţii: unităţile, relaţiile şi procesele sociale. Fenomenele acestea nu trebue să le socotim însă ca realităţi distincte; de fapt ele formează o singură realitate, cum vom avea prilejul să mai accentuăm. Voinţa socială naşte viaţa laolaltă, care se desfăşoară într'o reţea unitară de relaţii, unitatea socială şi care în decursul timpului se supune diferitelor procese sociale. Deosebirile le facem noi, din nevoile ştiinţei de a distinge pentru a lămuri; realitatea însă e una şi nedivizată.

Unităţile sociale înzestrate cu voinţă, aşa dar cu putere de manifestare proprie, îşi desfăşoară existenţa în nenumărate chipuri, pe care le numim activităţi sau manifestări sociale. Termenii înşişi arată natura lor voluntară, pentrucă activitatea sau manifestarea trebue să fie a cuiva şi sunt într'adevăr ale voinţii sociale, sau ale unităţii înzestrate cu voinţă. Noi am încercat în sistemul nostru, să punem o ordine logică în variatele manifestări sociale, să le reducem la câteva categorii fundamentale, după caracterul lor de omogenitate structurală şi funcţională. Am ajuns astfel să stabilim că manifestările sociale se pot reduce la patru mari categorii: manifestările economice, spirituale, politice şi juridice. Să vedem ce însemnează fiecare din ele şi dacă nu pot fi reduse după caractere mai generale la categorii mult mai cuprinzătoare, dar nu mai puţin semnificative. Omul prin faptul că se asociază cu alţii, că trăeşte în societate, nu se poate desprinde de trebuinţele lui de viaţă, ci dimpotrivă, le multiplică la nesfârşit. De aceea societatea trebue să depună cu necesitate o activitate în vederea satisfacerii trebuinţelor omeneşti, activitate pe care o numim cu termenul obişnuit, activitate economică. Nu există viaţă socială fără o viaţă economică sau mai exact o viaţă

socială care să nu cuprindă ca o parte integrantă, de natură constitutivă şi o activitate economică. Se înţelege însă că societatea nu se reduce la economie, cu toate că o cuprinde cu necesitate. In afară de valorile economice, cu un caracter de relativitate, fiind vorba întotdeauna de mijloace menite să satisfacă nevoi în afară de ele, omul, fiinţă superioară, înzestrată cu conştiinţă, cunoaşte şi valori absolute şi activităţi care, cel puţin în faza actuală de desvoltare, au un scop în ele înseşi, valorile religioase, estetice, morale, ştiinţifice, filosofice — pe care le numim cu un singur cuvânt, valori spirituale. De valorile acestea se leagă o altă categorie de activitate socială, activitatea spirituală, tot ca o parte integrantă, constitutivă a societăţii. Dacă urmărim materia sau conţinutul relaţiilor sociale dintre oameni, care la rândul lor constituesc unităţile, adică formele de convieţuire omenească, vom găsi că ele sunt întotdeauna sau de natură economică sau de natură spirituală. Aceste două manifestări formează cuprinsul însuşi al vieţii sociale, substanţa, miezul societăţii, ceea ce ea este la un moment dat, de aceea le numim manifestări constitutive, cuprinzându-le sub o nouă categorie, dintr'un nou punct de vedere.

Manifestările constitutive, prin felul lor substanţial, de conţinut, nu se pot menţine singure, fără categorii care să le modeleze, să le coordoneze, să le unifice, cu un cuvânt să le organizeze şi reglementeze. Societatea depune într'adevăr ca să se menţină şi o seamă de categorii regulative. Acestea sunt reductibile la două fundamentale. O categorie care reglementează static viaţa economică şi spirituală, încercând să le definească în forme actuale precise, activitatea juridică şi o categorie dinamică, privitoare la adaptarea necontenită a lor la noile împrejurări de viaţă, activitatea politică. Aceste două manifestări nu au un conţinut propriu, ele au un caracter formal sau funcţional, reglementează numai şi fac cu putinţă astfel, activităţile economice şi spirituale. Se înţelege însă că societatea întreagă le cuprinde pe toate cu necesitate, căci nici forma nu poate exista fără conţinut şi nici conţinutul fără formă. Societatea este de fapt totalitatea sintetică a celor patru manifestări, a manifestărilor economice, spirituale, juridice şi politice. Iată cum se înfăţişează realitatea socială ca valori obiective, actualizate prin voinţa socială. Intervin însă noui consideraţii ştiinţifice.

Voinţa socială depune activităţile sociale şi actualizează prin propriul ei dinamism valorile obiective, dar libertate nu însemnează lipsa totală a oricărei determinări. Voinţa este şi ea provocată de diverşi factori ai lumii înconjurătoare, acţiune faţă de care manifestările ei apar ca reacţiuni, apoi în însăşi activitatea ei spontană are nevoie de împrejurări favorabile pentru a reuşi pe deplin, încât voinţă autonomă nu însemnează voinţă absolut independentă. Totuşi apare aici o deosebire însemnată între ce se petrece în domeniul cauzalităţii şi a determinismului natural şi între cauzalitatea socială. Din moment ce societatea este dotată cu o putere proprie de acţiune şi de reacţiune, lumea înconjurătoare n'o mai determină strict cauzal, ci doar o condiţionează. Deosebirea e că în domeniul naturii o cauză are întotdeauna acelaş efect, pentrucă determinismul porneşte numai din ea, câtă vreme în domeniul societăţii un factor favorizează, face cu putinţă deci, ca o pură condiţie, o manifestare care îşi are originea propriu zisă în puterea voinţei. In chipul acesta cauzalitatea socială ne apare dublă: lăuntrică, pornită din voinţă şi exterioară, pornită dela condiţiile de realizare. Se înţelege atunci că pentru geneza societăţii trebue să facem apel, după studiul manifestărilor, la studiul condiţiilor, care ne apar faţă de valorile sociale actualizate, ca virtualităţi, ca potenţe pe care voinţa le poate înfăptui. O societate poate să aleagă după structura voinţei o manifestare sau alta, dar limita acestor manifestări este cuprinsă în condiţiile sau cum le numim noi, în cadrele ei. Să vedem însă care sunt cadrele sau condiţiile societăţii.

In principiu nimic din ce ne înconjoară nu este cu desăvârşire străin pentru

viaţa omului şi implicit pentru activităţile sociale. Universul întreg poate condiţiona într'un fel sau altul societatea, dela cele mai îndepărtate astre, cu alcătuirea întreagă a lumii, până la mediul geografic: munţi, ape, vânturi, floră, faună etc. Din pricina aceasta am crezut că trebue să se socotească printre cele dintâi cadre ale societăţii, cadrul cosmologic. Inţelegem sub acest termen toate condiţionările pe care le sufere societatea din partea naturii înconjurătoare cu excepţia naturii omeneşti, care acţionează în alt chip şi cu altă putere asupra ei. Ne referim în primul rând la natura biologică a omului. Societatea compusă cu necesitate din indivizi umani sufere diferite înrâuriri din partea realităţii biologice a acestora, din partea raselor, a eredităţii, a bolilor, a capacităţii înnăscute etc. Toate înrâuririle sau mai exact condiţionările acestea le urmărim sub denumirea de cadru biologic. Aceste două cadre, cel cosmologic şi cel biologic, epuizează împreună domeniul naturii, de aceea le numim şi cadre naturale. Societatea sufere însă condiţionări şi din partea ei însăşi fie în decursul timpului în înţelesul că momentul actual este condiţionat de toate cele precedente, fie prezent, în înţelesul că o unitate socială este condiţionată de viaţa sufletească a indivizilor care o compun şi de toate celelalte unităţi sociale care o înconjoară. De astă dată cele două condiţionări sunt de natură socială şi le numim: istorice şi psihice. Aşa dar societatea este condiţionată în desfăşurarea puterii ei de voinţă de patru cadre: cadrul cosmologic, cadrul biologic, cadrul istoric şi cadrul psihic, deosebite se înţelege din nevoi de metodă, dar care în realitate acţionează toate deodată impunând societăţii un anumit fel de a fi, pe care-l aflăm în momentul cercetării.

O precizare pe care am ţinut întotdeauna s'o facem în sistemul nostru, ca să se înţeleagă exact poziţia lui faţă de altele şi ca să ocolim unele greşeli desminţite sistematic de realitate, e că nici cadrele, nici manifestările sociale, nici ele în raport unele cu altele nu pot fi reduse una la alta, ci toate există şi acţionează deodată sau cu un termen tehnic: *paralel.* Am crezut chiar că e nevoie să formulăm acest adevăr ca un principiu sau ca o lege, pe care am numit-o *legea paralelismului sociologic.* E vorba de un întreit paralelism. Un paralelism între manifestări: acestea nu pot fi reduse una la alta, cum fac de pildă marxiştii prin reducerea manifestărilor spirituale, juridice şi politice la cele economice, căci de fapt toate există deodată şi se determină reciproc, fiind părţile componente ale întregului social, ale societăţii ca totalitate. In al doilea rând un paralelism între cadre: după cum am remarcat cadrele nu condiţionează separat viaţa socială ci toate în acelaş timp. De aceea în explicarea vieţii sociale trebue să se ţină seamă de toate cadrele şi să se socotească deci ca parţiale sau neîndestulătoare toate încercările de a lămuri societatea printr'un singur cadru, ori care ar fi el. In sfârşit în al treilea rând, un paralelism între cadre şi manifestări, care decurge din primele două. O societate reală va fi condiţionată întotdeauna de toate patru cadrele şi va depune toate patru manifestările, dar cadrele nu pot fi reduse la manifestări, nici manifestările la cadre, pentrucă ele reprezintă funcţiuni deosebite, chiar dacă nu pot exista decât împreună.

După toate acestea putem defini societatea ca totalitatea autonomă, motivată de voinţa socială, a manifestărilor paralele: economice şi spirituale (constitutive), juridice şi politice (regulative), condiţionate de cadrul (natural) cosmologic şi cel biologic şi de cadrul (social) istoric şi psihic.

Continua desfăşurare a vieţii sociale, pornită din dinamismul voinţii şi acţiunea neîncetată a cadrelor, schiţează în prezent tendinţe de evoluţie către societatea viitoare, ultima problemă a sociologiei, prin care se leagă, după cum am văzut, în chip organic de problemele de etică privitoare la scopurile şi idealul urmărite prin tendinţele sociale şi de problemele de politică privitoare la mijloacele prin care tendinţa socială va realiza scopurile şi va înfăptui idealul social. Iată sistemul închis şi complet al realităţii sociale în concepţia noastră de gândire. Ne mai rămâne să

arătăm în puţine cuvinte, cum întemeiază acest sistem cercetările monografice, ca aplicări metodice ale lui în studiul realităţii sociale româneşti.

Spre diferenţă de ce se face în altă parte, monografiile sociologice concepute de noi au această originalitate că nu lasă nestudiat nimic din ce e semnificativ din cuprinsul unei unităţi sociale, cum este în cazul monografiilor rurale satul. Faptul acesta se datoreşte tocmai aplicării sistemului înfăţişat, în cercetările monografice, ca un adevărat plan de lucru menit să ne ferească de confuzii şi să ne asigure o atingere a tuturor feţelor relevante ale realităţii sociale. Monografia sociologică românească nu se mulţumeşte numai cu studiul unei manifestări, cea spirituală sau cea economică, aşa cum ar face folklorul sau etnografia şi nici cu studiul unui singur cadru, cel cosmologic sau cel istoric, cum ar face antropogeografia sau istoria, ci caută să analizeze integral un sat în structura sa de subunităţi, relaţii şi procese sociale, cu toate manifestările pe care le depune şi toate cadrele care îl condiţionează. Iar în prelucrarea materialului respectă o ordine sistematică prin care nici manifestările nici cadrele nu se confundă între ele şi cu atât mai puţin cadrele cu manifestările, ca în atâtea sisteme pe care noi le-am criticat în alte lucrări ale noastre (v. Sociologia militans, cap. Realitate, ştiinţă şi reformă socială şi Sociologia monografică ştiinţă a realităţii sociale).

Monografia sociologică trebue să cuprindă aşa dar pentru a fi completă şi pentru a putea înlesni cândva o privire sintetică a realităţii româneşti, un studiu al tuturor cadrelor. Ea trebue să urmărească amănunţit cadrul cosmologic, să vadă cum e aşezat satul, cum e determinată viaţa acestuia de teritoriu (munţi, dealuri, ape, compoziţia solului etc.), de subteritoriu (zăcăminte miniere, cariere de piatră etc.) şi de suprateritoriu (faună şi floră, climat etc.). Trebue să urmărească toate lucrările omului în legătură cu natura: împăduriri, lăzuiri, secări de lacuri, irigaţii, întrebuinţarea apei ca forţă motrică, îmbunătăţiri de terenuri, apărare împotriva grindinei, a secetei ş. a. m. d. Cu un cuvânt, monografia sociologică trebue să urmărească toate raporturile satului cu natura înconjurătoare pentru a desprinde adaptarea lui activă sau pasivă la mediu. Monografia sociologică trebue să dea aceeaşi însemnătate cadrului biologic, să întreprindă studiul populaţiei (natalitate, nupţialitate, mortalitate, migraţii), să analizeze compoziţia rasială a satului (pe bază de antropometrie şi grupe sanguine), să studieze problemele de biologie sătească (alimentaţia, igiena, bolile, medicina populară etc.). Trebue să se studieze în aceeaşi măsură cadrul istoric şi cadrul psihic — adică: trecutul satului (întemeierea şi desvoltarea lui, vechea organizaţie socială, obiceiul pământului, trecutul administrativ, trecutul instituţiilor culturale etc.) şi viaţa sufletească a satului (conformism şi inovaţie, conflictul intre obiceiu şi modă, personalităţile săteşti, opinia publică etc).

Monografia sociologică întreprinde pe lângă studiul cadrelor un studiu amănunţit al manifestărilor sociale. Un studiu al manifestărilor economice (agricultura, silvicultura, pomicultura, sericicultura, apicultura, creşterea vitelor etc., meseriile, întreprinderile industriale, comerciale, cu stăruinţe speciale asupra gospodăriei ţărăneşti şi bugetelor respective). Un studiu al manifestărilor spirituale: manifestări religioase, artistice (muzică, literatură, arhitectură, sculptură, pictură, arte decorative), morale şi ideologice (concepţiile ţărăneşti despre lume şi viaţă). Un studiu al manifestărilor juridice (statistica penală, procesivitatea în materie civilă, problema persoanelor, a bunurilor, a succesiunii etc., obiceiuri juridice locale încă în vigoare, adaptări locale ale dreptului pozitiv etc). Şi în sfârşit, un studiu al manifestărilor politice (organizaţii de partid, concepţii politice, partide locale, administraţia comunei şi legăturile ei cu unităţile administrative superioare).

Monografia sociologică urmăreşte apoi un studiu integral al unităţilor sociale (familia, neamul, vecinătăţile, cartierele, gospodăria, moara, stâna, cârciuma, şezătorile, cercurile simpatetice, primăria, şcoala, biserica etc.), al relaţiilor sociale (relaţii între vecini, între prieteni şi duşmani, între vârste şi sexe, relaţii de bunăcuviinţă

etc.) şi al proceselor sociale (procesul de orăşenizare, de individualizare, de socializare, de centralizare, de diferenţiere etc.) şi al tendinţelor de evoluţie socială (desvoltare, decădere etc.).

In chipul acesta problemele monografice se integrează sintetic către o privire generală, cu adevărat sociologică, în stare să ne dea imaginea exactă a realităţii sociale, atât static, cât şi dinamic.

Pentru un singur cercetător desigur problemele acestea trebuesc mult simplificate; noi înfăţişăm însă monografia sociologică aşa cum este întreprinsă de Institutul Social Român, cu un mare număr de colaboratori de toate specialităţile şi cum trebue să se facă ori de câte ori vrea să se atingă o treaptă mai înaltă de desăvârşire ştiinţifică.

In numerele viitoare vom relua analiza problemelor desbătute în acest studiu. Revista „Sociologie Românească" înţelege să devină tribuna care număr cu număr va aduce noi lumini asupra tuturor laturilor şi aspectelor programului şi metodelor care conduc lucrările noastre şi vor contribui mai departe la organizarea cunoaşterii ţării, pentru a înfăptui suprema năzuinţă: Ştiinţa Naţiunii Române.

D. GUSTI

POTECUŢA DIN PĂDURE

Foaie verde de trei mure,
Ce mi-e mie drag pe lume,
Potecuţa din pădure,
Aşternută cu alune,
Cu alune mărunţele,
Să calce murgu pe ele,
Să trăsnească sub picere,
C'aşa-i place mândrii mele.

Foaie verde trei alace,
Fă-mă Doamne ce mi-i face;
Fă-mă pasăre de-argint,
Cu penele duse'n vînt,
Să mă duc unde am gînd.
Fă-mă Doamne-o păsărea,
Să mă duc la mîndra mea;
Şi să zbor
Unde mi-e dor,
Şi să trag
Unde mi-e drag.

Tu te-ai dus şi m'ai lăsat!
Cine bade ţi-a dat sfat?
— Sfat mi-a dat frunza de fag,
Să iubesc pe cin' mi-e drag;
Sfat mi-a dat frunza de prun,
Să iubesc şi să nu spun;
Sfat mi-a dat frunza de nuc,
Să iubesc şi să mă duc.

(Inf. Maria Filipoi, 21 ani, ştie carte).

Cules de: *I. C. CAZAN*
Şanţ, Septemvrie 1935

ANTROPOSOCIOLOGIA *)

Inainte de a începe seria articolelor în cari ne vom ocupa de structura antropologică a populației din Șanț socotim necesare câteva lămuriri.

Cercetările au fost făcute în Septemvrie 1935, cu prilejul monografiei seminarului de sociologie, etică și politică, de sub conducerea d-lui Prof. *Gusti.* Invitația d-lui Prof. *Gusti* către Institutul de Igienă și Igienă Socială din Cluj, pentru preluarea acestor cercetări, răspundea străduințelor Institutului nostru de a ne extinde cercetările antropologice în scopul de a ne face o idee cât de vagă despre compoziția rasială a populației ardelene.

Știința raselor la noi abia se înfiripează și cu atât mai necesar și mai prețios este ajutorul ce i se dă. Faza de constituire a acestei științe nu este încă depășită. Omul ca factor generator al culturii, personalitatea etnică, n'au locul și interesul cuvenit în investigațiile științifice.

Rasele sau speciile vegetale și animale sunt descrise și divizate de secole, pe pe când n-rul raselor umane, definițiile și criteriile de diviziune ale lor sunt chestiuni controversate încă. Se cunosc metodele pentru determinarea calității solului, a raselor animale și vegetale, dar nu ne preocupă îndestul determinarea calității omului sau a raselor umane. Cunoaștem legile combinației chimice a corpurilor, regulele formării cristalelor, dar nu cunoaștem procesul formațiunii raselor umane sau urmările amestecurilor rasiale. Omul este prea aproape de el însuși pentru a fi interesant. Țările întreprind expediții costisitoare în regiuni sălbatece sau la polii planetei, dar nu-și cunosc propriul material uman. De această dispoziție este responsabil în primul rând iluminismul secolului XVIII, care găsia cauza oricărui progres în rațiunea umană.

Intelectualiștii explicau conduita indivizilor în funcție de rațiunea lor, natura instituțiilor sociale în funcție de conducerea statului. Interpretarea cauzalității istorice și a naturei instituțiilor sociale n'a depășit în mod decisiv stadiul de pe vremea lui *Montesquieu* și a contimporanilor săi. In explicarea relațiilor cauzale dintre instituțiile sociale, Montesquieu se apropie cel mai mult de interpretarea științifică a fenomenelor, a rămas departe de a înțelege rolul factorilor interni, inerenți omului însuși sau etnicului față de factorii externi. Cursul istoriei este determinat de cauze generale și numai într'o mică măsură de oameni. După *Montesquieu* și atâția gânditori cari au creiat ambianța ideilor curente până în sec. XIX — și în unele țări până azi — instituțiile sociale ca: legile, viața parlamentară, familia, statul, morala, religia sunt determinate în măsură covârșitoare de natura terenului, climatului țării, evenimente istorice, felul de viață (ocupațiile) și ca ultim factor, de caracterul național. Nu ne interesează istoricul vreunui sistem, dar am menționat la întâmplare esențialul din concepția filosofiei sociale mai vechi, concepție pe care o găsim la baza și a sistemelor de astăzi. Interpretarea faptelor sociale prin prisma unor principii preconcepute înseamnă a face metafizica societății și nu știința ei. Este tocmai metoda opusă celeia inițiată în România prin metoda monografiei sociologice, care constă în a trage concluzii întemeiate exclusiv pe observarea obiectivă a faptelor sociale. Sociologia trecutului și în parte și sociologia de azi, n'au destulă înțelegere pentru factorii biologici și nu se ocupă de diferențierile rasiale cari au un rol codeterminant în geneza fenomenelor sociale. De factorul „rasă" ca element determinant al faptelor sociale s'a ocupat *obiectiv* pentru prima dată *Francis Galton*, în a doua jumătate a secolului trecut. Ideile lui ca și ale urmașului său, *Karl Pearson*, au o bază serioasă în deosebire de fondatorii antro-

---

Introducere la studiul „*Antropologia populației din Șanț (Năsăud)*" care va fi publicat treptat în revista de față.

posociologiei: *Vacher de Lapouge* și *Ammon* precedați de către *Gobineau* și urmați de *Chamberlain. Galton* și *Pearson* au dat operei lor o expresie cantitativă, iar principiile stabilite de ei au fost în general acceptate, ele păstrându-și valabilitatea. Ceilalți au dat observațiilor lor o interpretare lipsită de suficientă întemeiere și care n'a fost acceptată, decât de cercurile interesate să-și justifice tendința imperialistă sau orgoliul național. Am ținut să facem din capul locului o deosebire netă între literatura politică sau filosofia rasistă și între *știința raselor.*

In lucrările noastre nu vom ezita, ca din datele strânse să tragem concluzii similare acelora criticate, trase pe baza intuiției — poate geniale dar cu toată aparența de interpretări arbitrare și exagerate — cu o condiție simplă: ca să fim în adevăr constrânși la asta de către experiențe sau observații repetibile, de către date riguros exacte și controlabile.

O altă problemă de antroposociologie este aceea a mediului în raport cu rasa. Confuzia acumulată dela *Buckle* la *Spencer* și *Taine* cari — cum obiectează Profesorul *Gusti* — s'au ocupat de influența mediului „fără nici o adâncire", nu numai că n'a fost risipită în timpurile mai noi, dar ea a fost dimpotrivă accentuată. Direcția acestei sociologii „environement"-iste — care caută să explice prin influența mediului structura vieții sociale — se datorește cred, invaziunii neo-lamarckismului în sociologie. Confuzia produsă de acești sociologi partizani exclusiviști ai mediului, în fruntea cărora îl socotesc pe *L. F. Ward,* nestorul sociologilor americani, este așa de mare, încât conceptul „sociologie" implică prin definiție factorul „mediu". Factorul etnic este exclus sau redus la însemnătatea pe care *Montesquieu* o „conceda" „caracterului național". Este, credem, o direcție nu numai eronată în domeniul teoretic, dar neprielnică din p. d. v. practic. O asemenea concepție încetinează sau paralizează contribuția pe care o știință ca sociologia e datoare să o presteze în folosul progresului social. Efectul concepțiilor eronate în domeniul unor științe cari nu privesc direct omul și societatea, cum ar fi de pildă astronomia, rămâne nul și întârzie cel mult progresul științei respective. In cazul științelor normative, cu acțiune directă asupra omului și asupra organizării și conducerei de Stat, urmările unor concepții false despre natura faptelor sociale, se pot repercuta defavorabil asupra societății și a statului: teoretic se întârzie progresul științei, iar practic normele eronate implică instituții inadecvate.

Doctrina neo-lamarckistă s'a dovedit lipsită de orice temeiu științific. Cu excepția oamenilor de știință din Rusia și ale câtorva cercuri științifice din unele țări latine, biologii au renunțat demult la neo-lamarckism. Acum când sociologia — cel puțin sociologia românească — este pe cale de a-și revizui concepțiile la lumina noilor metode monografice, trebue să ținem seamă în interpretările date de unele principii biologice stabilite experimental. Asta nu pentru a renunța la o eroare mai veche în schimbul alteia mai noi, ci pentru a evita interpretări ale fenomenelor sociale în contradicție cu legile naturei organice, cărora în ultimă esență li se subsumează primele în calitate de cazuri speciale ale celor din urmă.

Antropologia, ajutată de genetica umană, furnizează sociologiei o serie de fapte prețioase, cari vor contribui într'o largă măsură la interpretarea științifică a socialului. Și până acum sociologia a recurs la antropologie, dar numai atunci când sociologia se interesa de om ca de un obiect al zoologiei. In special sociologia comparată se ocupă cu natura societăților primitive, cu istoria naturală a omului în faza de sălbăticie, cu instituțiile primitive ca: religie, drept, moravuri, familie, stat. Limitarea la societățile naturale e lipsită de logică: înșiși termenii comparației implică și studiul societăților civilizate. Datele antropologiei cu privire la subrasele europene sunt cel puțin tot așa de prețioase ca acele relative la rasele principale, cu condiția seriozității metodei de investigație. Pentru a menționa doar câteva din problemele antropologiei, cari ar putea fi utilizate de sociologie, este destul să amintim, că precizarea structurei morfologice a unei populații depășește un interes pur teoretic.

Ceea ce interesează sociologia este explicaţia cauzală a varietăţii unităţilor sociale. Este această varietate efectul unor procese psihice colective, a căror geneză nici nu mai trebue căutată, întrucât aceste fenomene sunt întâmplătoare? Sau această varietate este produsul nenumăratelor condiţiuni de mediu? Nu cumva se adaugă factorilor externi factorul om de ordin intern? Se poate pune întrebarea dacă nu cumva suma dispoziţiilor ereditare etnice explică nu numai particularitatea fenomenelor sociale ale unei unităţi date, dar chiar pe unii din factorii socotiţi externi.

Un exemplu! Este clar, că aşezările umane de pe şes, la malul mării, sunt deosebite de aşezările dela munte. Alimentaţia, psihologia şi activitatea socială determinate de ambianţă, vor fi deosebite.

Dar problema are şi o altă faţă: mediul extern însuşi poate fi urmarea preferinţelor psiho-fiziologice etnice. Vechii normani au părăsit unele ţărmuri pentru a se aşeza pe alte ţărmuri şi nu pe şes. Dimpotrivă, ungurii cu preferinţă pentru viaţa de şes au trecut pe lângă ţărmuri spre a se aşeza din nou în pustă. Mediul extern modifică ocupaţia, obiceiurile şi mentalitatea, dar mediul extern el însuşi este instrumentul de realizare şi efectul tendinţelor adânci ce sălăşluesc în plasma germinativă specifică etnicului.

Antroposociologia se întreabă care este influenţa factorului biologic asupra faptelor sociale? Şi în al doilea rând, care este intensitatea asocierii şi a corelaţiei dintre biologie şi social? Admitem ca pe un adevăr definitiv câştigat, că între nivelul şi structura personalităţii individului, între inteligenţa, mentalitatea, conduita lui morală şi socială deoparte şi fizicul (fiziologicul) său de altă parte există un desăvârşit paralelism. Ca lucrul să se petreacă altfel cu colectivitatea, negaţiunea apare a priori fără sens. Din faptul că socialul este altceva decât sumaţiunea individualului, nu putem conchide la lipsa oricărei relaţii între cei doi termeni şi mai ales nu vedem temeiul pentru care am încerca să privim sufletul colectiv ca fiind independent de corpul etnic. Ipoteza contrarie are de partea ei o mare probabilitate. Faptele de observaţie şi experienţă trebue să-şi ia sarcina infirmării sau confirmării ipotezei. De vreme ce variaţiile psihice sunt tot aşa de fundamentale ca şi variaţiile somatice, iar trăsăturile psihice sunt ereditar condiţionate ca şi cele somatice, cercetătorul trebue să caute a stabili, dacă nu cumva constituţia somatică explică structura psihică a indivizilor ca şi natura vieţii sociale. Dacă trăsăturile psihice caracteristice unei unităţi sociale ca inteligenţă, mentalitate, temperament, caracter, spirit de ordine, de administrare şi organizare în gospodăria individuală ca şi în cea colectivă, hărnicie, pricepere, eficienţă economică şi socială şi într'un cuvânt tipul de viaţă, sunt corelate şi în ce măsură cu factorii rasiali. Care este apoi structura biologică a elementelor migratorii, a elementelor cu rolul de a împiedica progresul social şi al celor care îl provoacă? In ce măsură fenomenele demografice ale unităţii sociale în studiu sunt legate de structura rasială? Care e natura fenomenelor tipice de selecţiune socială pozitivă şi negativă? Care este factura genealogică a trunchiurilor de familii cu calităţi sociale deosebite în comparaţie cu genealogia elementelor disgenice? ş. a. m. d.

Acestea ar fi unele din numeroasele probleme ce se pun investigaţiei antroposociologice. Se înţelege că n-rul şi diversitatea acestor cercetări implică timp, încât sau lucrul va trebui divizat sau în lipsă de cercetători experimentaţi, timpul de investigaţie va fi prelungit corespunzător necesităţii.

Noi înşine suntem departe de a fi urmărit în monografia noastră antropologică această varietate de probleme. Ne-am restrâns mai mult la domeniul antropologiei propriu zise. Am voit totuşi să reliefăm însemnătatea şi natura problemelor de ordin antroposociologic. Metoda monografiei sociologice se va dovedi şi din acest p. d. v. ca o inovaţie fericită a ştiinţei româneşti.

I. FĂCĂOARU

STÂNI NEREJENE

In vara anului 1927 am cercetat, cu prilejul monografiei sociologice a satului Nereju (Vrancea) şi câteva stâni, împreună cu d-nii *N. Conț* şi *I. Angelescu*, sub conducerea personală a d-lui Prof. *D. Gusti*. Materialul cules a fost depus la Arhiva Monografică şi a rămas până astăzi nepublicat. De atunci metoda de cercetare s'a perfecţionat şi se înţelege a sporit şi experienţa noastră ştiinţifică. Totuşi, dacă ne-am decis să redactăm aceste stâni nerejene, după însemnările de atunci, şi să le dăm publicităţii, este din pricina convingerii că datele acestea, atâtea câte sunt, fiind corect culese, pot servi ca material comparativ în studiile mai cuprinzătoare despre păstoritul românesc. Asemenea material, mult mai complet, cules tot în colaborare, se găseşte şi în dosarele dela Fundul-Moldovei (Bucovina), şi-şi aşteaptă rândul; — cel dela Drăguş (Făgăraş) a fost publicat în 1934 (v. T. H. Stâna din Munţii Fagăraşului în rev. Boabe de Grâu); iar de curând la Şanţu (Năsăud), o altă echipă monografică a studiat amănunţit aceaşi realitate, încât campaniile monografice aduc contribuţii destul de felurite pentru studiul stânilor şi al vieţii păstoreşti, care considerate a parte poate să nu însemneze mare lucru, ca în genere studiul cazurilor individuale, dar împreună înfăţişează un preţios material documentar.

S'au studiat la Nereju în total trei stâni. Ca să înlăturăm repeţirile inutile, înfăţişăm integral numai stâna lui Toader Spulber, care ni se pare cea mai interesantă şi adăugăm pentru celelalte două numai deosebirile.

Dacă ar fi să credem întru toate informaţiile lui Dimitrie Cantemir din Descrierea Moldovei, nu prea de mult, Vrancea era un ţinut cu intensă îndeletnicire păstorească, locuitorii din această parte se „mulţumeau cu creşterea oilor şi nu cunoşteau plugul". Astăzi dimpotrivă, păstoritul e în decădere. Plugul a pătruns până sus în munţi şi exploatările forestiere păgubesc ţinutul de cea mai mare bogăţie a lui. Sărăcia şi boala au luat locul falei de odinioară. Nici stânile pe care le-am găsit nu sunt întreprinderi importante. Mici gospodării păstoreşti, cu un număr redus de oi, cu un personal restrâns şi cu o înfăţişare modestă, care nu păstrează nimic din ceea ce a putut să fie altă dată şi care chiar azi, în comparaţie cu părţi de ţară mai bine păstrate, stă pe o treaptă joasă şi fără însemnătate. Se înţelege, ştiinţa e datoare să constate realitatea aşa cum o găseşte.

1. Stâna lui Toader Spulber

Stâna lui Toader Spulber era aşezată pe o movilă de pe coasta dinspre pârâul Ţipău a muntelui Lapoşul de Sus, proprietate obştească a Nerejului, la o altitudine de 1150—1200 m. (sub cota 1259), spre Nord-Vest de sat, la îmbinarea zonei de pădure cu zona de păşune. Factorii care au determinat aşezarea stânii aici sunt: 1. Forma movilei, o ridicătură turtită, cu pante repezi spre Est şi Sud, care înlesnesc scurgerea apelor de ploaie şi împiedică deci băltoacele dăunătoare oilor. In faţa stânii, spre Vest, movila se continuă într'o pantă lină cu drumul spre sat, iar la Nord se leagă de muntele care se continuă spre vârful Sboina, unul din cele mai înalte din împrejurimi. 2. Solul pietros, care împiedică formarea noroiului în timp de ploaie, căci cu toate pantele repezi, un pământ moale, frământat necontenit de oi, s'ar transforma în timpul ploilor în noroiu. 3. Adăpostul împotriva vânturilor prin coasta care se ridică aproape de stână spre Vârful Lapoşului şi de către brazii care înconjoară stâna din trei părţi. 4. Apropierea pădurii care înlesneşte procurarea lemnelor de foc. 5. Apropierea apei, cam la 40 m. de stână, necesară gospodăriei. Se găseşte acolo un început de vâlcea, un loc unde musteşte apa şi se strânge în curgere spre Est. Mai la vale de stână, cam la 200 m. depărtare, se află

Şipotul lui Şerban Spulber, frate cu stăpânul stânii. Aceste două izvoare sunt întrebuinţate mai mult de oameni, oile se adapă în pâraiele Buhnei şi al Râpei, spre Sud-Est, cam la 500—600 m. de stână. 6. Apropierea drumului de căruţe de pe culmea Lapoşului, care duce dela Nereju pe muntele Sboina şi a potecilor care străbat pădurea, dintre care cea mai însemnată trece pe la altă stână, a lui Avram şi Ţuţu, spre Gura pârâului Lapoş.

Circulaţia se face cu piciorul, călare şi cu carul cu boi. Animalele de transport, potrivite cu locul, sunt obişnuite cu drumurile de munte. Coasta Lapoşului dintre Nereju şi stână, cale de 6 km. este lină şi uşor de umblat. Dintre aşezările din munte, stâna lui Spulber se leagă prin poteci, de asemenea uşor de străbătut, cu stâna lui Gh. Avram şi R. Ţuţu. cum am amintit, la depărtare de 1 km. şi cam la aceeaşi depărtare spre Vest cu văcăria lui Pavel Donii.

Câteva cuvinte despre mediul fizic. Primăvara aici în munte e friguroasă şi nu rareori ninge şi după Sf. Gheorghe, până pe la Inălţare. După cum se coc fructele şi se culege recolta, timpul la Nereju e în urmă cu o lună faţă de şes şi chiar cu şase săptămâni faţă de Bucureşti. Totuşi pe la Sf. Gheorghe se scot oile la păşune şi se înjghebează stâna, căci chiar dacă se întâmplă să ningă, zăpada nu durează, din pricina căldurii care începe să se sloboadă. La Inălţare sau Ispas se tund oile fără nici o primejdie, e timpul în care căldura răzbeşte în deajuns. Mieii se iau dela oi la Moşi. In decursul verii frigul se mai păstrează numai noaptea, când ciobanii trebue să se îmbrace aproape ca în timp de iarnă. In schimb peste zi se ivesc uneori călduri mari, încât prin Iulie şi August, când începe din nou să crească lâna oilor, păşunatul întâmpină oarecare greutăţi. Cum oile se strâng una într'alta, „se încing de căldură" şi în loc să pască, aleargă la umbra pădurii. Păscătoarea are în parcursul ei locuri mai umbroase, întrebuinţate obişnuit ca să se odihnească şi să se răcorească oile, locuri numite stanişte. Zăduful este uşurat însă şi de ploi şi de vânturi, destul de dese. „Pentru ploaie e foarte bine aici" — ne spune Toader Spulber. Plouă des. După nopţile senine şi fără vânt, dimineaţa se aşează rouă. Atunci nu se scot oile la păşune, până trece roua, căci capătă gălbează. Dela Sf. Ioan începe bruma şi câte odată chiar ninge. Oile pasc până dă zăpada (cam pe la Sf. Dumitru), când se dau la fân. Dintre vânturi, peste vară bate ciolanul (cum îl numesc ciobanii) dinspre N-V — vânt puternic şi rece: „mai tare decât crivăţul şi câte-odată fărâmă pădurea" (T. Spulber). Dinspre S-V bate Vântul Mare, iar dinspre N-E, mai ales iarna, Crivăţul. Mai bat o seamă de vânturi locale, neînsemnate şi fără denumiri proprii.

Păşunea se întinde în jurul stânii, 180—200 ha. Iarba nu e nici prea hrănitoare, nici prea abundentă, pentrucă locul e pietros. De altfel la înălţimea la care se află, 1000—1230 m., începe flora alpină. Iarba are firul subţire şi aspru, adaptat climatului, spre deosebire de iarba fragedă şi grasă din regiunile mai joase. Prin iarbă cresc fragi, flori de trifoi, cicoare, păpădie, mai rar ochiul boului pipernicit, alior, cimbrul baciului. Pădurea din jurul stânii este de brad, cu foarte puţin fag; e rară, presărată cu poiene şi luminişuri. Aici se adăpostesc animalele sălbatece, lupii, urşii, vulpile, veveriţele, destul de multe.

Să trecem la gospodăra propriu zisă. Conducerea o are baciul şi stăpânul s'ânii, Toader Spulber, nerejan, ca toţi ceilalţi. Avea pe vremea aceea 58 de ani. Ciobăneşte din tinereţe şi a deprins meşteşugul dela părinţi, căci neamul Spulbereştilor aşa a fost pomenit, cu înclinări spre ciobănie. Un frate mai mare era, în acelaşi timp, baciu la stâna lui Porojnicu şi amândoi sunt cunoscuţi ca oameni destoinici în meseria aceasta. Toader Spulber îşi petrece vara aici la stână, doar sărbătorile coboară uneori în sat, „aşa, ca să mai vadă lumea" — înlocuit fiind de nevastă, care cunoaşte şi ea foarte bine treburile stânei. Dar nu lipseşte niciodată mult, pentrucă „ciobănia nu e lucru greu, dar cere alergătură multă, — cere să stai de ea". Ocupaţia de căpetenie a baciului este mulsul oilor şi prelucrarea laptelui.

Mulge oile de trei ori pe zi. Mulsoarea cea mare de cu noapte, începe pe la orele 4.30—5 dim., și durează peste o oră și jumătate. Celelalte două mulsori se fac la amiazi (ora 12) și seara, la apusul soarelui, durând câte o oră. La prânz se încheagă laptele și se prelucrează în caș, urdă, jintiță. Când nu e ocupat cu băcitul, baciul păzește și oile. Ca ajutor are pe femeia lui, care vine din când în când să-l vadă și să-i mai ajute ori să-l înlocuiască, după cum am văzut, pentru câte o zi. Mai vin și alte femei și băeți din sat să dea o mână de ajutor, mai ales în caz de boală. Paza oilor este în sarcina ciobanilor, trei băeți: Neculae, copilul baciului, de 10 ani, deprins de pe acum cu ciobănia, și doi cu simbrie: Ion Postolache Grafu, de 13 ani și Iacov Ieremia Grafu, de 16 ani. Iacov păzește mânzările, e mânzărar; Ion păzește sterpele (sterpar), iar Neculae mână oile la strungă (strungar). Neculae ciobănește de 4 veri, iarna umblă însă la școală (e în cl. III-a). Numai acesta știe carte, dar la stână nu se citește nimic. Baciul mai are un băiat în sat, care a fost și el la oi și știe să cânte din bucium. Iacov a mai păzit oile o vară. Ion e în primul an. Se înțelege însă că baciul nu-și poate lăsa nădejdea în nici unul. Toți sunt copii. De aceea baciul are cel mai puțin răgaz. Mai schimbă câte o vorbă cu cei care vin să-și ia partea de caș, cu vreun drumeț care se abate pela stână; mai cântă din fluer sau povestește vreo pățanie copiilor; încolo ziua „doarme în băț", iar noaptea „ca iepurele", gata să sară în ajutorul câinilor, să dovedească ursul sau lupul, care vin la turmă — sau ca să ințețească focul, căci ori cum „paza bună ferește primejdia rea". „Poți dormi cât o vacă — spune Toader Spulber — dar să te lipsești de oi". Copiii îl ajută prea puțin în paza de noapte, căci dorm mult mai adânc; cum nu-i pot fi de mare folos nici la muls, nici la lucrările stânii, căci nu se pricep încă. In chipul acesta greul gospodăriei îl duce Toader Spulber, singurul cu răspundere întreagă, singurul care își dă seama de toate.

Puterile cheltuite prin muncă sunt împrospătate prin odihnă și prin hrană. Nu se culcă deodată cu apusul soarelui, ci o oră sau chiar două mai târziu, în care timp așează oile, fac cina și mănâncă. Tot așa, dimineața se scoală ceva mai de vreme decât răsăritul soarelui și dau oile la strungă. Peste noapte cel care se trezește se scoală și dă o raită în jurul stânii ori de câte ori latră câinii mai stăruitor sau se sperie oile. Doi din ciobani dorm în stână, iar doi afară, într'un adăpost pentru paza de noapte a oilor, numit aripă. Fac cu rândul, pentrucă cei de afară au grija oilor noaptea și aripa este un adăpost mult mai slab împotriva frigului, a vânturilor și a ploilor, decât stâna. Hrana este din belșug și dacă nu-i prea variată, este în schimb nutritoare. Gătesc de trei ori pe zi și de fiecare dată fac cel puțin mămăligă. Indată după mulsori, în timp ce oile odihnesc, au vreme să pună ceaunul la foc și să facă mămăliga, cam de 2 kg., pe care o mănâncă cu brânză, caș, urdă, janț sau jintiță — ori să gătească mâncări din verdețuri aduse de acasă, destul de regulat, ca marole (salată verde), știr, ceapă, fasole, perșe, păstări etc. Bucatele le pregătește tot baciul, căci se pricepe mai bine. Resturile de mâncare și în toate cazurile o parte din mămăligă se dă la câini. Toți dela stână țin posturile mari și Miercurile și Vinerile de peste săptămână, căci altfel „n'au noroc la oi". Cu atât mai mult, că, din pricina lucrului care nu poate fi amânat de pe o zi pe alta și a depărtării, nu pot merge la biserică și nu pot cinsti astfel sărbătorile. Altora însă, care trec pe la stână, Toader Spulber le dă de dulce și în zi de post, ceea ce nu se întâmplă la toate stânile, căci, spune el: „eu sunt cioban numai pe sufletul meu, nu și pe al altora".

Apa întrebuințată la stână, pentru băut, pentru gătit și pentru spălat, e adusă dela izvorul sau fântâna din fața stânei, la vreo 40 m., cum am amintit. S'a așezat în pământul acela apos o scorbură, numită budoiu, și s'a făcut în chipul acesta o fântână adâncă de un metru, cu apa chiar la nivelul terenului împrejmuitor. Alături de fântână se găsește o baltă care are o apă foarte limpede, când nu e tulburată

de ploi sau de vietăţi, căci la fund e plină cu nămol. In apă se zăresc frunze, burueni şi lemne putrede. Tocmai lângă budoiu se văd urmele porcilor dela stână, care se scaldă aici oridecâteori au poftă. Apa de băut se ia numai din budoiu, dar nici acesta nu e curăţit de muşchi, mătreaţă şi nămol. De altfel fântâna nu e îngrădită, încât animalele (porcii, câinii, caii şi uneori oile) se pot adăpa şi acolo. Toader Spulber ne spune că are de gând să facă aici o fântână bună, întrucât plănueşte să-şi clădească şi o stână nouă, căci acestea au ţinut destul.

Imbrăcămintea se schimbă după vreme. Pe timp ploios sau rece se poartă suman, iţari, cojoc, căciulă, glugă, iar în picioare opinci. La fel se îmbracă peste noapte, căci dorm de regulă îmbrăcaţi din pricina frigului şi a pazei de noapte. Pe vreme frumoasă se îmbracă numai cu iţari, cămaşă cuprinsă cu chimir, opinci şi pălărie. Portul celor dela stână nu se deosebeşte de al celor din sat, decât printr'o murdărie mai mare. Totuşi cămăşile sunt destul de curate, pentrucă le primenesc în fiecare săptămână, cu schimburi trimise de acasă. Obielele şi iţarii se poartă însă timp mai îndelungat.

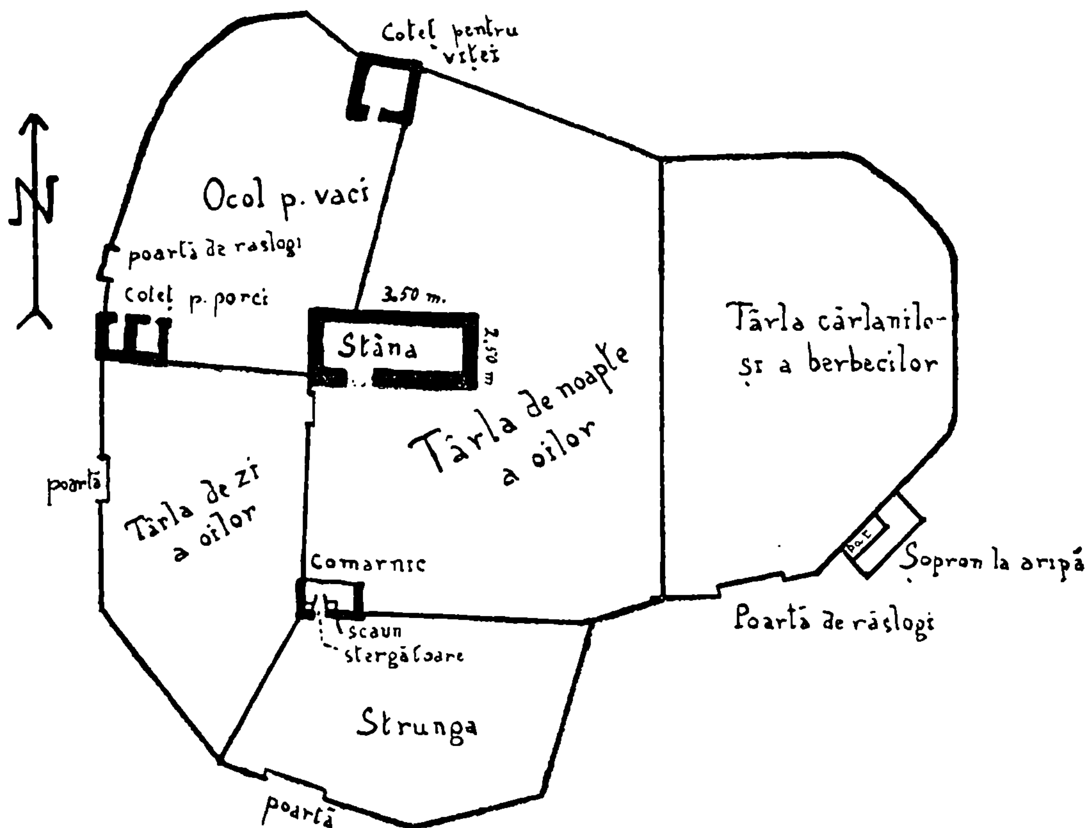
Să trecem la construcţii şi folosirea lor. Stâna lui Toader Spulber e mică, scundă şi neîncăpătoare. A fost construită cu 8 ani în urmă şi e proprietatea obştei. Are o singură încăpere, din patru pereţi de bârne de brad încheiate la capete, aşezaţi pe temelie de piatră simplă, fără tavan, cu acoperiş din scânduri, pe două părţi. Pereţii sunt lipiţi cu lut pe dinafară, ca să nu pătrundă frigul. Pe acoperiş, ca apărare împotriva ploii, s'au aşezat şi tăblii mari de scoarţă de brad, fixate cu bolovani, ca să nu le ia vântul. Lungimea stânii e de 3.50 m., lăţimea de 2.50 m., înălţimea până la coamă de 2.50 m. Uşa e făcută din câteva scânduri, prin care pătrunde aerul şi lumina; e prinsă cu balamale de sârmă şi sfoară. E aşezată spre miazăzi. Acoperişul stânii are o deschizătură spre răsărit, pentru fum, numită *folt* sau *fumar*.

Nu se observă nici o preocupare de igienă la stână. Fumul care se ridică dela focul descoperit, se răspândeşte adeseori în încăpere, întors de vânt, şi-ţi usturā ochii sau îţi înneacă răsuflarea. Pe jos nu poate fi evitat băligarul de oaie, adus pe încălţăminte din târlă. Mirosul acru al târlei pătrunde, adus de vânt, şi înăuntrul stânii. Muştele roiesc nestingherite în jurul caşurilor şi al vaselor neacoperite. Puricii, după expresia baciului, sunt „cu baniţa". In legătură cu lipsa preocupărilor de igienă de amintit şi felul neîngrijit în care se mulg oile. Coada oii mai scapă şi se înmoaie câteodată în lapte. Oile sperioase sau care se gâdilă şi se sbat, mai întră şi cu piciorul, după ce a bătut târla acoperită cu băligar. Se întâmplă, e drept că rar, dar faptul a fost observat direct, ca oaia care se sbate să se balige în găleata cu lapte, de unde baciul o scoate cu mâna într'un chip cât se poate de firesc. Doar de aceea spun ciobanii că „oaia e sfântă, mai sfântă chiar decât popa, căci ea se poate băliga în lapte, făr' să-l spurce, dar popa ba". In timp de ploaie lucrurile stau şi mai rău, căci murdăria e mai mare şi se scutură sau se prelinge întoteauna de pe ugerul şi lâna oilor în găleata cu lapte. Desigur laptele se strecoară printr'o bucată de pânză destul de rară, — dar oricum s'ar face nu s'ar îndrepta prea mult lucrurile, dacă nu se fierbe. Ciobanii mănâncă şi lapte nefiert, dar o parte se prelucrează prin fierbere.

Stâna e înconjurată de târle sau ocoale, după rânduiala arătată în plan, şi de cele câteva dependinţe ale ei: comarnicul, aripa, un coteţ pentru porci şi unul pentru viţei. O târlă e pentru cârlani, sterpe şi berbeci, cu un adăpost pentru noapte numit aripă; una pentru mânzări în timp de noapte, alta tot pentru mânzări în timp de zi. Au două târle pentru mânzări, întrebuinţate cu schimbul, ca să se mai usuce locul şi să nu le meargă rău la oi; cele cu lapte cer mai multă îngrijire. Pentru vaci au un ocol aparte în care se găseşte şi o şetriţă pentru viţei, mai puţin resistenţi decât vacile — şi o coteaţă cu două despărţituri pentru porci, construcţii simple din scânduri şi trunchiuri de copaci, acoperite cu scoarţă de brad. In faţa

stânii e comarnicul, iar în dosul acestuia, strunga. Târlele, ocolul și strunga sunt locuri împrejmuite cu trunchiuri culcate de copaci, mai ales de brad, păstrate cu crăci cu tot, cu câte o poartă simplă de răslogi sau trunchiuri subțiri de brad, cojite sau necojite.

Dintre dependințele stânii mai însemnate sunt comarnicul și aripa. Comarnicul, adică adăpostul în care se mulg oile, e făcut dintr'un acoperiș, cu o singură față, așezat cu o ușoară înclinare pe patru pari înalți de 2.40 m. E podit cu scânduri înclinate spre scaunul mulgarului „pentru ca oaia să stea cu partea dinapoi mai aplecată și astfel să poată da la mulsoare tot laptele" — spune Toader Spulber.

Stâna lui Toader Spulber

In spatele Comarnicului e așezată strunga, în care se închid oile ca să se mâne câte una la muls. Comarnicul e despărțit de strungă printr'un spătar scund, în care se găsește însă o portiță cu două tăblii lungi din scândură numite ștergătoare, prinse în balamale de sfoară de o parte și de alta a deschizăturii. Ștergătoarele, când sunt ținute de mulgar cu genuchiul, opresc oile în loc și le șterg de noroi și ploaie când trec printre ele. Inlăuntrul comarnicului, de o parte și de alta a portiței și a ștergătoarelor, sunt doi butuci de brad, scaunele mulgărorilor. In fața acestora sunt bătuți în podină câte trei țăruși, meniți să sprijine găleata ca să n'o verse oile nărăvașe. Mulsoarea se face în găleți de lemn cu câte o cană atârnată deasupra, cu ajutorul unei sfori legată de-a curmezișul ca să nu stropească laptele. Se mulge întâi în cană, iar de acolo se varsă laptele în găleată.

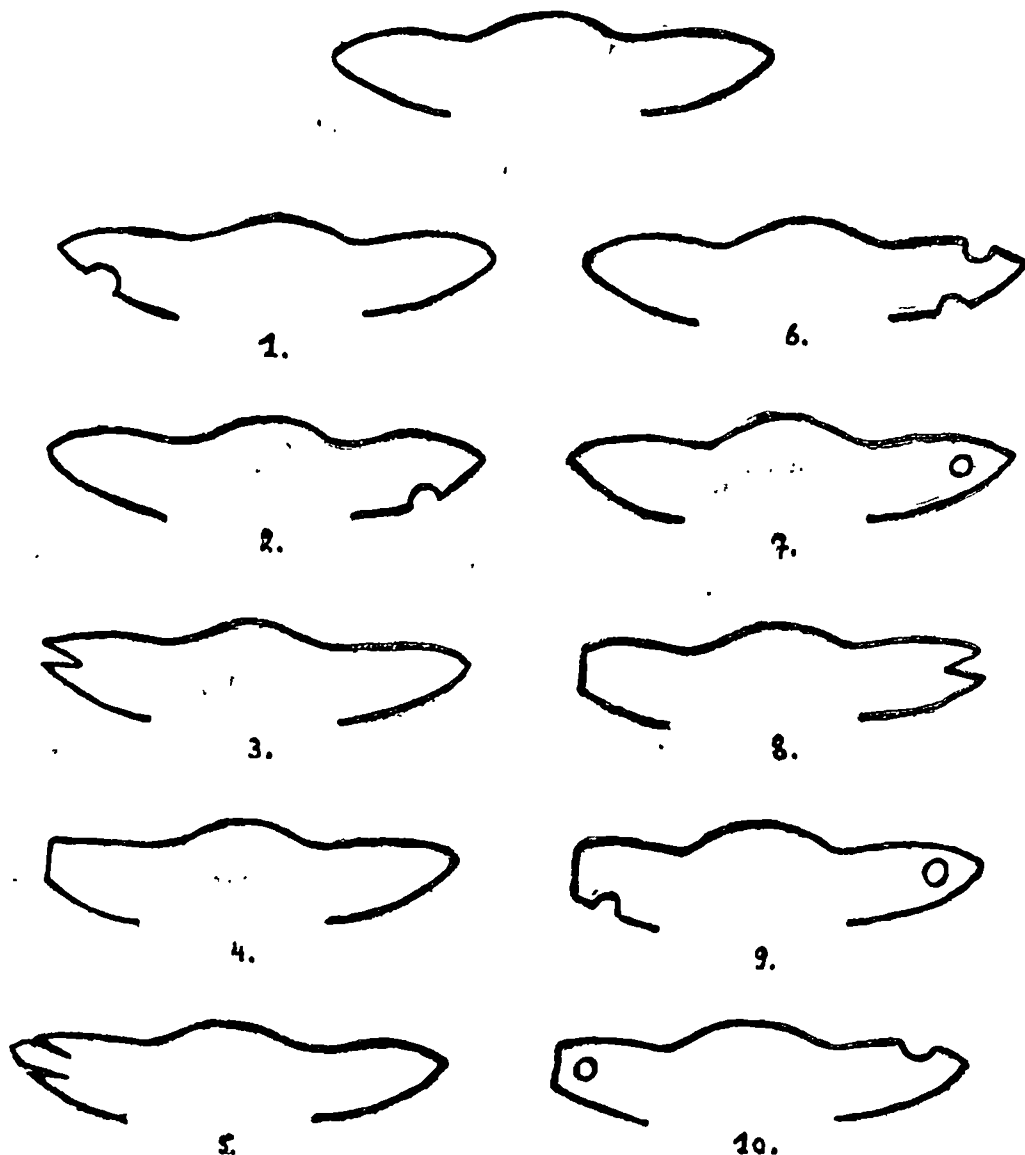
Aripa e un adăpost simplu pentru paza de noapte a oilor. E făcută din două furci scurte de o parte, din două mai lungi de cealaltă parte, înfipte în pământ, legate deasupra prin câte o bârnă subţire şi acoperite cu nişte scânduri. E închisă din două părţi cu cetină de brad şi crăci de copac. Are 2.50 m. lungime, 1.50 m. lăţime şi 1.70 m. înălţime la intrare, 0.80 m. în fund. Inăuntru se găseşte un pat din cetină, acoperit cu nişte pături şi un cojoc; alături, pe pământ, se face focul.

Oile sunt împărţite în două ciopoare, cele cu lapte, mânzările, şi cele fără lapte, sterpele, la un loc cu berbecii şi mieii, dar dorm toate la stână în târle aparte. Uneori se mai amestecă între ele şi vine la strungă şi câte o oaie stearpă, baciul le cunoaşte însă şi le desparte. L-am auzit înjurând oaia că e stearpă, fără să-i mai pipăe ugerul, cum ştie şi a cui e fiecare. Proprietarii oilor însă, care le văd mai rar, nu-şi cunosc întotdeauna oile şi ca să nu fie vreo îndoială, le însemnă. Semnele se fac la urechi. Fiecare proprietar are semnul său şi din cele câteva zeci de oi pe care le-am văzut la strungă n'am găsit nici una fără semn. Acesta constă din forme care se taie în urechea oii: crestătură simplă făcută cu foarfeca, unghiu, semicerc, cerc — ca cele mai frecvente, Semnele acestea se combină de fiecare stăpân de oi, după cum se aplică la partea dinainte sau dinapoi a urechii, la cea stângă sau la cea dreaptă, la amândouă acelaşi semn, două semne la o ureche, semne diferite la fiecare dintre urechi etc. Iată câteva semne de oi pe care le reproducem şi în figură: 1. o crestătură în semicerc în partea dinapoi a urechii din stânga; 2. acelaşi semn, la urechea din dreapta; 3. o crestătură în unghiu la vârful urechii din stânga; 4. o tăetură dreaptă a vârfului dela urechea stângă; 5. două crestături sau crăpături de o parte şi de alta a vârfului dela urechea stângă („ureche crăpată"); 6. două crestături în semicerc, în partea dinainte, alta dinapoi, la urechea dreaptă; 7. o gaură în urechea dreaptă; 8. o tăetură dreaptă a vârfului dela urechea stângă şi o crestătură în unghiu a vârfului dela urechea din dreapta; 9. o tăetură dreaptă a vârfului şi un semicerc în partea dinapoi a urechii stângi, o gaură (cerc) în urechea dreaptă; 10. o tăetură dreaptă a vârfului şi o gaură in urechea stângă, un semicerc în partea dinainte a urechii drepte.

Am găsit mai multe soiuri de oi: 1. *ţigăi*, cu lână moale, subţire şi scurtă, preferată pentru îmbrăcăminte (catrinţe, sumane, iţari, bete etc.) şi din aceeaşi pricină cea mai scumpă (se vindea cu 100 lei 1 kg.); 2. *stogoşe*, cu lâna de calitate mijlocie, mai lungă şi mai aspră, cu preţ în jurul la 90 lei kg.; 3. *ţurcane*, cu lână lungă, aspră şt mai groasă, din care se fac cergi, procoviţe etc. şi se vindea cu 80 lei kg. După culoare erau *corboase* (negru închis), *sârbe* (negru roşiatic), *laie* (sure) şi *albe*. In sfârşit, unele erau *cornute*, cu coarne, altele, mult mai puţine, *şute*, fără coarne (şi oi şi berbeci).

Ingrijirea oilor sănătoase sau bolnave se face după câteva reguli moştenite din bătrâni, la care se adaugă o încredere crescândă în produsele de laborator, leacuri luate dela farmacie, aduse de negustorii din sat. In strungă, până le vine rândul la muls, nu lasă oile să se culce, pentrucă aşa cum sunt, cu ugerul plin, capătă „ferbinţeală" şi se îmbolnăvesc. „Prea e cald în strungă, se înfierbântă ugerul şi se strică oaia" — spune baciul. Nu pornesc oile la păşune pe rouă, căci se îmbolnăvesc de gălbează. Dimineaţa se dau oile în „hăţaş mare" (cale lungă) şi le duc până spre „fundul imaşului", cât e păşunea de mare. Până la muls nu le lasă să doarmă de loc; după muls le lasă, ca o oră, să se odihnească. Oile pasc printre brazi şi brin poeni, dar iarba cea mai bună e în fundul imaşului pentrucă acolo ajung turmele mai rar şi stau mai puţin. La păscut se duc pe un drum şi se întorc pe ait drum. Oile sunt conduse la păşune de *bătal*, un berbece „bătut", cu „vâna sucită". Acesta merge în fruntea turmei cu clopotul de gât, ca să fie auzit şi prin pădure sau pe ceaţă, şi celelalte oi se ţin după el. Ca să le meargă bine la oi şi ca „să le mai vină o leacă de lapte", le dă bulgări de sare ca să-i lingă, iar la 1—2 săptămâni le dă *„fructe"*: un amestec de burueni (sburătoare, podbeal, cicoare,

pălămidă) cu sare. Fiecare proprietar de oi aduce câte un bulgăre de sare, care nu costă nimic, căci se taie din Malul Ţipău, salină obştească, nemonopolizată de stat. Mai de mult se dădea şi *zahare*, un amestec de „poscorniţă" (pleava de cânepă, după ce se alege sământa), cu tărâţe şi sare. Tot ca să le meargă

Semne tăiate în urechile oilor

bine la oi au înfipt într'un par din îngrădirea strungii o căpăţână de cal (craniul), căci „apără vitele de boală". Altă dată li se dădea la oi şi cenuşă de miei morţi (pe care îi ardeau) amestecată cu tărâţe şi sare, tot în credinţa că vor fi ferite de boală. Impotriva animalelor sălbatece se apără cu ajutorul câinilor, pe care ciobanii îi îmbărbătează cu chiote. Mai des vin lupii, în vara aceea i-au

luat lui Spulber numai un miel, în alţi ani i-au luat însă mai mulţi, şi miei şi oi mari. Ursul nu prea vine la oi, mai mult la vite mari şi mult mai rar. La stâna lui Spulber n'a mai venit de doi ani. Cunosc dacă o vită a fost stricată de lup sau de urs după muşcătură. Lupul apucă oaia întotdeauna de gât şi dacă e lăsat în pace o mănâncă toată. Ursul o apucă de spate, „o sparge în greabăn", apoi numai „o suge"; oasele şi pielea rămân. Ciobanii ştiu când vin „lighioanele" la oi după lătratul câinilor, care „se dau a lup", adică latră mai tare şi „cam cum s'ar văita" şi „se reped". Ciobanii sar şi ei cu bâtele, ori de câte ori e primejdie; de aceea toţi au beţe şi le ţin întotdeauna la îndemână. Bâţul ciobănesc se face din lemn tare, din mărăcine sau din corn, ca să nu se rupă şi să nu crape repede. Bâţul lui Toader Spulber, cu care „se apără de câini, de lighioane şi de oameni răi", se reazămă de el şi „doarme în băţ", e gros şi noduros cu „măciucă la cap", (nod rotunjit cu briceagul), ca „să nu cadă gluga din băţ" şi să nu i-l poată trage din mână. Partea de sub măciucă e „trasă în felii" (feţe înguste şi netede tăiate în lung, 2 cm. lat. şi 20 cm. lung.), ca să nu glodească şi să nu poată fi sucit din mână. La capătul de jos are o verigă de aramă şi un bold de fier, că să nu se tocească şi să nu alunece pe piatră. Toader Spulber şi-a făcut singur băţul, din lemn de mărăcine.

Dintre bolile oilor şi leacurile lor Toader Spulber cunoaşte câteva, după cum a fost silit de împrejurări. 1. *Gălbeaza* se vindecă dela o vreme cu „prafuri dela farmacie", la care Spulber le spune „bişcoduri". 2. *Răsugul* e „o boală la inimă", de care sufer mai ales mânzările. „Se umflă ugerul, se înfierbântă şi se întăreşte şi în loc de lapte curge sânge". E o boală grea, pentrucă oaia bolnavă de răsug sau moare sau rămâne cu ugerul „stricat", adică fată, dar lapte nu mai dă. Se tratează cu o buruiană numită răsug, a cărei rădăcină se pisează cu usturoiu şi se dă cu apă pe gât. Inainte se descânta de răsug, dar astăzi nu se mai găsesc babe care să ştie descântecul, cele care se pricepeau au murit. 3. *Dălapul* (dălacul) e tot o „boală de inimă", după cum numeşte Toader Spulber mai toate bolile lăuntrice, şi e molipsitoare. Oaia bolnavă de dălac moare repede, dacă nu e căutată îndată. Se vindecă numai cu spânz. Se face o gaură cu sula în pieptul oii şi se introduce mustăţi de rădăcină de spânz. In locul acela se iveşte o bubă mare cât 3—4 pumni, care uneori sparge alte ori nu, şi oaia scapă. 4. *Sângerarea* o capătă oaia din alergătură sau din vreo buruiană rea, de i se adună sângele la inimă. Se vindecă numai dacă i se taie din ureche cu foarfeca şi se bate rana cu o nuia ca să curgă sângele. Când curge sânge, oaia se răcoreşte şi scapă, dacă nu, i se încheagă sângele şi moare. 5. *Schiopul* e o boală de picioare. Când zace oaia de schiop, i se spală picioarele cu saramură (apă sărată). Toader Spulber e mândru că nu i-au fost niciodată oile bolnave de schiop, pentrucă ştie să le îngrijească. 6. *Plămânia* se capătă din răceală, când oaia dobândeşte apă la coşul pieptului. Oaia bolnavă de plămânie nu mai scapă. Toader Spulber nu-i cunoaşte leacul, dar a auzit că s'ar găsi o buruiană de leac pe undeva prin „Ţara Ungurească". 7. *Rănile*, mai ales la picior, din loviri, se spală cu pelin fiert în lapte şi trec. Mai sunt şi alte boli, la care însă ciobanii din Nereju nu le ştiu leacul şi nici numele. „Văd ei că zace oaia, dar nu ştiu ce are" şi atunci ca să nu piardă tot, o taie.

In ce priveşte averea stânii, am amintit că păşunea şi construcţiile sunt ale obştei. Toader Spulber nu plăteşte pentru folosinţă nimic. Lemnele de construcţie au fost luate din pădurea obştească, deasemenea fără plată şi tot ce e nemişcător rămâne în munte. Cel care face stână repară stricăciunile de peste iarnă sau face la nevoie totul din nou. Averea mişcătoare este însă proprietate individuală. Lucrurile din stână, uneltele şi vasele sunt ale baciului, iar hainele, câte un singur rând, ale lui şi ale ciobanilor. Iată lista celor aflate în stână: un pătul (poliţă) pentru păstratul caşilor; o crintă pentru strânsul caşului; un cazan sau o „închegătoare" în care se fierbe laptele, se strânge caşul şi se prepară urda; două găleţi

pentru muls; un şiştar; două cupe pentru muls, care servesc şi pentru băutul apei; o faclă pentru luminat; trei burdufi goi pentru brânză; o învelitoare de pânză pentru caş; o strecurătoare din pânză de cânepă; un zăvodar care se aşează pe două furci deasupra focului, pentru cazan; o mescioară înaltă de 50 cm. pentru mâncat; un cuţit de lemn pentru tăiat mămăliga; patru linguri de lemn pentru mâncat; o boclă cu janţ; o putină de argăseală; un borcan de sticlă cu chiag; un mestecător de mămăligă; un urdar (o lopăţică) pentru preparatul urdei; o covăţică pentru cernut mălai; o sită pentru cernut mălai; două cofe pentru adus apă; un cuţit de ras fundul ceaunului; un fierăstrău; un topor; o secure; un cântar; un ciocan; un cleşte; două policioare pentru mâncare; o uscătoare veche de căşcăvăluţi; o ladă cu zarzavat; trei strachini de lut; o sulă; un amnar; un ceaun pentru mămăligă; un clopot pentru oi; o şea de lemn: frâie pentru cai; o frânghie pentru priponit viţei; un ulcior pentru apă; un brici şi cele trebuincioase pentru ras. In faţa stânii: o lopată pentru rânit târla. Are fiecare briceag. Imbrăcămintea era pe ei, afară de hainele groase, cojoace sau sumane şi căciuli, pe care le pun noaptea.

Numărul animalelor e destul de mic: 130 de oi şi 5 capre cu lapte (se mulg la un loc), 140 oi şi 7 capre sterpe, 51 de cârlani şi 60 de berbeci — care aparţin în număr diferit la 30 de stăpâni, toţi din Nereju. Mai avea 5 porci proprii şi 7 ai altora, pe care îi nutreşte cu zăr, şi 4 câini: Dolofan, Teleuţă, Tărăbuţă şi Dudău. Vaci nu erau la stână, în timpul cercetării noastre (27 — 28 Iulie).

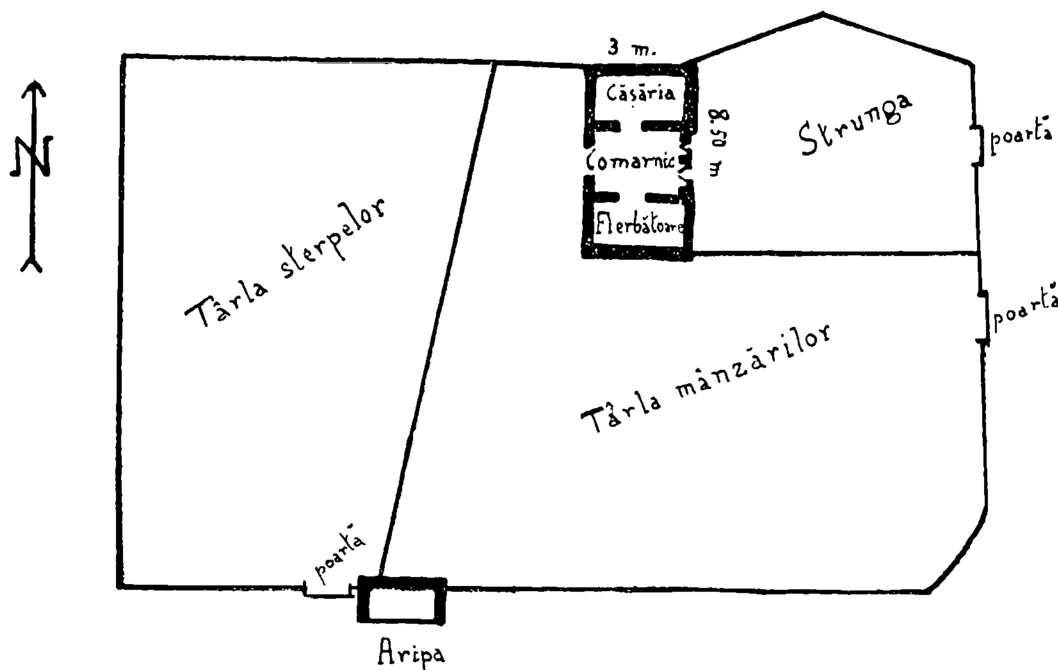
Dintr'o mulsoare se obţine cam 8 kg. de lapte sau 2 de brânză. Mulsoarea cea mare (cea de dimineaţă) dă întotdeauna cu 2 — 3 kg. de lapte mai mult. După ce se mulge laptele, se strecoară şi se pune în cazan, apoi i se dă chiag (3 linguri de lemn la o mulsoare). Chiagul bun e cel care se face din stomac de miel de lapte, prafurile se cunosc, dar nu se întrebuinţează. Cazanul se pune la căldură potrivită, pe cenuşă, până se încheagă laptele, apoi se strânge caşul cu mâinile, se scoate şi se pune într'o învelitoare în crintă. Aici se jănţueşte (se frământă) până se scurge zărul şi se pune la teasc (un bolovan), tot în crintă. Caşul astfel preparat se pune la dospit, „la putrezit", apoi i se dă sare şi se face brânză. Din zărul scurs din caş la început şi din ce rămâne în cazan pe urma caşului strâns, se face urda, după ce se pune la foc şi se fierbe bine. După urdă rămâne zărul, care se dă la porci şi la câini. Urda jănţuită dă janţul care se bea, după ce se lasă câteva zile să se înăcrească. Din lapte se mai face smântână şi unt, iar din zărul de urdă se face şi argăseală. Urda în fărâme cu zeama ei dă jintiţa dulce (deosebită de janţ), iar dacă stă şi se înăcreşte: jintiţa acră. Nu se prepară decât când se termină cea veche, căci nu se consumă decât la stână. Janţul se întrebuinţează de ciobani la ciorbă, în loc de borş şi se mănâncă şi cu caş, amestecate. Din produsele laptelui se prepară apoi balmoşul, mâncare specific ciobănească. Se fărâmă caşul, se amestecă cu smântână şi se pune într'o oală la foc. Când se topeşte bine, se obţine balmoşul.

Veniturile stânii se împart între stăpânul gospodăriei, proprietarii oilor şi ciobani. Proprietarii oilor au plătit lui Toader Spulber, după învoiala avută, câte 30 lei de cap de oaie, fie mânzare fie stearpă, iar el le-a dat câte 3 kg. de caş sau urdă, după cum a avut, de cap de mânzare. Le-a dat caş, nu brânză, pentrucă n'ar fi avut timp să o facă. Caşul se dă treptat, după cum se prepară; — vine fiecare să şi-l ia, după cum i se trimite vorbă. Dintre ciobani, Iacov a avut 1100 lei pe vară, opinci câte a rupt şi oile scutite (5 oi), adică n'a plătit cei 30 de lei de cap de oaie, dar a luat partea de brânză pe urma mânzărilor (2) ca oricare altul. Ion a avut 800 lei pe vară, opinci câte a putut rupe, oile scutite (11, din care 7 mânzări). Strungarul fiind al baciului, n'a avut leafă. Ce rămâne din brânză şi din banii de pe oi, după ce se scade partea proprietarilor şi simbria ciobanilor, e venitul lui Spulber. Se înţelege că nu câştigă întotdeauna mult, ci după cum se întâmplă să fie vremea şi sănătatea oilor. Brânza costa 40 lei 1 kg. vara şi toamna,

30 de lei 1 kg. primăvara, dar nerejenii nu prea vând brânză, căci o consumă ei înşişi în gospodărie.

2. Stâna lui Gh. Avram şi Radu Ţuţu

Stâna lui Gh. Avram şi Radu Ţuţu este aşezată pe partea muntelui Lapoşu de Jos, numită Chiciura, la 1100 m. altitudine, la $5^1/_2$ km. N.-V. de Nereju, în zona de păduri cu poene. Aici panta este lină, aproape orizontală. Locul pentru stână a fost ales aproape din aceleaşi motive ca şi la a lui Toader Spulber, cu deosebirea că din lipsa unei ridicături care să înlesnească scurgerea apelor şi din pricina solului mai puţin pietros, aici se face mult mai mult noroiu, iar nu departe de stână se formează băltoace. In schimb apărarea împotriva vânturilor e mai bună,

Stâna lui Gh. Avram şi R. Ţuţu

stâna fiind aşezată într'o poiană înconjurată din toate părţile de copaci înalţi. Deasemenea, drumul de care de pe Culmea Lapoşului, care duce dela Nereju spre Sboina, trece chiar pe lângă stână. Pe aici trece şi poteca spre Gura pârâului Lapoş, din care se desface o cărare spre Poenile Serei. Locul e bogat în pâraie, care n'au însă nume, fiind mici. Unul curge mai la vale de stână numai cu vreo 200 m., încât e bun pentru adăpatul oilor.

Deosebirile care merită să fie semnalate privesc clădirea şi organizarea stânii. Din planul alăturat se poate vedea cele două târle, una pentru sterpe, alta pentru mânzări, aripa pentru paza de noapte a oilor şi strunga, aşezată de astădată chiar în dosul stânii, din pricina comarnicului cuprins în clădirea acesteia. Intr'adevăr, stâna lui Avram şi Ţuţu e construită în felul stânilor mari şi care, se pare, este tipul vechi, din vremea de înflorire a păstoritului. Ea are trei încăperi, de o parte căşăria, de altă parte fierbătoarea, iar la mijloc comarnicul, toate sub acelaşi acoperiş. Lungimea totală e de 8.50 m., lăţimea de 3 m.; iar înălţimea până la coamă 2.50 m., până la streaşină 1.40 m. Pereţii nu sunt lipiţi, iar acoperişul

n'are şi scoarţă de brad, încolo construcţia e făcută la fel cu a lui Toader Spulber, din trunchiuri de brad, încheiate la capete, acoperită cu două tăblii din scânduri. Comarnicul e deschis în faţă, n'are perete, nici poartă, iar în dos, spre strungă, are scaune de butuci şi două portiţe cu ştergătoare. Uşile celorlalte două încăperi dau în comarnic. Fierbătoarea serveşte la lucrările stânii şi este partea locuită de ciobani. Căşăria serveşte mai ales pentru păstrarea produselor stânii şi are avantajul că este mult mai ferită de muşte şi de murdărie, iar pentru stăpâni, că-şi pot feri avutul faţă de ciobani, mai risipitori şi mai darnici decât ei. In căşărie nu intră decât baciul.

Lucrurile din stână sunt destul de puţine. In fierbătoare: o lăvicioară, două ceaune, două cofe pentru apă, un cazan, trei găleţi, două scaune din butuci de brad, o botă pentru janţ, o crintă, un zăvodar care se pune pe cele două furci înfipte în pământ, ca să se atârne cazanul deasupra focului; o strachină de lut, cinci linguri de lemn, o lingură mare de lemn, o zăgălnă de urdă (un săculeţ de pânză în care se strânge urda); o învelitoare de caş, trei săculeţe, o strecurătoare, un şiştar, unelte de ras. In comarnic: două găleţi pentru muls şi o glugă pentru ploaie. In căşărie: o laviţă pentru caşi, două şele de lemn şi frâie pentru cai, cinci bocle cu capac pentru urdă şi caşii de pe ultimele zile. (Impart caşul la proprietari pe măsură ce se lucrează, ca şi la T. Spulber).

Stâna aceasta n'are baciu statornic, pentrucă n'au găsit, încât băcesc cei doi stăpâni, care au oi mai multe, cu rândul. Ţuţu face câte 6 zile, Avram numai câte 5 zile, căci are oi mai puţine.

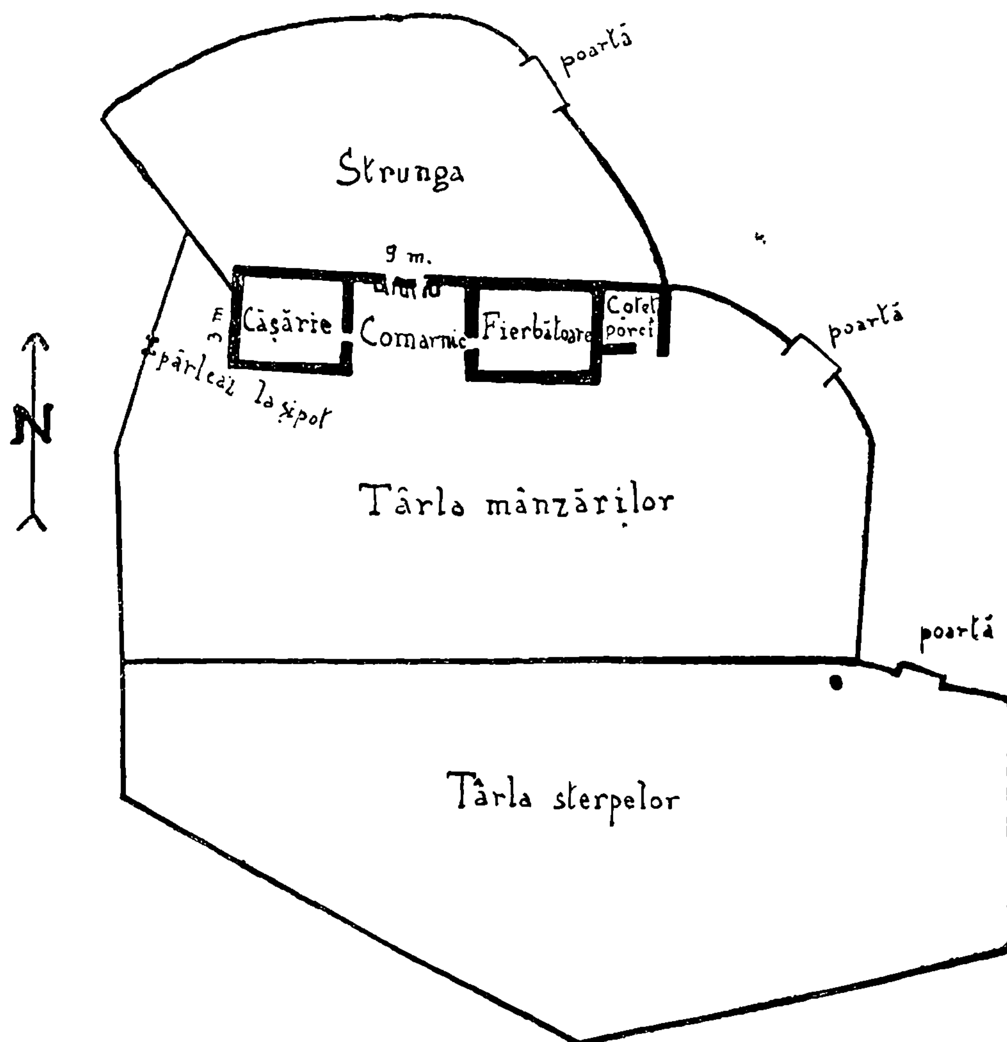
Oile sunt toate la stână, dar în ciopoare deosebite: 205 mânzări şi 306 sterpe. Din acestea, 65 de oi sunt ale lui Ţuţu, iar 30 ale fiului său Neculae, 60 de oi ale lui Avram (la un loc cu ale fiului său), 20 de oi ale ciobanului Ion Negru, iar celelalte aparţin altor oameni din sat. Mai au o iapă şi doi noatini (cai de 1 şi 2 ani), 12 capre şi 7 câini (Bucălău, Brezoiu, Leu etc.). Porci nu ţin, nici vite mari. Invoiala e la fel cu cealaltă stână: 30 de lei pentru o oaie primesc cei doi stăpâni şi dau 3 kg. de caş sau urdă pentru fiecare mânzare. Oile dau două găleţi de lapte la o mulsoare, din care ies cam 3 ocale de caş.

Baciu de rând era Radu Ţuţu, gospodar de frunte în sat, care ciobăneşte din tinereţe, cum au ciobănit şi părinţii lui. Are 75 de ani, încât acum se mulţumeşte să facă băcitul cu rândul. Nu ştie carte. Pentru socoteala oilor cunoaşte răbojul, dar nu-l întrebuinţează decât dacă ar avea oi multe. Acum le ţine minte şi fără să le însemneze. Erau doi ciobani: Ion Negru de 15 ani, cu 5000 lei pe 7 luni (până dă zăpada), cu 20 de oi scutite şi opinci câte poate rupe, păzeşte mânzările; Ion Ursu, de 40 de ani, mai prostănac, de nici armata n'a putut face, păzeşte sterpele fără plată, căci e cu oile maică-si şi ale neamurilor, pentru care nu plăteşte nimic, dar ia partea de brânză; Neacoş, un băiat al lui Gh. Avram, venit de două săptămâni, e strungar. Carte nu ştie decât Ion Ursu şi Neacoş Avram, dar la stână nu citesc nimic. Imbrăcămintea e la fel, n'au însă nici un cojoc, căci vara se îndestulează cu sumane şi glugi. Se primenesc tot de acasă. Mănâncă tot de trei ori pe zi şi ţin toate posturile, cu deosebirea că nu dau de dulce Miercurea şi Vinerea nici altora şi nu dau nici caşul din stână, proprietarilor care ar veni, pentrucă „se strică oile". Stâna şi păşunea e a obştei, fără plată, căci îşi dau toţi locuitorii oile la munte, care câte are, şi nu s'a plătit niciodată.

3. Stâna lui I. Porojnicu şi C. Buşilă

Faţă de celelalte două, stâna lui Ion Porojnicu şi Coman Buşilă nu mai prezintă decât foarte puţine deosebiri. Stâna e la fel cu a lui Avram şi Ţuţu, tot cu două tarle şi o strungă, după cum se poate vedea din plan, fără aripă şi în plus cu un coteţ pentru porci. E aşezată pe coasta numită Polniseri (Poenile Sării), spre gura pârâului Lapoş, la altitudinea de 820 m., pe un pinten de munte, în zona de pădure

de brad, amestecat cu fag. Locul e pietros şi apărat de vânturi. Chiar lângă stână se găsesc două şipoţele cu apă, despre care baciul stânii, Simion Spulber (62 de ani, frate cu Toader), spune: „Apa aceasta parcă-i grăduită, îţi ţine de sete, dar îţi ţine şi de foame; din bolnav te face sănătos". Oile se adapă în pârâul Lapoş, nu departe de aici. Apropierea de sat e mult mai mare: $3^1/_2$ km. până la Nereju, $1^1/_2$ km. până la cătunul Brădăeşti. Până la stâna lui Avram şi Ţuţu: 2 km.

Stâna lui I. Porojnicu şi C. Buşilă

Iarba la stâna aceasta e mai bună şi păscătoarea mult mai ferită. Animalele sălbatece vin şi aici, cu 3 zile înainte a luat lupul o oaie. In afară de oi, mai au 2 iepe şi 6 porci.

Nou e mai ales faptul că stâna are un baciu de meserie, statornic, cu plată şi fără nici o oaie proprie. Stăpânii nu stau la stână. Baciul e plătit în zeciuială: i se dă 10 kg. de caş la fiecare sută de kg. ce produc oile. Simion Spulber nu ştie carte şi întrebuinţează încă răbojul pentru socoteala oilor. De câţiva ani n'a mai băcit, dar în iarnă a fost bolnav şi a venit să se întremeze.

Stâna era adusă numai de câteva zile în Polniseri, din Muntele Monteoru, din pricina că acolo s'au îmbolnăvit oile de picioare.

Incheere

Chiar privite la un loc, cele trei stâni înfățișate nu ne permit nici o generalizare, deci nici un pas către treptele mai înalte ale științei. Abia un material comparativ întins, care de altfel începe să existe, va deschide putința unor studii de teorie sociologică a păstoritului. Mai târziu vom încerca poate și o asemenea muncă. O idee despre ceea ce s'ar putea face deocamdată pe temeiul materialului românesc am schițat într'o comunicare la Congresul Internațional de Sociologie din 1935, intitulată „L'organisation pastorale en Roumanie" și publicată de curând în Arhiva pentru știința și reforma socială (Mélanges D. Gusti, 1936). Aici ne mulțumim cu câteva observații simple, în legătură cu datele înșirate.

In raporturile ei cu natura stâna nerejeană pare destul de subjugată. Gospodăriile acestea sunt prea mici și prea puțin bănoase ca să se încerce altceva decât o adaptare supusă la împrejurări. Omul caută locurile potrivite pentru așezare și își desfășoară acolo activitatea. Nici o încercare, sau prea puține, de a schimba împrejurările înseși, pentru a îmbunătăți viața. Un loc neprielnic nu e îndreptat, ci părăsit de-a-dreptul pentru unul mai bun. Astfel s'a ajuns să se cunoască locurile potrivite pentru stâni și acolo se găsesc de ani de zile așezări păstorești, mereu refăcute sau făcute din nou, după cum se întâmplă. Dar aceasta nu însemnează că omul aici e înfrânt de natură, el nu-și mai schimbă viața după lumea din afară, și în faza aceasta de civilizație statornicită în deprinderi tradiționale, *caută* și *alege* după nevoile lui colțul de natură care să-l ajute. Impotriva a tot ce ar putea să pară, păstorii nerejeni sunt departe de tipul primitiv de viață. Ei se mișcă liber în natură și dacă n'o transformă, e din pricina că nici nu au nevoie. Până există putința de alegere între un loc potrivit și unul nepotrivit pentru viață, nu apare rostul prelucrării celui din urmă. Faptul că știu să aleagă îi va aduce, în treptele mai înaintate de cultură, să știe și să transforme.

Ca mentalitate, vădită în toate acțiunile mai de seamă, nu mai există printre păstorii dela Nereju nici omul credinței fără nici un temeiu și nici al tradiției lipsite de înțeles. Au părăsit descântecele, îndepărtate prin lipsa lor de eficacitate și n'au păstrat decât câteva datini creștinești, care le înalță și întărește cugetul. N'au păstrat din mulțimea practicilor și deprinderilor care au existat desigur altădată, decât pe cele încercate prin experiență; nu numai pentrucă sunt din bătrâni, dar și pentrucă s'au dovedit bune. De aceea n'au nici o silă de leacurile venite dela oraș și le preferă celor bătrânești, când folosința însăși le dovedește întâietatea. Și tot așa nu se sfiesc să spună că în alte părți ciobanii cunosc mai multe și s'ar bucura și ei să învețe lucruri noi. Libertatea aceasta sănătoasă a minții și a faptei se vădește și în organizarea găspodăriei. Fiecare din cele trei stâni și-a deslegat problema organizării in chip diferit, pentrucă diferite erau și împrejurările de moment. Ca și natura, tradiția nu apare decât ca o bogăție de deprinderi și experiențe de viață, din care omul alege după nevoile lui pe cele pe care le socotește mai potrivite. Nicăieri nici o constrângere sau o împovărare a vieții cu tipare moarte.

In sfârșit, starea joasă a tot ce am văzut, gopodăriile acestea păstorești mici și fără strălucire, au pricini mai adânci și mai generale, decât puterile celor câțiva nerejeni care se mai îndeletnicesc cu oieritul. Noile organizații de stat și noua viață economică au pătruns peste tot și înlătură încet, dar fără cruțare, formele vechi de viață. Păstoritul decade zi cu zi și din ocupație de frunte a tuturor, devine o îndeletnicire lăturalnică a câtorva. Agricultura și industria câștigă teren. Din această situație stânile lăsate pe propriile lor puteri nu mai au nici o scăpare. Ele nu mai corespund unor nevoi reale decât în măsura aceasta redusă, pentru lâna care se mai întrebuințează în industria casnică și în genere pentru avantajele economice pe care le mai prezintă. S'ar putea însă, ca după greutățile agriculturii la munte și după ce industria lemnului va fi împiedecată de restrângerea însăși a pădurilor, păstoritul să devină pentru mulți din nou, o îndeletnicire de frunte, un gen priincios de viață.

TRAIAN HERSENI

RUDENIA SPIRITUALĂ DIN NĂȘIE, LA DRĂGUȘ

In afară de sistemul de rudenie care se creiază în jurul fenomenului biologic al înrudirii de sânge, există încă un altul, de natură spirituală, și care izvorăște din faptul nășiei.

In viața satului Drăguș, nașul nu este numai o persoană care apare, cu anumit rol ritual, la un botez sau o cununie. Ci o persoană legată statornic de o serie de acte rituale, care formează între ele un sistem.

Astfel, a boteza pe cineva înseamnă a-ți lua îndatorirea de a-l cununa, de a-i fi naș la „cea de a doua cununie", sau la „punerea mesei", — a-i boteza copii, și a-l duce la groapă, luându-i de acolo „mărul", ce apare în ceremonia funebră drăgușană.

In actul nășiei sunt deci implicate două serii de oameni, cea a nașilor, cari urmează să se înlocuiască unii pe alții în succesiunea necurmată a acestor îndatoriri, și cea a finilor, cari deasemeni moștenesc această calitate a lor.

Nășia capătă deci un caracter de relație permanentă care leagă două grupe familiale între ele; iar sistemul de rudenie spirituală izvorât din nășie, ajunge să reglementeze sfere cu mult mai largi și cu totul altfel decât cum prevăd canoanele bisericești, cu privire la botez și cununie.

Analizând această „nășie" drăgușană, vom vedea că i se aplică regulele generale de organizare a vieții familiale pe temeiul realității sociale centrale care este „gospodăria", reguli pe care am mai avut prilejul a le arăta într'un studiu anterior privitor la „sistemul onomastic drăgușan".

Seria actelor rituale constituind nășia.

a) Botezul. Incepe cu actul inițial al botezului, pe care îl putem rezuma astfel: „La botezat, ori și cine aleargă să boteze, că este bine să increștinezi". Nașa aduce „o cârpă d'alea, o fașă și un scutec, o țâr de pânză de cămășuie, iișoara și ceva căiță de cap. Și un zece lei". „Nașa n'are treabă decât la biserică, când îl botează, îl miruie; apoi nu mai are nașa treaba cu el". (Inf. Gherghina Stoia.)

b) Cununia. Cine a botezat este dator a cununa. Ba are chiar dreptul la aceasta. Numai cu învoiala nașului „străvechiu", se pot întâmpla schimbări. „După botez, de vorbit mai vorbim cu nașa și vine și pe la noi. Dar când este mare și este timpul de căsătorit al copilului, atunci are dreptul să-l cunune. In caz că cineva vrea să schimbe nașul, e dator să-l întrebe pe nașul de botez, dacă îngăduie". „Intreabă, dacă o întreabă. Dacă nu, nu întreabă. Dar nu-i șade frumos. Dacă vrea el să aleagă pe altul, poate, dar bine tare nu-i șade. Un copil este dator s'o întrebe și apoi dacă nu vrea nașa, el se poate da să-l cunune cine vrea. Apoi, dacă vrea nănașu, nu poate să nu se dea la el". (Inf. Rafira Ion Racu.)

Altfel „poate să vină nașul să-l ieie de mână și să-l dea la o parte pe celălalt naș și să te cunune el. Din Biserică te ia. Dacă vrea, o poate face". „Dacă nu ai bună voie dela ei, te poate lua din Biserică și nu are nici-o lege" (adică sancțiune) (Inf. Zenovia Stoia). „Intâi trebuie să-l întrebăm. Dacă vrea să facă rău, te ia din Biserică. Te ia el de mână și te cunună. Că nănașu spune: apoi că al meu este finul, eu l-am botezat. E ca și când l'ar fi crescut! Eu l'am crescut". (Inf. Gherghina Stoia).

Obligația aceasta de a căsători pe cel pe care l-ai botezat, chiar dacă între timp n'ai mai avut niciun soi de legături cu finul, este uneori deosebit de puternică. De pildă, la nunta lui Ion Codrea, printre femeile care au pregătit mâncarea

de nuntă erea și nănașa lui. Intrebat, mirele ne spune că e „nănașa lui". — Cum o cheamă? — „Nănașă îi zic eu". Și adresându-se către mama lui o întreabă: „Mamă cum îi zice nănașii? Dar nici mama lui nu știe și atunci îi spun boresele celelalte: Măria Nicolae Codrea. Mirele ne explică: „De când m'a botezat numai acum o vint. Este departe tare de noi și nu prea am ocaziunea să o văd".

După 24 de ani de relații aproape inexistente și deși mirele și-alesese un alt naș, nașa de botez tot s'a simțit îndatorată să participe și să dea ajutor la nunta finului.

c) Punerea mesei. După cununie, o altă îndatorire a nașului este în legătură cu obiceiul numit „punerea mesii", sau „a doua cununie".

Această a doua cununie, făcută în vederea unei întemeieri a căsniciei și pentru viața cealaltă, are din nou pe nași în rolul principal.

„Masa o pui așa: că faci găină și dai nașului o cămașe și nănașei îi dai o iie. Și îi dai două mese, una de bumbac și una de lână. Și apoi el îți dă o ghițea; ori bani îți dă și apoi faci pomană".

„Ș'apoi după ce se scoală dela masă, ne ducem să mâncăm găina. O ia și ne ducem de o gătește acolo și apoi iar ne ospătăm", (Inf. Vasile Damian, 64 ani).

„Cheamă adevărații nași, străvechi. Aceia sunt chemați". (Inf. Părintele Iurcovan).

„Apoi dai un rând de haine la nași, iie, cămașe nănașii, o masă, o bărdiță, o botă. Zice că le dai de masă".

„Vezi că cine te-a botezat, cine te-a cununat la acela îi dă".

In caz când excepțional, nașul de cununie este altul decât cel de botez, se cheamă nașul de cununie.

„Dacă nu este nașu, (de botez) când te cununi, cauți să dai celui care te duce la biserică. Nu poți da la acela care te-a botezat. Pe ăla îl lasă".

„Omu nost' a zis că cucioiu Miclăuș Fogoroș a fost să fie naș. Da cine l-a cununat a fost Zahei, că a zis că n'a avut nănaș". „Când s'a cununat a fost de l-a întrebat, că: putea-s'ar să-l cunune? Și a zis că nu. Să-mi pună pe Dise al lu Damu. Dar omu meu a zis că decât să se dea lui Dise al lu Damu, ficioru lui, mai bine puie nănași din nou. Și a luat el singur nănaș din nou, să-l cunune ăla. Și atunci la masă le-am dat lui ista. La masă a luat nănaș pe Zahei Husea care ne-a cununat, nu care l-a botezat". (Inf. Rafira Gheorghe I. Fogoroș).

d) Luarea mărului la groapă. In sfârșit la moarte, nănașa intervine din nou cu rol activ: ea este aceea care ia „mărul" dela mort, uneori mărul acesta putând servi și drept punere de masă.

„Hainele le pun într'un măr. Așa se cheamă. Pun în măr, la mort. Il numesc, că elea le dau pentru masă, tot la nănașu ăl de m'a botezat. Dacă pui haine'n el, zice că mărul este și de masă și de mort". (Inf. Rafira Gheorghe I. Fogoroș).

Alcătuirea grupului nașilor.

Obligația de a nășì este, în principiu, neîntreruptă. Trebuește deci ca ea să poată fi transmisă din generație în generație. Cum anume se procedează?

Ne putem ușor convinge că și în această privință realitatea cea mare, care trece chiar dincolo de viața indivizilor, este gospodăria. Indatorirea de a nășì aparține gospodăriei ca atare. Deci ca regulă precisă: va fi naș în urma morții părinților, acela dintre copii care a rămas în casa bătrânească. Și cum în regulă generală, cel mai mic dintre feciori rămâne „pe curte", se aplică nășiei aceleași regule ale dreptului de ultimogenitură bărbătească pe care le vom vedea cu privire la casa bătrânească. Și evident aceleași abateri. In locul feciorului celui mic rămâne uneori un frate mai mare: el și nevasta lui au sarcina nășiei. Ba poate rămâne și o fată atuncea când soțul ei se „ginerește", se „mărită pe curte". In acest caz fata joacă rolul feciorului și ea moștenește atât gospodăria cât și sarcina nășiei, împreună cu soțul ei ginerit.

Conştiinţa acestei regule deosebit de interesante, e foarte clară în Drăguş, de pildă:

„Finu pe care nu îl dai nimănui, rămâne de drept în casă, la cel care rămâne în casă".

„Tata a venit aici în casă şi i-a rămas moştenirea finilor de aici din casă. Cine rămâne de moştenire pe locul de aici, apoi la acela rămâne finii. Totdeauna aici vine de întreabă, la cel de casă. El, dacă vrea, împarte pe la fraţi. Când moare cine sunt cununaţi şi botezaţi de mama şi de tata, apoi totdeauna la cel din casă vine de-l întreabă şi cel din casă, dacă vrea, împarte cu fraţii ceilalţi. Dar totdeauna la cel de pe loc vine. Numai dacă este pe loc străin, se duce la cel mai mare. El ia atunci mărul de pomană. Numai la caz că se stinge familia, de nu rămâne în casă nimeni, se duce la ăl mai bătrân. Altfel la ăl din casă se duce întotdeauna. Fratele tatii cel mai mic, care sta în casa a bătrânească, a murit. Aşa că şi de acolo, la noi vin acum". (Inf. Gheorghe Arsene Fogoroş).

La fel ne spune Gherghina Stoia, că mărul dela mort, dacă a murit nănaşa „îl ia cine rămâne pe curte". „Cată să fie cineva, o rudă. Nu este nimeni să nu aibă neamuri".

In caz totuşi că un neam se stinge, nășia trece într'alt neam. In această privinţă vechea regulă a închegării gospodăriei ca o realitate de sine stătătoare cu drepturi şi îndatoriri nu se mai aplică.

„Cine rămâne în curtea aia, care a fost a nănaşii, ia măru. Dacă ieu is acum naşă bătrână şi după ce mor ieu, rămâne copilul mieu, ăla care rămâne pe urma bătrânilor, ăla îl ia. Ăla care şade în casa naşului". (Inf. Sofia Bobeica).

„Dacă moare naşă-sa lui, ia unu din ăi tineri, de acolo de la curtea aia, un copil de al ei". (Maria Sofonea).

„Cine-i nănaş ia mărul. Dacă a murit nănaşa, cine a rămas acolo, în locul nănaşii. Dacă bunioară, noi avem acum un fin care este bătrân, ştiu bine că moare. E cununat de socru şi de mama de aici. Acuma noi luăm mărul. Copii eu i-am botezat. Imi este şi neam că este frate cu măicuţa mea, care a fost Primar, Ţăzar, frate cu Gărtina.

„Dacă ai mai mulţi fraţi, îi împărţeşti. Dacă, nu, cine este acolo pe curte". (Rahira Iurcovan).

Abateri

Ordinea aceasta de succesiune a gesturilor năşiei dela naştere până la moarte poate să fie întreruptă din diverse pricini.

In primul rând o *interdicţie de năşire loveşte pe toate naşele care în momentul botezului sunt însărcinate.*

„Când este însărcinată naşa cea tânără, atunci botează mama ei pentrucă este superstiţia că dacă botează ea îi moare copilu". (Inf. Părintele Iurcovan).

„Maria Codrea nu a putut să boteze de pildă pe Gheorghe Rogozea". „Nu a putut merge că chiar atunci avea copil mic de vreo săptămână; şi la cununie, iar n'a putut, că iar avea copil mic născut". Aşa că a botezat o soră a tatălui copilului. (Inf. Părintele Iurcovan.)

Năşia poate fi şi cedată.

Astfel Seana Arsene Fogoroş a botezat toţi copiii şi nepoţii lui Matei Sofonea în afară de copilul Ion care a fost botezat de Hira Sofonea.

„M'a'ntrebat pe mine boreasa; a zis: „nevastă nu mi-l dai să-l botez?" —, „Ba ţi-l dau dacă vrei".

Că aşa nu-l dam dacă nu'ntreba. Ea dacă a zis să i-l dau, i l-am dat. A zis că nu are fini şi să boteze şi ea. Dacă nu-l cerea îl botezam şi pe ăla, nu-l lăsam",

(Putea să-l boteze fără să-l ceară?)

„Nu l-a botezat fără să-l ceară. Dacă vrea, poate, dar m'a'ntrebat". (Dacă nu cerea te supărai?) „Ba că te necăjeai, te mâniai. Nu te mai duceai la altu (alt copil al aceloraşi părinţi). Dar boreasa m'a întrebat şi cu voia mea i l-am dat să-l boteze". (Inf. Seana Arsene Fogoroş).

„Până trăesc părinţii noştri, dacă vrea unul din noi să boteze, li-l dă, dacă vor". (Inf. Gheorghe Arsene Fogoroş).

„Fini am avut destui şi de aceia nu am mai luat şi de ăştia răsleţi. Sunt multe familii care nu au decât un fin şi aceia sunt doriţi să aibă. Şi vin şi mai cer: „Să-mi dai să botez şi eu unu, să am un fin". D'apoi cine are mai mulţi, nu se mai duce să ia dela altu". (Inf. Seana Arsene Fogoroş).

Sau se poate întâmpla ca să se ivească *ceartă între naşi şi fini* şi atuncea finul să fie obligat să-şi puie naşi din nou.

Astfel de pildă naşa de botez a lui Petru Adămoiu este Sofia Hermulae Codrea, soră cu mama lui. Dar nu i-a stat naşă de cununie pentrucă era mânioasă când s'a cununat. Nu i-a cununat din principiu. Era vorba să-l adopteze şi să-l aducă aci. Şi el nu a vrut să rămâie. Atunci nu a mai vrut să-i mai stee nănaşă şi şi-a găsit omu o nănaşă străină, pe Seana Dumitru Iurcovan, soră cu nevastă-sa". (Inf. Părintele Iurcovan).

In sfârşit finul poate să refuze nănaşii şi pentrucă socoteşte, atunci când trece într'o a doua căsătorie, că *nu i-au purtat noroc*. „Ion Fogoroş a avut într'o primă căsătorie nănaşă pe Eva Husea. La a doua, a avut-o pe soru-sa lui Sofia Gheorghe Racu, pentrucă s'a supărat cu nănaşa. A spus că pentru nănaşă nu i-a mers bine. Nu a fost nănaşa bună". (Inf. Părintele Iurcovan(.

O categorie specială,formează finii ţigani.Aci regula nu se poate ţine,din pricina lor.

„Ţiganii nu se botează ei între ei. Tot Români de-ai noştri din sat, îi botează, că ei spun că nu au ce să le dea. Uite: toată oastea aceia, tot de Români sunt botezaţi. La cununie nici nu mai vin. Ei nu se cunună în Biserică. Ei *se iau*. Nu mai stau să se cunune în Biserică". (Inf. Gherghina Stoia).

Alcătuirea grupului finilor.

O singură regulă explică totul: fac excepţie de la absoluta moştenire a calităţii de fini numai fetele în caz de cununie. Aci stau faţă în faţă două perechi de naşi: ai mirelui şi ai miresii. Urmează cei ai mirelui.

„După bărbat te cunună. Cine botează pe bărbat, acela cunună" (Inf. Gherghina Stoia). „Nănaşul băiatului, nu al fetii. Nănaşul băiatului cunună" (Inf. Rafira Ion Racu).

Dăm spre pildă cazul naşei Gherghina Stoia, văduvă de 68 ani. Până acum are următoarea activitate de naşă:

Cununat	Botezat	Cununat	Botezat
Dionisie Stoia	Gheorghe Maria Silvia Sofia Vasile (necăsătorit)	*Gheorghe*	Anica Ion Sofia Măriuţa

După cum se vede, faptul că Gherghina Stoia a cununat pe Dionisie Stoia i-a atras obligaţia să-i boteze toţii copiii, băieţi şi fete. Dintre aceştia a cununat numai pe băieţi, adică numai pe Gheorghe, (Vasile fiind necăsătorit). „Cu Măria, Silvia, Sofia nu are treabă. Pe Vasile ea o să-l cunune ori o să-i ardă urechea, îi pune lumina lângă ureche", adică o să-l privegheze la moarte dacă cumva cu moartea i-o fi însurătoarea. Aceiaş femeie a mai cununat pe Spiridon Diga şi i-a botezat toţi copiii, dintre cari unii au rămas necăsătoriţi: restul au murit. Intâmplător a mai botezat pe Veta, copil din flori a unor ţigani care au plecat din sat.

Exemplificări individuale

Pentru a putea înţelege mai bine gradul de aplicare al regulelor mai sus arătate, am socotit bine să analizăm un grup de cazuri individuale. Cu ajutorul preţios al D-şoarei Xenia Costa-Foru, am luat deci toate botezurile (43 la număr), care au avut loc în satul Drăguş în anul când am făcut cercetarea, adică în 1932, în ordinea lor de înscriere în registrele bisericeşti. Am completat celelalte date, cu privire la fraţii celui botezat în 1932, părinţi şi bunici, fiecare cu naşii lor respectivi de cununie şi botez, din registrele bisericeşti ce le aveam la îndemână şi din ancheta directă a fiecărui caz în parte. Iată aceste cazuri:

1. Copilul Iacob Gh. Poparad este botezat de Seana Gh. Rogozea. Părinţii naşii actuale (Vasile şi Sofia Poparad) au cununat pe părinţii finului actual.

Aci se opreşte însă linia ascendentă a naşilor: naşa de botez a tatălui a fost Eva Gh. Fogoroş, fără rudenie cu naşa actuală. Avem deci o moştenire a rudeniei care se întâmplă exclusiv în ultima generaţie: năşia trece la fata naşilor. Această fată este aceia care a rămas în curtea bătrânească, soţul ei Gh. Rogozea fiind „băgat în curte" la Vasile Poparad.

Toţi fraţii copilului Iacob, 7 la număr, sunt botezaţi de aceiaşi naşă.

Pentru a face mai lesnicioasă înţelegerea acestui caz, precum şi a celor care urmează, schematizăm de câte ori e nevoie, moştenirea năşiei în felul următor:

.... Mamă ———— fată.
soţ

cu alte cuvinte, linia întreruptă arată o întrerupere a moştenirii năşiei, linia plină o rămânere a năşiei în aceiaşi grupă familială, trecând dela mamă la fată. Acolo unde apar două persoane naşe, o femeie şi un bărbat, e vorba de o năşie de cununie; acolo unde e o singură femeie, e vorba de un botez.

2. Al doilea caz e al *Olimpiei*, fata naturală a Zenoviei Sucaciu cu Vasile Rogozea, botezată de Maria Buneriu. Naşi de cununie, evident, nu sunt. Insă naşa de botez a tatălui natural este Eva Buneriu, soacra actualei naşe.

Ca atare formula ar fi:

. . . . Mamă.................... ..? . ... noră.

3. *Liviu* Gh. Iulian Fogoroş e botezat de Victoria I. Fogoroş. Părinţii sunt cununaţi de socrii naşii actuale (Eva D. Fogoroş cu Dumitru Fogoroş).

Tatăl e botezat tot de naşa lui de cununie, Eva D. Fogoroş.

Bunicii sunt căsătoriţi de Iuliu şi Ana Tătaru.

Am avea deci:

.... mamă ———— mamă ———— noră (valabilă şi
soţ

pentru un frate al finului de-acum).

4. *Ana* M. Paşca, veniţi de curînd în sat şi numai în trecere, şi-au luat un naş ocazional: pe Ana Moise Dobrotă.

5. *Livia* Niculae Isac Rogozea, e botezată de Maria G. Tătaru. Părinţii sunt cununaţi de tatăl naşii actuale, adică de Ion Fogoroş cu soţia lui, Rafira, dintr'o a doua cununie. Tatăl este botezat de Eva V. Sofonea.

Cazul e ceva mai complicat: în grupul naşilor a fost la început Vasile Isac cu Seana Sofonea care au cununat pe bunici. Vasile Sofonea, fiul lor, s'a căsătorit de două ori; a doua nevastă este Eva D. Sofonea, naşa tatălui. Vasile Sofonea murind, fiul lui cu cea dintâi soţie, ia pe Rafira. El murind, Rafira se căsătoreşte a doua oară cu Ion Fogoroş. Acesta intrând „în curte", mărităndu-se, preia locul în gospodărie celui dintâi soţ, inclusiv datoria năşiei.

Se vede clar cum în cazul acesta nu rudenia de sânge efectivă, pe linie bărbătească sau femeiască, are importanţă, ci ocuparea unui anumit loc în gospodăria de baştină a naşilor, gospodărie ce se socoteşte deci ca o entitate permanentă deasupra indivizilor care o compun.

Am avea deci în formulă:

Mamă maşteră ——— noră vitregă ——— fiică
soţ al doilea

6. *Laurian* Veniamin Scurtu e botezat de Maria Axente Sofonea. Părinţii finului sunt căsătoriţi de aceiaş naşă şi soţul ei. (Axente D. Sofonea şi Maria).

Tatăl e botezat de mama naşului său de cununie (Maria Sofonea). Bunicii sunt căsătoriţi de naşa de botez a tatălui cu soţul ei (Dumitru Sofonea şi Maria).

Avem deci:

Mamă ——— aceiaş ——— noră ——— aceiaş
soţ soţ

7. *Viorica* Dumitru Stoia e botezată de Sofia V. Trâmbiţaş. Părinţii finului sunt căsătoriţi de aceiaş naşă cu soţul ei (Vasile I. Trâmbiţaş cu Sofia).

Tatăl e botezat de Rahira Trâmbiţaş, mama şi soacra naşilor lui de cununie.

Avem deci:

mamă ——— noră ——— aceiaş.
soţ

Aceiaşi formulă se repetă pentru alţi trei fraţi. Singur copilul Gheorghe este botezat de mamă, adică de naşa de botez al tatălui său, deoarece nora naşii acesteia fiind însărcinată, nu putea boteza.

8. *Livia* Petru Adămoiu. Tatăl copilului certându-se cu naşa lui de botez, aceasta nici nu l'a cunoscut, nici nu i-a botezat copiii. Omul a luat drept naşă pe Seana Dumitru Iurcovan, sora nevestii lui.

9. *Rafira* Ion D. Fogoroş e botezată de Elena I. V. Fogoroş. Părinţii finului sunt cununaţi de aceiaşi naşă, care fiind însă văduvă, şi-a luat alături pe fiul ei, Vasile.

Tatăl e botezat de naşa lui de cununie.

Avem:

mamă ——— aceiaş ——— aceiaş.
fiul

10. *Victoria* Gh. Dobre e botezată de Seana Gherman, sora mamii ei. Fiind vorba de o familie venită de curând din Sâmbăta şi-a luat naşi ocazionali.

11. *Dionisie* Guşăilă e botezat de Agritina Samoilă Popacodrea. Aceiaşi e şi naşa de botez a tatălui şi, împreună cu soţul ei, naşa lui de cununie.

Tot ea a botezat încă alţi patru copii.

Avem:

aceiaş ——— aceiaşi ——— aceiaş.
soţul

12. *Niculaie* Samoil Stoia este botezat de Rafira I. Fogoroş, pe care am mai întâlnit-o la cazul No. 5.

Părinţii finului sunt cununaţi tot de Rafira Fogoroş cu soţul ei, ea fiind şi naşa de botez a tatălui.

Aceiaş situaţie pentru alţi trei fraţi ai finului acestuia, formula este deci:

Aceiaş ———— aceiaş ———— aceiaş.
soţul

13. *Viorel* Emilian Trâmbiţaş este botezat de Livia N. Rogozea. Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă şi soţul ei.

Tatăl este botezat de soacra naşei actuale, (Gherghina Rogozea).

Avem:

mamă ———— noră ———— aceiaş.
soţ

14. *Sofia* Niculaie Adămoiu este botezată de Sofia Ermolae Codrea. Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei, ea fiind şi naşă de botez a tatălui.

aceiaş ———— aceiaş ———— aceiaş
soţ

15. *Liviu* Gheorghe Potinteu este botezat de Zenovia Lazăr Fogoroş. Părinţii sunt căsătoriţi de Gheorghe Bota cu soţia lui, Eva.

Tatăl este botezat de Maria I. Fogoroş.

Bunicii sunt căsătoriţi de aceiaş Maria I. Fogoroş cu soţul ei.

Gheorghe Potinteu a fost căsătorit de mai multe ori. Intâia dată „s'a luat noaptea" şi apoi s'a cununat având naşi pe Gheorghe Bota şi Eva. Cel dintâiu copil este botezat de naşa lor de cununie, Eva Bota. Alţi doi copii sunt botezaţi de Rafira Adam Rogozea. Alt copil mort mic, e botezat de moaşa lui, Maria Năstase Rogozea. Al cincelea de Sofia şi Vasile Bobeica. Al şaselea şi al şaptelea de Sofia, fata naşii de cununie cu soţul ei Ion Trâmbiţaş.

Al optălea copil e botezat de Asinefta Spiridon Tătaru, fata uneia din naşele de mai sus, anume Rafira Adam Rogozea.

Al noulea e botezat de Ecaterina Gheorghe Bogdan, soră cu mama copilului.

In sfârşit al zecelea copil, Liviu, după cum am văzut, are drept naşă pe fiica naşii de botez a tatălui.

La cea de a doua cununie a lui Gheorghe Potinteu, naşii de cununie au rămas aceiaş.

Majoritatea copiilor acestora au murit la vârstă foarte mică.

16. *Gheorghe* Ion I. Rogozea este botezat de Sofia V. Iurcovan, soră cu tatăl copilului.

Părinţii sunt cununaţi de Eva Sofonea, naşa de botez a tatălui, împreună cu ginerele ei, Samoil Stoia.

Bunicii sunt căsătoriţi de Moise Codrea cu Maria.

Maria Codrea nu a putut merge la botezul lui Ion Rogozea pentrucă tocmai avea copil mic de vre-o săptămână. La cununia lui iar nu a putut, că iară avea copil născut.

17. *Gheorghe* Vasile Fogoroş a fost botezat de naşa mamei lui din pricină că părinţii copilului au divorţat, deoarece copilul s'a născut la vreo 3 luni după cununie. Naşii de cununie ai părinţilor n'au mai fost naşi de botez (Ion şi Rafira Husea).

18. *Viorica* Ion Rogozea este botezată de Eva Gh. Fogoroş, părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.

Tatăl este botezat de soacra naşei actuale. Ana Iulian Fogoroş.
Bunicii sunt căsătoriţi de soacra naşii de botez a tatălui cu soţul ei.
Avem deci:

mamă ———— noră ———— nora norii ———— aceiaş
soţ soţ

19. *Niculae* Niculae Rogozea este botezat de Zenovia V. Rogozea.
Părinţii finului sunt căsătoriţi de aceiaş naşă cu soţul ei.
Tatăl este botezat de soacra naşii actuale, Rafira Rogozea.

mamă ———— noră ———— aceiaş
soţ

20. *Victoria* Gheorghe Stoica e botezată de Maria Munteanu. Sunt ţigani. „Nu ştiu cine i-a cununat pe spurcaţii ăştia", ne spune un informator.

21. *Maria* copil din flori a lui Rafira Stoia. Bărbatul nănaşii acestui copil este văr bun din frate cu mama copilului.

22. *Livia* Arsene M. Sofonea este botezată de Seana Arsenie Fogoroş.
Părinţii au fost cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.
Tatăl copilului de aceiaş naşă.
Bunicii căsătoriţi de aceiaşi naşi.
Alţi doi copii au fost botezaţi tot de Seana Arsenie Fogoroş.
Iar alţi doi, morţi în aceeaş zi, au fost botezaţi unul de moaşa lui, Maria Rogozea şi de Silvia Iacob Gheorghe Rogozea.

Aceiaş ———— aceiaş ———— aceiaş ———— aceiaş
soţ soţ

23. *Ioan* Ion Fogoroş murind de îndată, a fost botezat de moaşa Maria Rogozea.
Părinţii au fost cununaţi de Sofia Gheorghe Racu, soră cu soţia.
Tatăl a fost botezat de Eva Husea. Această naşă i-a servit şi drept naşă de cununie într'o primă căsătorie. Căsătoria desfăcându-se, Ion Fogoroş s'a supărat cu naşa. A spus că pentru nănaşe nu i-a mers bine. Nu i-a fost nănaşă bună şi a luat o alta.

24. *Viorica* Gheorghe Zevedei Stoia este botezată de Verşavia Constantin Stoia.
Părinţii au fost cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.
Tatăl a fost botezat de aceiaş naşă.

aceiaş ———— aceiaş ———— aceiaş
soţul

25. *Niculae* Moise M. Sucaciu este botezat de Eva Dumitru Sofonea.
Naşa de cununie a părinţilor, care în acelaş timp e naşă de botez a tatălui, Elisafta Găbrean, era la botezul copilului „beteagă". „S'a uscat doi ani pe pat şi a şi murit".
Ceilalţi copii au fost toţi botezaţi de Elisafta Găbrean.

26. *Gheorghe* Mihai Nichiu este botezat de Sofia Ermolae Codrea.
Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.
Tatăl copilului este botezat de d-ra Ana Făgărăşann, fiica preotului Ioan Făgărăşanu, care fusese împreună cu soţia lui Eva, naşul de cununie al bunicilor.
S'a întâmplat deci o schimbare de naşe care se explică prin faptul că soţii Ermolae Codrea nu aveau deloc copii. Astfel că au cerut Anii Făgărăşanu să le cedeze finul. D-ra Făgărăşanu a zis: „Eu nu pot să stau, dar duceţi-vă la lelea Sofia" şi a participat la cheltuială.

27. Copilul *Nicolae* Nicolae Marin, din părinţi ţigani, a fost botezat de o ţigancă, Paraschiva Pletosu, plecată din comună.

28. *Liviu* Gheorghe Codrea Damian este botezat de Sofia Gheorghe Sofonea.

Părinţii au fost cununaţi de soacra naşii actuale, cu soţul ei. (Eva şi Dionisie Sofonea).

Tatăl a fost botezat tot de Eva Dionisie Sofonea.

Un alt copil a fost botezat tot de Eva Dionisie Sofonea.

29. *Ana* Spiridon Tătaru este botezată de Senia Isac Tătaru.

Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei, Dionisie Spiridon Fogoroş, dintr'o primă căsătorie.

Tatăl a fost botezat de concubina socrului din prima căsătorie, a naşii actuale, Eugenia Codru.

Alţi doi copii prezintă aceeaş situaţie.

Alţi doi însă sunt botezaţi de aceiaş, pe vremea când era încă văduvă după bărbatul ei dintâi şi nu se căsătorise al doilea cu Isac Tătaru.

Avem deci:

concubină ———— noră ———— aceiaş
soţ

30. Virgil Gheorghe Husea este botezat de Rafira M. Poparad.

Părinţii sunt căsătoriţi de aceiaş naşă cu soţul ei.

Bunicii sunt căsătoriţi de părinţii socri ai naşii de botez a tatălui.

Avem deci:

Soacră ———— noră ———— nora norii ———— aceiaş
soţ soţ

31. *Niculae* S. Sofonea este botezat de Emilia Dionisie Fogoroş.

Părinţii sunt căsătoriţi de părinţii naşii actuale, Maria născută Husea, căsăt. Dionisie Fogoroş.

Tatăl copilului este botezat de fratele naşii de cununie, Ioan Sofonea.

Nevasta acestui Ioan Sofonea murise şi Sofonea îşi luase o altă femeie, care n'a vrut să cunune. „Ar fi trecut năşia la fecioru-su, dar fecioru-su era pe front şi n'a putut să cunune. Şi aşa a fost. Atunci şi-a găsit la repezeală, pe cine? Pe cumnatu-sa şi soru-sa". (Inf. Preoteasa Iurcovan).

Nevasta ———— sora ———— fiica
soţ

32. *Niculae* Gheorghe Bogdan este botezat de Rafira Niculae Tătaru.

Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.

Tatăl este botezat de soacra naşii actuale, Safta Niculae Tătaru.

Avem deci:

soacră ———— noră ———— aceiaş
soţ

33. *Virgiliu* Teodor Hariton Fogoroş este botezat de Maria Nicolae Fogoroş.

Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei, Nicolae Fogoroş, care este frate cu tatăl.

Tatăl este botezat de Elisaveta Nicolae V. Sofonea.

Bunicii sunt căsătoriţi de socrul naşii de botez a tatălui, Vasile Sofonea, cu Lisabeta.

Schimbarea intervenită între botezul şi căsătoria tatălui se explică prin faptul că „nănaşa de botez a rămas văduvă şi nu a mai mers la cununie, atunci a câş-

tigat nănaş pe frate-său, că un străin nu prea stă dacă nu este obligat, şi atunci mergi la rude". Inf. Preoteasa.

34. *Leonora* fata naturală a Zenoviei Fogoroş (Vica lui Conşiţ) este botezată de Maria Gheorghe Tătaru.

Mama copilului a făcut nuntă de noapte cu Dumitru Luţian şi a avut drept naşi la nuntă de noapte pe aceiaş naşă cu soţul ei.

Tatăl copilului, Dumitru Luţian, a fost botezat tot de naşa lui dela nunta de noapte.

35. *Eva* Dionisie Damian a fost botezată de moaşa Maria Năstase Rogozea.

Părinţii au fost căsătoriţi de către Rafira C. Iurcovan cu soţul ei, Ion Iurcovan, frate cu mama copilului, naşi şi de nunta mică şi de nunta mare.

Tatăl a fost botezat de Rafira Gheorghe Fogoroş.

Naşa aceasta de botez era bolnavă „mai proastă şi n'a avut nici noră şi fata ei era prea mică şi de aceea şi-a luat omu drept naş pe fratele şi cumnata sa". (Inf. preoteasa.)

Alţi doi copii sunt botezaţi tot de naşa actuală. Un al treilea e botezat de una din studentele monografiste, ceeace a avut drept urmare refuzul ulterior al Rafirii Iurcovan de a mai boteza copilul Eva, dela care pornirăm.

36. *Livia* Niculae Fogoroş este botezată de Rafira Niculae Rogozea.

Părinţii au fost cununaţi de aceeaş naşă cu soţul ei.

Tatăl este botezat de aceiaş naşă pe vremea când nu era căsătorită.

Aceiaş situaţie pentru alţi trei copii.

37. *Niculae* Ioan N. Tătaru este botezat de Eugenia Th. Trâmbiţaş.

Părinţii sunt cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei, ea fiind şi naşa de botez a tatălui.

Bunicii sunt căsătoriţi de aceiaş.

Alţi doi copii, aceeaş situaţie.

Aceiaş ——— aceiaş ——— aceiaş ——— aceiaş
soţ soţ

38. *Maria* Gheorghe V. Sofonea este botezată de Zenovia Sucaciu.

Părinţii sunt cununaţi de mama naşii cu soţul ei.

Tatăl e botezat de Eva Făgărăşanu.

Bunicii sunt căsătoriţi de părintele Ion Făgărăşanu cu soţia sa Eva, naşa de botez a tatălui.

D-ra Ana Făgărăşanu nu a mai vrut să mai cunune şi a cedat năşia Eufrosinei

Aceiaş ——— aceiaş (cedare) aceiaş ——— fata
soţ soţ

39. *Aurelia* Vasile Tătaru este botezată de Seana Arsenie Fogoroş.

Aceiaş naşă cu soţul ei a cununat pe părinţi la nunta de noapte şi la cununie, au fost deci „naşi şi de noapte şi de zi" şi au botezat pe tatăl copilului şi au cununat pe bunicii lui.

40. *Livia* Mihai Fogoroş Sitea este botezată de Rafira Gheorghe Fogoroş.

Părinţii au fost cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei, care este frate cu mama copilului.

Tatăl a fost botezat de bunica soacră a naşei actuale, Elisabeta Bobeica.

Intr'o altă căsătorie anterioară mama copilului a fost cununată de Maria şi Aurel Trâmbiţaş, care i-au botezat şi doi copii din acea căsătorie.

41. *Victoria* Emilian Iurcovan a fost botezată de Sofia Gheorghe D. Sofonea.

Părinţii au fost cununaţi de aceiaş naşă cu soţul ei.

Tatăl a fost botezat de soacra naşii, Eva Dionisie Sofonea.

Bunicii au fost cununaţi de Dionisie Sofonea cu altă Eva, nevastă a lui dintâi.

42. *Liviu* Ion Balea este botezat de Sofia Em. Haneş.
Părinţii sunt cununaţi de soacra naşii actuale cu soţul ei, Eva şi Spiridon Haneş.
Tatăl a fost botezat de naşa lui de cununie.
43. *Ana* Niculae Sofonea a fost botezată de Senia Arsenie Fogoroş, care a botezat pe tatăl copilului şi apoi l-a cununat împreună cu soţul ei.

Natura rudeniei spirituale din năşie

Intre naşi şi fini şi mai mult de cât atâta, între toţi finii unui naş, se stabilesc relaţii de rudenie spirituală al căror efect vizibil este mai ales în ordinea interdicţiilor religioase de căsătorie. Canoanele bisericii au în această privinţă regulele lor precise, dar care au fost preluate de către viaţa sătească şi uneori întărite dincolo de ceeace ele pretindeau. Sătenii din Drăguş „ţin mai mult la rudenia din năşie decât la cea de sânge" poate să afirme fără multă greşeală părintele Iurcovan.

„Nu iese finul din vorba naşii nici cât trăieşte, că ea dă seama la Dumnezeu de el. De când se naşte şi până'l mână la progadie, ea tot dealături îi stă. Il ţine de rău şi-l duce la bine. Şi nu se cade. Şi e tare rău la Dumnezeu cel de-i iese din vorbă. Că ea are legământ cu Dumnezeu şi cine-l strică, cu Dumnezeu se strică. Că naşa-i mai mare şi ca tatăl şi mama şi toate neamurile finului, car' trebue să-i dea ascultare, că ea-i poartă vorba la Dumnezeu. Că dacă rămâne omu fără naşă e mai rău ca când i-a murit mama, că cine-l plăteşte la groapă? E de mare cinste cine-i nănaşă la mai mulţi, că din vorba ei nu iese tot satu şi e'n fruntea mesii în tot locu". (Inf. Rafira Dumitru Codrea, 63 ani. Fişă I. C.).

„Şi naşul este rudă aproape, tare. Cum să nu? Că te cunună!". (Inf. Zenovia Stoia, 62 de ani).

„Nu este bine naş cu fin să se cunune. Aceasta nu este slobod. Nu se ia aşa fina cu nănaşu. Şi dacă se'ntâmplă o muiere să boteze pe o fată şi pe un băiat nu se pot lua nici ăia. Este păcat. Ca când sunt fraţi. Nu se pot lua. Ca când îi fraţi, dacă i-a încreştinat tot aia pe amândoi". (Inf. Gherghina Stoia).

„Şi nici fata nănaşului cu copilul botezat nu pot. Sunt neamuri tari, rude tari, nu pot".

Şi informatoarea Gherghina Stoia dându-ne această lămurire se adresează nurorii sale:

„Tu! ca cum ar fi vrut Gheorghe (fiul ei) să ia pe Achina (fina)".

Nora ei Zenovia: „Da, ia vezi că a botezat-o Hira. Nu se poate"; şi Gherghina întăreşte: „Apoi da; nu, nu, nu se poate".

Totuşi abateri dela regulă se fac în ciuda conştiinţei faptului că sunt abateri. De pildă:

„Zice că s'ar putea. D'apoi mai de mult zice că nu lăsa să se ia. Că sunt ca fraţii. Dar acum zice că se mai iau". (Dece sunt ca fraţii?) „Aşa am auzit; nici noi nu ştim bine. Va fi vreo vorbă. Aşa s'au luat dintr'o nănaşe şi s'au cununat ziua, Samuilă Iurcovan cu Eva Sofonea. Nu ştiu când, că stăm cam departe şi e de mult. Va fi vreo 42 de ani". (Inf. Seana Arsenie Fogoroş).

Relaţii sociale derivând din năşie

Sistemul de rudenie este el însuşi un sistem de relaţii, având efect mai ales prin interdicţiile la căsătorie pe care le ridică.

In afară de aceasta, grupul naşilor şi al finilor sunt legaţi între ei prin anume relaţii de respect şi de ajutor, cari însă astăzi au început a slăbi, relaţii care nu mai au nimic ritual întrânsele, ci privesc viaţa de toate zilele:

„Mai merg, dar nu ţin ca mai de mult. Mai înainte se ţinea. Acum, după ce sunt gata, nu se mai duc". „Inainte mai se ducea, mai ţesea, mai ajuta fina la nănaşă.

Acum se duce numai când cu nunta. Işi face treaba şi gata". „Se duce de oaspătă".

„Făcea mai de mult, că se ospăta în ziua de cununie la naşi". „Acum se cheamă, când se dă găina. Il cheamă de mănâncă". (Inf. Gherghina şi Zenovia Stoia).

„Nu mergem la naşi. Numai atunci mergem când te căsătoreşti, dacă te căsătoreşti la Crăciun, apoi te duci la Paşti cu doi colaci, cu un ştiuc de carne, cu două lumini. Numai atunci, în anul întâi. Şi te cinsteşte şi ea. Te pune la masă cu băutură şi cu mâncare. Şi gata. Nu mai avem nevoie unu de altu". (Inf. Rafira Ion Racu).

„Nu mai are vorbă. Te-a cununat, nu mai are vorbă, fără când îl cheamă de botează. El nu are treabă cu căsnicia. Dacă pot trăi, trăiască. Dacă nu, nu. El nu pune nici o vorbă la mijloc". (Inf. Gherghina Stoia).

Totuşi aceste relaţii sunt astăzi încă destul de importante, mai ales dacă ţinem seamă de numărul mare de persoane prinse în ele: satul întreg îţi poate apărea chiar ca un vast sistem de năşiri, legând laolaltă pe toţi sătenii.

Ca să ne putem da seama de sfera socială de întindere a unei năşii, dăm o listă a celor *botezaţi* de câteva naşe din sat. Iată astfel, Seana Arsene Fogoroş a botezat până acum.

In 1903 pe Maria Matei Gh. Sofonea; 1905: Rafira Matei Gh. Sofonea; 1906: Samoil Matei Gh. Sofonea; 1907: Roman Matei Sofonea; 1908: Silvia Matei Sofonea; 1910: Victor Matei Sofonea; 1912: Gheorghe Matei Bobeica, Rafira Matei I. Sofonea şi Ana Matei Sofonea; 1914: Gheorghe Matei Sofonea şi Dionisie Matei Sofonea; 1915: Maria Valer Tătaru; 1919: Ana Matei Bobeica; 1920: Valeria Niculae V. Tătaru şi Emilian Matei Sofonea; 1921: Silvia Matei Bobeica; 1922: Viorica Matei Sofonea; 1924: Ioana Arsene Sofonea; 1926: Valeria Arsene Sofonea şi Eleonora Matei Sofonea; 1927: Gheorghe Matei Sofonea şi Silvia Arsene Matei Sofonea; 1928: Liviu N. I. Sofonea; Viorica Matei I. Sofonea şi Olimpia Gheorghe Tătaru; 1930: Vasile Matei Sofonea şi Viorel Matei Bobeica; 1931: Aurelia Vasile Tătaru şi Ana Nicolae Sofonea; 1932: Livia Arsene M. Sofonea; Aurelia V. Tătaru şi Ana Niculae Sofonea; adică un total de 32 de botezuri.

Dealtfel Seana Arsenie Fogoroş pare a avea o deosebită activitate de năşire. Nu numai că satul o cunoaşte drept una care are foarte mulţi fini, dar ea însăşi arată cum a avut norocul ca toţi finii să-i fie bogaţi în copii şi în nunţi.

Alte naşe au un total mai mic de copii. Astfel: Rafira Nicolae Poparad, 4 botezuri (1908—931), Eugenia Th. Trâmbiţaş — 8 botezuri (1901—931), Rafira Ion Fogoroş—18 botezuri (1911—931), Zenovia Vasile Rogozea — 3 botezuri (1926—931). Verşavia Constantin Stoia, 3 botezuri (1916—931), Sofia Ermolae Codrea, 7 botezuri (1913—921), Xenia Isac Tătaru, 5 botezuri (1923—931), Rafira Gheorghe Fogoroş, 8 botezuri (1903—931) ,Rafira Ion Sofonea, 6 botezuri (1919—931) ,Rafira Nicolae Rogozea, 16 botezuri (1907—931) etc., etc.

H. H. STAHL

MONOGRAFIA COMUNEI BELINŢI

— CERCETĂRI ASUPRA MANIFESTĂRILOR ETICO-JURIDICE —

Hotărîtă să cerceteze realităţile social-politice din Banat, pe cale monografică, secţia de Politică Socială şi Sociologie a Institutului Social Banat-Crişana, a decis în şedinţa sa din 2-XI-1933 să înceapă cercetarea monografică *dela unitatea socială cea mai însemnată din Banat şi anume dela familie.*

Problema familiei bănăţene a fost formulată în şedinţa din 2-XI-933 în felul următor:

1. *Dacă familia bănăţeană aşa cum este astăzi constituită mai poate asigura procreaţia şi deci continuitatea elementului românesc din Banat.*

2. *Dacă familia bănăţeană promovează cultura şi civilizaţia românească în Banat.*

Comitetul de conducere a Institutului Social Banat-Crişana, s'a oprit însă la un fenomen alarmant care pasionează opinia publică bănăţeană şi românească, şi anume la *fenomenul demografic al depopulărei Banatului.*

Cu ocazia cercetărilor monografice dela Belinţi urma deci să fie descoperite toate cauzele depopulărei Banatului — dându-se şi soluţii pentru împiedicarea sau remedierea catastrofei.

Pentru a îmbrăţişa toate cauzele urma ca toate secţiile să-şi trimită reprezentanţi în ancheta dela Belinţi, întocmind fiecare secţie în parte un chestionar al său privitor la problema fixată: *depopularea Banatului.*

Dificultatea pe teren consta în faptul, că nu toate secţiile puteau funcţiona. Secţia juridică până la acea dată nu luase fiinţă, deşi Institutul încredinţase *„Cercului Juridic Bănăţean"* întemeerea şi punerea în funcţie a ei.

In lipsa unei secţii juridice, conducerea Institutului Social Banat-Crişana m'a însărcinat cu întocmirea şi redactarea unui chestionar etico-juridic, urmând să întocmesc separat şi un alt chestionar politico-social şi administrativ. — Nu este lipsit de interes să înfăţişez aci punctele de plecare şi câteva din rezultatele obţinute la Belinţi.

La întocmirea chestionarului etico-juridic a trebuit să am ca îndreptar studiul familiei. *Depopularea apare pretutindeni ca un efect al desorganizărei familiei, după cum ca efect al acestei desorganizări, apare şi sporirea procentului de mortalitate infantilă. Cauza depopulărei cată deci a fi căutată în desorganizarea familiei.*

In ce constă această desorganizare a familiei bănăţene, iată ce aveam de cercetat. Fără studiul familiei, deci, fără a preciza constituţia funcţională a familiei bănăţene, n'am putea afla toate cauzele depopulărei.

Chestionarul etico-juridic pe baza căruia am făcut ancheta, se compune din 381 de întrebări, repartizate în studierea a trei categorii de probleme din ciclul etico-juridic.

A) Categoria I-a priveşte *sistemul de proprietate,* de producere a averei şi de *transmitere a ei în sânul familiei* şi conţine 110 întrebări.

B) Categoria a II-a îmbrăţişează relaţiile *personale şi materiale* din sânul *familiei,* cu 230 întrebări.

C) Categoria a III-a atinge foarte sumar obiceiurile juridice şi raporturile sătenilor în chip individual şi a grupului social familial cu justiţia, cuprinse în 40 întrebări.

Evident cele 381 întrebări nu epuizează cele 3 cicluri de chestionare etico-juridice. Ele nici nu au pretenţia aceasta. Pot constitui însă un punct de plecare, un îndreptar.

Cei 2 monografişti cu cele două ajutoare ale lor, care au lucrat pe baza chestionarului etico-juridic la Belinţi, au examinat abia 60 de gospodării din totalul de 400, şi au pus 24.000 întrebări. Gospodăriile examinate sunt însă din cele mai reprezentative, iar multe răspunsuri tipice înfăţişează oglinda satului.

Pentru a putea îmbrăţişa în întregime operaţia de disecare şi analizare a *componentelor familiei bănăţene*, credem absolut necesar de a reproduce chestionarul amintit.

Chestionarul A. privitor la sistemul de proprietate, de producere a averei şi transmitere a ei în sânul familiei.

Intinderea gospodăriei ţărăneşti şi produsele de specialitate:

Avere mobilă: are casă? proprie? Câte camere? Are grădină? ce întindere? Ce cultivă în ea? Cine se ocupă din familie cu grădina? Ce se face cu produsul grădinei? Cât pământ are în holda satului? Cât arabil? Fânaţ? Livadă? Vie? Neproductiv? Ce pomi are în livadă? Dar pe lângă casa? Cât produce pământul său?

Repartiţia muncii, cheltuelile de producere a averei imobile şi mobile;

Cu cine îl lucrează? Cum îl lucrează? Cum se repartizează munca? Ce cheltueli are?

Avere mobilă: boi, vaci, viţei, cai, oi, porci, găini, raţe, gâşte, curci, capre, bivoli? Cine se ocupă din familie cu creşterea fiecărei categorii în parte? Cât timp pierde pe zi cu animalele? Valoarea lor totală? Cât cheltueşte cu întreţinerea lor? Dacă vinde din ele? In ce împrejurări?

Provenienţa averei şi sarcini:

Ce avere imobilă este moştenită? Ce avere mobilă este moştenită? Ce avere mobilă şi imobilă a adus soţia în casă? Cum se administrează averea soţiei? Dar cea moştenită? Ce datorii au pe avere şi unde?

Bugetul casnic cu repartiţia veniturilor şi cheltuelilor pe categorii de produse:

La ce se întrebuinţează banii proveniţi din vânzarea vitelor mari? A vitelor mici? Din vânzarea paserilor? A grânelor? A poamelor? A zarzavaturilor? A pământului?

Sistemul predărei averei pentru întreţinere şi despre administrarea averei:

Se practică în familia informatorului transcrierea averei pe copii? In ce împrejurări? La ce vârstă fac aceasta părinţii? Dar în familiile vecine? Dar în genere în sat? Cine dispune de averea familiei? Cine o administrează? In ce condiţii se transmite pe copii averea? Respectă copiii angajamentele luate? Se respectă dreptul părinţilor de a dispune de avere, de rodul recoltei?

Despre ingratitudinea copiilor faţă de părinţii care au transmis averea:

Cum sunt trataţi părinţii după predarea averei? S'au ivit procese de reziliere în familia informatorului? Dar la vecini? Dar în sat? Din ce motive? Sunt cazuri în care părinţii au fost ucişi pentru avere? Câte cazuri sunt în sat? Dar de reziliere pentru rău tratament al părinţilor?

Despre procese de moştenire şi indiviziune:

S'au ivit procese de moştenire în familia informatorului? Cât au costat şi cum s'au terminat? Cum se împarte la moarte averea imobilă? Dar cea mobilă? Copiii neligitimi capătă avere? In familia informatorului sunt proprietăţi indivize? La pământ ori la case? Coproprietarii se înţeleg? Cum împart ei folosul? Cum lucrează şi administrează averea comună? Se întâmplă desmoşteniri? In ce cazuri şi cum se rezolvă litigiul?

Despre mutaţii de proprietate şi cheltuelile ocazionale:

Vânzările, donaţiile, transmiterile de avere se fac în scris ori verbal? Cum se comportă cu această ocazie autorităţile? Ce plată cer pentru servicii? Ce dau ţăranii?

Despre înzestrări:

Ce primesc fetele la măritiş? Dar băeţii când părăsesc casa părintească?

Conturbări în posesie:

Tulburări în posesie se întâmplă?

Imprumuturi, vânzări, cumpărări:

Cum se fac împrumuturile, chiria, schimbul, şi ce deosebire fac ţăranii între aceste operaţii? In ce zile ale anului fac aceste operaţii? Cuvântul dat e respectat? Cum se fac cumpărături de vite, pământuri, case, fructe? Ce se face cu vitele, paserile la pripas? Când o vânzare e perfectă? Cine plăteşte aldămaşul?

Respectul dreptului de proprietate:

Ce semne de hotar obişnuesc între holde? Ce semne fac la vite mari, mici, paseri? Se moştenesc semnele? Cum sunt privite stricările de semne la hotar? Ai voe să treci pe loc străin ca să ajungi la al tău?

Despre ajutor reciproc și solidaritatea sătenilor:

Ce dobândă iau sătenii unii altora? Își împrumută ei grâne? Dar vite? Dar pluguri? Dar alte obiecte pentru lucru? Se închiriază instrumentele de lucru? In ce condiții?

Despre contactul cu orașul și piețele de desfacere:

Ce târguri frecventează: Timișoara sau Lugojul? Cum se informează asupra prețurilor? Târgurile de țară la care merge?

Țăranul ca producător direct — comerciant al produselor sale și cumpărător:

Se întâmplă des să vie cu marfa acasă? Din ce cauză? Ce cumpărături face pentru casă? De unde le face, de la cine? Ce vinde mai bucuros?

Emigranții:

Sunt emigranți în sat? Unde sunt plecați? Din ce cauză au plecat? Câți s'au reîntors? In ce stare materială? Ce au făcut cu averea? Ce fel de viață duc? Ce schimbare s'a făcut în purtarea lor?

Influența stagiului militar asupra tinerilor și obiceiurile cu care se reîntorc în familie:

Cu ce obiceiuri se întorc feciorii din armată? Mai muncesc ei cu aceeași plăcere pământul?

Rezultatele obținute

Din examinarea răspunsurilor date de cei 20 capi de familie anchetați de mine și ajutorul meu, studentul Cimpoca Nicolae, precum și din examinarea celor 40 capi de familie anchetați de D-l Cornel Grofșoreanu și ajutorul său, D-l M. Negru, desprindem pentru chestionarul A. observațiunile de mai jos:

Intinderea moșiei țărănești și produsele preferate. Densitatea 66 pe km. patrat. Dăm câteva date comparative: Moldova, Basarabia și Bucovina au 70 densitate pe km. patrat, Italia 125 densitate, Olanda 226, Boemia 128.

In Belinți o populație rurală de 1995 suflete este obligată să trăiască din munca exclusiv agricolă a 4107 jug. pământ. Din acestea 330 jug. este pământ necultivabil, 350 jug. pământ inundabil sustras economiei prin revărsarea canalului Timiș-Bega, rău întreținut, iar 390 jug. pământ necultivat și pășune.

Rămân deci 3037 jug. pământ cultivabil pentru cele 724 familii, adică 4,05 jug., cam 2 hectare de pământ cultivabil de fiecare familie.

Față de Olanda care are câte 3 hectare pământ arabil de familie rurală, cultivat cu mijloace tehnice moderne, belințenii ar trebui să aibă câte 10 jug. de fiecare familie, dat fiind mijlocul lor rudimentar de cultură a pământului. Deci prima constatare ce putem face e că Belințenii au pământ insuficient pentru 2000 de suflete. Cam 2/3 din pământul cultivabil este destinat culturei zarzavaturilor și în special cartofului, care formează izvorul principal de câștig în Belinți.

Cu munca istovitoare a grădinăritului, care durează vara câte 20 de ore pe zi, se ocupă mai cu seamă bărbații. Grădinăritul se face în mod rudimentar, fără irigații, fără îngrășăminte suficiente, fără utilajul tehnicei moderne, așa cum au apucat din moși-strămoși.

Din lipsa unei cooperative de desfacere a produselor de grădinărit, din lipsa de organizare a desfacerei, bărbații sunt siliți să împlinească singuri oficiul desfacerei produselor proprii și să se deplaseze la depărtări mari, care variază între 50 — 150 km.

Pentru a-și putea vinde produsele de grădinărit, bărbații din Belinți sunt nevoiți să-și părăsească familia săptămâni întregi ca să meargă la târgurile și debușeurile îndepărtate din Reșița, Bocșa Montană, Oravița, Caransebeș, Timișoara.

Cărăușia cu care se îndeletnicesc, le desorganizează familia, le istovesc puterile, îi îmbolnăvesc pe drumuri, unde mănâncă prost, dorm în căruță, nu se spală etc.

Căminul rămâne fără controlul soțului, fără autoritatea tatălui și fără sprijinul bărbatului, măcinându-se încet-încet.

Cultura cerealelor care ocupă restul de 1/3 din pământul cultivabil, se face primitiv, neglijent, fără mașini agricole, care pe proprietatea parcelară actuală nici nu-s rentabile.

In genere economia belinţenilor este neraţionalizată şi vădit anarhică.

Pomi fructiferi n'au, încât în loc să vândă fructe, cumpără. Cei 3—4 pomi din fiecare grădină sunt rău întreţinuţi şi rău văzuţi, deoarece răpesc din pământul grădinăritului.

Garduri între grădini nu au din spirit de economie, ca să nu ţie umbră zarzavaturilor şi ca să câştige din brazdă pentru grădinărit.

Această liberă şi indiscretă privire în grădina vecinului are deseori consecinţe de ordin sexual, în lipsa soţului plecat cu cărăuşia zarzavaturilor.

Belinţenii cultivă grâu în dauna ovăzului şi orzului necesar creşterii vitelor şi băligarului necesar îngrăşării pământului. Păşune puţină.

In general muncesc în pierdere şi-şi micşorează standardul de viaţă, subalimentându-se.

Repartiţia muncii. Avere mobilă. Cheltueli de producere. Pământul este lucrat de toţi membrii familiei şi ai gospodăriei, după puterile, vârsta şi sexul lor.

Bărbatul: lucrul istovitor şi greu de grădinărit, munca agricolă şi cărăuşia.

Femeile mai mult lucrul în jurul casei, deşi ajută şi bărbaţilor la grădini, la îngrijirea animalelor mici şi paseri. Apoi: ţesutul, torsul, bucătăria şi îngrijitul copiilor.

Bătrânii: îngrijirea vitelor mari şi ajutători la gospodărie.

Munca fiind comună, din veniturile obţinute se împlinesc nevoile comune, după urgenţa şi importanţa lor. O evidenţă a cheltuelilor nu se ţine.

Vite au puţine. Porci foarte puţini. Din informaţiile căpătate, tot la a 3-a casă, sau a 4-a gospodărie se găseşte o vacă.

Laptele şi produsele laptelui nu-s în cantitate suficientă pentru copii şi bătrâni.

Paseri: găini, gâşte, raţe, foarte puţine. Rar vând paseri, care nu formează un capital de venituri în gospodăria din Belinţi.

Vite mari puţine, din lipsă de păşune. Cu îngrăşatul vitelor nu se ocupă decât foarte rar şi la mare nevoie cheltuesc 1/4 din valoarea vitelor cu îngrijirea lor şi pierd din cauza variaţiei preţurilor, a tarifelor vamale şi din cauza cartelului cumpărătorilor de vite.

Venitul pe cap, de locuitor, calculat de D-l Prof. A. Lupan, este în Belinţi 8.000 lei, ceea ce, în comparaţie cu Franţa de 60.000, cu Anglia de 80.000 şi cu America de 100.000 lei, este dezastruos pentru belinţeni.

Tot din statistica D-lui Prof. A. Lupan, cheltuelile de cap în Belinţi, sunt 8.300 lei, ceea ce înseamnă că cheltuesc mai mult decât câştigă şi merg la ruină. Economia o fac de la mâncare, subnutrindu-se, în schimb luxul strigător al femeilor este o povară grea a bugetului.

Dările comunale şi cele către stat nu sunt mari, dar nepotrivirea dintre preţurile produselor agricole cu cele fabricate, fac munca sătenilor zadarnică şi starea lor materială rămâne veşnic precară.

Pieţe sigure de desfacere a produselor lor nu găsesc şi se concurează adeseori unii pe alţii, învrăjbindu-se.

Lipsiţi de apărare şi nepricepuţi faţă de cartelul cumpărătorilor — nu se pot solidariza într'o cooperativă de vânzare a produselor proprii.

Provenienţa averii şi sarcini. Ca sistem de proprietate, constatăm la Belinţi coexistenţa şi suprapunerea principiului proprietăţii individuale, peste principiul comunităţii familiale.

Averea liniară moştenită din moşi strămoşi nu se împarte, ci se munceşte în comun de membrii familiei, care eventual o multiplică şi o transmit ca bun de familie generaţiilor următoare prin autoritatea celui care stăpâneşte prin „grundbuc" (cartea funduară) moşia strămoşească. Este un fel de interdicţie de înstrăinare a bunului de familie — această instituţie a averei liniare. Faţă de tradiţia aceasta a comuniunei patrimoniale, dreptul individualist de pulverizare a averei pe moştenitori a rămas

inoperant. Aşa se explică pentru ce copiii cărora nu li s'a rezervat porţiunea legitimă din dreptul scris — se mulţumesc cu cota înzestrărei dată la plecarea din căminul părintesc, conform dreptului cutumiar şi nu mai fac proces celor rămaşi în comunitatea familială.

Pământul fiind strămoşesc, înstrăinarea lui e un sacrilegiu.

Soţiile aduc în casă de obiceiu, pat, dulap de haine şi dela 1 — 5 jug. cel mult, iar această avere a soţiei se administrează comun cu a socrilor, rămânând în cartea funduară pe numele soţiei.

Numai în cazurile mai rare, unde se formează o familie aparte, averea se administrează separat, dar împreună cu aceea adusă de soţul conjugal dela părinţii lui.

Averea dobândită de soţii conjugali în cursul căsătoriei, prin truda lor comună, se numeşte *avere coachiziţionată*, este administrată în comun şi formează proprietatea comună în părţi egale a soţilor conjugali.

Dl. Dr. C. Grofşoreanu constată în raportul său, pag. 18: „A forţa dreptul individualist asupra conştiinţei şi tradiţiei familial-colectiviste a ţărănimei, este o greşală fundamentală, deoarece în ţăranul nostru trăeşte şi azi încă foarte viu dreptul comunităţei patrimoniale înclinând spre un colectivism familial bazat pe principiul proprietăţii private".

Aşa dar regimul de proprietate în Belinţi este o tranzacţie între proprietatea individulă şi proprietatea colectivă.

Buget casnic, cu repartiţia pe venituri şi cheltueli pe capitole. Nu ţine nimeni o evidenţă a veniturilor şi a cheltuelilor, cu atât mai puţin vre-o condică sau registru, în care să se poată oglindi bugetul casnic al unei gospodării sau familii ţărăneşti.

Din vânzarea vitelor mari fac reparări de imobile, precum şi investiri de maşini agricole sau unelte. Din vânzarea vitelor mici şi a paserilor îşi procură încălţăminte, pânzeturi pentru îmbrăcăminte, bumbac, petrol, sare, zahăr.

Din vânzarea grânelor îşi procură vite pentru îngrăşat. Poame, fructe nu vând, ci cumpără. Din vânzarea cartofilor, verzei, cepei şi a zarzavaturilor în genere, împlinesc dările, taxele şcolare şi bisericeşti şi servesc întreţinerii copiilor în primul rând şi apoi pentru cei ai casei.

Pământ nu vând, decât fiind în mare nevoe, sau dacă nu-l mai pot prididi cu munca, îşi cumpără bani de aur. Mai vând pământ când sunt nevoiţi să-şi zidească o casă. Decât să facă un copil în plus, mai bine cumpără bani de aur, măresc gospodăria sau zidesc un grajd de piatră pentru vite, căci cere mai puţină sforţare, încordare şi trudă.

Predarea averei şi administrarea ei. In timpul vieţii nu se transcrie averea pe copii decât numai la adânci bătrâneţi, şi când părinţii s'au convins că fiul sau fiica merită a continua spiţa neamului şi patrimoniul strămoşesc.

Administrarea averei însă o are adesea cel mai vrednic dintre fiii rămaşi în casă, sub controlul şi priveghereea tatălui — care are proprietatea în cartea funduară. Conducătorul sau, după cum zic sătenii, „purtătorul" casei, care de regulă este bărbatul, dar poate fi şi femeia, împacă toate nevoile gospodăriei şi ale familiei, sau a familiilor care trăesc sub acelaşi acoperiş.

Despre ingratitudinea copiilor. Spre deosebire de alte comune, în Belinţi, părinţii şi bătrânii sunt bine trataţi, chiar după ce au predat conducerea casei „purtătorului" de casă şi chiar după ce au trecut în „grumbuc" — cum spun ei — averea pe numele copiilor. Nu se cunosc cazuri de părinţi ucişi pentru a li se lua mai curând stăpânirea averei. Cazurile de ingratitudine sunt foarte rare.

Procese de moştenire şi indiviziune. De obicei în cursul vieţii tatăl dă fiecărui copil cât crede el necesar pentru ca fiecare să-şi întemeeze o familie, fără a prejudicia pe cei ce rămân în casă. Copilului ales de el spre a rămâne în casă, îi lasă mai mult pământ, spre a continua şi spori patrimoniul strămoşesc. Copiii trebue să se poarte deopotrivă de respectuoşi şi să fie deopotrivă de vrednici, căci nici unul nu ştie asupra

căruia poate cădea alegerea. Evident aceasta când sunt mai mulţi copii. Cum de regulă sunt doi copii, băiatul este reţinut în gospodărie. Procese pentru eşire din indiviziune sunt foarte rare.

Averea comună strămoşească, păstrată şi mărită prin truda tuturor, este administrată de regulă, de purtătorul casei cu multă grije, spre a nu stârni nemulţumiri familiare. Spiritul echităţei este foarte desvoltat şi abuzurile sunt rare.

Despre mutaţii de proprietate şi cheltueli ocazionate. Mutaţiile de proprietate şi contractele se fac de regulă de notarul comunei, fără o tocmeală prealabilă asupra taxelor ce urmează a fi percepute. Aceste taxe însă sunt depăşite şi sătenii sunt nemulţumiţi că taxele încasate de notari sunt prea mari în raport cu valoarea obiectelor vândute. Totuşi am constatat că în Belinţi, aceste abuzuri sunt mult mai mici ca în alte comune, unde plaga taxelor notariale urcă proporţii într'adevăr izbitoare.

Inzestrări. Atât fetele care merg nurori în case străine, cât şi feciorii care părăsesc căminul conjugal şi merg gineri în case străine, primesc în raport cu averea părinţilor avere mobilă şi imobilă: rufe, haine, pat, dulap, pământ. Fetele salbe de galbeni.

Această înzestrare este parcimonioasă şi cu multă prevedere şi chibzuinţă făcută, pentru ca patrimoniul strămoşesc să nu sufere prea mult şi să poată hrăni pe cei ce rămân.

Tulburări în posesie. Tulburări în posesie nu sunt şi nici procese pe această chestie. Oamenii sunt foarte respectuoşi de drepturile altuia şi în caz de greşeli, care sunt rare, se împacă „domneşte" între ei.

Imprumuturi, vânzări şi cumpărări. Deşi după răsboiu a cam slăbit „omenia", sătenii din Belinţi se împrumută unii pe alţii fără dobândă. Cuvântul dat de regulă se respectă. Aldămaşul e plătit de vânzător, dar şi cumpărătorul răspunde din mândrie vânzătorului.

Respectul dreptului de proprietate; semne de hotar şi de proprietate. Drept semne de hotar au în ţarină, la holde, o limbă de pământ îngustă nearată, şi pietre de hotar. Grădinile însă din sat nu au gard între ele, pentrucă nu s'ar putea ara altfel şi spre a face economie de pământ. Gardul ţine umbră la zarzavaturi şi pomi, şi răpeşte câte 20-30 cm. din brazda arabilă. De altfel nimeni nu fură produsele grădinăreşti. Stricări de hotare la holde nu-s, iar pe loc străin spre a ajunge la locul tău, numai cu învoirea proprietarului se poate trece. Această învoire de obicei se dă, cu multă înţelegere şi generozitate.

Ajutorul reciproc şi solidaritatea sătenilor. Belinţenii sunt îndatoritori şi solidari. Procente la banii pe care şi-i împrumută nu-şi socotesc, şi-s bucuroşi că au făcut o faptă bună. Işi împrumută unii altora: grâne, vite şi chiar pluguri pe zile de lucru. Fetele bogate împrumută salbe celor sărace şi le ajută să fie frumoase spre a se mărita mai curând.

Contactul cu oraşul şi pieţele de desfacere. Frecventează toate târgurile din Banat, mergând până la mari depărtări, la Reşiţa, Oraviţa. Bocşa, Caransebeş, Timişoara, Lugoş,—informându-se asupra preţurilor dela cei care au fost ultima dată.

Se observă un proces de urbanizare accentuat, fără să fi împrumutat dela oraşe higiena corporală şi nici arta culinară.

Ţăranul ca producător şi comerciant al produselor sale. Ţăranul cumpărător. Se întâmplă însă adesea să se întoarcă acasă cu marfa nevândută, cu caii zdrobiţi de oboseală, flămânzi, iar ei înşişi sleiţi cu totul de puteri şi bolnavi. Spre a evita ruina completă adesea vând sub cost, cu ori ce preţ, numai să nu se întoarcă fără nici un ban acasă. Ori, negustorii de engros ştiind această psihologie, se cartelează, fixează preţuri joase în pieţe şi le aţin calea la întoarcere, cumpărându-le pe nimic marfa din drumul lor spre casă. Dacă reuşesc să vândă marfa cu preţ, cumpără din şatrele târgului şi din prăvălii, obiecte necesare familiei, dar foarte adesea articole de lux: pudre, albele, mătăsuri, etc. spre a face plăcerea femeilor rămase acasă.

Emigranţi şi emigraţi. Dat fiind sistemul patriarhal de a păstra averea şi de a reţine în cămin băiatul, iar fata a o trimite noră în casă, au venit în Belinţi din comunele vecine nurori în casă, care în ultimul timp au ajuns a fi aproape 1/2 din populaţia satului Belinţi. Foarte puţine belinţene s'au măritat ca nurori în casă în alte sate. Din populaţia satului de 2000 săteni, numai 1000 pot afirma că-s din moşi strămoşi belinţeni, restul sunt proveniţi din împerecheri cu „venituri" din alte sate vecine, fapt care a modificat în parte fondul moral al băstinaşilor, — care acum 50 ani erau 4000. Bărbaţii nu emigrează, căci braţele de muncă sunt căutate la grădinărit şi cărăuşie. Cei care au fost prin alte părţi şi în special cei care s'au întors din America, sunt mai întreprinzători, le place viaţa mai ordonată, mai curată.

Bărbaţii, foarte puţini, care pleacă din sat, sunt determinaţi de mizeria fiziologică

In ultimul timp s'au stabilit în sat câteva familii de unguri, care au venit foarte săraci şi azi sunt într'o situaţie prosperă. Ei au mai mult de 3 copii şi se înmulţesc văzând cu ochii.

Trei familii ungureşti de la Babşa s'au stabilit în Belinţi în anul 1933. Se observă deci o colonizare prin infiltraţie străină. E mai înţelept să se facă una conştientă de stat, prin selecţionarea celor mai valoroase elemente etnice româneşti.

Influenţa milităriei asupra tinerilor. Din armată se întorc mai desgheţaţi, mai îndrăsneţi. mai desciplinaţi, mai cuviincioşi şi mai ordonaţi. Vorbesc mai frumos limba românească, aproape limba literară, sunt mai muncitori ca înainte şi cântă cântece patriotice învăţate la cazarmă.

Dau un caz care ilustrează puterea de adaptare la practicile occidentale şi capacitatea belinţienilor de perfecţionare şi progres:

Tânărul P. I., reîntors dela regiment, unde avusese norocul să aibă un comandant care-şi ducea soldaţii în fiecare săptămână la bae de aburi şi de apă caldă, obişnuit timp de 3 ani de zile cu higiena corporală, cu apă caldă şi săpun, s'a hotărît să-şi facă şi el acasă o putină. Infrângând cu greu rezistenţa familiei, şi-a obişnuit copiii mai întâi, apoi mai cu greu femeia, să se spele în fiecare sâmbătă seara în baia de putină, încălzind apa într'un cazan din curte. Casa însă tot mirosea urît şi atunci a încercat să spele şi pe cei bătrâni, care după multe proteste, l'au denunţat la jandarmi că vrea să-i opărească. Norocul lui a fost că a dat peste nişte jandarmi înţelegători, şi plângerea nu a luat drumuri care îi puteau fi fatale. Aşa încet încet, cu persuaziune, a reuşit să convingă şi pe bătrâni despre efectele salutare ale băilor de putină săptămânale.

„Astăzi, Domnule Doctor, — îmi spune informatorul — după 5 ani de obişnuinţă, nu mai pot eu câştiga atâtea lemne pentru câtă bae vor să facă bătrânii şi muerea".

II. Chestionarul B. privitor la relaţiile personale şi materiale în sânul familiei.

Despre logodnă:

La ce vârstă te-ai logodit? La ce vârstă te-ai însurat? Părinţii logodesc de mici pe copii şi la ce vârstă? In ce scop? Ce urmare a avut logodna făcută de mic? Cât timp ţine logodna? Imprejurările în care s'a logodit şi formalităţile făcute? Ce obiceiuri sunt la peţire şi la logodnă? Când e logodna desăvârşită? Ce reguli păstrează logodnicii (încredinţaţii)? Ce datorii reciproce au logodiţii? Când se strică o logodnă şi cauzele? Cum e privită fata logodită? Consecinţele rupturii logodnei? Daune morale, — materiale, regim juridic?

Despre concubinaj:

Câţi trăesc în familia informatorului fără cununie? Din ce cauză? Cum priveşte satul această însoţire şi cum se cheamă? Cum sunt priviţi în sat cei necununaţi?

Despre celibat:

Câţi flăcăi bătrâni sunt în familie şi câte fete bătrâne? Din ce cauză? Cum sunt priviţi în sat?

Despre căsătorie, scopul, mobilul şi criteriile de a-şi alege soţie:

Ce scop are căsătoria după părerea informatorului? Dragostea? Inmulţirea neamului? Ne-

voile braţelor de muncă în gospodărie? Alte scopuri? Nevoia sexuală? Ce însuşiri sunt căutate la o mireasă? Cum e privită fecioria? Frumuseţea? Hărnicia? Buna purtare? Bogăţia? Ce deosebiri de vârste sunt obişnuite între miri?

Despre rapt:

Există obiceiul raptului? Cum se face raptul, din ce cauză şi cum e privit? In ce scop se face?

Despre consimţimântul părinţilor la căsătorie:

Se cere consimţimântul părinţilor la căsătorie? La ce vârstă? Cum se dă consimţimântul şi cum se manifestă? Dar când părinţii nu trăesc?

Despre puterea părinţilor şi influenţa lor asupra tinerilor însuraţi. Sistemul nurorei şi a ginerului în casă:

Ce putere are tatăl şi mama asupra copilului minor însurat? Asupra fetei minore măritate? Dar asupra copiilor (nepoţilor) fiilor minori? Ce putere au socrii asupra norei în casă? Dar asupra ginerelui în casă?

Despre averea separată a copiilor:

Copiii pot aduna şi păstra avere deosebită de a părinţilor? Din ce se compune o atare avere? Cum se administrează?

Atitudinea copiilor faţă de părinţi:

Sunt datori copiii a întreţine pe părinţii bătrâni? Sunt copii care nu respectă pe părinţii lor? In ce formă se manifestă ingratitudinea copiilor? Ce spune poporul despre ingratitudinea copiilor? Statistica bătăilor sau omorurilor ascendenţilor. Cum se apără ascendenţii contra nerecunoştinţei descendenţilor?

Despre amestecul părinţilor în căsătoria tinerilor:

Silesc părinţii pe copii la căsătorie? Ce consecinţe decurg de aci?

Morala sexuală la tineri:

Dorm flăcăii la fete înainte de căsătorie? Dorm împreună în timpul logodnei? Cu voia părinţilor? Ce datorii şi drepturi nasc de aci?

Despre relaţii sexuale între rude şi incest:

Sunt piedici la căsătorie din cauza rudeniei? Până la ce grad? Sunt frecvente incesturile? Din ce cauză?

Despre adulter:

Dar adulterele? Din ce cauză? Consecinţele?

Despre căsătorii mixte:

Se fac căsătorii cu minoritarii? Din ce cauză? Cum sunt privite? Ce consecinţe au? Dar între români şi ţigani? Cum sunt privite? Ce consecinţe — juridice — morale — sociale — au?

Despre adopţiuue:

Se iau copii de suflet? In ce condiţii şi din ce motive? Care-i situaţia lor în sânul familiei? Cine poate lua un copil de suflet şi în ce condiţii? Ce drepturi şi ce datorii are el? Ce relaţii se nasc între el şi familia în care a intrat? Ce legături păstrează el cu părinţii săi adevăraţi?

Despre zestre şi căpară:

La căsătorie se dă zestre? Cui, cât şi după ce formă? Ce se dă ca zestre? Ce drepturi are soţia sau soţul asupra zestrei? Este obiceiul ca ginerele să plătească ceva tatălui miresei, ori rudelor, sau miresei? Ce şi cât se plăteşte? Ce semnificaţie are această plată? Ce daruri îşi fac însurăţeii, rudele şi nuntaşii? Când tânărul sau tânăra pleacă din sat şi se căsătoreşte în alt sat ce obiceiuri sunt? Cum sunt privite astfel de căsătorii? Din ce cauză se fac? Când părinţii nu trăesc, cine dă zestrea? Ce legături sunt între fraţi şi surori? Fraţii înzestrează surorile? Are drept bărbatul să înstrăineze zestrea? Ce consecinţe?

Despre cheltueli de nuntă şi moarte:

Ce cheltueli se fac la nuntă? Dar la înmormântare?

Despre relaţii între familiile încuscrite:

Cum sunt priviţi socrii şi soacrele? Ce legături se păstrează între părinţii caselor încuscrite?

Despre tratamentul femeii:

Cum e tratată femeea de către bărbat? Este ea supusă bărbatului? E privită ca inferioară? Din ce cauză? Bărbaţii bat pe femei? Cum e privit în sat acest fapt? E vre-o legătură între iubirea bărbatului şi bătaia soţiei? Fug nevestele de la bărbat? Din ce cauză? Consecinţele?

Despre cinstea conjugală:

Cine judecă şi împacă certurile între soţi? Cum se răzbună soţul pe cel ce i-a necinstit casa? Dar fratele său tatăl pentru sora sau fata necinstită? Se serbează căsătoria de 25 şi 50 ani? Ce face soţul când îşi prinde soţia în dragoste cu altul? Dar soţia? Cum sunt priviţi sau pedepsiţi mijlocitorii dragostelor nepermise? Cum e privit cel ce strică casa altuia? Cum e privită de popor necredinţa bărbatului? Dar a femeii?

Despre repartiţia muncii între membrii familiei:

Ce munci cad în sarcina bărbatului? Dar a femeii? Dar a copiilor? Dar a ginerilor în casă? Dar a nurorilor?

Despre familiile fără copii:

Cum e privită nora care nu face copil? Dar ginerele sterp? Cum se împarte averea după mamă? Dar după tată? Cum sunt privite căsătoriile fără copii? Când poartă copiii porecla mamei? Dar a tatălui?

Despre coachiziţie:

Cum se administrează averea soţilor? Ce se face cu coachiziţia? Ce lucruri poate înstrăina soţul? Dar soţia?

Despre divorţ şi văduvie:

Statistica divorţurilor pe 10, 20 şi 30 ani. Cum priveşte poporul divorţul? Sunt divorţaţi care se recăsătoresc cu aceiaşi soţie? Când dă soţul întreţinere soţiei? E dator soţul a despăgubi soţia de care a divorţat? Ce se face cu zestrea după divorţ? Dar cu copiii? Când soţia decedata nu are copii ce se face cu averea ei? De câte ori se poate despărţi un bărbat? Cum sunt priviţi în comună? Cum e privită văduva remăritată?

Despre situaţia norei în casă:

Ce legături sunt între tatăl şi mama vitregă? Ce datorii are nora în casă faţă de socru? Dar faţă de soacră?

Despre relaţiile sexuale între socri şi nurori:

Se întâmplă adesea ca socrul să poftească la noră? Din ce cauză şi în ce împrejurări? Consecinţele? Dar soacra la ginerele în casă? Din ce cauză şi în ce împrejurări? Consecinţe? Divorţuri din această cauză? Cum priveşte soţul aceste relaţii?

Despre respectul femeii însărcinate şi atitudinea familiei faţă de copii:

Ce obiceiuri sunt la naşterea copiilor? Se bucură de fete sau de băieţi? Cum sunt privite femeile însărcinate? Care este puterea părinţilor asupra copiilor? Pot face ei ce vor cu copiii? Cum e privită urîciunea? Dar slăbiciunea trupească?

Solidaritatea, legăturile între soţi:

Urmează soţiile pretutindeni pe bărbaţii lor? Când au drept să nu-l urmeze pe soţ?

Despre bătrâni:

Cum sunt priviţi bătrânii care muncesc? Dar cei care nu muncesc? Până la ce vârstă stau copiii sub puterea părinţilor?

Despre căsătorii premature, căsătorii de încercare:

La ce vârstă un băiat şi la ce vârstă o fată intră în horă — cu ce obiceiuri? Gonesc părinţii pe copii şi din ce cauză?

Despre copiii nelegitimi:

Cum sunt socotiţi copiii nelegitimi? Dar cei din flori? Ce drepturi şi ce datorii au?

Despre avort:

Cum e privit avortul? Dar omorul după naştere?

Despre familiile cu mulţi copii:

Dar femeile care au mulţi copii? Ce se face cu copiii găsiţi?

Despre răspunderea solidară în familie:

In ce măsură răspund: tatăl pentru copii? Soţul pentru soţie? Rudele pentru cei tineri şi cum anume?

Despre moralitatea sexuală în familie:

Cum e privită fata care a născut copil din flori? De familia ei, de tată, de mamă, de fraţi, de rude?

Despre furtul între rude:

Sunt furturi între rude? Cum sunt privite?

Despre familiile stinse:

Sunt familii stinse în sat, câte şi din ce cauză?

Despre liberalităţi faţă de şcoală şi biserică:

Se fac testamente verbale sau la notar? Şi ce donaţii se fac bisericii, şcolii; înzestrări?

Despre doliu în familie:

Cât timp se poartă doliu? In ce constă? Cum jelesc bărbaţii? Dar femeile?

Despre moşteniri ab intestat:

Cum se împarte între fraţi averea? Cine conduce şi administrează averea rămasă?

Despre rudenie:

Cine îngrijeşte de orfani? Cum împarte poporul rudenia? Legătura între naşi şi fini?

Despre căsătorii cu argaţii:

Căsătoria cu argaţii — servitorii? Ce sunt ţinătorii?

Rezultatele obţinute

Din examinarea răspunsurilor date de cei 60 capi de familie anchetaţi, desprindem la chestionarul B. următoarele observaţiuni:

Logodna. Logodna fetelor de regulă se face la 14 ani, iar a băieţilor la 18 ani. Această logodnă durează câteva săptămâni, cel mult 2 luni, spre a se evita intrigile ce pot duce la ruperea logodnei.

La logodnă părinţii aranjează chestiile de avere, iar fata primeşte arvuna (capara) în galbeni sau în bani dela viitoarea soacră.

Dacă băiatul strică logodna, pierde arvuna (capara), iar dacă fata strică logodna, dă înapoi arvuna dublă. In timpul logodnei fata nu joacă în horă cu alţi tineri şi se poartă cu mirele ei ca şi o soţie, cu diferenţa că nu coabitează. Puritatea sexuală e respectată în timpul logodnei. In majoritatea cazurilor la stricarea logodneler sunt vinovaţi viitorii cuscrii, care se ceartă pentru avere. In urma ruperii unei logodne, familiile rămân duşmane pe toată viaţa, iar fata, dacă e şi ea de vină, e desconsiderată, batjocorită şi se mărită mai greu.

Concubinajul. Concubinajele sunt foarte frecvente, formează cam 25% din numărul însoţirilor şi nu-s privite cu ochi răi. Insoţirea aceasta se numeşte în satul Belinţi „ortăcie" şi e un fel de căsătorie pe încercate, căsătorie de probă, spre a evita cheltuelile ocazionate de divorţ şi mai ales pensia alimentară ce soţul e obligat, conform legii din Ardeal şi Banat, să dea soţiei, mai ales pe durata procesului. Cu ocazia „ortăciei" nu se fac formele luxoase ale căsătoriei.

Concubinii se bucură de acelaşi prestigiu în sat ca şi cei căsătoriţi legal şi se comportă ca atare.

Concubinajele se fac şi pentru a se evita copiii, care aduc griji şi trudă mai multă, de aceia avorturile şi contracepţiunile sunt mai frecvente la cei ce trăesc în „ortăcie".

Celibatul. Celibatarii sunt foarte rari şi sunt priviţi rău. Celibatarii sunt consideraţi ca „stricaţi la minte".

Căsătoria. Căsătoria se face în primul rând din interes material. Se are în vedere în primul rând averea. Zestrea e pe primul plan al preocupărilor viitorilor soţi. Apoi se caută vrednicia, hărnicia, tot în vederea intereselor materiale de a produce muncă pentru îngrijirea celor bătrâni — în primul rând. — Pe ultimul plan este întemeerea unui cămin al tinerilor. Centrul de gravitate al vieţii s'a deplasat dela copii, dela progenituri, cum e normal să fie, către bătrânii care-s înconjuraţi de toate atenţiile. Tinerii se sacrifică pentru bătrâni, viaţa dată pradă morţii.

Egoismul bătrânilor de regulă este crâncen, ajungând să hotărască întru toate viaţa sexuală a tinerilor după interesele lor materiale. Frumuseţea şi fecioria sunt ca o podoabă de care la urma urmei se lipsesc când condiţiile de ordin material sunt îndeplinite. Respectul şi supuşenia tinerilor către părinţi este mult apreciată, în măsura în care aceştia trag foloasele materiale, punând pe tineri să muncească.

Diferenţa de vârstă dintre căsătoriţi e de regulă de 2—4 ani.

Vârsta la care se căsătoresc de regulă fetele este de 15—16 ani. Se spune doar: „Rupe floarea până-i pup" (boboc). Spun „Dacă n'o măriţi de vreme, n'are cine-o lua". *Părinţii împing pe copii la căsătorie.* Nu nevoia sexuală a tinerilor, *ci interesul bătrânilor* de a avea cine să-i îngrijească, primează.

Tinerii care au nevoi sexuale le împlinesc uşor la femei măritate, care sunt uşor de căpătat în timp ce soţii lor sunt plecaţi în cărăuşie. In bătrâni însă nu era aşa. *Pe vremuri se căuta în primul rând dacă fata era de „viţă bună", de neam bun. Se căuta viţa deci* şi dragostea prima. Astăzi din păcate, aceste virtuţi dispar încet-încet.

Raptul. Obiceiul raptului nu există şi este considerat ca un lucru ruşinos. Resemnarea în sentimente şi oarba supuşenie faţă de cei bătrâni este regula generală.

Fetele nu îndeamnă la fugit ca aiurea, ci fricoase, clocesc pe lângă averea părinţilor.

Consimţimântul la căsătorie. Fără consimţimântul părinţilor, căruia i se dă o atenţie deosebită, nu se căsătoreşte nimeni, căci pierde averea, zestrea, etc., iar tinerii singuri nu cutează. In lipsa părinţilor, rudele cele mai apropiate îşi dau consimţimântul.

Lipsa de curaj în viaţă, de a pleca în lume şi a te întoarce după ce ţi-ai creat un patrimoniu, — frica de a întemeia o familie pe cont propriu, este caracteristică belinţenilor.

Puterea socrilor şi ginerelui în casă. Puterea părinţilor — socrilor, asupra nurorei şi a ginerelui băgat în casă, este tiranică, izvorîtă din stăpânirea asupra averei pe care o au în cartea funduară.

Ei poruncesc căsătoriile, divorţurile şi naşterile. Fără voia lor tinerii căsătoriţi nu au dreptul să facă copii. Ei au o putere absolută asupra ginerelui şi norei în casă, chiar când soţul norei în casă a plecat în armată. In atari cazuri nora în casă e o adevărată martiră.

Puterea lui „pater familias" merge până acolo încât şi asupra nepoţilor rezultaţi din căsătoria copilului rămas în casă, dispune în primul rând tot el, stăpânul „grundbucului" şi apoi vin în al II-lea rând, părinţii copilului. Deci în primul rând bunicii şi în al II-lea rând hotărăsc părinţii copilului. Nora şi ginerele în casă sunt mai respectuoşi faţă de bătrâni ca servitorii. Când socrul sau soacra nu au încredere în purtarea ginerilor, nu le dă voe să facă copii şi îi îndrumează la avort. Dacă aceştia, cu consimţimântul celor bătrâni, au făcut 2 copii, bătrânii îi opresc să mai continue, având ca mijloc de constrângere „grundbucul" — Cartea Funduară.

Averea separată a copiilor. Atâta timp cât copiii trăesc în casa părinţilor nu pot aduna şi nici administra vreo avere separată. Produsul muncii lor se adaugă în întregime averei strămoşeşti.

Atitudinea copiilor faţă de părinţi. De regulă copiii sunt foarte respectuoşi faţă de părinţii lor şi după ce s'au căsătorit în casa părinţilor nu le ies din cuvânt, din cauza *„grundbucului"*.

Cazurile de ingratitudine sunt rare, iar în Belinţi, spre deosebire de alte comune din Banat, paricidul e necunoscut. Rare, rare de tot sunt şi lovirile bătrânilor, fapt care aduce oprobiul satului, pe lângă consecinţe de ordin material, destul de usturătoare pentru copii: desmoştenirea, pentru ingratitudine, codificată de altfel în legiuirile locale.

Presiunea părinţilor la căsătoria copiilor. Părinţii silesc copiii să se căsătorească, fapt care aduce adesea divorţul şi neînţelegeri familiare. Asemenea silnicii se fac din egoismul bătrânilor de a-şi asigura braţe de muncă numai pentru păstrarea averii şi nu pentru înmulţirea familiei.

Când copii nu-i ascultă, se descotorosesc de ei, le dă ce le dă şi-şi iau ţinători.

Morala sexuală la tineri. Fetele măritându-se de copile, de regulă sunt caste. Copii din flori nu se pomenesc. Dacă în unele cazuri fetele greşesc, avortează. Tinerii îşi satisfac de regulă poftele sexuale la femeile măritate, care se mândresc cu numărul amanţilor.

Incest. Ca să nu se înstrăineze averea, se preferă căsătoriile între rude. Justifică acest fapt prin exemplele rele date de intelectuali şi conducători. Din cauză că trăesc în aceiaşi casă câte 3 generaţii, incesturile se cunosc, deşi nu-s frecvente.

Adulter. Adulterul e regula generală şi se face nestingherit. Relaţii sexuale între ginere şi soacră, între socru şi noră, fapte care în unele comune sunt generatoare de crime, aci nu am putut constata.

Castitatea sexuală, morala sexuală în menaj nu există. Femeile îşi fac un titlu de glorie din adulter, care deseori merge până la prostituţie. Sunt femei în sat

care ţin carnete şi liste despre numele şi numărul amanţilor, pe care i-au avut în timpul vieţii.

Ba am descoperit şi o casă de prostituţie ca la oraş, a doi bătrâni, unde se întâlnesc partenerii, după ce în prealabil la fântâna dela răscruce — codoaşa babă — a aranjat preţul şi ora întâlnirii cu soţia celui plecat la târgurile din Banat să-şi vândă cartofii, varza sau ceapa. Fiind aproape de Lugoj, sub pretextul cumpărăturilor, unele femei, care-s frumoase, în Belinţi, merg de se prostituiază cu „domnii" din oraş, despre care spun că plătesc bine. Femeile care practică acest obiceiu, păstrează regulile unei higiene sexuale deosebite.

Adulterele se întâmplă deci de regulă în lipsa bărbaţilor plecaţi în cărăuşie.

Cauza este, îmi spunea un sătean, că femeile noastre-s zburdate, sunt cruţate de munci grele, pe care le facem noi „berbeţii". Femeile-s istovite de avorturi, de subalimentaţie şi de viaţa sexuală anormală, nu de muncă.

In adevăr femeile sunt cruţate de munci grele. Mai ales femeile trândave, nemuncite, practică cu înverşunare adulterul, ba chiar în dese cazuri prostituţia.

Bărbaţii nu se omoară pentru femei şi tolerează necredinţa femeii. Se şi spune: „ce-i aia că o are şi altul", „nu-i nici un păcat aşa de mare".

Tinerii odată căsătoriţi nu prea râvnesc la alte femei, fiind secătuiţi de muncă. Cei ce păcătuesc sunt provocaţi de femei. Bărbaţii nu ţin la cinstea conjugală a soţiilor lor în aşa grad ca să comită crime. Bărbaţii sunt de regulă potoliţi, nu sunt afemeiaţi. Zdrobiţi de muncile grele pe care-s nevoiţi să le presteze, energia lor sexuală este transformată în energie musculară consumată de surmenajul epuizator al muncei fizice. *Iată cărăuşia şi plecarea la târguri drept cauză a desfrâului sexual, al imoralităţii şi al desorganizării familiei.*

Dorinţa de lux a femeii promovează prostituţia ei. Vanitatea femeii nu tolerează să fie umilită prin lux de către „vecină". De aceia ea rupe de la gura copiilor ei, a soţului şi a ei chiar, spre a-şi satisface vanitatea de a fi mai luxoasă decât vecina.

Un copil în plus este o înfrânare a acestei făloşii, o poticnire a acestei vanităţi. De aceia se prostituiază ca să capete bani, sau avortează ca să nu aibe copii.

Căsătorii mixte. Căsătorii mixte nu se obişnuesc şi sunt rău privite. Cele puţine care s'au făcut, au sfârşit prin asimilarea minoritarilor.

Adopţiunea. De regulă iau un nepot sau o nepoată pe care o căsătoresc în casă, spre a li se munci averea şi a li-o lăsa lor la urmă. Cei adoptaţi sunt consideraţi ca şi copiii legitimi. In lipsă de nepoţi, iau străini ca ţinători.

Despre zestre şi căpară. De regulă fata capătă căpară de la viitoarea soacră un galben de aur, care se restitue când fata strică logodna sau se pierde, când strică feciorul.

Ca zestre aduc haine, mobile şi pământ, care sunt proprietatea celui ce le aduce.

De obicei cheltuelile la nuntă sunt mari din cauza luxului pe care-s siliţi să-l arate. Din această cauză unii preferă concubinajul, unde fac cheltueli mai reduse. La moarte sunt deasemeni cheltueli mari şi se îngrijesc din vreme în cursul vieţii, pregătindu-şi hainele pentru înmormântare. Iarăş luxul şi mândria care roade sufletul belinţan. Mulţi invoacă taxele prea mari ale preoţilor, la nuntă şi la înmormântare. Ne având date comparative, nu putem trage concluzii.

Relaţii între cuscri. Legăturile cu cuscrii sunt rezervate. Intimitatea prea mare este evitată. Totuşi la lucrări agricole, la vânzări se preferă rudele şi cuscrii.

Tratamentul femeii. Femeia e privită aproape egală bărbatului. Nu este bătută, ci din contră prea „zburdată", cum zic sătenii. Bărbaţii nu le pot stăpâni, fiind mai mult pe drumuri. Fiind luxoase, ele sunt cauza neînţelegerilor. De regulă femeile nu fug dela bărbaţi, care sunt buni şi iertători.

Cinstea conjugală, morala sexuală în familie. Certurile între soţi le împacă

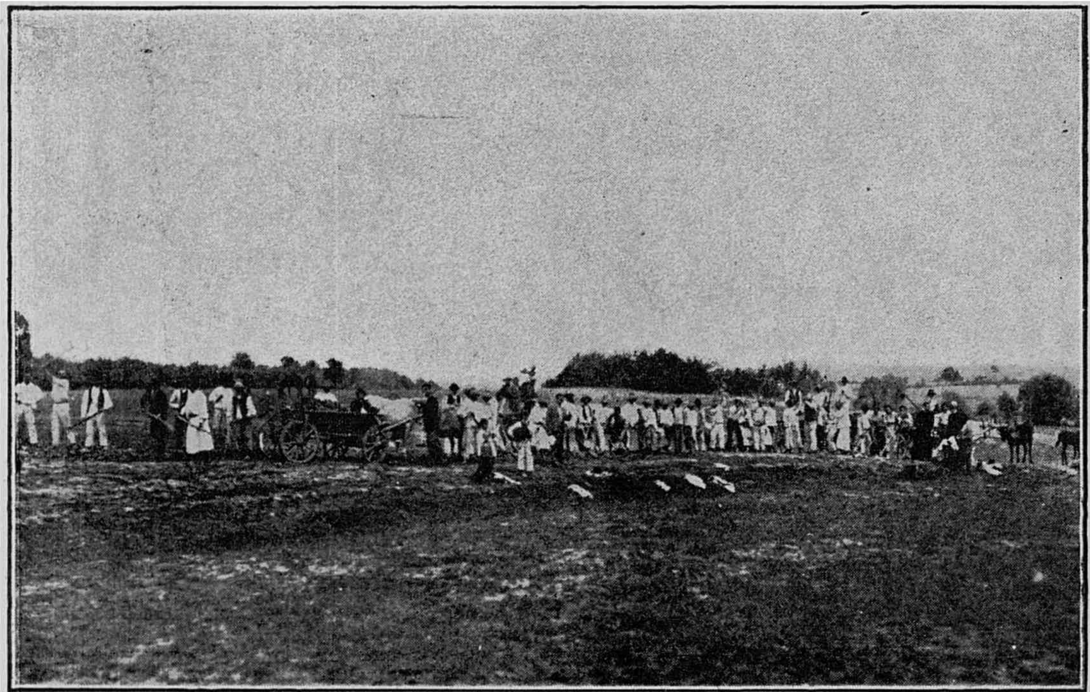

Grupa de cercetași clujeni ai Echipei Regale din Șanț (Năsăud) curăță și îndreaptă albia unui râuleț.

Echipe Regale Studențești la sate.

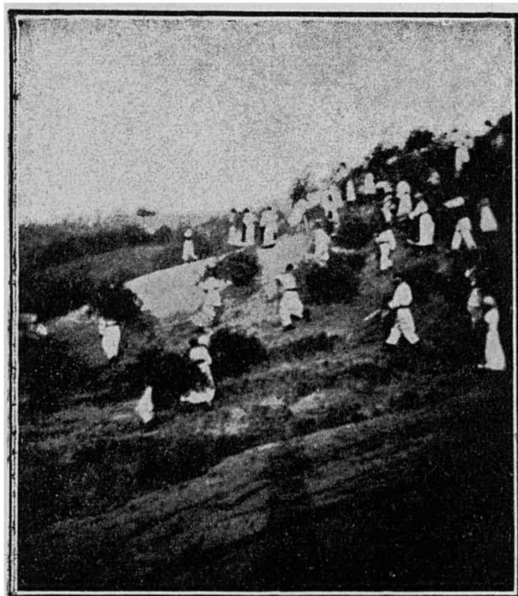
O lecție practică de gospodărie la Echipa din Vidra (jud. Turda) în Țara Moților.

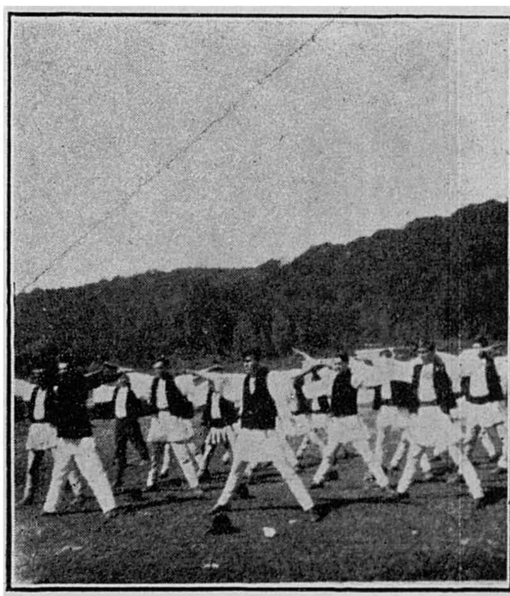
Echipa voluntară a intelectualilor din comuna Ardusat (jud. Satu-Mare) construește, cu sătenii, un drum.

O excursie a echipierilor din Glimboca (jud. Severin).

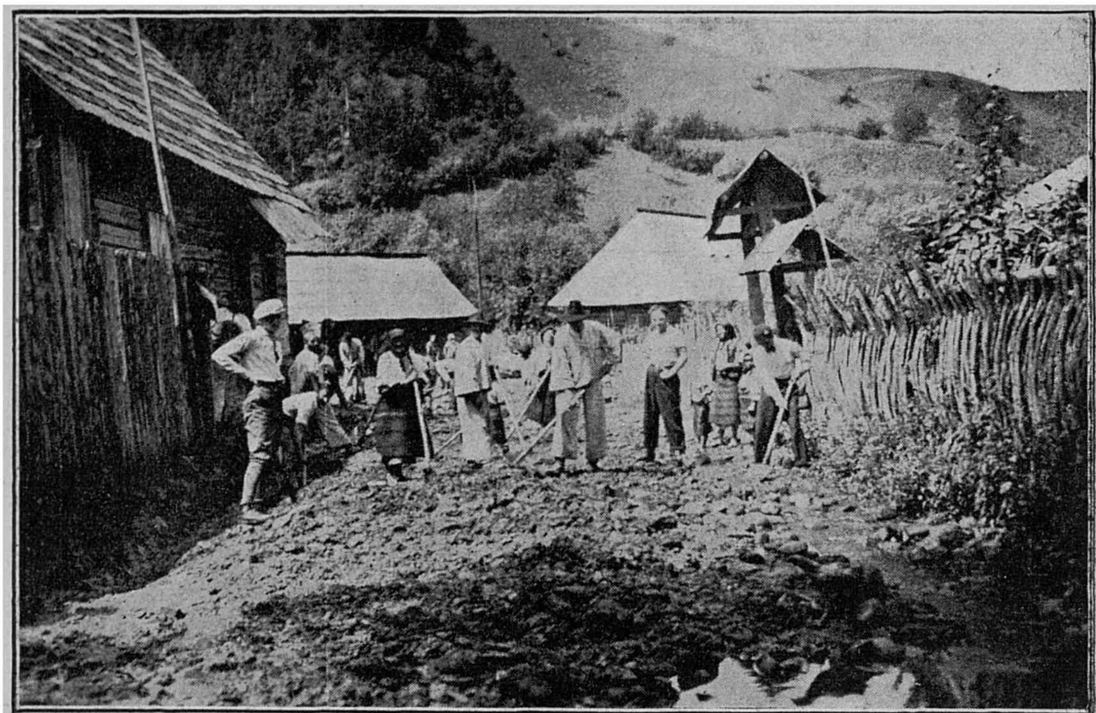

La Glimboca (jud. Severin) sătenii curăță islazul.

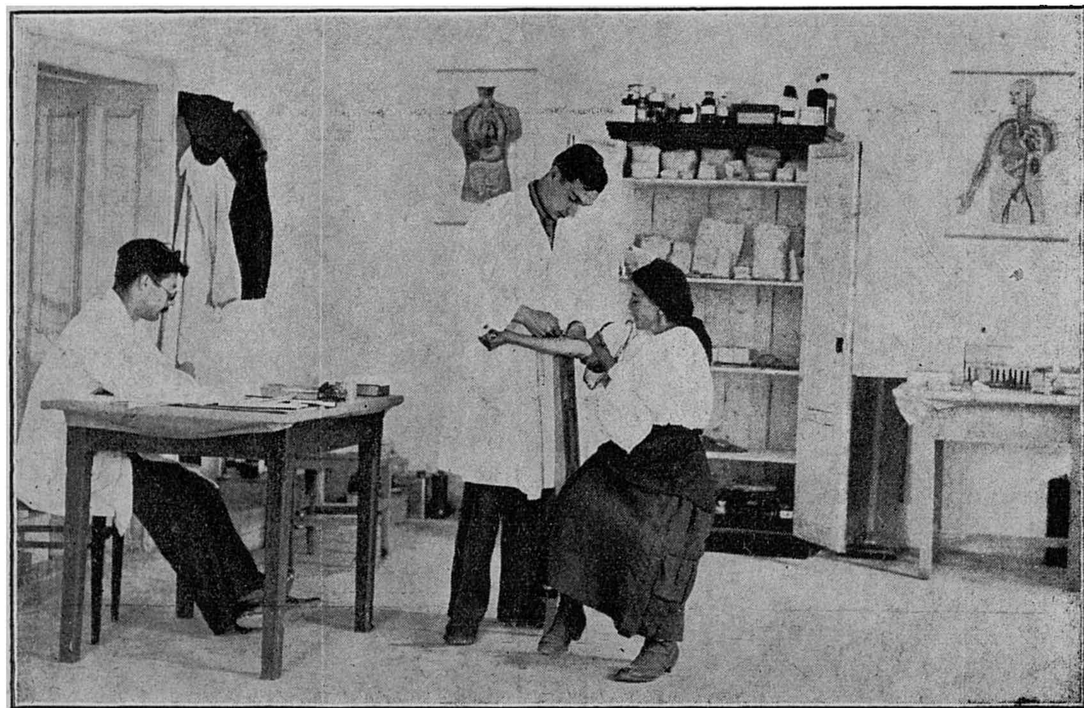

Premilitarii din Ștănești (jud. Muscel).

Echipe Regale Studenţeşti la sate.

La Săcel (Maramureş) a lucrat o echipă comună a Soc. Astra şi a Fundaţiei Culturale Regale Principele Carol. Iată sătenii şi echipierii la lucru.

Dispensarul Echipei Regale din Vidra (Ţara Moţilor).

rudele. Răzbunarea soţului contra soţiei adulterine se manifestă prin divorţ, iar în cazuri evidente, prin bătae. Deşi unii afirmă că se merge până la crimă în cazuri de flagrant delict de adulter, nu se cunosc cazuri concrete în comună.

Soţiile înşelate sunt mai răzbunătoare. Ele manifestă o răzbunare interesantă. Aruncă vitriol sau apă fiartă în „şogoriţă", dar îşi păstrează bărbatul.

Necredinţa soţiei ca şi a soţului sunt privite de regulă cu nepăsare. Cel ce strică însă casa altuia, este rău privit, ceea ce înseamnă că sentimentele sunt de suprafaţă şi grija păstrărei căminului mai pronunţată.

Repartiţia muncii în familie. De regulă bărbatul face muncile cele mai grele. El merge la plug şi îngrijeşte de vitele mari, el efectuiază cărăuşitul şi-şi vinde la târguri depărtate marfa, zarzavaturile.

Ginerele în casă este ataşat acestei munci. Femeia efectuiază mai mult munca din casă, industria cânepei, cusutul, covoare, îngrijeşte de paseri şi porci. Soacra şi nora care stă la dispoziţia ei, aci se întâlnesc, aci se ciocnesc.

Copiii după putere, vârstă şi sex.

Familii sterpe şi fără copii. Familiile sterpe sunt rău privite, dar cele care pot face copii şi nu vor, cu admiraţie şi invidie, căci trăesc mai uşor, mai bine. Copii-s o povară amară pentru belinţeni, căci cei ce au copii mulţi nu mai pot etala luxul femeilor care se iau la întrecere.

Coachiziţia. Averea adunată de soţii conjugali prin truda lor comună în timpul duratei căsătoriei este considerată ca avere comună cu titlul de coachiziţie şi drepturi egale. In caz de despărţire, ea se împarte în două părţi egale între soţi. Şi această avere este administrată deseori de socri, în caz când ei conduc gospodăria.

Divorţul şi văduvia. Divorţurile-s privite cu indiferenţă, fără reacţiune. Sunt oameni divorţaţi de 2—3 ori. La concubinaje se merge până la 7. Cam 19% sunt divorţaţi. Văduvia e dispreţuită, de aceia văduva se remărită în ori ce condiţii.

Situaţia norei în casă. Nora în casă are o situaţie tristă de servitoare şi de adâncă supuşenie faţă de părinţii soţului. De soacră trebue să asculte până şi în materie de procreaţie. Când se răsvrăteşte, e dată afară, iar în căminul părinţilor ei nu-şi mai poate regăsi locul, ocupat de nora în casă, devenită soţia fratelui său.

Relaţii sexuale între socri, noră şi ginere. Nu mărturisesc. Public nu se cunosc astfel de cazuri, ca în alte comune.

Respectul femeii însărcinate. Femeia însărcinată e respectată, dar nu admirată. Sarcina nu este un titlu de mândrie pentru femeie.

Solidaritatea între soţi. Femeile nu prea urmează pe soţ în caz de conflict între acesta şi părinţii ei. Ele preferă să rămână în averea părinţilor. Femeia se desparte uşor de copil şi foarte greu de averea părinţilor care o scuteşte de griji şi de muncă, asigurându-i bătrâneţele.

Solidaritatea familiei e şubredă.

Bătrânii. Bătrânii sunt foarte bine priviţi. Apoi sunt elemente economice, care la Belinţi muncesc până la adânci bătrâneţe şi nu trândăvesc ca aiurea. Bătrâneţea e lungă, căci deşi bătrânii muncesc, totuşi sunt cruţaţi de muncile grele pe care le fac tinerii.

Spre deosebire de şvabi, care dela o vârstă anumită nu mai muncesc de loc şi „de urît se spânzură", bătrânii români din Belinţi muncesc şi sunt mereu voioşi.

Căsătorii premature. Fata de 13 ani şi băiatul de 15—16 ani intră în horă, unde învaţă toate blestemăţiile şi luxul.

Copiii sunt foarte „zburdaţi" şi fiind puţini, sunt alintaţi şi li se intră în voe cu ori ce. Sunt luxos îmbrăcaţi şi de mici sunt învăţaţi cu risipa.

Cei care au un singur copil sau doi, îi cresc în destrăbălare. Relaxarea moravurilor se grefează în aceste familii cu un singur copil sau cel mult 2, cu mare uşurinţă. Deseori vecinele şi prietenele se ceartă pentru faptul că la vre-o ser-

bare şcolară au ascuns că vor îmbrăca în acea zi pe copilul lor în hainele cele mai scumpe şi s'au pus în stare de inferioritate unii pe alţii.

Copiii nelegitimi. Nu se face vreo deosebire de cei legitimi, din punct de vedere moral. După indicaţiile date de oficialităţi, cam 1/5 din copii sunt nelegitimi.

Avortul. Avorturile nu-s aşa de frecvente ca în alte comune, pentru că contraceptiunea este regulată prin prezervative, iar în majoritatea căsătoriilor prin *coitus interuptus.* Avortul nu-i văzut cu ochi răi.

Ca justificare a acestui fel de relaţii sexuale mi s'a prezentat Biblia. Mi s'a cetit de cel anchetat, din Biblie cartea I-a Cap. 38, Istoria lui Juda şi a Tamarei: „Şi Onan cunoscând că sămânţa nu va fi a lui, de câte ori intra la femeia fratelui său, îşi risipea sămânţa pre pământ, ca el să nu dea sămânţa fratelui său". Şi aşa facem, Domnule Doctor, cum scrie la carte şi cum fac şi „Domnii dela oraş".

Familiile numeroase. Familiile numeroase sunt ironizate, privite cu milă şi desgust. Copii din flori, sau copii găsiţi nu sunt. Copiii gemeni, cu compătimire şi curiozitate.

Fete cu copii din flori. Fetele care fac copii din flori, foarte rare de altfel, sunt desconsiderate, privite ca prostituate şi depravate.

Furtul între rude. Furtul în genere în Belinţi e foarte rar, iar între rude nu se cunoaşte.

Familii stinse. Cei ce n'au copii şi nici rude care să moştenească, iau „ţinători" cari muncesc şi moştenesc.

Din informaţiile primite sunt cam 5% din familii stinse şi care toate au avut ţinători.

Liberalităţi faţă de biserică şi şcoală. La biserică se fac donaţii, la şcoală nu.

Doliu în familie. Doliul ţine 6 săptămâni. In acest timp, bărbaţii umblă neraşi, murdari, cu capul gol 9 zile, cu şorţ negru. Femeile în haine negre, neglijente, murdare.

Moşteniri ab intestat. Fraţii împart în părţi egale în caz când nu s'a făcut testament şi nu s'a împărţit averea în cursul vieţei. De regulă cel eşit din patrimoniul familial şi care şi-a durat altă gospodărie îşi ia partea înainte şi se mulţumeşte cu ce a căpătat în cursul vieţii părinţilor, nemai făcând proces celor rămaşi în vatra strămoşească.

Despre rudenia spirituală. Nănaşii sunt respectaţi.

Căsătorii cu argaţii. Despre ţinători. Căsătorii cu argaţii nu se fac.

Bătrânii fără copii, iau în casă o rudă săracă sau chiar un străin, ca să le muncească averea şi să-i îngrijească la bătrâneţe. In schimbul muncei sale „ţinătorul" primeşte averea, sau o parte din avere, conform înţelegerei prealabile.

III. Chestionarul C. privitor la legislatura şi obiceiurile juridice.

Statistica celor cu procese şi cum sunt priviţi sătenii care au procese:

Statistica sătenilor care n'au avut procese niciodată. Ai avut vreodată vreun proces? Ce fel de proces? Civil? Penal? La legi speciale? Cum s'a terminat procesul? Cât timp a durat? Ce pagube i-a cauzat procesul? Cum sunt priviţi în sat oamenii care au procese? Oamenii condamnaţi la închisoare, cum sunt priviţi?

Ce părere au despre justiţie:

Ce părere au despre judecăţi?

Ce părere au despre Constituţie:

Ce idee au despre Constituţie?

Contravenţiile la legea C. A. M. şi legea spirtului:

Sunt contravenienţi la legea spirtului (fabricarea ţuicei)? Sunt contravenienţi la legea C. A. M.?

Despre conversiune:

Cum privesc legea conversiunei? Câţi au făcut cerere de conversiune? Câţi au beneficiat de conversiune? Consideră ei prin legea conversiunei rezolvată problema datoriilor?

Despre reforma agrară:
Reforma agrară cum s'a repercutat în sat?
Despre colonizare:
Cum văd ei colonizarea Banatului cu Ardeleni?
Despre încrederea în justiţie:
Cine împacă diferendele mici între ei? Au încredere în justiţie? Ce lipsuri găsesc justiţiei?
De lege ferenda:
Ce obiceiuri juridice sunt în sat şi nu-s trecute în coduri? Ce fapte imorale nu sunt pedepsite de codul penal? Cum le sancţionează satul?
Morala juridică:
Care e fapta cea mai înfierată de popor? Care dintre pedepse o socoate mai grea? Bătaea, închisoarea, amenda, confiscarea averei, etc.?
Atitudine faţă de siluiri, răzbunare, duel ţărănesc:
Siluirea cum e privită? Dar răzbunarea? Duel ţărănesc; în ce constă?
Solidaritatea satului:
Solidaritatea satului faţă de: foc, înec, devastări, grindină, prădăciuni, boli de vite, la oameni? Cum se manifestă? Dar faţă de alte sate şi săteni străini?
Repercusiunea pedepselor de avut:
Cum iau cunoştinţă de legile noui? Sunt femei pedepsite pentru avort? Cum privesc ele aceste pedepse? Cum le priveşte satul? Dar bărbaţi ca complici? Sunt aceste pedepse grave?

Rezultatele obţinute

Din examinarea răspunsurilor date de cei 60 capi de familie anchetaţi, desprindem la chestionarul C. următoarele observaţiuni:

Procese. In genere oamenii sunt buni, nu sunt gâlcevitori şi nici „protâstaşi", cum se spune despre cei cu procese. Nu-şi fac procese penale, împăcându-se între ei. Omoruri foarte rare, şi acestea din cauza beţiei.

Acum 5 ani a fost un omor din cauza beţiei.

Procese mai frecvente au cu străinii care îi înşeală la vânzarea zarzavaturilor, neplătindu-le marfa dată pe credit.

Ce părere au despre justiţie. „Mai bine o împăcare strâmbă, decât o judecată dreaptă". „Cine are bani învinge şi cine are dreptate nu ajunge". Cine-i condamnat la închisoare pentru vreun fapt, după terminare nu-şi mai poate câştiga pâinea în comună, căci nimeni nu-l mai primeşte. „Cei mari fură şi scapă". „Politicienii-s vinovaţi". — „Ne trudim de geaba, că totul se fură la conducere de domni".

„Noi ni-s prea slabi ca să luptăm şi domnii noştri se împrietenesc cu minoritarii mai de grabă pe spinarea noastră". „A murit justiţia pentru naţie". „Dela Dumnezeu mai aşteptăm dreptate". Aceste sunt cuvintele cu care te preîntâmpină sătenii când li aduci vorba despre justiţie.

Ce idee au despre Constituţie. Cei mai mulţi n'o cunosc. Puţinii care citesc şi se ocupă, constată că e bună, dar n'o aplică nimeni şi nu e respectată de conducători. De aceea nu se consideră ca făcând parte dintr'un stat de drept, şi trăesc într'o stare de provizorat şi de nesiguranţă, tot aşteptând să se ivească ceva extraordinar, care să-i îndrumeze ori spre mântuire ori spre dezastru.

Contravenţii. Contravenţii la legea spirtului nu-s, iar la C. A. M. foarte rar, căci sunt departe de frontieră şi nu cultivă tutunul.

Conversiunea. Creditorii văd rău conversiunea, debitorii bine. Efectul ei e slab, căci produsele lor nu au preţ, tot nu vor putea plăti. S'au dat banii cu uşurinţă. Ţăranii muncitori şi economi au fost loviţi: consideră legea conversiunei efemeră şi aşteaptă alta mai serioasă. Ţăranii muncitori şi economi care au depus bani în bănci, au fost furaţi prin falimentul fraudulos al băncilor, iar lipsa de sancţiuni în contra defraudatorilor, îi silesc să-şi ascundă banii în lăzi, lăsându-i fără fructificare şi scoţându-i din circulaţie.

Reforma agrară. Nemulţumiţi. Nu s'a făcut cu echitate şi a durat prea mult. Nici azi nu-i terminată.

Din necunoaşterea legii şi a procedurei R. A., din încrederea pe care au avut-o în conducători, s'au comis multe nedreptăţi prin abuzuri, ceea ce înseamnă că şi o lege bună, nu poate da roade bune pentru ţărani, care nu-şi pot impune voinţa în corecta ei aplicare. Provizoratul şi temporizarea au ratat roadele ce se aşteptau de la R. A.

Colonizarea. Colonizarea o văd cu aversiune. Nu văd bine colonizarea cu ardeleni şi nici cu Români din Regatul vechi. Coloniştii sunt rău primiţi şi li se fac şicane, mai întâi de administraţie. Şi în special de notarii minoritari.

Increderea în Justiţie. Incredere în justiţie n'au. Sut convinşi că ea se dă pe bani, că poate fi cumpărată. Spun că e înceată şi scumpă. Că avocaţii sunt necinstiţi, înşelători şi mai răi ca agenţii fiscali, de unde li se spune în batjocură: „fişcali".

De lege ferenda. Cer pedepse grave pentru concubinaj, confiscarea averilor pentru defraudatorii publici şi pedeapsa cu moartea. Mai cu seamă pedeapsa cu moartea o cred eficace pentru încetarea anarhiei şi venalităţei conducătorilor.

Morala juridică. Iubitori de libertate, pe care o pun deasupra averei. Consideră omorul cea mai urîtă crimă.

Siluiri. Răzbunări. Siluiri nu se cunosc şi le consideră ca fapte de oameni nebuni. Nu-s răzbunători. In cazuri grave se bat cu băţul. Nu se omoară. La bătae nu scot cuţitul, deşi mulţi îl poartă pentru treburile lor agricole.

Solidaritatea sătenilor. Nu se pot solidariza şi organiza spre a-şi apăra drepturile încălcate sau nedreptăţile ce li se fac.

Numai în caz de incendiu sunt solidari, de frică să nu le ardă şi lor casa. Foarte nepăsători la interesele colectivităţei, aşteptând ca stăpânirea să le facă dreptate.

Nu pot forma organizaţii colective de interes obştesc. Faţă de străinii minoritari, miloşi şi primitori.

Repercusiunea pedepselor pentru avort. Consideră pedepsele pentru avorturi prea mici şi lipsite de efect. Cred că jandarmii şi medicii nu-şi fac datoria. Soţul e nepăsător în materie de avort. Bărbaţii sunt complici cu femeile care vor să trăiască mai uşor.

Cauzele depopulărei Comunei Belinţi şi remedii de îndreptare.

Concluzii generale şi soluţii.

Din analiza răspunsurilor date la întrebările din cele 3 categorii şi aspecte ale vieţii familiare, vom desprinde în ce măsură familia din Belinţi, are în ea germenele distrugerei, şi ce soluţii se pot da pentru a curma flagelul depopulărei, depopulare care e consecinţa, efectul desagregărei familiei.

Cu prilejul încheerei lucrărilor Echipei Regale Studenţeşti dela Fibiş, din 3 Sep. 1934, şi anume a doua zi după încheerea lucrărilor noastre monografice din comuna Belinţi, am prezentat M. S. Regelui Carol al II-lea un succint raport în care am consemnat concluziile a 2 săptămâni de cercetări monografice din Belinţi.

Spuneam în ziua de 3. IX. 1934. Depopularea Banatului este datorită în primul rând natalităţei foarte reduse şi în al doilea rând, mortalităţei infantile foarte ridicate.

Natalitatea redusă este provocată în primul rând de o restrângere voită a natalităţii—contracepţiunei—(controlul artificial al naşterilor) *a procreaţiei voluntare*, care în ţările cu o civilizaţie mai avansată înlocueşte procreaţia anarhică.

In al doilea rând vin avorturile provocate care în Banat ating o scară neobişnuită în alte regiuni şi un izvor de câştiguri deosebite pentru profesioniştii avorturilor.

Cauzele mortalității infantile excesiv de mari, cată a fi stabilite de secția medico-socială. Printre cauzele acestei mortalități putem anticipa în primul rând ignoranța femeilor, conservatismul lor și în multe cazuri lenea și istovirea, vlăguirea lor.

Cauzele de ordin moral care determină atât contracepțiunea cât și avortul la Belinți sunt: *a)* slăbirea credinței religioase: copiii și femeile tinere foarte rar merg la biserică, lipsa formelor religioase la căsătoriile civile, *b)* luxul exagerat. Supralicitația luxului până și la copii. Țoale de zeci de mii de lei îmbracă firavele trupuri istovite ades de energia vitală prin munca excesivă și bolile sociale, *c)* desfrâul sexual, adulter, prostituție, ca la orașe, *d)* concubinaj pe o scară întinsă. *e)* divorțuri: statistica arată cel mai ridicat indice de divorțuri din toată țara, — la care ajută și legiuirea specială de divorț din epoca maghiară, care încurajează divorțul. *f)* însușirile morale ca fecioria și pudoarea sunt disprețuite. *g)* însușirile fizice de frumusețe, putere, sănătate, vrednicie, sunt sacrificate pentru bogăție, la care se închină, — în mod deosebit. Toate acestea sunt cauze de disoluție, de desorganizare și faliment a familiei bănățene.

Cauzele de ordin social. a) Viața sexuală precoce în concubinaje și în căsătorii premature și fără forme religioase, a fetelor la 14 ani și a bărbaților la 16 ani. b) Contactul prea des cu orașul dela care au împrumutat vicii de tot felul. c) propaganda contra natalității și exemplul rău al șvabilor cu acel așa numit „zwei Kinder System", care adeseori devine „ein Kind" și „keine Kinder System", pentru că li permite să trăiască în confort și comod și să-și consume averile moștenite dela strămoși în mod egoist. d) bolile sociale ca: tuberculoza, în mică măsură, apoi alcoolismul, onanismul, bolile venerice, avorturile.

Ca mijloc de a evita sarcina au frauda sexuală generalizată în forma lui: *coitus interruptus*, care distruge sănătatea bărbaților. Și aceste cauze de ordin social sapă temeliile familiei.

Cauze de ordin economic: lipsa mijloacelor de existență. La Belinți 4000 jug., la 2000 locuitori. Iar 1/5 parte din teren, neproductiv și inundat de apa Beghelului din cauza canalului rău întreținut. b) Activitatea economică istovitoare: munca excesivă a grădinăritului, trebuind singuri să-și desfacă produsele de grădinărit la sute de kilometri depărtare, dus și întors, din care cauză lipsesc de acasă în total câteva luni pe an, desorganizându-se familia prin lipsa bărbaților din căminul conjugal. Pauperismul, nesiguranța piețelor de desfacere, condițiile aspre de muncă, subalimentarea, deficitul bugetar, iată destule cauze economice care subminează familia bănățeană.

In concluzie: decăderea morală, bolile sociale, obiceiurile sociale și munca excesivă au slăbit vlaga țăranilor din Belinți, istovindu-li-se energia vitală până la sleire.

Sistemul de producere actual, cu acea *comuniune familială* patriarhală practicată în Belinți, luxul cu care femeile sunt obișnuite să se îmbrace, technica agricolă individuală rudimentară duce în această comună la dispariția elementului românesc autohton în cel mult 150 ani.

Așa dar: depopularea comunei Belinți se datorește lipsei mijloacelor de existență progresive cu creșterea populației și cu standardul de viață la care este obișnuită să trăiască populația. Lipsa mijloacelor de existență se datorește lipsei de energie, pentru a realiza posibilitățile de trai, preferând să-și restrângă voit natalitatea. Lipsa energiei este efectul slăbirei organice a poporului datorită cauzelor de ordin moral, social și economic, enumărate mai sus. Intr'un cuvânt adevărata cauză a depopulării este voința fermă de a nu avea copii, determinată de un complex de dispoziții intelectuale morale, estetice, sociale și economice specifice în Banat.

Tot atunci am fixat și soluții.

I. Pentru cauzele de ordin moral preconizam:

1. Cor bisericesc în fiecare Duminică şi sărbătoare, condus de învăţător.
2. Invăţătorii să meargă în fiecare sărbătoare cu copiii la biserică.
3. Uniforme şcolare simple pentru fete şi băieţi, pentru a combate luxul la copii.
4. Casă naţională în care în fiecare sărbătoare să se facă şezători la ora 4 p. m., la care preotul, notarul, primarul, învăţătorul şi toţi funcţionarii statului din sat să ia obligator parte.
5. Premii, ajutoare şi preferinţe în slujbele statului şi particulare a familiilor care au peste 3 copii.
6. Obligativitatea căsătoriei religioase.
7. Pedepse mari cu închisoare şi amendă pentru concubinaje.
8. Impozite mari pe luxul de formă, grefat pe mizeria fiziologică.
9. Infierarea desfrâului sexual. Casele de întâlnire desfiinţate şi proprietarii pedepsiţi pentru proxenetism.
10. Educaţia sufletească şi morală.

II. Soluţii pentru cauzele de ordin social:

1. Interzicerea căsătoriilor pentru fete înainte de 18 ani, iar pentru băieţi la 20 ani.
2. Obligativitatea pentru fete de a frecventa şi absolvi şcoala de economie casnică, şcoală care se află în comună, şi care a avut un efect salutar pentru femeile şi fetele care au frecventat-o.
3. Pedepse mari pentru cei ce fac nuntă fără formele legale civile şi religioase.
4. Pedepse mari pentru avorturi.
5. Impozite mai grele pentru familiile care n'au 3 copii.
6. Taxe mari pe alcool.
7. Asistenţă medicală de stat efectivă.
8. Educaţia sătenilor în materie de higienă elementară şi higiena muncei.

III. Soluţii pentru cauzele de ordin economic:

1. Mijloace de existenţă mai variate şi mai rentabile.
2. Drenarea terenului inundabil şi regularea canalului Timiş--Bega.
3. Cooperative de desfacere a cartofilor şi produselor de grădinărit cu un magazinaj în gara Belinţi.
4. Cultivarea plantelor medicinale şi schimbarea producţiei.
5. Industria casnică: Punerea în valoare a muncei femeilor, covoare, lucruri de mână.
6. Şcoala de economie casnică, obligatorie pentru fete dela 12—16 ani, să fie completată, ajutată şi întărită spre a putea da educaţie tuturor fetelor din Belinţi.
7. Industrializarea produselor agricole şi casnice.

Acum, după ce s'a depus aproape toate rapoartele, menţin şi azi concluziile din acel raport din Septembrie 1934. Pentru a-mi îndeplini însă mandatul secţiei de sociologie şi politică socială, pe care o conduc, mai am de adăugat următoarele:

I. Depopularea Banatului se datoreşte desorganizărei familiei bănăţene, care aşa cum e constituită azi, nu mai poate asigura procreaţia, deci nici existenţa şi nici perenitatea poporului românesc în Banat.

Desorganizarea familiei a determinat: *a)* reducerea cantitativă şi calitativă, după D-l Sabin Manuilă, a natalităţei; *b)* urcarea procentului de mortalitate infantilă; *c)* creşterea concubinajelor, avorturilor, copiilor nelegitimi, stingerea familiilor.

Desorganizarea familiei bănăţene împiedică promovarea culturei şi civilizaţiei bănăţene.

Nu se poate vorbi de familie fără a nu stabili condiţia morală, socială şi economică a femeii. Cred că ar fi fost mai practic, s'o fi pornit de aci. Multe din ideile noastre preconcepute asupra denatalităţei Banatului ar fi fost spulberate.

De altfel problema natalităţei în orice societate desvoltată apare ca o problemă de ordin mai cu seamă femenin. Familia e subminată în primul rând de cauze de ordin moral.

Ignoranţa femeii este cel mai mare duşman al vieţii familiei. Natalitatea nu e un factor natural, ci psihologic. Voinţa individuală este deci un factor hotărîtor în natalitate. Natalitatea depinde de factorii psihologici care urmează a fi căutaţi în familie. Răul este deci în cămin, în familie, în credinţele sale, în concepţiile sale. Revizuirea ideilor, revizuirea moravurilor nu se poate face fără concursul femeilor şi nici în contra lor. Cu atât mai puţin prin pasivitatea lor. Ignoranţa şi rutina femeii române a devenit un grav pericol naţional.

Ţăranca trebuie scoasă din întunericul în care se găseşte. Educaţia maselor— ca ideal al clipei de faţă a statului român, care nu urmăreşte expansiuni teritoriale, nu se poate face lăsând în mizerie morală şi fiziologică $^1/_2$ din populaţia ţărei, care este alcătuită din femei.

O ţărancă ignorantă, lipsită de cele mai elementare noţiuni de higienă, lipsită de cunoştinţele necesare pregătirei unei hrane substanţiale şi higienice pentru copiii şi soţul ei, o ţărancă neştiutoare a trecutului naţiei sale, a destinelor ei, a rolului său în ansamblul statelor civilizate ale omenirei, ce educaţie poate să dea tinerelor sale vlăstare? Structura statului nostru românesc, departe de a fi burgheză, este ţărănească. Burghezia română, ca stadiu de evoluţie şi de civilizaţie, va rămâne încă multă vreme un deziderat, care va putea fi tradus în fapt, numai în măsura în care această burghezie românească se va putea întemeia pe rădăcina prosperă şi sănătoasă a unei ţărănimi înstărite şi luminate.

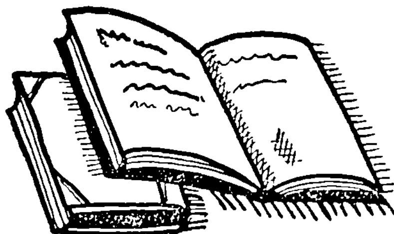
Condiţia de umilitoare mizerie morală şi fiziologică în care zace femeia română nu ne permite să ne facem iluzii pentru viitor, dacă nu-i schimbăm de îndată şi radical situaţia pe care trebuie s'o aibă în statul românesc modern.

Dar nimic nu vom putea schimba dacă nu cunoaştem temeinic, ştiinţific, pe cât posibil statistic, condiţia morală, socială şi economică a femeii române.

Nu cunosc vre-o monografie care să fi fixat această condiţiune a femeii dela noi.

Propun din nou Institutului Social Banat Crişana ca, pe lângă înfiinţarea unei secţii femenine, să îmbrăţişeze ideea de a dedica prima campanie monografică a echipelor sale, pentru studierea şi fixarea condiţiei morale, sociale şi economice a femeii din Banat, după care deabia vom putea cu mai multă preciziune stabili atât gradul de desorganizare a familiei bănăţene, cât şi soluţiile potrivite, care să învioreze Banatul şi să-i redea sănătatea pierdută.

ADRIAN C. BRUDARIU

MONOGRAFIA COMUNEI ȘANȚ

4. FAMILIA

(Baza: Fișele întocmite de echipă).

Evaluarea exactă a numărului de familii aflate în comună prezintă o greutate însemnată din cauza lipsei de definiție precisă a acestui termen.

Pe foile completate de echipă găsim în total un număr de 494 de „gospodării", adică de grupuri distincte de locuitori care trăesc în aceiaș casă, chiar dacă nu fac totdeauna menaj comun. Și într'adevăr, nu sunt cazuri rare când câte o pereche sau chiar un singur om (deobiceiu tatăl sau socrul bătrân), deși locuește împreună cu alți membri ai familiei, exploatează averea sa separat și chiar mănâncă separat de restul familiei.

Pentru clasificarea familiilor, ca unități biologice, am adoptat următoarele tipuri, bazate pe de o parte pe rudenie, iar pe de altă parte pe conlocuire. Am denumit tipul „a" — familii compuse din ambii părinți și tipul „b" — familii unde unul din părinți este văduv. Tipul „c" va servi pentru denumirea concubinajelor. Combinațiile între aceste litere și majuscule l-am adoptat pentru a arăta că pe lângă tipuri pure de familie, *a*, *b* sau *c* mai stau părinții (bunicii sau socrii) și anume ambii, Aa Ab și Ac sau unul singur, Ba Bb și Bc. In sfârșit pentru a ține seamă de copiii care s'ar găsi eventual în aceste familii, introducem îndicii o, 1, 2, 3 pentru a nota familii fără copii (a_0 sau b_0); cu copii minori (a_1 sau b_1), familii cu o parte din copii trecuți de majorat (a_2 sau b_2) și în sfârșit ultimul grup de familii ai căror copii au părăsit toți pe părinți fie murind, fie plecând (a_3 și b_3).

Evident că în afară de aceste clasificări rămân încă o serie de cazuri speciale sau combinate, care nu vor putea fi înglobate în această clasificare sistematică.

Numărul familiilor (fără fabrică)

FELUL FAMILIILOR	TIPUL	NUMĂRUL
Părinți fără copii *)	a_0	42
„ cu copii minori	a_1	229
„ „ „ majori	a_2	61
„ „ „ plecați	a_3	30
		362
Văduvi fără copii	b_0	3
„ cu „ minori	b_1	12
„ „ „ majori	b_2	31
„ „ „ plecați	b_3	17
		63
Ambii bunici în viață	A a_0	4
„ „ „ „	A a_1	8
		12
Un bunic în viață	B a_0	7
„ „	B a_1	26
		33
Concubinaje	c	8
Cazuri speciale	—	16
		494

*) Inclusiv familiile sterpe.

Cazurile speciale sunt următoarele:

1—4 Doi frați.... (4 cazuri)
5 Trei surori cu copii nelegitimi (câte un caz)
6 Două femei prietene " " "
7 Aa_1 + frați
8 Ca_0
9 A_2 + nepot nelegitim
10 Cb_1
11 Ba_1 + o persoană străină întreținută
12 Bb_1
13 A_2 ($a_1 + a_1 + a_0$) — bătrânii cu 3 copii căsătoriți
14 A_2 ($a_1 + a_0$)
15 B_2 ($a_1 + a_1 + a_0$)
16 $a_1 + a_1 + b_1$ + 2 frați necăsătoriți.

Din clasificările de mai sus reiese că cel mai frecvent tip de familie este cel denumit „a", care se întâlnește de 73[2]% din cazuri, după care urmează tipul „b" = 12,7%; tipurile combinate au în general o frecvență redusă, și anume de 6,7% pentru Ba și 2,4% pentru Aa.

In aceste clasificări n'au intrat gospodăriile așezate în interiorul fabricei dela Valea Mare, care se compun în majoritatea cazurilor din grupuri speciale: persoane izolate, care locuesc câte 2—3—4 în câte-o încăpere. Dealtfel mai găsim acolo și câteva familii tip „a" și tip „c".

Numărul nașterilor pe o familie

Clasificarea familiilor după numărul copiilor născuți-vii în legătură cu durata căsniciei

Durata căsniciei	NUMĂRUL COPIILOR NĂSCUȚI-VII														No. familiilor
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
0—5 ani	20	38	17	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	80
6—10 "	14	15	19	24	9	4	1	1	1	—	1	—	—	—	89
11—15 "	6	12	11	17	12	11	10	3	1	1	—	—	—	—	84
16—20 "	2	4	9	7	5	2	5	1	2	1	3	—	—	—	41
21—25 "	2	1	6	5	4	4	3	4	5	3	—	—	—	—	37
peste 25 "	6	4	9	10	17	10	20	24	19	10	23	7	6	1	166
Total	*50*	*74*	*71*	*66*	*48*	*32*	*39*	*32*	*28*	*15*	*27*	*7*	*6*	*1*	*497*

Reiese așa dar că numărul mijlociu al nașterilor în legătură cu durata căsniciei — adică dela data contractării căsătoriei până la anul 1935 — evoluiază astfel

	No. copiilor născuți
0— 5 ani	1,1
6—10 "	2,4
11—15 "	3,4
16—20 "	4,0
21—25 "	4,9
peste 25 "	6,8
media	4,2

In fiecare grup au intrat nu numai familii complete (tip „a"), ci şi cele a văduvilor (tip „b"), socotindu-se drept durata casniciei perioada între căsătorie şi moartea vreunuia din soţi.

Clasificarea femeilor căsătorite sau văduve după numărul copiilor născuţi şi vârsta atinsă

Vârsta atinsă	NUMĂRUL COPIILOR NĂSCUŢI														Nr. femeilor
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
16—20 ani	5	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
21—30 „	21	42	35	23	9	3	—	—	—	—	—	—	—	—	133
31—40 „	12	27	16	26	11	9	11	3	1	2	1	—	—	—	119
41—50 „	7	5	5	9	8	9	8	1	4	1	2	—	—	—	59
peste 50 „	6	7	9	14	18	17	25	17	21	12	21	9	3	2	181
Total . . .	*51*	*86*	*67*	*72*	*46*	*38*	*44*	*21*	*26*	*15*	*24*	*9*	*3*	*2*	*504*

Din acest tablou rezultă că în mijlociu pe o femeie căsătorită sau văduvă revine:

VÂRSTA	No. copiilor născuţi
16—20 ani	0,75
21—30 „	1,7
31—40 „	2,9
41—50 „	4,0
peste 50 „	6,3
media	3,9

Femeile cu peste 50 ani care au avut mai mult de 20 ani de căsnicie au în mijlociu câte 7,6 copii născuţi vii.

Vârsta părinţilor în momentul naşterii copilului
(1921 — 1935)

Vârsta mamei	VÂRSTA TATĂLUI										Total	neleg.
	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-60	61-70	71-75		
16—20	5	17	52	8	1	—	—	—	—	—	83	15
21—25	5	47	141	64	12	4	—	—	—	—	273	41
26—30	3	31	85	94	63	10	6	5	3	—	300	21
31—35	1	8	20	33	42	31	11	3	—	—	149	13
36—40	—	3	6	13	23	40	29	8	1	1	124	8
41—45	—	2	2	2	—	11	8	6	1	—	32	2
46—50	—	—	—	—	—	2	5	2	—	—	9	—
Total .	*14*	*108*	*306*	*214*	*141*	*98*	*59*	*24*	*5*	*1*	*970*	*100*

Reiese aşa dar că cei mai mulţi copii aparţin barbaţilor în vârsta între 26 şi 40 ani, şi femeilor între 21—35 ani:

Repartizarea procentuală a părinţilor după vârstă

VARSTA	bărbaţi	femei	copii neleg.
16-20 ani	1,4 %	8,6 %	15,0 %
21-25 „	11,1 %	28,1 %	41,0 %
26-30 „	31,6 %	30,9 %	21,0 %
31-35 „	22,1 %	15,4 %	13,0 %
36-40 „	14,5 %	12,8 %	8,0 %
41-45 „	10,1 %	3,3 %	2,0 %
46-50 „	6,1 %	0,9.%	—
51-60 „	2,5 %	—	—
p.ste 60	0,6 %	—	—
	100 %	*100 %*	*100 %*

Naşterile copiilor nelegitimi prezintă o deplasare vădită spre vârstele mai mici ale mamelor. Vârstele taţilor nu sunt trecute în registre.

Aşa dar dacă socotim că repartizarea femeilor căsătorite pe vârste a rămas neschimbată pentru întreagă perioada 1921—1935 şi egală cu acea dată de tabloul No. 1 (repartizarea pe sexe şi vârste a populaţiei din comuna Şanţ în anul 1935), obţinem următorul raport între numărul copiilor născuţi-vii pe o femeie căsătoritădefiecare vârstă:

Vârsta femeiei căsătorite	No. mijlociu al copiilor	
15—20 ani	32	pe an la 100 femei
21—25 „	25	„
26—30 „	20	„
31—35 „	15	„
36—40 „	12	„
41—45 „	5	„
46—50 „	1½	„
mijlocia	16	„

Acest din urmă tablou nu dă însă decât în mod aproximativ valoarea absolută a numărului de naşteri de copii vii pe o femeie, deoarece numărul femeilor s'a luat acelaş (neschimbat) pentru întreaga perioadă considerată de 15 ani, în timp ce în realitate, este posibil, că acest număr a prezentat o evoluţie apreciabilă.

Natalitatea copiilor raportată la averea părinţilor

Averea	Durata căsniciei	NUMĂRUL COPIILOR NĂSCUŢI													
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
0- 1 jug.	sub 20	7	25	17	22	9	4	2	2	2	6	—	—	—	—
	peste 20	4	1	6	4	2	4	8	5	3	4	2	1	2	1
1-10 jug.	sub 20	25	33	25	12	8	7	12	1	2	1	—	—	—	—
	peste 20	5	2	2	8	15	7	10	7	10	11	18	4	1	1
peste 10 jug.	sub 20	6	12	17	15	9	6	2	3	2	—	—	—	—	—
	peste 20	1	1	3	4	5	7	5	12	9	3	9	—	2	1

In rezumat numărul mijlociu al copiilor născuţi-vii pe categorii de familii în raport cu averea părinţilor se prezintă astfel:

Clasificarea	Averea părinţilor		
	0-1 jug.	1-10 jug.	peste 10 jug.
familii sub 20 ani căsnicie	2,9	2,3	2,8
„ peste „ „ „	5,6	6,5	6,5
media . . .	*3,8*	*4,2*	*4,5*

Se observă aşa dar o vădită creştere a numărului de naşteri de copii vii în familiile cu o stare materială relativ mai bună.

Mortalitatea copiilor pe familii

Mortalitatea infantilă în raport cu numărul copiilor născuţi-vii

Numărul născuţilor	Proporţia morţilor		TOTAL
	familii sub 20 ani	fam. peste 20 ani	
1—2	9,5 %	23,1 %	10,5 %
3—4	21,5 %	22,8 %	22,0 %
5—6	25,4 %	36,3 %	30,7 %
7—8	41,1 %	31,8 %	33,6 %
9—10	41,3 %	46,7 %	45,6 %
11—13	—	50,6 %	50,6 %
1—13	—	—	*33,2 %*

Se vede aşa dar că mărimea familiei influenţează deobicei în mod nefavorabil posibilitatea pentru copiii născuţi-vii să ajungă maturitatea. Mortalitatea în familiile mari cuprinde chiar jumătate din numărul total al celor născuţi, deşi acest coeficient, fără îndoială, este majorat în special în categoria familiilor cu vechime de peste 20 ani în căsnicie şi de mortalitatea normală a oamenilor în vârstă.

Şi într'adevăr în acest din urmă grup au intrat chiar familiile (mai mult tipul „b") care au până la 50 ani vechime, în caz că părinţii au putut să dea relaţiuni complete despre situaţia copiilor lor. La întocmirea tabloului nu s'a ţinut seamă de vârsta la care a murit copilul.

In ceeace priveşte mortalitatea infantilă în legătură cu starea materială a părinţilor, situaţia materială se prezintă astfel:

Clasificarea	Averea părinţilor	
	0—10 iug.	peste 10 iug.
	copii morţi	formează % din total
Familiile sub 20 ani	22,7 %	24,8 %
„ peste 20 „	41,5 %	33,7 %
Total	*34,4 %*	*30,7 %*

In rezumat, reiese că în fiecare familie se nasc în mijlociu câte 4 copii-vii — un număr ceva mai ridicat dacă socotim familiile care câteodată se constitue din două căsătorii (numărul total al copiilor, chiar dacă unul din părinți între timp s'a recăsătorit) și cu puțin inferior acestei cifre, dacă socotim naşterile numai pe o femeie.

Din acest număr aproape 1/3 din copii mor în majoritate în vârstă sub 1 an. Ținând seama aşa dar pe de o parte de o natalitate relativ mai redusă în familiile sărace, precum şi de o mortalitate ceva mai ridicată peste normal, conchidem că situația economică din această comună constitue un factor puternic care diminuează sporul natural al populației.

ROMAN CRESSIN

DESCÎNTECA PLUGULUI

Vă tomniţi şi bine staţi,
Boii bine să-i mînaţi.
Mîne anu nou soseşte
Pluguşoru să porneşte.
Şi'ncepem a colinda
Pe la case şuiera.
Iarna-i grea, omătu-i mare,
Semne bune anu are;
Semne bune din belşug,
Pentru brazda di su plug.
Doamne binecuvintează
Casa care să urează,
Pluguşoru tras de boi,
Pluguşor mînat de noi.
Mînaţi măi şi strigaţi hăi!..

Sus pe ceri ce străluceşte?
O stea noao ce veşteşte,
Că să curmă de acum,
Al nevoilor greu drum.
Asta-i steaoa fericirii,
A unirii şi-a frăţiii,
Stea de viaţă, stea de spor,
Stea de bine voitor.
Fă Doamne ca să lucească
Steaoa noastră românească,
Să să ştie între noi
Să nu mai avem nevoi.
Mînaţi măi şi strigaţi hăi!

Lumea toată ne ascultă,
Că avem dreptate multă!
Că de-acu ni să cuvine
Ca să trăim şi mai bine.
Să să ducă dintre noi,
Orice griji ori ce nevoi,
Să să ducă 'n parte şie,
Că în veci să nu mai vie;
Să să ducă hălăind
Şi cu dinţii clănţănind
Mînaţi măi şi strigaţi hăi!..

Anu nou ne-aducă nouă,
Timp mai bun şi viaţă nouă,
Anu nou aşa ne fie,
Inceput cu veselie,
In frăţie şi dreptate;
Au să fie legi lucrate,
Mari şi mici mâna vor da
Şi'ntr'o horă vor juca.
Dumnezeu, care ne-ascultă,
Ne-a trimite mană multă,
Pe el de l-om asculta
Grîu ca auru ne-o da.
Mânaţi măi şi strigaţi hăi!..

Varsă-ţi Doamne dar şi bine
Dar şi bine dela tine,
Peste casă peste masă,
Peste oamenii din casă,
Peste mari şi peste mici,
Peste toţi cîţi sunt aici;
De la părinte iubit
An nou bun şi fericit.
Varsă-ţi Doamne fericirea,
Fericirea şi iubirea;
Fericirea cea cerească
Dumnezeu v'o dăruiască.
Mult bine şi sănătate,
Zile lungi nenumărate
Ce le-aşteaptă ori şi care
Dela mic şi pîn' la mare;
Acestea vi le zic eu,
De la bunu Dumnezeu
Şi vă zic ca să trăiţi,
Întru mulţi ani fericiţi,
Mînaţi măi şi strigaţi hăi!..

Obs. O variantă a acestei „Descîntece a plugului" s'a publicat de P. Gheorgheasa în Obiceiuri de Crăciun şi Anul Nou, Bucureşti p. 74. Noi am cules-o dela Onisim Grapini (28 ani, ştie carte), din Şanţ (Năsăud) în August 1935.

I. C. CAZAN

CRONICI

METABOLISMUL SOCIAL

I

Ultimele două congrese internaţionale de sociologie au atras atenţia, mai ales prin comunicările atât de numeroase şi deosebit de bine documentate ale participanţilor italieni, asupra unei probleme de sociologie nesocotită în genere, cu toate că nu total necunoscută: *problema metabolismului social.* E vorba mai ales de mişcarea verticală a indivizilor din societăţile organizate pe clase sociale, mişcare de ascensiune a anumitor elemente din clasele inferioare şi de scoborîre, de decădere, a altor elemente din clasele superioare. Fenomenul acesta de preschimbare a straturilor sociale, numit tehnic metabolism social, este cunoscut mai de mult şi a fost chiar obiectul de cercetare al unor savanţi ca *Lombroso, Ammon, Dumond, De Lapouge* etc., dar nu s'a bucurat de o teorie cu renume mondial decât în opera lui *Vilfredo Pareto* şi, de curând, în opera lui *Corrado Gini*, profesorul de politică şi statistică economică dela Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii din Roma şi preşedintele Institutului Central de Statistică al Regatului Italiei, unul din cei mai mari savanţi contemporani. Comunicările italiene despre care am amintit au fost prezentate de *Gini*, împreună cu adepţii şi elevii săi, iar cele din 1935 au fost publicate într'un număr special, în *„Archives de Sociologie"*, revista Federaţiei Internaţionale a Societăţilor şi Institutelor de Sociologie (Institutul Internaţional de Sociologie) editat de „Comitato Italiano per lo studio dei problemi della popolazione" din Roma, în limba italiană, cu rezumate în limba franceză. Volumul cuprinde nouă comunicări despre metabolismul social (il ricambio sociale) şi trei despre formele elementare ale vieţii sociale şi constitue, împreună cu *Tratatul de sociologie generală* al lui *Pareto* şi cu cele două lucrări de sinteză ale lui *Gini: Nascita, evoluzione e morte delle nazioni* (Roma 1930) şi *Le basi scientifiche della politica della popolazione* (Catania 1931), cele mai de seamă izvoare bibliografice pentru cunoaşterea cercetărilor italiene privitoare la metabolismul social. Să încercăm pe temeiul lor o scurtă dare de seamă.

O înfăţişare paralelă a celor două teorii italiene, precum şi o critică a lor, încearcă *Giorgina Levi Della Vida* într'una din comunicările amintite: *La teoria della circulazione delle aristocrazie del Pareto e la teoria del ricambio sociale del Gini.* E vorba deci de teoria lui *Pareto* despre circulaţia elitelor şi teoria lui *Gini* despre metabolismul social. *Della Vida* constată just că teoria lui Pareto nu poate fi înţeleasă pe deplin fără sistemul de sociologie şi mai ales fără concepţia lui despre reziduuri şi derivaţii. Intr'adevăr, *Pareto* împarte acţiunile omeneşti

în acțiuni logice, întemeiate pe un raționament logic-experimental, și acțiuni non-logice (nu ilogice), întemeiate pe instincte și sentimente și deosebește în sânul celor din urmă o parte constantă, instinctivă: *reziduurile*, și o parte variabilă care caută să explice, să justifice, să demonstreze pe cea dintâi: *derivațiile*. Pareto clasifică apoi reziduurile în șase clase cu diferite subdiviziuni: I. Instinctul combinațiilor; II. Persistența agregatelor; III. Nevoia de a-și manifesta sentimentele prin acte exterioare; IV. Reziduuri în raport cu sociabilitatea: V. Integritatea individului și a dependențelor sale; VI. Reziduul sexual (vezi Della Vida op. cit. și Pareto: Traité de Sociologie générale, trad. P. Boven, Payot 1932, vol. I. pg. 466 și urm.). *Della Vida* amintește numai primele două reziduuri instinctul combinației, adică „înclinarea de a combina anumite lucruri și care reprezintă cel mai puternic factor al progresului social" și persistența agregatelor, „instinctul opus celui dintâi, corespunzător tendinței conservatoare și care reprezintă puterea care tinde să asigure stabilitatea societății" — și le socotește „reziduuri majore" întrucât au o „mare importanță în determinarea echilibrului social". Derivațiile împărțite la rândul lor în patru clase: I. Afirmația; II. Autoritatea; III. Acordul cu sentimentele sau cu principiile; IV. Probele verbale (Pareto: op. cit. vol. II. pg. 799) sunt mai puțin însemnate în sensul că „nu sunt elementele care împing în genere oamenii la acțiune", ca sentimentele, adică reziduurile, dar joacă un rol destul de mare în menținerea echilibrului social După *Pareto* societatea e un sistem de forțe în echilibru, iar echilibrul societății formează chiar obiectul de preocupare al sociologiei. Factorii care determină echilibrul social sunt destul de numeroși, dar mai însemnați sunt patru: „*interesele* (fenomen economic); *reziduurile* (fenomen psihologic); *derivațiile* (ideologie); *eterogenitatea socială și circulația elitelor*". Elementele acestea se găsesc într'un raport de interdependență, iar acțiunile și reacțiunile fiecăruia asupra celuilalt dau naștere unor cicluri care formează în succesiunea lor organică, evoluția socială. Deci „ceea ce variază într'o societate în decursul timpului este forma exterioară, pe când la baza tuturor fenomenelor sociale rămân aceleași elemente invariabile, care, combinându-se în diferite chipuri, dau naștere ciclurilor amintite".

In problema circulației elitelor care ne preocupă, *Pareto* pleacă dela faptul eterogenității sociale. adică dela împărțirea societăților pe grupe sau pe clase, și constată în mare „două straturi într'o populație: 1. stratul inferior, clasa străină de elită" și 2. „stratul superior, elita" (adică „toți cei care excelează" sau „au indicele cel mai ridicat în ramura în care activează" „strat care se desparte în două" — după cum au vreun rol însemnat în conducerea politică — „a) elita guvernamentală; b) elita non-guvernamentală" (Pareto: op. cit. pag. 1297—1298). Intre cele două straturi, elita și poporul de jos, se ivește o „neîncetată trecere a elementelor înzestrate din stratul inferior care se ridică și a elementelor din stratul superior care decad". Acesta este fenomenul numit de Pareto *circulația elitelor*, integrat în știința actuală în denumirea mai cuprinzătoare de *metabolism social*. Fenomenul acesta al circulației nu se întâmplă însă numai din pricina elementelor înzestrate din păturile de jos, care se ridică prin puterea care le caracterizează, ci și prin degenerarea și dispariția claselor alese. Pareto scrie cuvintele adeseori citate: „Aristocrațiile nu durează. Oricare ar fi cauzele, este incontestabil că după un anumit timp ele dispar. Istoria este un cimitir de aristocrații" (pg. 1304). Ele dispar nu numai din pricina războaielor, dar și din pricina mortalității mai mare decât natalitatea și a degenerării elementelor care le compun, decad deci nu numai ca număr, ci și calitativ. De aceea clasele de elită sunt întreținute nu numai cantitativ, dar și calitativ prin familiile care vin din clasele de jos, mai ales din cele rurale, și le dă energia de care au nevoie ca să se mențină la putere. Aristocrațiile degenerează probabil din pricina selecțiunii mai puțin riguroase, atenuată fiind prin îngrijirea deosebită dată copiilor, față de clasele de jos în care nu rămân în viață decât copiii mai bine înzestrați și mai robuști. „Reziduurile și distribuția lor în clasele sociale au o mare însemnătate în privința repeziciunii circulației... și pe de altă parte circulația socială provoacă schimbarea reziduurilor în diferitele clase" (Della Vida). In clasele înalte predomină instinctul combinației, adică puterea de inovație care duce la progres, iar în clasele de jos predomină reziduul persistenții agregatului, adică sentimentele care asigură stabilitatea socială. Când circulația între cele două clase este moderată, încât se păstrează proporția aceasta a reziduurilor, statul ajunge la maximum de putere și stabilitate. Când aristocrația degenerează și își pierde instinctul

combinaţiei, decade şi este înlocuită cu elemente de elită venite de jos. Când circulaţia elitelor se încetineşte sau, din altă cauză, se strâng în clasele superioare elemente de calitate inferioară, se ivesc revoluţiile. Elementele decăzute din păturile de sus nu mai au reziduurile capabile să le menţină la putere şi ele se feresc să întrebuinţeze forţa, pe când în păturile de jos se desvoltă elementele de calitate superioară, care deţin reziduurile necesare pentru guvernare şi care sunt în stare să întrebuinţeze forţa (Pareto pg. 1305). Circulaţia se face în cazurile acestea brusc şi adeseori prin violenţă. Pareto tratează amănunţit problema circulaţiei elitelor şi îşi sprijină teoria pe mult material documentar, luat mai ales din domeniul istoriei, dar nu urmăreşte cauzele mai adânci ale metabolismului social. Sarcina aceasta a revenit celuilalt mare gânditor italian, lui *Corrado Gini*, care a formulat *teoria natalităţii diferenţiale*, de natură nu numai socio-economică, dar şi biologică, parte integrantă şi ea dintr'o concepţie mai largă, cunoscută sub numele de *teoria ciclică a populaţiei.*

„Cauza primă a metabolismului social este reprezentată de creşterea diferită a claselor sociale, de faptul că straturile de sus se reproduc mai puţin decât clasele de mijloc şi acestea mai puţin decât clasele de jos". Şi *Della Vida* aminteşte că alţi cercetători, ca *Sadler* şi *Dubleday*, şi-au oprit atenţia asupra reproductivităţii claselor sociale şi au tras concluzia din multe observaţii (stingerea numelor, scăderea nobililor, dispariţia caselor ilustre, marea natalitate a săracilor) că păturile de sus prezintă o reproductivitate inferioară celor de jos, — dar este de părere că lui *Gini* i se cuvine meritul de a fi demonstrat fenomenul prin largi cercetări statistice, comparând deosebirile de natalitate şi mortalitate ale diferitelor clase sociale. Să vedem şi teoria lui *Gini*, aşa cum ne este înfăţişată de *Della Vida* şi cum am găsit-o noi înşine în cele două lucrări citate şi mai ales în *Nascita, evoluzione e morte delle nazioni*, cu subtitlul: *La teoria ciclica della popolazione e i vari sistemi di politica demografica.*

Cercetătorii care se ocupă cu problemele demografice sunt despărţiţi în două tabere în ceea ce priveşte desvoltarea viitoare a popoarelor albe. Unii văd cum se întinde primejdia suprapopulaţiei. Ei calculează care este numărul maxim de locuitori albi pe care îl poate cuprinde pământul locuit de ei sau locuibil şi ajung la concluzia că se impune o restrângere raţională a naşterilor. Dimpotrivă, alţii, preocupaţi de încetarea creşterii popoarelor albe, care începe să se ivească la popoarele din apusul şi nordul Europei şi nu va întârzia să se arate nici la celelalte, cer o stimulare a natalităţii, în speranţa de a se îndeparta primejdia supunerii rasei albe de către cele de culoare. Acestor două poziţii le corespund două teorii despre populaţie: 1. *teoria propagării geometrice a populaţiei*, răspândită mai ales în cercurile ştiinţifice anglo-saxone (malthusianismul şi neo-malthusianismul), după care orice populaţie tinde să se multiplice în proporţie geometrică şi într'adevăr se multiplică în această proporţie, dacă nu este împiedecată de factori exteriori potrivnici; 2. *teoria evoluţiei ciclice a populaţiei*, reprezentată mai ales de *Gini* şi cercurile ştiinţifice italiene, după care puterea de reproducere a unei populaţii urmează o desvoltare ciclică, dela naştere, maturitate, spre moarte, mai mult sau mai puţin analog cu puterea de creştere a individului. Care sunt argumentele lui *Gini* în favoarea teoriei sale şi implicit argumentele împotriva teoriei lui *Malthus?*

Ipoteza că o populaţie creşte necontenit, dacă nu este împiedecată de lipsa hranei sau de alte obstacole din afară, este desminţită de împrejurarea că tocmai *clasele bogate* în frunte cu *familiile domnitoare* se reproduc mai puţin, deşi nu sunt împiedecate de cauze externe. Chiar populaţii întregi ne dau exemple de creştere inferioară putinţelor de subsistenţă, cum sunt Grecia antică şi Roma imperială, iar astăzi Franţa. „Observaţia că înmulţirea acestor populaţii, ca şi a claselor înalte, este împiedecată de frâne psihologice, nu poate fi considerată ca o obiecţiune, din pricina că şi psihologia este un element esenţial pentru adaptarea speciei". (Gini: Nascita, etc. pg. 13). Dar o sumedenie de observaţii privitoare nu numai la oameni, ci şi la animale, arată că reproducerea este limitată de factori interni, de natură biologică, şi mult mai puţin de factori externi (ca lipsa de spaţiu, împuţinarea hranei etc.). O populaţie străbate trei stadii, corespunzătoare tinereţii, maturităţii şi bătrâneţii, în decursul căreia atinge un maxim de reproducere, în funcţie de specie şi de rasă. Secătuirea treptată a puterii de reproducere a populaţiilor umane şi a speciilor animale, aşa dar slăbirea celulei lor germinale, apare ca un fenomen foarte firesc, dacă se are în vedere că celulele germinale au aceaşi origine şi probabil la început aceeaşi constituţie ca celulele soma-

tice (din organismul nostru), încât din moment ce acestea au viața limitată, ar fi straniu ca celelalte să poată trăi și să se poată multiplica la nesfârșit. „Imprejurarea că celulele germinale și celulele somatice sunt expuse într'o măsură cu totul diferită acțiunii de diferențiere a mediului, poate lămuri de ce cele din urmă au o evoluție atât de rapidă, corespunzătoare vieții unui individ, în timp ce cele dintâi evoluiază într'o perioadă mai mult sau mai puțin lungă, precum e cea a vieții grupului, a populației sau a speciei" (Gini, pg. 16). Se pune însă întrebarea: de ce într'o anumită fază, puterea reproductivă, care la celulele somatice este în continuă descreștere, se mărește când e vorba de populație? Deosebirea după Gini, se datorește faptului că prolificitatea este într'o măsură oarecare *ereditară*, ceea ce are ca rezultat că orice generație se compune, mai mult decât cea precedentă, din descendenții indivizilor celor mai prolifici, înălțându-se astfel un timp prolificitatea medie a populației, ceea ce nu se mai întâmplă în fazele de slăbire mai mare a celulelor germinale. Iată de ce populațiile se desvoltă ciclic, crescând și descrescând.

Dar, după cum am amintit, o populație nu evoluiază omogen. Indivizii dintr'o societate sunt dotați cu o putere reproductivă felurită. După calculele statistice, dintre indivizii care mor, 2/5 până la 2/3, după timpuri și țări, n'au contractat căsătorie; dintre cei care au contr ctat căsătorie, 1/3 până la 1/7 mor fără să lase descendenți. Generația care supraviețuește nu derivă așa dar din întreaga generație care se stinge, ci numai dintr'o fracțiune a acesteia, care variază între 1/2 și 2/9. La rândul lor componenții acestei fracțiuni, au o parte foarte diferită în producerea generației supraviețuitoare. Se poate susține că în general jumătate din generația care supraviețuește derivă din 30% din cei care lasă copii și că 3/4 din această jumătate derivă din 60% din fracțiunea amintită (cei 30%). Aceste diferențe, destul de mari, în ce privește reproductivitatea diferiților indivizi, apar, într'o anumită măsură, legate sistematic de clasele sociale. Se poate zice că în general clasele înalte prezintă o reproductivitate mai mică decât cele de jos. Bogăția, nobilitatea, cultura, înalta poziție erarhică, profesiunea intelectuală, rafinamentul vieții, locuirea in orașe, elemente care hotărăsc nivelul social, toate apar, după multiple cercetări întreprinse, corelate, după *Gini*, mai mult sau mai puțin strâns, dar întotdeauna negativ, cu reproductivitatea. De aici rezulta ca, în general, paturile de sus nu-și pot menține proporția lor numerica față de restul populației, prin propria lor putere reproductivă, cu atât mai puțin în perioada de ascensiune a națiunilor, în care funcțiile sociale cele mai înalte au o mare însemnătate. Ca să se prevină sau să se umple golurile ivite în clasele superioare din pricina natalității mai scăzute, se ivește un curent ascensional dela clasele medii la cele înalte, dela cele de jos la cele de mijloc, mult mai însemnat decât curentul descendent al indivizilor declasați.

Metabolismul social, mișcarea aceasta verticală a populației, are o însemnătate foarte mare după *Gini*, din mai multe privințe: 1. explică dispariția familiilor celebre și necesitatea de împrospătare a nobilimei cu membri noi; 2. tinde la concentrarea bogățiilor; 3. face să se întinda caracterele ereditare fizice și intelectuale, ca și multe elemente tradiționale, dela clasele de jos la populația întreagă, transformându-i câte odată constituția rasială, idealurile și obiceiurile și ținând întotdeauna clasele conducătoare in strânsa legătură cu masa populației.

Mai departe, *Gini* susține că metabolismul social are intensități și caractere felurite, dupa diferitele stadii de evoluție ale populației. Intr'o primă perioadă, în care diferențierea funcțiilor sociale e restrânsă și creșterea claselor superioare se menține ridicată, curentul ascensional este slab și de regulă insuficient ca să poarte sporul natural întreg al claselor de jos; acestea încep atunci să se reverse în afară de marginile statului prin războaie și prin emigrație. E perioada de expansiune națională, care corespunde stadiului de tinerețe a organismului individual. Urmează o fază de maturitate, în care clasele înalte mărite ca număr și scăzute ca prolificitate, absorb complet elementele care se ridică din clasele de mai jos, care la rândul lor, pierzând elementele cele mai prolifice în războaie și prin emigrație, au o natalitate mai redusă. Populația se găsește într'o stare de echilibru. Urmează însă reducerea puterii de reproducere a claselor de sus, ceea ce atrage intensificarea curentului ascensional fără să se mai poată împlini cu demnitate golurile din ce în ce mai dese și având ca urmare micșorarea și slăbirea claselor de jos mai mult decât priește echilibrului funcțiilor sociale. Apare faza de decadență demografică, corespunzătoare bătraneței individuale.

Dar căror factori se datorește faptul că păturile de sus prezintă o natalitate mai scăzută

decât cele de jos? S'a susținut de unii cercetători că natalitatea diferențială și deci metabolismul social se datoresc unor împrejurări de natură strict economică sau socială. Condițiile prielnice de viață ar avea ca efect slăbirea puterii reproductive a indivizilor, la care se adaugă intervenția rațiunii omenești, în detrimentul instinctelor, făcând să se controleze și să se evite nașterile, cu cât părinții sunt mai bogați și deci nu mai pot asigura copiilor, dacă sunt numeroși, nivelul economic și social al familiei. E vorba de „subsistența psihică", adică de satisfacțiile morale și intelectuale devenite mai puternice decât „subsistența alimentară". Se adaugă dorința de îmbunătățire a propriei stări sociale a tuturor celor care se găsesc în plină ascensiune. *Gini* nu tăgăduește însemnătatea acestor factori, dar crede că pricinile mai adânci sunt tot de natură biologică. Clasele superioare nu fac decât să premeargă evoluției generale a națiunii căreia aparțin. Așa cum diferitele rase sau diferitele grupuri parcurg cu viteze felurite curba evoluției, tot așa diferitele familii evoluiază în timpuri felurite. Familiile mai precoce, care preced masele în evoluția celulelor germinale, se ridică deasupra celorlalte și constituesc puterea claselor conducătoare. Acestea anticipează în schimb și caracteristicile organice ale decadenței. Aceasta este pricina că păturile înalte, închise în . ele înseși, fără o împrospătare cu elemente venite de jos, termină prin a degenera, Și din aceeași pricină, *Gini* poate susține că natalitatea diferențială și metabolismul social care rezultă din ea, formează un „mecanism prevăzător de eliminare a straturilor familiale, care au parcurs deja ciclul lor de evoluție". De aceea speranța de a se îmbunătăți rasa stimulându-se artificial prolificitatea claselor înalte este o iluzie, care s'ar putea compara cu credința că se poate mări forța unei populații, prelungind artificial viața celor bătrâni.

E interesant să se noteze că *Gini* crede într'o armonie deplină a evoluției demografice cu desvoltarea caracterelor fizice și intelectuale ale națiunii. Celor trei faze ale evoluției populației le corespund fazele de ascensiune, staționare sau de decadență ale altor manifestări naționale, ca cele militare, economice, politice, științifice. Aceleași forțe genetice, care determină o creștere rapidă a populației, provoacă și apariția indivizilor robuști și îndrăzneți și a talentelor puternice, pregătite și adaptabile. Tot așa compoziția populației pe vârste provoacă intensități diferite de viață, în fiecare fază a evoluției. Când o națiune se găsește în perioada de creștere, ea are o populație preponderant tânără, dimpotrivă în perioada de decadență demografică prind teren vârstele mai ridicate. De aici consecințe hotărîtoare pentru psihologia națiunii, pentrucă o populație în care predomină tineretul, impune și organizației sociale și orientării conduitelor colective un spirit tineresc, de activitate vie și expansivă, pe când populațiile cu număr mare de bătrâni se caracterizează prin prudență, prin calcul și prin inerție.

Iată cum natalitatea, mortalitatea și mai ales diferențierea lor după clasele sociale și curentul ascensional care ia naștere de aici, însoțit de unul descendent mult mai slab, cu un cuvânt *metabolismul social* în genere, are consecințe deosebit de însemnate pentru viața socială și merită prin urmare atenția tuturor care se ocupă cu sociologia. Atât teoria lui *Pareto* cât și teoria lui *Gini*, pot fi criticate din multe puncte de vedere, dar problemele ridicate de ei și materialul imens, istoric și statistic pe care îl mânuesc, rămân ca un câștig definitiv pentru știință. In special *Gini* a avut norocul să-și creeze o întreagă școală, care sub supravegherea sa directă să cerceteze metabolismul social sub cât mai multe aspecte și să contribue astfel la precizarea teoriei pe care o ilustrează. Vom reveni în nr. viitor al revistei cu informații privitoare la cercetările elevilor și adepților săi, dintre care unele lărgesc simțitor teoria ciclică a populației și lămuresc pe larg problema metabolismului social,

TRAIAN HERSENI

ARGUMENTE REVIZIONISTE MAGHIARE

In loc de orice introducere ne simțim îndemnați să propunem cititorilor noștri—și în special celor cărora activitatea propagandei revizioniste din ultimii 10-15 ani nu le este străină — drept test de politică externă, următoarea întrebare: *care este Statul al cărui teritoriu este întocmit cu armonie?* Cititorul nostru, dispensându-se de cea mai elementară obiectivitate, de tot ceiace constitue bagajul său de cunoștințe temeinice în domeniul științelor sociale și politice, de toate învățămintele istoriei, va răspunde limpede, fără nici o șovăială, dar sub rezerva unui zâmbet

aproape involuntar: un singur stat în lumea întreaga ar fi în stare să îndeplinească această condițiune, adică aceia de a avea un teritoriu compus cu o ideală armonie și anume statul ce s'ar constitui în bazinul dunărean, larg îmbrățișat de lanțul Carpaților și mărginit de cealaltă parte de Alpii orientali. Sau precizând: *Statul Sfântului Ștefan*, regele apostolic, *vechea*, *ilustra*, *milenara Ungarie*.

Răspunsul acesta se dă în chip deliberat, cu același simțământ pe care îl ai în fața copilului care își trăiește aevea dar nevinovat visul, sau pe care îl are medicul în fața unui maniac incurabil. Spre deosebire de Germani, cari promovează o realitate ultimă, supremă și mesianică: *poporul german*, sieși suficientă, indiferent de timp și spațiu, Ungurii, în afara ideii de *Stat ungar*, se simt primejduiți în însăși substanța lor etnică. Numai că acest Stat ungar nu îmbracă, în concepția vecinilor noștri de dată recentă (abia un mileniu), forma unui stat național. Această ultimă și necesară treaptă de existență colectivă, de evoluție istorică, le este cu totul străină. Statul național implică o structură omogenă, o creștere organică, o erarhie firească, fapte cu totul de neînțeles pentru mentalitatea poporului maghiar. Așa numitul Stat național maghiar însemnează, la drept vorbind, un Stat în care orice contradicție socială și politică este cu putință, orice absurditate istorică justificată, dacă acel stat satisface pornirile exacerbate, paroxistice, de dominație ale acelei clase feudale, anacronice. Monstruoasa monarchie Austro-Ungară apare încă în ochii maghiarilor ca un Stat ideal, iar actul definitiv justițiar al istoriei, prin care atâtea popoare împilate secole dearândul, au fost eliberate și și-au creeat o nouă și adevărată soartă, este socotit de către clasa magnaților unguri ca o profundă, inimaginabilă nedreptate, impusă fără drept de apel glorioasei patrii, apostolicului regat maghiar. De unde continuul, neobositul efort revizionist, lozinca lapidară clamată (până la satietate și demență) dealungul și dealatul Europei: *dreptate Ungariei!*

Dreptate Ungariei! Cărei Ungarii? Aceleia reprezentată de cele câteva mii de magnați maghiari cari astăzi (când Ungaria este redusa la granițele ei etnice firești și formează un Stat național) dețin încă, în deplină și absolută proprietate 30,2% din teritoriul actual al Ungariei, dacă lăsăm la o parte teritoriul celor 56 de orașe autonome și departamentale și al celor 4 comune industriale *), față de cei 8.690.000 de locuitori cari trebuie să se mulțumească cu restul de 69.8%? Din 3.417 comune ale Ungariei, numai în 1.050 comune, adică numai în 30,7% din totalul lor, marii proprietari nu au domenii, mai mult sau mai puțin întinse. In 512 comune chiar pământurile arabile ale marii proprietați, depașesc simțitor 40% din totalul pamânturilor arabile locale.

Dreptate Ungariei magnaților unguri cari tânjesc după senioralele latifundii smulse populațiilor autohtone, latifundii împarțite astăzi țăranilor, fără deosebire de limbă și neam?

De aceia convingerea noastră este că revizioniștii maghiari nu sunt cei 8 milioane de oameni nevoiași a căror modestă, dacă nu chiar tristă soartă, nu s'ar schimba cu nimic în cazul unei ipotetice modificări de frontieră, ci numai marea burghezie și clasa feudală a magnaților cari ar avea numai de câștigat. De fapt revizionismul maghiar poate fi considerat că este în ordine internă și în cadrul evoluției sociale a Ungariei de astăzi, o diversiune politica menită să canalizeze, într'o singură direcție, nemulțumirile păturilor țărănești și lucrătoare, iar în ordinea politicei externe, o încercare absurdă de a întoarce mersul suveran al istoriei.

In legatură cu argumentele revizioniste maghiare, trebue să marturisim că am citit cu deosebită atenție, studiul d-lui André Rónai, aparut în revista trimestriala *Journal de la Société hongroise de Statistique*, An. XIV, Nr. 1, 1936. Iar la sfârșit n'am știut ce să admirăm mai mult: lipsa grava a oricarei obiectivitați teoretice în tratarea problemei, intenția frauduloasă a unei prezentări pseudo-științifice, sau trista mentalitate creata de mișcarea revizionista maghiara, capabilă să prostitueze orice adevar, să întunece orice raționament valabil, să nege orice evidență. A reduce întreaga lume de valori, de fapte, de simțaminte, la un singur și unic plan de raportare, la o singură semnificație, însemneaza a te așeza în chip necesar în categoria profeților, a vizionarilor, a iluminaților, a atinge însăși infailibila logică a demenței.

In aceasta ordine de idei vecinii noștri dela apus exceleaza prin a cauta sa dovedească cu orice prilej și cu orice preț, unul și același lucru, cu care au împuiat auzul celor cari au avut sau

*) Vezi: Magyar Statisztikai Szemle. An. XIV, Nr. 4 Aprilie 1936.

Dr. Móricz Miklós: Marea proprietate în Ungaria, considerată din punctul de vedere al creșterii și densității populației. Pag. 296.

au încă naivitatea să-i asculte şi anume sa arate necesitatea imperioasă de refacere a Ungariei apuse, pentru o mie şi una de motive arhicunoscute, închipuite numai, sau chiar inimaginabile. Oricum ai înt arce chestiunea, oricum ai privi lucrurile, dreptatea (!) cauzei maghiare iese deasupra, întocmai ca proverbialul untdelemn. Toate faptele trecute au dovedit, şi toate cari se vor mai întâmpla nu pot la rândul lor decât să demonstreze vecinicul, infailibilul adevăr: Ungaria trebuie repusă în vechile ei granițe.

Acelaşi lucru încearcă să ne dovedească şi d-l André Rónai în studiul său, al cărui conținut tendențios este mascat inițial de stilul potolit, sfătos chiar, al titlului: *Image statistique d'un Etat dont le territoire est composé avec harmonie.*

Şi armonia aceasta perfectă se străduește autorul să o demonstreze, sprijinit pe analiza a trei din elementele fundamentale, constitutive ale oricărui Stat, şi anume: teritoriul, populația şi economicul, redus însă, pentru d-sa, la un raport sumar între producție şi consumație.

La baza studiului d-lui Rónai, stă concepția metodologică a geopoliticii, iar pentru întemeierea premizelor şi pentru accentuarea concluziilor pe care le trage, se revendică dela diverşi autori printre cari citează pe *Kjellen*, părintele geopoliticei, pe *Maull* şi *Haushofer.*

După ce arată sumar importanța geopoliticei pentru studierea raporturilor dintre un teritoriu şi o populație dată, d-sa afirmă că s'a procedat (bineînțeles) greşit la o remaniere atât de radicală (şi noi adăugăm: şi definitivă) a hărții Europei Centrale numai pe baza criteriului etnic. Pocedeul a fost atât de greşit încât *„20 de ani au fost îndeajuns să demonstreze până la evidență că noua hartă politică a Europei Centrale şi Orientale păcătuieşte prin erori foarte grave"* (!). De unde necesitatea absolută de a se clădi *„o nouă hartă a Europei Centrale pe baza unui studiu strâns şi a unor reflexiuni mature"*. Şi cum era de aşteptat, d-sa făgăduieşte şi invită ştiința maghiară *„să îndeplinească o sarcină foarte merituoasă"* în acest domeniu.

Şi tocmai un asemenea exemplu de efort *„meritos"* al ştiinței maghiare vrea probabil să ne ofere d-l Rónai prin studiul său.

D-sa însă — după ce spune că statul poate fi definit din punct de vedere politic şi geografic drept legătura organică între un teritoriu şi o populație dată — face dintr'un început o considerabilă eroare atunci când afirmă că „civilizația şi technica nu sunt capabile să facă viața oamenilor mereu mai independentă de condițiunile locale şi naturale". Ca orice neofit (în geopolitică) autorul îmbrățișează cu căldură tocmai pozițiile cele mai extreme, mai intransigente şi tot odată mai discutabile, ale nouii discipline, la care a fost probabil de curând convertit. Cu alte cuvinte în raportul dintre *natură* deoparte şi *cultură* şi *civilizație* de alta, d-sa afirmă dominația implacabilă a celei dintâi, a condițiunilor mediului fizic. Urmează de aci că întreaga evoluție a omenirii se reduce la un proces de continuă şi pasivă adaptare la mediu.

Ceiace incontestabil constituie o gravă eroare sociologică întrucât se nesocoteşte celălalt termen al procesului şi anume intervenția efortului modificator şi constructiv al omului. Ar însemna să negăm însăşi evidența, însăşi aportul pozitiv al unor milenii de străduință pentru eliberarea de sub tirania mediului, ar însemna să negăm însăşi substanța activă a omului, însăşi majestatea ştiinței şi geniului uman.

O asemenea pozițiune spirituală din partea reprezentantului autorizat al unui popor care se consideră de o esență superioară şi se vrea stăpân pe destinele sale, ne surprinde pe drept cuvânt. Şi atunci ne întrebăm: cum îşi închipue poporul maghiar că ar mai putea să subjuge, să domine fermentul viu reprezentat de viguroasele, conştientele şi activele neamuri din fosta Austro-Ungarie, — neamuri cari cred adânc în soarta şi geniul lor constructiv, — cum nădăjduesc maghiarii o asemenea minune, atunci când mărturisesc neputința lor de a domina ingratitudinea mediului, pământul pe care stau? Tristă, lamentabilă capitulare! Cum? O Ungarie reînviată pentru simplul motiv că fericita îmbinare geografică a bazinului dunărean li se potriveşte de minune, că îi dispensează de orice alt efort, decât acela de a face pe stăpânii pe pământul pe care alții l'au păstrat şi îl muncesc? Nu, niciodată! Maghiarii trebuie să înțeleagă că au dreptul să trăiască numai acele popoare cari nu se tem de ingratitudinea unui teren, cari au ştiut şi pot culege rodul unui efort înverşunat, chiar din piatră seacă. Nu sunt mulțumiți cu pământul pe care stau pentru că îi obligă la un efort de care nu sunt capabili şi în eficacitatea căruia nu cred? Pământul este mare şi nu au decât să-şi aleagă alt loc mai binecuvântat sub soare şi să nu ceară ceiace nu li se cuvine. Şi pentrucă, în cadrul unei evoluții normale, totdeauna muntele a dominat câmpia şi a fost rezervorul nesecat de roire al aşezărilor omeneşti, pot fi

siguri că alte popoare mai vrednice vor popula acea ingrată câmpie ungară, văduvită.

După cum spuneam, d-l André Rónai, câştigat pentru virtuţile ştiinţei geopolitice, ne oferă ca obiect de studiu şi ca exemplul cel mai fericit ales (ce obiectivitate naivă!) bazinul dunărean.

Se întreabă d-sa: care este teritoriul cel mai potrivit ales, *ideal*, ales chiar, pentru a servi drept aşezare unui *singur* (subliniem: *singur)* şi *ideal Stat* (citiţi: Ungaria)? Răspunsul este: bazinul dunărean! Dece? Pentrucă după spusele tuturor autorilor geopolitici, acest bazin constitue o unitate oro-hidro-grafică. Constituie o unitate ideală, pentrucă acest teritoriu este înconjurat de lanţuri de munţi, deci graniţe naturale, pentrucă toate apele curg la vale (nesecatul izvor de vecinică înţelepciune al Eclesiastului!) dând astfel putinţa stabilirii unor uşoare căi de comunicaţie ale centrului cu periferia şi, în sfârşit, pentrucă în mijloc se află însăşi *nucleul Statului* (citiţi: Budapesta). Nu trebue să ne îndoim de cele constatate de către autor când afirmă că totul: structura reliefului solului, reţeaua hidrografică, fauna şi flora naturală sau cultivată, cari sunt tributare celor dintâi, pe scurt tot ce a lăsat bunul Dumnezeu pe acele locuri, reprezintă tocmai condiţiunile ideale pentru închegarea unui Stat.

Aşezarea nucleului Statului,-nucleu care constituie o mare piaţă de consumaţie a produselor agricole şi pastorale, oferite de către regiunile periferice, şi în care se aglomerează o populaţie numeroasă de meseriaşi, negustori şi funcţionari, aşezarea lui deci în chiar mijlocul teritoriului, are o deosebită importanţă întrucât comandă modul de distribuţie al populaţiei pe un teritoriu dat. Regulele generale formulate de către diverşi autori în geopolitică, reguli confirmate de altfel şi de bunul simţ (!) precum şi de celelalte ştiinţe relative la organizarea Statului,-spune d-l Rónai-stabilesc că populaţia unui Stat este distribuită în chip ideal dacă densitatea ei prezintă un maximum în chiar centrul teritoriului şi descreşte treptat spre periferie, răspunzând astfel în chipul cel mai potrivit nevoilor administrative, culturale, intelectuale şi schimburilor comerciale. Există vreun stat în întreaga lume care să îndeplinească această condiţiune ideală de distribuţie a populaţiei? Ori care din cititorii noştri poate răspunde in mod negativ la această intrebare, dacă n'ar fi prevenit însă prin cele spuse până acum. Fiindcă există sau — mai bine zis a existat — o singură excepţie la această constatare şi anume regiunea bazinului dunărean din Austro-Ungaria dinainte de răsboi. Şi pentru ca să ne dovedească lucrul acesta, autorul nostru duce o serie de 4 secţiuni transversale pe teritoriul bazinului dunărean, secţiuni cari se întretaie în regiunile vecine Budapestei şi orientate radial: S.-N., S. W.-N. E., W.-E., N. W.-S. E. Apoi autorul stabileşte în planul acestor secţiuni profilul densităţii populaţiei şi constată că distribuţia ideală este perfect realizată în cazul primei secţiuni, este de o regularitate frapantă în cazul celei de a doua şi mai mult sau mai puţin regulată în cazul ultimilor 2 profiluri. Concluzia se impune; şi în acest domeniu bazinul dunărean îndeplineşte condiţiunea cerută de a II-a regulă a geopoliticei şi teza maghiară trece un nou examen victorios în faţa ştiinţei (!). D-l Rónai nu încearcă însă o verificare a metodei pe alte ţări europene, cari nu ar fi interesate în discuţie. Prima încercare i-ar dovedi neîndoios absurditatea procedeului. Ce ar fi de pildă, dacă ar aplica sistemul d-sale Italiei sau Angliei, Germaniei chiar, sau Franţei — şi mai ales Suediei patria lui Kjellen, părintele, după cum spuneam, al geopoliticei şi maestrul d-sale? In schimb autorul se străduieşte să ne evidenţieze, pe baza aceleiaşi metode, că nici Jugoslavia, nici România (sărmane State!) nu îndeplinesc această condiţie ideală cerută de geopolitică. Par'că ar fi singura dată când realităţile infirmă - şi mai cu seama se dispensează suveran - de asemenea prescripţiuni ideale, utopice şi simpliste.

Trebue însă să precizăm următorul fapt: când dl. Rónai analizează cazul Jugoslaviei, nu mai alege ca punct de intersecţie al planurilor - dispoziţia radială - şi centrul geometric al teritoriului, ci regiunea Belgradului, a capitalei ţării, şi Zagrebului, ca să ne arate că densitatea maxima a populaţiei este excentrică, chiar periferică. Deci *Jugoslavia* contravine grav la condiţiunile puse de ştiinţa geopoliticei, conclude autorul.

Cât priveşte *România*, d-sa afirmă că, din acelaşi punct de vedere, situaţia sa este deadreptul desastruoasă, devreme ce unul din profilurile de distribuţie ale populaţiei este, nici mai mult nici mai puţin, decât chiar *inversul idealului* prestabilit. Pentru a dovedi acest lucru autorul are grijă să schimbe din nou centrul de intersecţie al planurilor şi anume îl aşează undeva în regiunea dintre Braşov şi Trei Scaune. Prin acest punct de intersecţie duce două planuri perpendiculare, unul N.-S., iar al doilea E.-W., planuri cari în jumătatea lor nordică pentru primul şi

de Vest pentru al doilea, urmăresc exact lanţul Carpaţilor, adică exact regiunile cu o densitate de populaţie minimă. Şi pentrucă, în cazul primului plan, extremităţile lui trec prin judeţele Cernăuţi şi Ilfov, regiunile cele mai populate ale ţării, iar în mijloc regiunea Ciucului are o populaţie rară, d-l Rónai după ce îşi oferă singur prilejul, clatină îndurerat din cap: „rău, rău este făcută România asta!; nu ţine deloc seama de idealul geopolitic!", Şi deaceia d-sa şi-a luat sarcina să ne deschidă, şi nouă şi altora, capul; în aşa fel de rău e întocmită România încât *„populaţia are aerul că formează două grupuri distincte"*. Aţi reţinut desigur insinuarea nevinovată a frazei de mai sus şi concluzia care se impune, revenirea la Ungaria a Transilvaniei, ca să se împlinească minunatul, *idealul Stat maghiar.* Mai cu seamă că „deplasarea naturală a locuitorilor din marginile bazinului (către centrul lor firesc de atracţiune Budapesta) comandată de condiţiunile fizice şi economice, a fost oprită prin remanierea hărţii politice, *din care pricină Rutenii, Slovacii şi Românii din Bihor au astăzi să îndure consecinţe dezastruoase*" (!).

In sfârşit despre Cehoslovacia d-l Rónai socoteşte că nici nu merită să mai vorbească, ci apelează la imaginaţia cititorului invitându-l să-şi închipuie (dacă poate) o forţă de coeziune în stare să reziste la 900 km. lungime. D-sa nu ne spune însă ce crede, în această privinţă, despre Italia sau Anglia, despre Suedia, sau despre Japonia, de pildă. A surprins din întâmplare la aceste State, tendinţe centrifugale, tendinţe de desagregare, din pricina faptului că teritoriul lor este nemăsurat de alungit? Cât priveşte formula unui Stat cu un singur şi central nucleu de maximă densitate a populaţiei, nu o putem şi nici nu e nevoe să o acceptăm, pentru simplul motiv că simetriile de natura aceasta sunt cu totul în afara condiţiunilor esenţiale de existenţă ale unui Stat, şi chiar a realităţilor. Şi d-sa nu are decât să privească în jurul său, sau pe o hartă a globului şi să ne demonstreze contrariul.

Cu cele arătate mai sus, dl. André Rónai a încercat să ne mai dovedească încă odată temeiurile obiective (!) care pledează pentru refacerea Statului ungar. Apoi, pentru a nu fi învinuit că a neglijat un aspect mult prea important al problemei, d-sa ia în discuţie şi criteriul etnic. Adoptă însă o poziţiune puţin cam prea ciudată şi anume afirmă că acest criteriu este valabil numai pentru Statele din occident, unde Statul se suprapune etnicului (dar Elveţia, dar Belgia? nu şi pentru Europa Centrală şi Orientală. Asemenea afirmări nu ne pot surprinde, întrucât neputând să ignoreze metodologic criteriul etnic şi nici să-l revendice pentru teza pentru care militează: Ungaria milenară, d-sa nu are altă ieşire decât să-l declare, cu dela sine putere, fără valoare şi să sublinieze proeminenţa primelor două argumente: 1. Unitatea oro-hidrografică a basinului, şi 2. Distribuţia ideală a populaţiei cu un nucleu central de maximă densitate, în acest basin.

Ultimul argument pe care îl aduce autorul studiului, în discuţie, este de ordin economic. D-sa face pe baza datelor statistice furnizate de Ladislas Buday, pentru Ungaria în 1913, o analiză a raportului dintre producţie şi consumaţie pentru un număr de 10 articole şi anume: grâu, secară, orz, porumb, cartofi, zahăr, sare, lemne de foc, cărbuni şi minereu de fier. După ce stabileşte producţia şi consumaţia, precum şi excedentul sau deficitul dintre prima şi ultima, şi aceasta la fiecare provincie în parte, pentru Ungaria dinainte de răsboi şi deasemenea pentru Ungaria în graniţele actuale, autorul trece la analiza datelor obţinute. Şi constată încă odată cât de fericit se soldează raportul dintre producţie şi consumaţie în cazul Ungariei de odinioară. Nu am avut putinţa să controlăm cifrele, însă d-sa ne arată că, la toate articolele enumerate mai sus, Ungaria avea în 1913, un excedent cu două excepţiuni, la sare şi la cărbuni, unde consumul depăşia la prima cu 4,5%, iar la cărbuni cu 24,6%, producţia. Nu tot aşa ar fi dacă s'ar face socoteala de mai sus pentru Ungaria în limitele actuale. Deficitele apar la 4 din cele 10 articole şi anume deficite de: 11,6% la porumb, 100,0% la sare, 55,3% la lemnele de foc şi 24,7% la minereul de fier. Din acelaşi punct de vedere, situaţia provinciilor alipite este şi mai gravă, întrucât d-sa găseşte că diferenţa dintre producţia şi consumaţia lor, este negativă, pentru mai mult de jumătate din numărul articolelor menţionate.

In cazul Transilvaniei, de pildă, autorul susţine că producţia locală este *inferioară* consumaţiei, la o parte din articolele enumerate, cu: 56,4% pentru secară; 36,9% la orz; 42,4% la cartofi; 41,5% la zahăr; 3,7% la cărbuni şi, însfârşit, un deficit de 12,1% pentru minereurile de fier.

Din aceste 6 articole de consumaţie, deficitare în Transilvania, pot fi procurate de Ungaria, (actuală 5 dintre ele şi anume: secara, orzul

cartofii (numai parţial adică: 2.265 mii, faţă de o lipsă de 4.058 mii chintale), zahărul şi cărbunii, întrucât ultima le are în exces. In schimb Transilvania ar putea acoperi cu prisosinţă lipsurile Ungariei de astăzi la: porumb, sare şi lemne de foc. Cu alte cuvinte — şi lăsând la o parte deficitul de minereuri de fier (— 994 mii pentru Ungaria şi—607 mii chintale pentru Transilvania), gol care ar putea fi totuşi împlinit de către Slovacia şi Rutenia, — d-l Rónai ne sileşte să constatăm că Ungaria şi Transilvania se completează, din punctul de vedere al producţiei şi consumaţiei în chipul cel mai potrivit cu putinţă. Şi atunci oare nu au dreptate maghiarii să ceară Transilvania? Fără îndoială că răspunsul celor direct interesaţi nu poate fi decât afirmativ .

Noi însă avem de făcut două observaţiuni principale Mai întâi, la acest capitol, d-l André Rónai ar fi trebuit să ne arate nu numai că Ungaria duce lipsă de anumite produse pe care le găseşte din abundenţă în Transilvania, şi viceversa — ci obiectivitatea ştiinţifică l'ar fi obligat să ne demonstreze că, în actuala aşezare politică, adică în cadrul României Mari, nevoile esenţiale de consumaţie ale Transilvaniei nu pot fi acoperite de către producţia celorlalte provincii ale României şi nici excedentele celei dintâi nu-şi pot găsi o piaţă de desfacere. Or, poate cineva susţine că astăzi îi lipseşte Transilvaniei orzul, secara, cartofii şi zahărul, că aceste articole nu se găsesc pe piaţa internă şi că nu sunt de producţie indigenă? Iar în privinţa cărbunilor, nu posedă vechiul Regat un combustibil cu totul superior: petrolul, care lipseşte atât Transilvaniei cât şi Ungariei de astăzi, sau dinainte de război? Ar rămâne deci în discuţie chestiunea minereurilor de fier, dar acesta lipseşte atât Transilvaniei, cât şi Ungariei de astăzi (într'o proporţie de 1: 8 pentru cea dintâi şi 1: 4 pentru ultima).

A doua obiecţiune este următoarea: nici o ţară din lume nu este strict independentă faţă de celelalte, din punctul de vedere economic. Distribuţia bogăţiilor sau resurselor de materii prime este cu totul inegală pe suprafaţa globului şi nu vom găsi niciun stat (afară numai dacă nu lucrăm cu continente, — şi totuşi) care să cuprindă, în limitele sale politice, absolut toate materiile prime de care are nevoie şi care sunt cerute de gradul înaintat al technicei şi de standardul actual de viaţă al popoarelor. Intrebăm pe d-l Rónai: a existat, există şi va exista sau nu o piaţă internaţională? Răspunde acest fapt unor nevoi reale şi unor stări de fapt sau, aşa fiindcă nu aveau ce face, Statele şi-au complicat fără rost existenţa? Nu-şi procură de aiurea produse agricole Germania, Belgia, Elveţia, Anglia, Ţările Nordice, etc. etc.? Nu exportăm noi petrol, nu cumpăram din străinătate, noi şi atâtea alte State, materii prime şi produse industriale? Sunt toate aceste State, rău întocmite pentrucă apelează la piaţa internaţională? Liber este d-l André Rónai să susţină nu numai că sunt rău constituite, dar chiar că nu există — pentru simplul motiv că nu îndeplinesc *condiţiunile ideale* ale Statului ideal. Liber e să creadă ce vrea, dar să nu vină în faţa noastră cu pretenţiunea de a ne învăţa ce este bine sau rău întocmit, ce este sau nu este un Stat.

Că nu va renunţa la ideile d-sale şi că nu are noţiunea ridicolului, nu există nici umbră de îndoială. Dovadă jalea care îl cuprinde când în încheierea studiului (I) său exclamă: *„Iată deci un teritoriu, ideal întocmit pentru a constitui un Stat, sfâşiat fără nici o consideraţie în bucăţi de către ignoranţa umană“*.

Ignoranţă? Din partea cui? Şi numai simplă ignoranţă? Toate acele expuse de către noi până acum au îngăduit cititorilor noştri să-şi facă o opinie exactă asupra naturei şi calităţii argumentelor folosite de autorul maghiar şi vor răspunde singuri la întrebările de mai sus.

Cât priveşte vecinicul şi jalnicul refren al idealităţii Statului maghiar, mărturisim că nu ne convinge şi nici nu ne înduioşează. O poveste pe care o vor povesti peste o mie de ani, urmaşii noştri!

Astăzi însă, după sentinţa implacabilă a istoriei, noi Românii, stăpânii pentru totdeauna al acestui pământ, nu avem decât să facem o singură şi simplă constatare în faţa faptului iremediabil: *Hungaria fuit!*

D. C. GEORGESCU

MAGAZINUL COOPERATIV

Servirea intereselor economice ale ţărănimei nu poate fi făcută decât printr'o organizare cooperativă, care să satisfacă în totalitatea lor aceste interese, care în ţara noastră, cu gradul nostru de cultură şi regimul nostru social-economic, sunt foarte puţin diferenţiate.

Organizarea cooperativă nu poate fi făcută decât în jurul unui „Magazin cooperativ“, care să satisfacă interesele de aprovizionare şi de producţie, de depozitare şi de credit, de schimb şi desfacere, de construcţie şi de consum. Acest „Magazin cooperativ“ ar fi o cooperativă liberă

cu funcţiuni multple şi care ar funcţiona potrivit Codului de Comerţ şi Legei de organizare a cooperaţiei.

Interesele economice ale ţaranimei sunt stratificate şi anume: ele sunt locale, dar sunt şi pe specialitaţi, şi regionale, fie pe o regiune administrativă, cum ar fi judeţul, fie pe o regiune de producţie, cum ar fi o regiune de deal sau de şes, precum sunt şi generale, pe întreaga ţara. Pentru satisfacerea tuturor acestor interese, trebue să se organizeze după trebuinţă: Magazine comunale, judeţene, regionale sau naţionale.

Pentru o colaborare fructuoasă şi pentru stabilirea tuturor legăturilor care pot duce la cea mai completă satisfacere a intereselor economice în Magazinele cooperative ar putea să intre ca membri nu numai persoane fizice, dar şi unitaţi cooperative, instituţii publice, cum ar fi primăriile, şi persoane juridice, desigur însă că în Magazinele cooperative regionale nu pot intra persoane fizice.

Magazinul cooperativ ar avea ca scop nu numai satisfacerea într'un mod unitar a necesitaţilor economice ale populaţiei, dar să facă legătura între economia agricolă şi Stat, şi între mişcarea cooperativă şi Stat.

Operaţiunile Magazinului cooperativ sunt numeroase şi variate, fiecare Magazin cooperativ nsă ar aduce la îndeplinire numai acele operaţii care satisfac interesele speciale locale, consituind oarecum chiar specialitatea magazinului cooperativ, sau care pot fi îndeplinite cu mijloacele locale.

Operaţiile Magazinului cooperativ pot fi grupate în urmatoarele grupe:

a) Organizarea de consumuri cu articole curente;

b) Organizarea aprovizionării cu tot felul de marfuri de massă, materiale, unelte, aparate, piese, maşini, etc.;

c) Organizarea de întreprinderi agricole comune;

d) Organizarea de industrii agricole comune;

e) Organizarea de depozite comune pentru produse locale şi condiţionarea lor;

f) Inlesnirea de credite pe warante pentru mărfuri depozitate în depozitele sale;

g) Organizarea valorificării şi desfacerii mărfurilor depuse.

Cu un cuvânt, organizarea satisfacerii tuturor necesităţilor economice, de producţie, de circulaţie şi de consum ale membrilor cooperativei.

Secţiunea de consum a unui Magazin cooperativ ar servi la ţară necesităţile satenilor, de mici articole de coloniale, manufactură şi monopol (adică sare, chibrituri, tutun, hârtie de ţigară, alcool), precum şi articole alimentare, de gospodărie, de îmbrăcăminte şi altele, cerute în mod curent la ţară.

Desigur această secţiune face inutilă înfiinţarea în sat a unei cooperative de consum, şi poate cu folos să se contopească cu o eventuală cooperativă de consum existentă, pentru concentrarea puterilor care pot să ajute la sprijinírea intereselor economice şi la ridicarea economică a ţărănimei.

Din Secţiunea de consum însă, nu se poate face sub niciun motiv o cârciumă. Magazinul cooperativ nu poate desface băuturi alcoolice decât în sticle, pentru consumul acasă.

Secţiunea de aprovizionare a unui Magazin cooperativ are un rol deosebit de important. Astăzi ţăranul este robul unor negustori, care îşi dau câştiguri imense pentru nişte materiale de care ţăranul nu se poate lipsi, şi care deţin comerţul sau fabricarea acelor materiale ca un monopol de fapt.

Secţiunea de aprovizionare ar face serviciul de aprovizionare a membrilor săi cu articole de mare consum ca: *a)* bumbacul, *b)* saci, *c)* sfoară de manila, *d)* piatră vânătă, *e)* saramură, *f)* îngrăşăminte chimice, *g)* medicamente pentru animale şi parazitocide, *h)* sticlărie (geamuri, vase), *i)* ciment, *j)* fierărie (tablă, bare, sârmă, cuie, etc.), *k)* articole de fier (pluguri, fiare de plug, coase, sape, unelte, etc.), *l)* maşini de tot felul, *m)* materiale de construcţie (lemnărie, var, ciment, etc.), şi altele.

Magazinul cooperativ fiind o cooperativă nu ar putea face operaţiile de aprovizionare decât în comision sau cu mandat, cu toate acestea, mai târziu, când îşi va crea fonduri de rezervă ar putea să-şi facă depozite din unele materiale mai căutate pentru satisfacerea nevoilor membrilor săi.

In ce priveşte organizarea de întreprinderi agricole Magazinul cooperativ ar putea organiza câmpuri de experienţă, ferme model, culturi de plante medicinale, ar putea organiza chiar întreprinderi agricole pe moşii proprii sau arendate, sau prin asocieri a unor sau a tuturor membrilor săi, ca într'o cooperativă de producţie agricolă. Toate drumurile de lucru îi sunt deschise, are toate posibilităţile şi atunci când se va simţi necesitatea într'un loc pentru o organizare de cooperativă de producţie agricolă, Magazinul cooperativ va fi gata să o organizeze.

Magazinul cooperativ ar putea organiza, acolo unde este posibilitate de lucru, unde sunt condițiuni favorabile, și unde se simte necesitatea, fabrici și ateliere de industrii agricole, pe care le-ar pune la dispoziția membrilor pentru lucrări comune.

Administrarea acelor fabrici și ateliere ar face-o Magazinul cooperativ.

Materiile prime, aduse spre transformare, ar fi și ar rămâne proprietatea membrilor, ale asociațiilor, ale cooperativelor și instituțiilor asociate, care le-ar aduce. Adică, Magazinul cooperativ ar clădi și amenaja fabrici și ateliere de industrii agricole, cum ar fi:

Industrializarea fructelor

1. Cuptoare de fructe și legume;
2. Fabrici de marmelade și conserve;
3. Alambicuri pentru rachiuri;
4. Crame de vinificare; și altele.

Industrializarea produselor animale

5. Fabrici de unt, brânză, caseină;
6. Abatorii sistematice;
7. Fabrici de conserve de carne, de pește de vânaturi.

Industrializarea produselor agricole

8. Raperii (fabrici de zahăr brut);
9. Mori pentru țărani (țărănești);
10. Brutării sătești;
11. Fabrici de paste făinoase;

Industrii diverse

12. Fabrici de postav (pive);
13. Fierăstrae;
14. Ateliere de orice fel; și așa mai departe.

Le-ar da în folosința temporară a membrilor ei pentru transformarea produselor lor, Magazinul cooperativ însă nu ar fabrica în mod obișnuit pe cont propriu, evident că nimic nu l-ar putea împiedica să-și transforme în fabricile și atelierele sale materiale prime proprii.

In schimbul folosinței temporare, membrii ar plăti o chirie în care să se cuprinda costul administrației acelor fabrici și ateliere, amortizările și un mic beneficiu pentru Magazinul cooperativ, care în nici un caz nu ar putea depăși 10% din valoarea materiilor prime prelucrate.

Plata s'ar putea face în bani sau în produse, după prețul local al produselor și dupa calitatea lor.

Produsele industriale ar fi, firește, proprietatea acelora cărora au aparținut materiile aduse spre prelucrare, ele s'ar împarți, în cazul unei prelucrări comune, între proprietarii asociați, după înțelegerile ce au avut loc înainte de transformare și după cantitatea și calitatea materiilor prime, aduse de fiecare. Ințelegerile s'ar face în scris, sub supravegherea și controlul Magazinului cooperativ.

Magazinul cooperativ ar primi depozitarea în depozitele sale a orice materiale și mărfuri de massă, precum și fabricate produse în fabricele și atelierele sale. In special Magazinul cooperativ ar organiza depozitarea în comun și condiționarea lor, a următoarelor produse:

1) cereale, 2) alcooluri, 3) vinuri, 4) fructe, 5) legume, 6) lemne, 7) fabricate și altele.

Mărfurile, materialele și fabricatele depozitate ar fi ținute în condiții tehnice perfecte și pe răspunderea întreagă a Magazinului cooperativ, în ce privește cantitatea și calitatea lor, Magazinul răspunzând pentru orice lipsă, furt sau distrugere, precum și pentru pierderi de calitate.

Magazinul cooperativ ar fi în drept să faca condiționarea mărfurilor, ce i s'au depus spre păstrare în depozitele sale și să ia orice masuri în interesul bunei păstrări a mărfurilor. De asemenea, Magazinul cooperativ ar face clasificarea produselor și le-ar depozita comun, în depozitele sale, după câteva tipuri de calități. In vederea condiționării și clasificarii, pe lânga depozite s'ar așeza trioare, instalații de clasificare, saramurare, prăfuire, etc., pivnițe sistematice, frigorifere, etc.

In vederea înlesnirii creditelor, Magazinul cooperativ ar fi autorizat a libera la cerere warante oficiale, pentru mărfurile și fabricatele depuse în depozitele ei. Magazinul cooperativ ar garanta existența depozitului, natura, cantitatea și calitatea mărfei.

Warantele liberate de catre Magazin vor trebui să fie primite ca garanții valabile fața de orice instituții cooperative de credit, instituții publice și de Banca Națională a României.

Din momentul acordării unui credit, pe baza de warante eliberate de Magazinul cooperativ, acesta rămâne custode răspunzator pentru marfa gajată, potrivit legii și dispozițiilor speciale ale creditorului. Marfa gajată nu ar fi liberata din depozit și nu ar fi lichidata în caz de vânzare, decât cu reținerea sumei care s'a dat ca credit pe baza warantului.

Mărfurile și fabricatele depuse în depozitele Magazinului cooperativ pot fi vândute sau după dispoziția proprietarilor, atât direct cât și prin

cooperative de valorificare, sau prin acţiunea de desfacere în comun a Magazinului.

Magazinul cooperativ ar desface mărfurile depuse, vânzând Statului pentru aprovizionarea armatei şi instituţiilor publice, sau prin Magazinele cooperative şi Centrala Cooperativă de Import şi Export, pentru satisfacerea necesităţilor unităţilor cooperative, populaţiei şi pentru export.

In operaţiile de vânzare, în comun, Magazinul cooperativ nu ar trebui să facă speculaţii de bursă, ar vinde tot anul cu preţurile de zi şi ar plăti proprietarilor preţul mediu, care ar rezulta din operaţiile anuale, care fără îndoială ar fi mai mare decât preţul pe care l'ar fi obţinut la târg prin vânzare directă.

Pentru dispoziţiile speciale de vânzare, Magazinul cooperativ ar lua măsurile cuvenite, pentru ca dispoziţiile să fie executate în condiţiunile cele mai bune şi mai avantajoase, percepând comisioane minime, fireşte corespunzătoare cheltuelilor deosebite, pe care le-a avut de suportat.

Dar Magazinul cooperativ ar putea să aibă şi alte atribuţii foarte importante, care i-ar spori prestigiul şi puterea de acţiune economică.

Astfel Magazinul cooperativ ar putea organiza serviciul local al Dirijării economice centrale de Stat, în cazul când ar fi instituită în Stat o politică economică dirijată.

Magazinul cooperativ concentrând şi satisfăcând într'un mod unitar toate necesităţile economice ale asociaţilor săi, în general ale populaţiei unui sat, unei comune, ar putea fi folosit ca reprezentantul legal al Oficiului de Dirijare economică în acea localitate, pentru îndeplinirea măsurilor de politică economică cooperatistă, luate de acesta.

Deasemenea, Magazinul cooperativ ar putea îndruma şi disciplina producţia locală, după necesităţile şi posibilităţile de desfacere a mărfurilor, produse locale. Dispoziţiile acestea ale Magazinului cooperativ ar fi întemeiate totdeauna pe împrejurări reale şi verificate, însă ele ar fi totdeauna facultative.

S'ar putea încredinţa Magazinului cooperativ, de către Stat şi autorităţile administrative, toate operaţiile economice de mandat, în massele ţărăneşti.

Aceste operaţii ar fi executate după normele stabilite de autorităţi şi în contul acestora.

Pentru aceste operaţii, desigur, Magazinul cooperativ ar obţine din partea mandanţilor o justă remunerare şi acoperirea eventualelor pagube.

Deasemenea, Magazinul cooperativ ar putea lua asupra sa plata de impozite şi taxe ale asociaţilor săi către Stat, judeţ, comună şi alte instituţii publice. Aceasta s'ar putea face în baza unei convenţii ce s'ar încheia cu aceste instituţii publice şi plăţile ar putea fi făcute în bani sau în natură, după posibilităţile debitorilor. Autorităţile publice, în cazul plăţilor în natură, ar avea fireşte, facultatea de a determina mărfurile în care doresc să li se facă plata, după împrejurările economice ale regiunei şi eventual să încredinţeze Magazinului desfacerea mărfurilor lor, în condiţiunile şi timpul dorit. Plăţile în natură s'ar face după preţurile locale ale mărfurilor, iar autorităţile publice nu ar putea pretinde, în cazul desfacerei lor prin Magazin, preţuri mai mari decât acelea care au fost socotite la plata impozitelor şi taxelor. Orice diferenţe de preţ ar rămâne în beneficiul Magazinului cooperativ, şi s'ar împărţi ca risturnă, după sistemul cooperativ, tuturor asociaţilor, care prin activitatea lor economică în cooperativă au produs beneficii.

Şi aşa mai departe.

Pentru o mai bună colaborare între ele, Magazinele cooperative s'ar putea grupa pe regiuni şi pe specialităţi. Magazinul cooperativ regional, în regiunea câmpului, ar organiza valorificarea cerealelor, legumelor, produselor de fermă (ouă, pasări), zahăr brut, etc. In regiunea de dealuri, ar organiza valorificarea fructelor, conservelor, alcoolurilor, vinurilor, etc. In regiunea de munte ar valorifica produsele animale, carne, lapte, unt, brânzeturi, conserve de carne, etc. S'ar putea deasemenea înfiinţa Magazine cooperative regionale, pentru alimentarea magazinelor cooperative săteşti, cu mărfurile care sunt necesare secţiilor lor de consum sau de aprovizionare.

Deasemenea Magazinele cooperative regionale s'ar putea grupa în Magazine Cooperative Naţionale, uniuni pe ţară a diferitelor magazine, pe specialităţi sau ca magazine de gros, pentru secţiile de consum şi aprovizionare.

Toate aceste grupări trebuie să fie lăsate să se închege liber, numai după simplul interes economic şi financiar al Magazinelor săteşti.

In ce priveşte aşezarea financiară a Magazinului cooperativ trebuie să atragem atenţiunea că această instituţie fiind una de mare interes pentru economia agrară şi pentru economia naţională, toate păturile sociale şi Statul au datoria să o sprijine şi să-i dea o aşezare financiară solidă.

Fondurile Magazinului cooperativ ar fi de mai multe feluri şi anume:

a) Fonduri proprii, aduse de asociaţi şi constituite din beneficiile Magazinului.

b) Credite obţinute pe gaj, care în cea mai mare măsură privesc pe asociaţii depunători de mărfuri, în depozitele Magazinului.

c) Credite de Stat, care i s'ar acorda în special pentru investirea în clădiri şi instalaţii.

d) Credite cooperative, care le-ar căpăta în condiţiuni obişnuite dela instituţiile cooperative de credit.

e) Credite private, care le-ar obţine dela instituţiile financiare, cu garanţia Statului, sau cu garanţii proprii: ipoteci, garanţia asociaţilor, etc.

f) Depuneri spre fructificare,

g) Dotaţii din partea Statului, judeţelor, comunelor, particularilor, etc.

Trebuie să se dea prin lege Magazinului cooperativ dreptul de a contracta împrumuturi, cu garanţiile necesare, la Banca Naţională, Casa Naţională de economii şi cecuri postale, Bănci de credit agricol şi Bănci particulare. Aci nu este vorba de împrumuturi de warante liberate de Magazin şi care sunt contractate de posesorii mărfurilor.

Banca Naţională trebuie să fie deasemenea autorizată a primi în reescont cambiile directe ale Magazinului subscrise în ordinul instituţiilor de credit cooperativ.

Pentru ridicarea prestigiului moral al conducătorilor satelor, administraţia ar trebui făcută în mod onorific, în afară de funcţionari, cari vor fi salariaţi, după specialitatea şi utilitatea lor.

Regia ar fi susţinută de beneficii, comisioane, onorarii, din operaţii directe ale Magazinului, din administrarea depozitelor şi atelierelor, din operaţiile de warant, din operaţiile de mandat.

Ca la orice cooperativă, din beneficiile nete se pot acorda administratorilor şi funcţionarilor prime de muncă, corespunzătoare activităţii fiecăruia.

Impărţirea beneficiilor s'ar face totdeauna în mod cooperatist, rezervându-se totdeauna, după constituirea de părţi la fondurile de rezervă şi remunerarea capitalului, sume pentru prime de consum sau de muncă, ca risturnă, asociaţilor.

Aceasta ar fi organizarea Magazinului cooperativ. El ar lucra cu toate unităţile cooperative cu care ar putea încheia legături de afaceri, Magazinul cooperativ neînlocuind şi nesubstituindu-se nici unui gen de cooperative, constituind în schimb o unitate de legătură între mişcarea cooperativă şi Stat, între ţărănime şi mişcarea cooperativă autonomă.

N. GHIULEA

DOCUMENTE

LUMEA PSIHOLOGICĂ A UNUI „AMERICAN" DIN ŞANŢ

Până ce legea americană din 1924 asupra imigraţiei să fi mărginit şi oprit mai apoi curentul puternic al „Völkerwanderung"-ului modern, milioane de expatriaţi permanenţi sau temporari, compuşi mai ales din ţărani europeni, veniseră să ocupe regiuni agricole întregi, dar mai cu seamă să umple noile metropole industriale, cum sunt Gary, Indiana, care aproape goală în 1906, număra 100.000 locuitori în 1930. Influenţa mediului nou asupra imigraţilor face obiectul unei bogate literaturi sociologice. Dar o parte foarte numeroasă a emigraţilor, după o şedere mai mult sau mai puţin prelungită, se întoarce acasă. Influenţa permanentă exercitată asupra lor, şi prin ei asupra satului european, a rămas aproape neobservată, în afară de schiţa lui Thomas şi Znaniecki pentru ţăranul polonez (The Polish peasant in Europe and America, New-York, 1918) şi de articolul interesant al D-lui Negrea asupra „Americanilor" din Drăguş (Arhiva pentru Ştiinţa şi Ref. socială). Mica schiţă ce urmează nu pretinde să îmbrăţişeze această problemă în complexitatea ei întreagă; ea ambiţionează doar să schiţeze lumea psihologică a unui singur „american" (Vasile Marti, casa 32), reîntors în Şanţ în 1929, după o şedere neîntreruptă de 16 ani în America, departe de satul său natal şi de familie. La început această ruptură din mediul său obişnuit nu era decât relativă şi graduală. Vasile Marti n'a plecat

singur şi nu trebuia sa se găseasca singur acolo. „Aveam un prieten, Gavril Opre, născut la Feldru. Fratele acestuia, Vasile, îmi povestise tocmai că Gavril câştiga foarte bine în Canada. Am plecat cu Vasile la Cernăuţi, de aci la Brême şi Halifax".

Pentru a convinge pe inspectorul imigraţiei că el nu va îngreuna cassa publică, Vasile Marti a putut să arate o scrisoare a acelui Gavril Opre, deja stabilit acolo, şi la care el a locuit tot timpul primului an. In anul următor, când el se simţi atras spre Statele Unite, putu să treacă frontiera fără dificultăţi, tot aratând adresa unui compatriot dela Erie, Pennsylvania. După trecerea unui alt an, el locuia apoi la Detroit, într'o familie de Români bănăţeni. Deabia după opt ani de aclimatizare, el părăseşte şirul protector al compatrioţilor pentru a merge să locuiască într'o familie de veche obârşie americană; el rămâne la aceştia timp de opt ani, şi după reîntoarcerea lui la Şanţ păstrează corespondenţă cu ei încă un timp oarecare.

„Charlie" cum se numeşte acum, a debutat în viaţa industrială ca simplu lucrător, fără alte calificări decât muşchii lui de om dela munte şi inteligenţa lui înăscută. După ce a muncit la canaluri, câştigă calificarea de turnător, devenind apoi inspector la turnătorie, — post de o reală resposabilitate. De la 2. dl. pe zi în 1913 el a avansat până la 1. 25 dl. pe oră în 1927-29.

Monotonia sistemului de producţie Ford, la care el a lucrat dela 1916 până la 1929, nu satisfacea instinctul său de bun mecanician şi îi plăcea să schimbe adesea îndatorirea înlocuind pe lucrătorii bolnavi. Această dexteritate mecanică, câştigată în întregime (în America, nu gaseşte nici o aplicare în satul Şanţ.

Vasile Marti a ramas indiferent chestiunilor profesionale ale lucrătorilor, La Erie „după un an agentul sindical lucrător mi-a cerut un dolar (pentru a deveni membru al organizaţiei); eu n'am voit să am carte sindicală". In loc să se înscrie el pleacă să caute lucru în uzinele Ford la Detroit, (aci chestiunea nu s'a mai pus, pentruca la Ford nu sunt sindicate libere). Faţă de organizaţiile româneşti de la Detroit, Vasile Marti a aratat un individualism aproape tot aşa de mare. Asociaţia „e bună; dacă te îmbolnăveşti, ea plateşte. Dar eu câştigam bine la uzină, n'aveam nevoie sa mă înscriu. La balurile lunare membrii plateau o jumatate de dolar, eu un dolar". „Noi nu jucam decât jocurile americane; noi nu cunoşteam jocurile româneşti". Biserica nu ocupa nici ea un loc prea mare în interesele sale. „Mă duceam la Biserică de sărbătorile mari, la Crăciun şi la Paşti". „Locuiam departe de biserică". Vizita făcută de Majestatea Sa Regina Maria şi de A. R. Prinţul Nicolae după războiul mondial în Statele Unite i-a lăsat o impresie adâncă. „Prinţul Nicolae a vizitat asociaţia română şi primăria. L-am auzit vorbind. N'am lucrat în ziua ceea". Timp de două luni Vasile Marti a fost prins de tentaţia contagioasă de a-şi avea automobilul său. Apoi l-a vândut, pentrucă lui nu-i trebuia, şi împrumutându-l amicilor săi, risca să plătească cheltuielile năsdrăvăniilor lor. Plăcerea lui de seamă erau matchurile de box; pentruca să vadă al doilea match între Dempsey şi Tunney s'a dus cu avionul dela Detroit la Chicago şi înapoi, plătind 40 dl. El asista de asemenea la hockey pe ghiaţă, la baseball şi football, la cursele de biciclete şi motociclete. La un record de dans el a văzut cum „băiatul voia să înceteze jocul, dar tovarăşa lui i-a dat un pumn ca să-l facă să ţie până la finich". „Citeam gazeta romînnească tipărită acolo; citeam deasemenea jurnalele englezeşti, mai întîi pagina sporturilor".

„In fiecare săptămînă îmi aduceam cărţi romîneşti şi englezeşti de la bibliotecă (publică)". El a mers la şcoala de seară timp de două luni şi jumătate. Scopul lui era practic; „multă lume învaţă cum să-ţi faci cele de al doilea hîrtii (certificatele definitive de naturalizare americană).

La Detroit, Vasile Marti a întâlnit o mulţime de naţionalităţi. „M'am dus odată la balul polonez, altădată la clubul unguresc, deasemenea la cluburile german şi sîrb". „Nu-mi plăceau ungurii la Detroit. Ungurului nu-i pasă, el cumpără mai întîi haine frumoase fără să-şi păstreze un ban în pungă". „In Statele-Unite nu poţi să-ţi pierzi timpul; nu munceşti, nu ai cu ce să cumperi".

Vasile Marti a văzut multe în Statele-Unite. „Odată m'am dus în California, o altă dată la Hot Springs, Arkansas". El a observat foarte bine diferenţele de seamă dintre Nord şi Sud. „La sud sunt mulţi negri, la nord se găsesc oameni de toate naţionalităţile". „La sud se găseşte mult porumb, cartofi din belşug; la nord trebuie să cumperi totul, din prăvălie, cu bani". A rămas liber de orice prejudecată de rasă. „Am văzut mulţi negri; sunt foarte simpatici, puternici şi nepăsători de praf; am fost la ei de cinci, şase ori".

Procesul de asimilare în mediul american nu

era totdeauna prea plăcut, totuşi Vasile n'a rămas prea suparat. Intr'o seară gazda lui americană l-a poftit să stea de vorbă cu musafirii. „După o jumătate de ceas eu vream să explic ceva cu mâinile cum se face aici. Bill mi-a spus: „Nu se vorbeşte cu miinile în Statele-Unite, cum se face acolo la tine". Atunci mi-am pus miinile în buzunar; Bill m'a întrebat de ce. Eu spun; „ca să nu uit şi să încep iar să vorbesc cu miinile".

Altă dată „mi-am lăsat să crească mustăţile mari. O americancă mă întreabă, „te întorci în patrie?". Eu am spus, „Nu, de ce?" — „Pentrucă laşi să-ţi crească mustăţi mari, aici nu stă bine faptul acesta". Numai decît mi le-am ras".

Soţia lui Vasile Marti, rămasă la Şanţ, cu copiii, a murit la 1918, dar el continua să trimită bani copiilor săi; a păstrat o grămadă de chitanţe. „In 1926 mi-am făcut hîrtiile dintîi (declararea intenţiei de a deveni cetăţean american)". „In 1927 vream să mă întorc, să-mi revăd copiii". Reîntors în 1929 la Şanţ, el se însoară. „Vream să vând pămîntul soţiei mele, să mă naturalizez în America, şi să-mi duc soţia acolo. N'am putut să vînd pămîntul: nimeni nu avea bani; băncile erau închise în toată România. La Bucureşti mi-am prelungit permisul de întoarcere plătind 35 dl. Atunci (în 1930), Emil Cucu, notarul public, funcţionar într'o bancă (la Detroit) mi-a scris că timpurile sunt rele, uzinele se închid, multă lume caută de lucru fără să găsească; că ar fi mai bine să nu mă întorc deocamdată, că mi-aş pierde acolo toate economiile". Aşa Vasile Marti, revenit în vizită, a rămas la Şant.

„Intorcîndu-mă în 1929, aveam 1000 dolari, i-am schimbat în bani romîneşti, am ridicat o casă frumoasă pentru copiii mei, cheltuind jumătate din bani. Aveam cam 300 dl. la bancă, când s'a făcut o nouă lege romînească, „Conversiunea" şi am pierdut jumătate din banii mei". „Mi-ar place să plec oriunde altundeva; aici e prea greu. Munceşti toată vremea şi pierzi într'una. Dacă m'aţi ajuta să capăt o viză americană, v'aş face un cadou frumos".

In afară de economii, Vasile a adus obiecte materiale, două pălării, două costume, dintre care unul e deja uzat, un geamantan şi o valiză. „Am vîndut valiza unui institutor".

„Am adus un brici cu lame, un benoclu şi ochelari pentru mine şi nevasta mea". Toate obiectele acestea nu sunt de vre'un folos pentru viaţa din sat; cel mult pot să-i flateze o vagă dorinţă de a se deosebi de ceilalţi.

„Intorcîndu-mă din America, am încercat opincile odată. Nu mai puteam să merg. Mergeam un pas înainte şi doi înapoi." Dar, „nevastă-mea cînd pune pantofii, o doare totdeauna capul; fără pantofi, n'are nimic."

In America Vasile a cumpărat papuci. „Dacă vorbesc cu o femeie la uşa camerii mele de culcare, ea s'ar ruşina să-mi vadă picioarele." Vasile a adoptat deasemenea moda americană a cămăşilor cu mîneci scurte. „Nu-mi plac mînecile lungi; la turnătorie la tăiam scurte." Vasile nu poartă niciodată frumosul costum din Şanţ; nici nu-l mai are.

„Intorcîndu-mă în 1929, nu vedeam nimic (noaptea); în Statele Unite e atîta lumină (pe stradă)".

„La întoarcere răspundeam adeseori pe englezeşte. Mă întrebau, „Ce-ţi este?" Răspundeam, „iartă-mă, vorbeam englezeşte". „Cînd încercam să descriu Statele Unite oamenilor din Şanţ, ei rîdeau zicînd: „Nu se poate!"

Intorcîndu-se acasă Vasile Marti credea să găsească alte obiceiuri comerciale. „Aci nu poţi să te încrezi în negustori. Te înşeală şi la greutate. In America dacă nu-mi plăceau pantofii, îi schimbam la magazin a doua zi. Aci nu poţi să schimbi ce-ai cumpărat". „Aci impozitele ne iau mulţi bani, pentru fiecare jugăr 34 de lei, pentru un bou 100 lei, pentru drum 100 lei. — In America cîştigai pînă la 2500 dolari pe an şi dacă n'aveai casă şi pămînt, nu plăteai impozite",

Vasile a fost deasemenea impresionat de noile mijloace de transport. „Nu mai călătoreşti cu trenul, ci în maşină sau avion. Pe drumurile lungi, în afară de oraş, nimeni nu merge pe jos; ridici mîna şi automobilistul te pofteşte să te urci. Aici mergi 10, 20, 100 de mile pe jos; aici trenul costă prea mult". De fapt, în cifre absolute trenul e mult mai ieftin în Romînia.

„Compania Chevrolet a organizat o expoziţie asupra vieţii americane de acum 200 ani. In timpul acela trăiai în America cum trăim acum în Romînia. Făceai totul cu carul şi cu boul; acum faci totul cu maşinile".

Vasile observă diferenţa între ziua de muncă a lucrătorului şi ţăranului. „In Romînia joci numai Duminica. In America lucrezi opt ore pe zi şi ai opt ore libere. In Statele Unite poţi să joci în toate zilele".

El a fost impresionat de diferenţa obiceiurilor familiale. „Intr'o seară, citeam. Trei perechi tinere au venit la Bill (gazda sa). Una din femei spuse că ea ar vrea să vadă un film, dar soţul

ei nu voia să meargă. El m'a rugat s'o întovărăşesc pe soţia lui la cinema. Cînd ne-am întors soţul ne-a dat bere. In Romînia nu poţi să te plimbi cu nevasta altuia, că se supără soţul".

Totuşi Vasile Marti e mulţumit cu felul de a se aranja căsătoriile la ţară. Aci, „tatăl întreabă cît pămînt, vaci, oi, porci, dă celălalt feciorului sau fetei; feciorul şi fata nu pot astfel să facă vre-o greşală lucrînd de capul lor".

Cu toată lipsa lui timp de 16 ani, timp în care copiii lui au devenit oameni mari, Vasile nu înţelege lipsa de respect datorit, din bătrîni, tatălui familiei. El se plînge cu amărăciune de copiii săi. „S'au stricat acum copiii în ţară la noi; dacă-i chemi să le dai ceva, vin; dacă-i chemi să vie să-ţi ajute, nu vin.

Vasile a avut experienţă în munca agricolă. „Timp de două luni am lucrat pe o moşie din Canada, conducînd un tractor. Acolo o maşină taie grîul, îl bate, îl pune 'n saci pe un car legat de tractor. Aici o sută de oameni nu pot să facă ce fac doi acolo".

Dar el a reintrat complet în technica rutinară a satului. „Imi muncesc pămîntul ca şi vecinii mei. Cumpăr îngrăşăminte chimică dela agronom". Dar această mică inovaţie e comună satului întreg; ea nu e datorită experienţei sale din America.

Dar dacă Vasile Marti a reintrat complet în viaţa economică a satului, regretînd frumoasa simbrie americană dinaintea crizei mondiale, el se ţine la o parte de lumea spirituală a satului. „Cînd pleacă mama şi-ţi lasă copilul în leagăn, pune cleşte peste leagăn, ca să nu vie dracul să-i ia copilul". Cînd te sperii de unul care se apropie de tine pe la spate, îţi scuipi în sîn de frică". Vasile Marti dispreţuieşte aceste superstiţii. Dar tot aşa trăieşte departe de frumoasele ceremonii ale satului.

„Ieri, nevăstă-mea m'a întrebat: „Dece nu vii să vezi nunta? I-am răspuns că în Statele Unite acestea sunt jocuri de copii şi eu nu vreau să le văd".

Astfel, viaţa americană a lăsat urme adînci în mentalitatea lui Vasile Marti desprinzându-l din legăturile spirituale cu satul său natal pe care le-a înlocuit cu admiraţia pentru maşină şi pentru spectacolul sportiv — cele două forme de excitaţie nervoasă în viaţa lucrătorului.

Reintors în satul său, el nu încearcă nicio influenţă asupra mediului său, rămînînd un simplu spectator al sforţărilor depuse de „Căminul cultural" şi de o tinerime entuziastă întru ridicarea satelor. Şi pentrucă n'a luat parte la niciuna din organizaţiile româneşti din America, el n'a putut aduce satului său natal nicio experienţă de organizator, (v. Traian Herseni, „Clubul Husarilor", Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială, 1935, No. 3—4 pag. 437—61).

Dorinţa lui cea mai mare e aceea de a se întoarce în America, de care el începe să-şi facă un tablou idealizat. Dar de data aceasta el nu mai vrea să servească de canal egalizator între plata ridicată a industriei americane şi nivelul inferior al remuneraţiei ţărăneşti; acum nu-şi mai simte nici o datorie faţă de copiii săi, ei înşişi proprietari şi şefi de familie la rândul lor, şi cu tot reumatismul supărător, căpătat în turnătoriile de la Detroit, e grăbit să se stabilească definitiv în America, împreună cu soţia sa, care deasemenea şi-a îndeplinit toate îndatoririle faţă de proprii ei copii.

Că atitudinea psihologică a lui Vasile Marti, a unui lucrător calificat şi legat în mod superficial mediului industrial american, este din anumite puncte de vedere pur personală, ne-o arată atitudinea contrarie a lui Timoftei Filipoi (Casa 517), reintors în Şanţ în 1919, după o şedere de 13 ani în Statele-Unite. Acesta, cu toate că a cîştigat şi a economisit destul, nu se simţea deloc la largul lui, acolo. Epitetul de „Lunkey" dat lui ca şi celor mai mulţi dintre imigraţii veniţi din Europa est-centrală, îi jicnea demnitatea lui de om.

Simţind repulsie faţă de mediul american, Timoftei Filipoi a fost foarte fericit să se întoarcă acasă, şi să-şi reia aci locul lăsat din bătrîni.

PHILIP E. MOSELY
Stipendiat al „Social Science Research Council".

VÂNĂTOAREA LA ŞANŢ (JUD. NĂSĂUD)

Regiunea Şanţ, acoperită cu întinse păduri de fag şi brad, este foarte bogată în vânat.

Speciile de interes vânătoresc sunt: *lupul, vulpea, pisica sălbatecă, râsul, vidra, viezurele, dihorul, iderul, pietrarul (Martes Poina L.), ursul, iepurele, capra neagră, căprioara, cerbul, mistreţul,* apoi păsări ca: diferite soiuri de *raţe* şi *gâşte sălbatice*, în trecere (mai ales primăvara, imediat după topirea zăpezii), *porumbei sălbatici, sitari, becaţine, cocoşi de munte, cocoşi de mes-*

teacăn, găini de alun, şi, mai rar, *potârnichi* şi *prepeliţe*, acestea din urmă în trecere.

Repartiţia geografică şi densitatea speciilor din regiune. Lupi sunt puţini, aproape dispăruţi din regiune, fiind distruşi pe toate căile, în vederea ocrotirii vânatului util; toamna coboară la mici altitudini, odată cu cirezile („ciurzile") de vite.

Vulpi sunt multe, fiind foarte vătămătoare pentru iepuri şi greu de stârpit.

Pisicile sàlbatice trăiesc în pădurile din împrejurimi.

Râşi s'au întâlnit puţini şi anume pe valea Cobăşelului, spre Jneu şi pe pârâul Râsului, afluent al Cobăşelului.

Vidrele trăiesc pe malurile Someşului; *viezurii*, în pădurile înconjurătoare; *dihorii*, pe lângă casele oamenilor; *jderii* şi *pietrarii*, în pădurile învecinate.

Urşii, s'ar afla, după spusele Preşedintelui Soc. de vânătoare, pe teritoriul administrativ al Com. Şanţ, cam 8—10 familii (25 capete) — şi anume la: Făgeţel, Stânişoara, isvorul Smeului, isvorul Gagilor, pe valea Cârţibavului, valea Cobăşelului, sub mt. Curăţel şi mt. Beneş, valea Neagră şi mt. Perşa.

Toamna urşii coboară dela munte după poame odată cu cirezile de vite şi anume de ziua Crucii.

Iepurii există mulţi în ţinutul Şanţului, dar nu prea se vânează, sătenii fiind amatori mai mult de vânat mare.

Capra neagră trăieşte în zona alpină, pe Ineu, în puţine exemplare pentrucă *vulturii pleşuvi* care vin tocmai de pe Ţibleş, le mănâncă iezii; pe teritoriul strict de vânătoare al comunei Şanţu lipsesc.

Căprioare se întâlnesc în pădurile din împrejurimi.

Cerbul cu ambele sale varietăţi (de munte şi „de ţară") este vânatul al mai de preţ al întregii regiuni, Acestui animal îi place la „săhelbe" (lăstăriş), mai ales pe valea Cornei (teritoriul comunei) şi valea Blasnei (teritoriul arendaşului Medvedjky). Se întâlnesc cerbi şi pe valea Măriei mici, iarna trecând şi prin marginea satului, cum s'a întâmplat odată cu o cerboaică ce a năvălit până în şură, gonită de lupi.

Mistreţi sunt din abundenţă, în toate pădurile din împrejurimi.

Cât priveşte păsările de interes vânătoresc, unele trăiesc în pădurile de munte *(Cocoşul de munte, Cocoşul de mesteacăn, găina de alun* etc.), altele în fâneţe şi altele dealungul Someşului *(raţe şi gâşte sălbatice)*, sau prin zăvoaie *(Sitari, Becaţe)*.

Foloasele şi pagubele vânatului. Dacă unele din animalele de mai sus sunt folositoare, vânându-se pentru carnea lor comestibilă, cele mai multe sunt vătămatoare direct şi indirect, omul fiind copleşit de ele şi aflându-se cu acestea în permanentă luptă.

Intr'adevăr, viaţa locuitorilor din Şanţu, localitate pierdută într'un fund de munte, este îngreunata nu numai de condiţiile geografice şi climatice ale regiunii ci şi de animalele salbatice ale acesteia, care-i atacă, le mănâncă vitele şi le iroseşte munca şi recolta.

Căci, după cum afirmă sătenii, jumătate din recoltă e regulat nimicită de animale *(mistreţi, urşi)*. Astfel, anii trecuţi, pe dealul Măgura, dintre Şanţ şi Rodna veche, au coborit ciopoare întregi de mistreţi şi au stricat holdele de ovăz *(Popârţan)*.

Prin Septemvrie urşii coboară şi ei la mici altitudini, pentru a le mânca ovăzul încă verde, deabia în spic la aceea epocă.

Dar animalele sălbatice ale regiunii merg şi mai departe cu îndrăsneala, atacând vite şi chiar oameni, pe care, câteodată îi răpesc chiar din sat!

Astfel într'o vară, acum câţiva ani, o ursoaică venise pe valea Cârţibavului sâ prădeze şi cum vitele se ascunseseră, s'a mulţumit să ia cu ea un copil adormit pe o cărare (copilul lui *George Sângeorzean*). L'a luat în braţe, dar copilul trezindu-se şi ţipând, i-a venit în ajutor un unchiu al său, *Sabin Moisil*. Atunci ursoaica a trântit copilul la pământ şi a fugit. Urmele ghiarelor ursoaicei lăsate pe pielea copilului, le-a văzut toată lumea (informator *Nistor Cotu*).

Incât nu e de mirare că vânătoarea a luat naştere aici din cele dintâi timpuri ale localitaţii — şi nici că această localitate numără câţiva dintre cei mai buni vânători din ţară.

Dacă la început se vâna primitiv şi fară nici-o organizare, azi vânătorii Şanţului s'au constituit într'o societate de vânătoare corect organizată, („Societatea vânătorilor din Şanţ Năsaud"), ce ţine seama de toate prevederile legii şi regulamentului vânătoresc.

„Societatea vânătorilor din Şanţ-Năsăud". Societatea s'a constituit la 10 Martie 1934, contractul fiind aprobat de Minister la 12 Februarie1935.

Numărul membrilor acestei societăţi este de 19 (11 ordinari, cu taxele în regulă şi 8 cooptaţi sau aderenţi).

Cei mai buni vânători din Şanţ, atât în ceeace priveşte arta tirului cât şi tactica vânătoarei şi ştiinţa vieţii animalelor sălbatice sunt: *V. Pomohaci, Oct. Pomohaci, Iacob Pomohaci* şi *Pantelimon Olaru.*

Teritoriul de vânătoare al societăţii. Suprafaţa arendată pentru vânătoare dela Ministerul Agriculturii este de 3.675 jugăre cadastrale (cam 2000 ha).

Acest teritoriu cuprinde: Cubavul, faţa Cârţibavului, dosul Cârţibavului, dosul Obcioarei, Hoiturile, Popasuri, Pripoare, Arşiţa Mutului, Poiana lui Radici, Hăsbăoaia, Valea Cornei şi Imaşul. Teritoriul de vânătoare al societăţii nu cuprinde locurile cele mai bogate în vânat ale regiunii şi nici vânatul Alpin, locuri date în arendă altor societăţi sau persoane.

Şi anume, după declaraţia preşedintelui societăţii de vânătoare din Şanţ, teritoriul de vânătoare de pe valea Blasnei, ce ţine tot de regiunea Şanţ, foarte bogat în cerbi, a fost arendat de Ministerul Domeniilor D-lui Dr. *I. Philipovici,* care l'a subarendat D-lui *Nedvedjky.* In tot cazul, teritoriul de vânătoare al com. Şanţu, atât în ceeace priveşte cantitatea cât şi calitatea vânatului, stă în fruntea teritoriilor de vânătoare ale ţinutului grăniceresc.

Metode de vânătoare. Dacă la Şanţu se vânează corect, adică întocmai după prevederile legale, totuşi mai dăinuesc şi unele metode primitive şi în contradicţie cu aceste prevederi.

Astfel *iepurii* se mai prind şi azi *cu laţul* în livadă, metodă oprită de Ministerul Agriculturii.

Ţapii de căprioară se vânează numai *la pândă.*

Pentru *celelalte specii* de vânat se organizează de către societate şi *vânători cu bătăiaşi.*

Contra *răpitoarelor* se organizează *vânători din oficiu,* pentru ocrotirea vânatului util.

O metodă interesantă este *prinsul jderului cu mâna.* Şi anume e vorba numai de jderii intraţi în scorburi de copaci şi de care vânătorii sunt siguri că se află înăuntru.

Gaura scorburii se astupă şi peretele ei se'ngăureşte din afară înăuntru, începând cu găurile din partea de sus şi urmându-se cu ele în jos, până în dreptul locului în care se află jderul. In aceste găuri se bagă mâna pentru a se căuta jderul. Dacă nu se găseşte se face alta până când animalul e găsit şi scos afară cu mâna, deşi vânătorul poate fi crunt muşcat de micul răpitor.

RAUL CĂLINESCU

STRIGĂTURI DIN ŞANŢ

Facilitatea Şănţenilor în a crea versuri şi sensibilitatea conturării ideilor, se manifestă mai ales, sub forma strigăturilor.

Acestea sunt ajutate şi de faptul, că Şănţenii dispun de o remarcabilă putere de analiză a fenomenelor sociale, de o permanentă observaţie şi reflexie, care-i determină să-şi versifice imediat gîndurile şi să le rostească, cînd se iveşte prilejul, în cadenţa unei melodii adecvate, a ceteraşilor.

Strigăturile pot fi de mai multe feluri, variind după starea sufletească a individului, în momentul cînd le crează, după situaţia lui socială, după raporturile în care se găseşte cu satul, cu vecinii, rudele, prietenii, duşmanii, etc.

Se strigă la orice fel de petrecere; sau mai bine zis, în orice ocazie, unde întâlnesc muzica lăutarilor.

„Cetera" este condiţia esenţială a strigatului, iar strigăturile formează condiţia esenţială a petrecerei; fără ele nu poţi înţelege şi nici nu-ţi poţi închipui petrecerea Şănţenilor.

La nuntă, pe uliţă în desfăşurarea ceremonialului, la masă, în timpul jocului, „în şezători", Duminica şi sărbătorile „la joc", ori atunci cînd o gazdă, care are o fată sau un fecior, „dă joc" şi la orice reuniune cu caracter distractiv, nu pot lipsi cetera şi strigăturile.

Mai mult strigă tineretul; strigătul fiind în raport invers cu vîrsta, începînd dela 20 de ani în sus. Aceasta, însă, nu înseamnă că nu avem şi excepţii. Mă gândesc la bătrînul Constantinaş Iugan, care deşi a depăşit de mult 70 de ani, este aproape inepuisabil în strigături, luînd parte alături de tineret, la joc.

Strigăturile oglindesc minunat o mare parte din psihologia poporului. Dragostea, dorul, uritul, blestemul, ironia, gluma, morala, toate sunt motive în jurul cărora spontaneitatea brodează acest infinit produs numit strigături. Analiza atentă a lor, ne duce spre foarte interesante observaţii. Aşa bunăoară cred că se poate stabili pe lîngă diversele tipuri de strigături şi repertoriul lor, chiar circulaţia şi mai departe, căutînd să se pătrundă frecvenţa, se poate merge prin observaţii repetate şi înregistrarea completă a petre-

cerilor şi a strigăturilor spuse de fiecare data, la preferinţele poporului — până şi pe cale statistică — la toate categoriile sociale, vîrste, sex, etc., luminând multe lucruri din psihologia populară. Interesant de urmărit ar fi deasemeni chiar şi contaminările între diversele tipuri de strigături.

Nu mă opresc la toate acestea, acum; voi reveni asupra chestiunii, cu mai multe comentarii, cînd se va da la lumină întregul material de literatură populară orală, cules din satul Şanţ, judeţul Năsăud, în cadrul campaniilor de cercetare monografică, conduse de Domnul profesor Gusti, timp de cîte o lună, în anii 1935 şi 1936.

Las să urmeze acum, cîteva strigături, culese în special dela tinerii Maria Iugan, Augustin Iugan şi Savir Scripeţi.

1

Hei lelincă struţ de rouă,
Tu mi-ai rupt inima 'n două;
Tu mi-ai rupt-o, tu mi-o leagă,
C'un fir de mătase neagră.
Tu mi-ai rupt-o, tu mi-o coasă,
C'un fir de mătasă groasă.
Spune lele mine-ta,
Să'ngrădească uliţa,
Tot cu lin şi cu pelin,
Noi să nu ne mai tîlnim;
Făr Sâmbăta la popas,
Şi noaptea mîndro la mas.

2

Foaie verde di pi Prut,
Eu la mîndra cînd mă duc,
Mi-i cărarea pi su nuc.
Eu la mîndra cînd mă trag,
Mi-i cărarea pi su fag.

3

Mîndra mea de mîndră mare,
Nici obele'n cisme n'are
Şi să'ncalţă cu hîrtie,
Ca să-m fie dragă mie.

4

Pentru ochi ca murile,
Inconjor pădurile;
Pentru ochi ca muria coaptă,
Inconjor pădurea toată.

5

Uşurel-is, uşurel,
C'am mîncat carne de mel.
Uşurică-s, uşurea,
C'am mîncat carne de mea.

6

Hai mîndră să ni-unim dragi,
C'amîndoi suntem săraci;
Ş'om trăi cu buză moi,
Ca şi cei cu şasă boi.
Ş'om trăi cu buză dulci,
Ca şi cei cu şasă junci.

7

Foaie verde, nucă seacă,
Dragă mi fata săracă,
Căci cu mîna ei să'mbracă.
Dar fata bogatului,
Dă-o 'n mîna dracului;
Cînd să scoală,
Cată'n oală;
Dacă vede'n oală nu-i,
Pune iară oala'n cui.
Dacă bine să hrăneşte,
Merge'n pat şi să trînteşte.

8

Foaie verde şi una,
M'apucă dor de mîndra,
Să mă duc pînă la ea.
Cînd m'apucă doru tare,
Mărg pe dial ca şi pe vale;
Cînd m'apucă doru des
Mărg pe dial ca şi pe şăs.

9

Foaie verde de cicoare,
La mîndra la cingătoare,
S'o 'nvăţat ciocănitoare,
Ciocăneşte pîn'o doare.

10

Foaie verde şi una,
Mîndru-i locu pe-aicia;
Duce-m'oi şi l-oi lăsa,
M'oi întîlni cu badia,
Şi altu n'oi mai 'nturna.
Foaie verde de trifoi,
Mîndru-i locu pi la noi,
Duce-m'oi şi lăsa-l-oi,
N'oi vini altu'napoi.

11

Foaie verde ş'o nuea,
Aşa zise mîndra mea,
Să mă duc sara la ea,
Să-i ajutu la cernut,
Guriţa să i-o sărut.

Să'mă'nvăţ a săruta,
Mîndro la guriţa ta;
Să mă'nvăţ a trăi bine,
Mîndro la gură la tine.

12

De-ar fi doru mititel,
Numa'n braţe-aş sta cu el;
Dar doru i-un mare cîne,
Căci înşală multă lume,
Şi m'o 'nşălat şi pe mine,
De cu mîndr'am trăit bine.

13

Mîndră ochii tăi cei dulci,
Di pe uliţă m'aduci,
Ş'acasă la voi mă culci.
Mîndră ochii tăi cei dragi,
Di pe uliţă mă tragi,
Ş'acasă la voi mă bagi.

14

Floricică di pe rît,
Să duse mîndra la tirg,
Cu cheile jurăind,
Cu ochii badii făcînd.
Cind făcea badi-i plăcea,
Ochii şi gura-i rîdea,
Sprîncenile m'amăgea
Şi ieu mă ieu după ea,
Tot făcînui cu geana,
Că'n ce crişmă ne-om băga.
In crîşmuţa d'ningă drum,
Să cătăm vinu de bun;
Dar mai bine 'n cea din vale,
Să cătăm vinu de tare;
Vinu-i bun horinca[1] *'m place,*
Gazdă mare nu m'oi face.
Mai bine gazdă de rînd,
Nici să cumpăr nici să vînd.

15

Mîndra roşă la obraz,
Căpăta-o-aş num 'un ceas;
Tuma 'n fundu grădini,
Să fac voia inimii.
De n'ar fi mîndra de vină,
N'ar ieşi sara 'n grădină,
Desculţă cu şorţu-a mînă.
De n'ar fi mîndra cu dor,
N'ar ieşi sara 'n ocol,
Desculţă cu capu gol.

1) holircă, holercă, rachiu.

16

Bate Doamne urîtu
Şi ia-i mintea cumpătu.
Pe une urîtu mere,
Rădăcina ierbii pere;
Pe une urîtu calcă,
Rădăcina ierbii sacă.
Urîtu şi omu hîd,
De viu mă bagă'n pămînt.
Dragostea ş'omu frumos,
Din pămînt iară m'o scos.

17

Măi leliţă, leliuşoară,
De-ai fi bună, bunişoară,
Ţ-ai scoate pătuţu-afară,
La fereastă la cămară.
Io m'aş face vînt de vară,
Ş'aş veni la voi pe sară;
Şi m'aş face-un merişor,
Şi m'aş da de-a rostogol,
Pînă la tine su ţol.

18

Floricică pălimaş[1]*,*
Eu cu mîndra duce-m'aş,
Pe ţarină pe imaş,
Nu mi-ar trebui nănaş,
Poate nice ceteraş.
Nici popă să ne cunune,
Numa noi cu vorbe bune;
Iar lumea ne-ar zice fraţi,
Ş'am trăi necununaţi.

19

Mîndro doru dila tine,
Piste multe dealuri vine,
Şi nu-l poate opri nime,
Şi s'aşează 'n sîn la mine.
Ş'aşa vine di pi 'ncet,
Di să bagă 'n sîn deadrept.
Doru şi dragostile,
Ele mîncă junile,
Şi pe mine m'o mîncat,
Numa ochii mi-au lăsat,
Să nu mă izbăsc de gard;
Numa ochii şi gura
Să mă stîmpăr cu dînsa.

20

Cînd eram de nu iubeam,
Unde mă culcam dormeam;

1) Arbore.

Dar acum de cînd iubăsc,
Nu pot să mă hodinesc;
Nice ziua cu lucru,
Nice sara cu somnu,
Tot la mîndra-mi stă gîndu.

21

Iubeşte, mîndră iubeşte,
Numai bine te păzeşte;
Une-or fi oameni mai mulţi,
La mine să nu te uiţi,
Une-or fi mai piţinei,
Ţipă ochii piste ei.
Că şi une-s doi cu doi
Ş'acolo vorbesc de noi.

22

Cu mîndra m'aş duce 'n ţară,
Cu urîtu, nici afară;
Cu mîndra m'aş duce 'n munte,
Cu urîtu, nici în curte.

23

Nu bate Doamne omu,
Să-i iei mintea, norocu,
Mai bine-i iea sufletu.

24

Floricele di la munte,
Badea cu drăguţe multe,
Pînă mere pela toate,
Trece pela miezi di noapte;
Şi cîn vine pela mine,
Să vede de ziuă bine;
S'ar băga şi-i ie ruşine,
S'ar duşe şi-i pare rău,
S'ar băga şi-i ie cu greu.

25

Vai de mine mîndrulucă,
Păru lung, mintea-ţi scurtă.
Hei, de ţi-ar fi mintea ca păru,
N'ai iubi pe tăt mişălu;
De ţi-ar fi mintea ca statu,
N'ai iubi tăt blăstămatu,
Şi pe mine şi pe altu.

26

Auzit-am din bătrîni,
Marhă grasă să nu ţii,
Nici om frumos să nu fii,
Marha groasă să gioate,[1]
Om frumos cade'n păcate.

1) Deoache.

27

Cine m'a făcut pe mine,
I-a plăcut rachiu bine;
Da cine m'a botezat,
I-a plăcut vin cipărat,[1]
Da şi cine m'o moşit,
I-a plăcut vinu 'ndulcit.

28

Vino lele după mine,
Că-i nimeri tare bine;
Desculţă nu te-oi purta,
Că tu singură-i îmbla;
La moară nu te-oi mîna,
De nu-i mere, n'oi mînca.

29

M'o mînat mama di-acasă,
Să joc fata cia frumoasă;
Am jucat pe harnica,
Că e toarsă cînepa.

30

Foaie verde di pi creastă,
Decît cu drăguţa proastă,
Mai bine la oi pi coastă.
C'oi tăia cîte-o nuia,
Ş'oi trăi fără de ia;
Tăia-oi cîte-o crenguţă,
Ş'oi trăi fără drăguţă.

31

Du-mă Doamne şi mă pune,
Une-i vinarsu de prune,
Şi borhutu-i dus din lume.
Du-mă Doamne şi mă lasă,
Une-o fi vinars pe masă,
Şi bărbatu dus de-acasă.

32

Floricică di pe rît,
Mari-i noaptea cu urît;
Floricică di pe laz,[2]
Mari-i noaptea cu necaz,
Cu om drag i num'un ceas.

33

Norişor mîndru de ploaie,
Spuni-i mîndri bună voaie;
De-a durea-o ca pe mine,
N'ajunge ziua de mîne;
De-a durea-o tot aşa,

1) Chipărat, pipărat (< piper).
2) Cînp curăţit de tufe şi rădăcini.

N'ajunge Dumineca;
Dumineca 'n sărbători,
Şi sara pe şezatori.

34

Hop! hop! hop!
De trei ori hop!
Inimuţa-mi arde foc.
Hop! hop! hop!
De trei ori iară,
Inimuţa-mi arde pară.

35

Cite mîndre-am avut eu,
M'aş putea pune birău;
Cite mîndre am lăsat,
M'ar putea pune jurat.

I. C. CAZAN

PLAN DE LUCRU PENTRU STUDIUL AUTORITĂŢILOR SOCIALE

Inţelegem sub denumirea de autoritate socială pe orice individ, femee sau bărbat, dintr'o unitate socială (sat, oraş, ţinut), care se bucură, indiferent de funcţiile oficiale pe care le deţine, de o trecere deosebită în ochii semenilor şi se distinge prin puterea lui de înrâurire, de masa celorlalţi. Ne gândim aşa dar la personalităţile dintr'o unitate socială şi fruntaşii tuturor ramurilor de activitate, care excelează prin calităţi personale, la cei câţiva care formează prin talentele lor felurite elita grupului social.

Studiul sociologic al unei autorităţi sociale trebue să cuprindă:

A) O *biografie* cu stăruinţe speciale asupra împrejurărilor sociale cu o putere mai mare de înrâurire: familia din care se trage, şcoala, armata, căsătorie, profesie, călătorii etc., — după povestirea celui cercetat, verificată pe cât e cu putinţă cu informaţii din alte părţi.

B) O *convorbire sociologică* despre concepţiile, cunoştinţele şi atitudinile celui cercetat. (Vezi consideraţiile generale în Teoria monografiei sociologice, pg. 138—139). Se poate folosi planul de mai jos, potrivit şi mărit după fiecare caz în parte.

Să se stabilească ce crede (concepţii, credinţe superstiţii, legende, etc.,) şi ce ştie (cunoştinţe ştiinţifice, culte şi populare) privitor la următoarele probleme:

I. *Cadrul cosmologic.* 1. Lumea, originea ei, forma şi întinderea. 2. Soarele şi luna. 3. Stelele (astrologie şi astronomie populară). 4. Pământul, origine, formă, constituţie, raportul faţă de soare. 5. Interiorul pământului. 6. Cutremurele. 7. Munţii. 8. Apele. 9. Animalele. 10. Plantele.

II. *Cadrul biologic.* 1. Originea omului. 2. Deosebirea dintre om şi animal. 3. Deosebirea dintre bărbat şi femeie. 4. Organismul omenesc (cunoştinţe anatomice şi fiziologice). 5. Bolile şi tratarea lor. 6. Igienă. 7. Sexualitate.

III. *Cadrul istoric.* 1. Cunoştinţe de istorie universală. 2. Istorie naţională. 3. Istoria satului. 4. Atitudine faţă de trecut (faţă de tradiţie: spirit tradiţionalist sau înclinat spre noutate).

IV. *Cadrul psihologic.* 1. Sufletul omenesc. 2. Solidaritatea socială (cum priveşte legătura cu satul şi cu neamul său, cum priveşte pe străini). 3. Opinia publică (gura satului, cum o priveşte, ce valoare îi dă). 4. Supunere faţă de societate şi stat saú răsvrătire.

V. *Manifestări economice.* 1. Agricultură. 2. Creşterea vitelor. 3. Pădurit. 4. Vânat şi pescuit. 5. Negustorie. 6. Cooperative. 7. Fabrici, industrie. 8. Consumaţie (sărăcie, lux).

VI. *Manifestări spirituale.* 1. Religie (Dumnezeu, sfinţi, diavol, sufletul omului după moarte, raiu, iad, pomeni. sărbători, biserică, preot). 2. Magie (farmece, descântece, forţe supranaturale folositoare sau vătămătoare omului: duhuri, iele, sânziene, etc.). 3. Moralitate (bine şi rău, virtute, viciu, iubire de semeni, milă, ajutorare, etc). 4. Artă (frumos, urît, simţ estetic, nevoia de podoabă etc.).

VII. *Manifestări juridice.* 1. Dreptate. 2. Crimă. 3. Legile, 4. Judecata. 5. Armonie socială.

VIII. *Manifestări politice.* 1. Statul (organizaţie şi administraţie). 2. Regele. 3. Guvernul. 4. Parlamentul. 5. Partidele politice. 6. Program politic, idei de reforme. 7. Judeţul. 8. Comuna (primar, administraţie, reforme).

IX. *Unităţi şi relaţii.* 1. Familia (părinţi, fraţi, soţie, copii, adulter, divorţ). 2. Raporturi între neamuri. 3. Raporturi între vecini. 4, Roporturi între prieteni. 5. Raporturi de duşmănie. 6. Raporturi între sexe (bărbaţi şi femei în raporturile lor sociale). 7. Raporturi între vârste (tineri şi bătrâni, continuitate şi conflicte între generaţii). 8. Categorii sociale (grăniceri şi negrăniceri, boeri şi iobagi, moşneni sau răzeşi şi vecini sau rumâni, bogaţi şi săraci). 9. Confesiuni (ortodocşi

şi uniţi). 10. Naţionalităţi (Români, evrei, ţigani). 11. Şcoala (educaţie, învăţători). 12. Oraşul (relaţii, influenţă, importanţă).

C) *Realizări.* Să se arate în acelaşi timp ce a realizat în domeniile cu aplicări practice, înşirate mai sus şi ce se străduește să mai realizeze. Să se înfăţişeze adică viaţa şi activitatea reală, ideile înfăptuite, nu numai credinţele pure: 1. Reacţie faţă de natură (îmbunătăţiri de terenuri, secări de mlaştini, nivelări şi pietruiri în gospodărie, irigaţii etc.). 2. Reacţii faţă de cadrul biologic (măsuri de igienă şi sănătate în aşezarea casei, în curăţenia gospodăriei, a îmbrăcămintei şi igiena a lor săi). 3. Reacţii faţă de trecut (inovaţii, invenţii, respectarea sau călcarea tradiţiei). 4. Reacţii faţă de sat (izolare, sfidare, conformism, imitaţie, originalitate). 5. Activitatea economică (putere de muncă, vrednicie, realizări în gospodărie, cum o conduce, ce îmbunătăţiri i-a adus, ce câştig obţine). 6. Activitatea spirituală (frecvenţă la biserică, danii, lectură, ziare abonate, cărţi, ajutor oamenilor nevoiaşi, înfrumuseţări în gospodărie etc.). 7. Activitatea juridică (procese evitată prin bună înţelegere, procese judecate, infracţii la legea penală, pedepse). 8. Activitatea politică (participare la viaţa publică, primar, consilier comunal, delegat în chestiunile comunei, etc. — la viaţa politică: membru al vreunui partid, propagandă etc.). 9. Unităţi şi relaţii sociale (are familie, cum se poartă cu părinţii, cu soţia, cu copiii, cu neamurile, cu vecinii, cu prietenii, cu săracii, cu satul etc.—cum înrâurește viaţa socială: sfaturi, pilde, cooperare etc.

D) *Părerea satului.* Să se urmărească în sfârşit părerea satului despre persoana cercetată (părerea preotului, a învăţătorului, a administraţiei comunale, a vecinilor, a neamurilor, a prieteni lor etc., cum e văzut de sat şi de ce).

De încheere să se încerce o *caracterizare generală* a autorităţii sociale pe temeiul tuturor elementelor de mai sus: măsura în care este influenţată de viaţa socială şi este ca atare o depozitară a experienţelor colective, tradiţionale sau actuale, şi o personalitate reprezentativă a unităţii sociale şi măsura în care este un factor de inovaţie şi de propăşire socială.

TRAIAN HERSENI

RECENZII

MONOGRAFII OFICIALE ADMINISTRATIVE

De câteva vreme încoace, încep a se înmulţi un fel de monografii, şi anume acelea pe care prefecturile le simt nevoia să le alcătuiască pentruca, prin ele, să-şi poată da seama de nevoile judeţului lor — iar publicul să poată afla înfăptuirile făcute.

Am în mână cartea D-lui Dimitrie A. Russu, inspector judeţean de Putna. „Patrimoniul pupublic şi starea economică a jud. Putna, în chipuri şi icoane" (Focşani 1934).

Pe D-l Russu, monografiştii Institutului Social Român, au mai avut prilejul să-l aprecieze pe vremea când lucrau la monografia satului Nerej, domnia-sa aflându-se pretor în acel loc.

Inţelegerea deosebită pe care Domnia-sa a arătat-o lucrărilor noastre, s'a vădit în urmă a fi pornită şi dintr'o preocupare personală pentru treburile monografice, In revista pe care a scos-o timp de trei ani de zile. „Milcovul" — se putea vedea o dorinţă limpede de a cunoaşte Vrancea şi de a-i aduce îndreptările cuviincioase. Iar în monografia jud. Putna pe care o dă acuma, aceste calităţi ale Domniei-sale se vădesc în plin. Intr'adevăr, Domnia-sa s'a străduit în cele 180 de pagini ale cărţii sale, să strângă toate datele necesare înţelegerii manifestărilor politico-administrative din judeţ.

Cine ar vrea să alcătuiască, de aci înainte, o monagrafie a oricărui sat din Vrancea. poate căuta în linişte printre paginile cărţii D-lui Russu, sigur fiind că va găsi acolo, gata făcută, o muncă ce-i poate fi de mare folos. Ni se înfăţişează, în afară de câteva priviri generale asupra judeţului (geografico-istorico-demografice şi de împărţirea administrativă,foarte bine alcătuite) datele complecte cu privire la întreg patrimoniul judeţului şi comunelor, urbane şi rurale. — Nu numai şoselele, construcţiile, proprietăţile pu blice, dar şi lămuriri cu privire la şcolile, băncile, spitalele, camerele de agricultură, băncile cooperativele, obştiile de răzăşi, industriile, iarmaroacele etc. din acea parte de ţară,

Ai o adevărată mulţumire cetind această carte, care a ştiut să se ferească de o boală din nefericire atât de răspândită printre monografişti: vorbăria goală.

Căci această carte a D-lui Russu, nu cuprinde decât numai date precise şi informaţii folositoare, fără nici un adaos de zadarnică literatură. Din pricina aceasta, poate fi înfăţişată drept un model de lucrare.

O asemenea monografie de judeţ ne este de sigur mai folositoare decât, de pildă „Expunerea de situaţie a jud. Hotin pe anul 1934", tipărită în Chişinău 1935, de către prefectură.

Aceasta este mai mult un raport prezentat de către prefectul judeţului, D-l M. Florescu, consiliului judeţean şi deci insistă în special în darea de seamă a lucrărilor făcute în timp de un an, totuşi şi acest lucru este deosebit de interesant şi te face să-ţi pară rău că nu poţi avea la îndemână, tipărite an de an semenea expuneri, pentru toate judeţele din ţară.

Desigur asemenea publicaţii ar atrage mari cheltueli — însă ele nu ar fi deloc lipsite de interes, căci cunoaşterea amănunţită a judeţului, nu este numai menită să astâmpere o curiozitate ştiinţifică, ci trebueşte să fie socotită ca o unealtă de lucru.

Iată ce pare să fi înţeles foarte bine D-l D. D. Sfetescu, prefectul jud. Prahova. Şi D-sa, a publicat în 1935 un volum „Situaţia Administrativă a jud. Prahova". Sunt arătate desigur şi aci, în primul rând, înfăptuirile administraţiei sale. Însă peste această îndatorire administrativă, răzbate un dor de cunoaştere monografică a judeţului, care este demn de toată lauda. Astfel se publică, întâi — textul conferinţelor administrative „ţinute pentru cunoaşterea situaţiei economice — sanitare — culturale — poliţieneşti — precum şi a tuturor chestiunilor în legătură cu adminisraţia publică a jud. Prahova". — Şi întocmai cum se cuvine într'o acţiune sistematică, după această fază de cunoaştere — urmează abea partea a doua „stabilirea unui program de înfăptuiri, cu lipsurile constatate şi soluţiile propuse".

Ceeace însă, mai mult, decât orice, dovedeşte că — şi pentru D-l Stetescu — cercetarea ştiinţifică este neapărat trebuincioasă pentru o bună administraţie — este faptul că formularul proceselor verbale de inspecţie, întocmit de D-sa, este de fapt un întreg chestionar sociologic, foarte cumpănit întocmit şi de cari s'ar putea folosi toţi aceia care vor să facă o monografie administrativă.

Nu putem, ca luptători pentru crezul monografic, decât să ne bucurăm sincer de asemenea noui tovarăşi în munca pe care o ducem noi pentru o politică ştiinţifică — adică pentru o acţiune a cărei vrednicie să fie chezăşuită printr'o prealabilă cercetare ştiinţifică.

H. H. Stahl

G. L. DUPRAT: *Esquisse d'un Traité de Sociologie.* Paris, Librairie g-le de droit et jurisprudence, 1936, pag. 200.

Contribuţia prof. *Guillaume Léonce Duprat* de la Universitatea din Geneva la desvoltarea şi afirmarea sociologiei ca ştiinţă autonomă este considerabilă şi unanim recunoscută, cu toate criticile ce i s'au adus şi rezervele ce se fac de unii sociologi. Ceiace nimeni nu va putea însă tăgădui operei prof. Duprat este mai ales bogăţia ei de informaţie şi documentare, stricta obiectivitate a metodei, minuţiosul şi pătrunzătorul său spirit critic, rigurozitatea concluziilor şi prudenţa ipotezelor, cu un cuvânt valoarea şi importanţa ştiinţifică a cercetărilor sale.

Pregătirea variată şi impunătoarea cultură a profesorului Duprat dau intregii sale activităţi ştiinţifice o autoritate deosebită şi un cachet special. Chiar polemicile sale, unele destul de pasionate, sunt într'un ton şi se menţin la o înălţime ce le dau un interes superior. Aşa este, de pildă, atitudinea d-sale faţă de durkheimism, sau faţă de statistică, ori în unele chestiuni de ordin politic şi etnic. Sociologul însă rămâne totdeauna deasupra tuturor pasiunilor mărunte şi atitudinea sa polèmică nu face decât să arunce şi mai multă lumină asupra unor probleme aşa de strâns legate de viaţa concretă

Lucrarea recentă a d. Duprat, înfăţişată drept schiţa unui tratat de sociologie, prezintă un mare interes ştiinţific, deoarece ea rezumă concepţia sociologică a profesorului genevez, răspândită şi desvoltată în nenumăratele sale lucrări şi studii date la lumină până acum, fără să mai vorbim de atrăgătoarele şi suculentele sale conferinţe, cursuri, causerii.

O expunere sumară a ideilor acestei lucrări condensate, grea de o gândire profundă şi bogată, dar clară şi luminoasă, o socotim utilă şi binevenită pentru toţi cei cari la noi se ocupă de sociologie.

Obiectul sociologiei este, după d. Duprat, viaţa socială văzută prin formele ei abstracte, adică tipurile sociale, comune fiecare dintre ele unei clase de fapte concrete. Capabilă de a fi

obiect de percepţie obiectivă şi de introspecţie, viaţa socială este o realitate pozitivă, tot aşa de sigură ca şi existènţa subiectului ce gândeşte şi ireductibilă la orice altă realitate. Ea comportă organe şi funcţiuni ce implică un psihism special, deci o întreagă reţea de structuri, procese, atitudini şi relaţii, a căror cunoaştere ştiinţifică nu se poate realiza decât dacă reuşim să stabilim conexiunile constante şi necesare ale variaţiilor tipice, deci o explicare ştiinţifică a tuturor transformărilor vieţii sociale, animale şi umane.

De aceia „sociologia poate avea ca obiect studiul vieţii sociale din toate timpurile şi toate locurile, datorită tuturor tipurilor abstracte, specifice sau generice, pe care le comportă diversitatea claselor de fenomene sociale.

Ceiace a împiedicat şi împiedică încă sociologia să fie o adevărată ştiinţă explicativă sunt în primul rând concepţiile vulgare sau filosofice despre viaţa socială, concepţii mitologice, teologice, metafizice sau de filosofie socială mai sistematică, viciate însă toate de prejudecăţi; apoi lipsa unei metode ştiinţifice, aplicate cu rigurozitate; în fine, exclusivismul şi sectarismul ştiintelor sociale particulare, aşa numitele „ştiinţe morale şi politice".

Totuşi, posibilităţi promiţătoare pentru plămădirea şi desvoltarea unei sociologii ştiinţifice sunt din fericire destul de multe, iar crizele politice, economice şi morale prin care trecem cer cu insistenţă o artă sau o tehnică socială cu temeiuri obiective.

„Sociologia nu este decât la începuturile ei, afirmă d. Duprat, ca şi celelalte ştiinţe, ea trebue să treacă dela părerile chiar aventuroase le credinţe confirmate, mai ales prin eliminarea ipotezelor nejustificate (trial and error)".

Pentru întemeierea unei astfel de sociologii, d-sa ne dă o sistematizare logică a materialului elementar de investigaţie şi consideraţiile sale privitor la metodă întâiu, apoi la morfologia socială, cu toate formele şi tipurile de viaţă socială, după acestea pe acelea privind fizica şi fiziologia socială, cu examinarea factorilor de evoluţie şi de patologie socială, în sfârşit câteva elemente de sociologie aplicată în legătură cu politica, economia şi etica.

Este o schiţare condènsată, puţin cam abstractă poate pentru unii, dar sugestivă, sistematică şi deschizătoare de drumuri noi pentru activitatea ştiinţifică în acest domeniu. Un plan de sociologie ştiinţifică ingenios conceput, logic încheiat, larg şi temeinic susţinut, luminos expus.

Putem să nu fim de acord cu autorul în ceia ce priveşte o anumită terminologie şi împărţirea materialului, cum ar fi de pildă aceia împrumutată de la biologie: morfologie, fiziologie, patologie, etc. şi care păstrează oarecum semnificaţia unei servituţi. Putem deasemenea face rezerve asupra unor critici şi consideraţii de amănunt, dar nu vom putea în niciun caz nesocoti înţelegerea admirabilă a socialului, a specificităţii şi complexitaţii sale; străduinţa de o explicare riguroasă, obictivă şi imparţială; munca uriaşă depusă de autor pentru cunoaşterea cât mai întinsă şi mai exactă a faptelor şi ideilor; gândirea serioasă, cuprinzătoare şi profundă, exercitată cu o putere neogoită şi tot mai vie asupra tuturor datelor elementare sau complexe pentru a descoperi legătura lor cauzală şi a o exprima printr'o formulă cât mai adecuată.

Toţi cei cari ne dăm seamă de rostul unor astfel de străduinţe pentru binele omenirei şi a indivizilor, nu putem decât fi recunoscători prof. Duprat, a cărui activitate şi ca secretar general al Institutului Internaţional de Sociologie înseamnă o mare binefacere, şi dori publicarea cât mai neîntârziată a tratatului schiţat.

G. Vlădescu-Răcoasa

RAYMOND ARON: *La Sociologie allemande contemporaine* (Nouvelle Encyclopédie Philosophique, Paris, Alcan 1935, 176 pg.)

In aceeaşi colecţie în care s'a publicat „Bilan de la sociologie française contemporaine" de *C. Bouglé*, a apărut o succintă dar corectă dare de seamă despre sociologia germană contemporană. Pentru publicul latin care cunoaşte mai puţin gândirea germană şi mai ales pentru cel românesc, care n'are în genere nici cel puţin putinţa unei informaţii directe, cartea lui *R. Aron* este de un foarte mare folos. O recomandăm mai ales studenţilor care nu cunosc limba germană. Ea este interesantă însă pentru oricine se ocupă cu probleme sociologice.

Autorii germani disting de obiceiu sociologia enciclopedică a v. XIX de sociologia analitică a v. XX. Sociologia concepută de un *Comte* sau un *Spencer* avea ca obiect întreg trecutul omenesc şi totalitatea manifestărilor sociale, ca o încoronare şi o sinteză a celorlalte ştiinţe sociale. Ulterior însă domeniul de cercetare al sociologiei a fost treptat micşorat şi precizat, către o ştiinţă autonomă a societăţii şi a culturii. In această ul-

timă fază știința s'a desfăcut în ce privește Germania în două preocupări: *o sociologie sistematică*, socotită ca studiul relațiilor sociale fundamentale, ale formelor de grupare și al structurii statice a societății, și *o sociologie istorică*, îndreptată mai ales spre cercetarea evoluției societății burgheze. Cele două curente sociologice reprezentative ale Germaniei, adeseori în conflict ideologic, și-au găsit o sinteză remarcabilă în opera unuia dintre cei mai de seamă sociologi ai lumii: *Max Weber*.

Sociologia sistematică se constituește ca știința societății ca atare, spre deosebire de domeniile altor științe sociale: dreptul, economia etc. Problemele ei cele mai de seamă se pun în legătură cu întrebarea: ce este socialul? Răspunsurile la această întrebare despart sociologia sistematică în două școli mai însemnate: sociologia formală, după care societatea se reduce la relațiile dintre indivizi, și sociologia universalistă, după care societatea este o unitate originală creată de viața laolaltă a oamenilor. Intre aceste extreme se situiază mai multe poziții intermediare.

Sociologia formală este reprezentată de *G. Simmel*, care concepe sociologia ca o geometrie a lumii sociale și de *L. von Wiese*, teoreticianul relaționismului pur, care socotește sociologia ca știința relațiilor (de apropiere și depărtare) dintre oameni și a rezultatelor acestor fenomene procesul social, distanța, spațiul social și formațiile sociale.

Dintre pozițiile intermediare Aron tratează sociologia lui *F. Tönnies*, teoreticianul „comunității" și al „societății" ca două forme de asociere omenească, prima asemănătoare cu un organism viu, a doua asemănătoare cu o mașină construită — și sociologia fenomenologică a lui *Vierkandt*, care încearcă o împăcare a celor două poziții extreme amintite, întrucât grupul, deși are o viață proprie și o unitate interioară, pornește din dispozițiile sociale ale indivizilor și trăiește în aceștia, nu deasupra lor.

Sociologia universalistă este reprezentată de *Othmar Spann*, după care societatea nu se poate reduce la indivizi și nici la fenomenele sociale particulare, ea fiind o totalitate originală, mai presus de părțile ei componente, acestea din urmă depinzând de ea ca mădularele de organism.

Sociologia istorică este reprezentată de *Fr. Oppenheimer*, care încearcă să interpreteze liniile mari ale istoriei umanității. *A. Weber*, care se străduește să distingă diferitele sfere ale lumii istorice, *K. Mannheim*, care urmărește ideile ca expresii ale momentelor și claseler sociale și *Max Scheler*, care se străduește să facă o sinteză a tuturor acestor încercări.

Oppenheimer susține de pildă, că orice încercare de explicare a istoriei care implică o dialectică imanentă, este falsă. Nici statul, nici egalitatea economică nu s'au născut dintr'o dialectică interioară. Numai violența, întrebuințată de un trib împotriva altui trib poate da socoteală de evoluția istorică. Statul nu este la origine decât o instituție juridică impusă unilateral de un grup învingător unui grup învins, cu scopul exploatării economice (tribut, impozit, sclavie, etc.).

A. Weber se ocupă mai ales de sociologia culturii și distinge în evoluția socială două procese, al civilizației și al culturii, profund diferite unul de altul. Civilizația este universal valabilă, ea se impune oricărui spirit rațional și ca atare este transmisibilă și poate fi acumulată la nesfârșit. Din pricina aceasta civilizația este una singură dealungul istoriei. Dimpotrivă, cultura nu poate fi transmisă, ea apare ca un fenomen unic, legat de substratul care o produce, exprimând sufletul însuși al unui popor. De aceea nici nu există o singură cultură și nici o desvoltare neîntreruptă a culturii. Procesul culturii nu se confundă cu procesul civilizației.

K. Mannheim și-a legat numele mai ales de sociologia cunoașterii, încercând să deslege problema raporturilor dintre viața socială și sistemele de gândire. Fiecare grupare omenească ar avea felul ei de a concepe lumea, încât există atâtea adevăruri parțiale câte clase sociale sau grupări sociale mai însemnate. Toate ideile sunt în funcție de societate.

Max Scheler s'a ocupat de toate problemele sociologiei istorice, susținând de pildă, împotriva lui *Comte*, că nu există o succesiune a genurilor de cunoaștere, ci o deosebire esențială și permanentă între filosofie, religie și știință, având fiecare un rost propriu și neputându-se înlocui sau îndepărta una pe alta, iar în privința cunoașterii, că societatea selecționează numai ideile, înlesnindu-le sau oprindu-le răspândirea, dar nu le determină nici cuprinsul, nici valoarea.

Un capitol întreg este închinat lui *Max Weber*, a cărui operă „se impune ca un model de sociologie istorică și sistematică în același timp". De acest gânditor se leagă teoria „tipurilor ideale", concepția unei „sociologii comprehensive", urmărirea raporturilor dintre religie și viața economi-

că, stabilirea tipurilor de conducere şi atâtea contribuţii care ilustrează nu numai sociologia, dar şi filosofia, istoria, economia politică, dreptul, ştiinţa politică etc., Aron reuşeşte să dea un rezumat clar al operei lui Weber.

Darea aceasta de seamă nu este însă nici pe departe completă. E vorba de o simplă schiţare a poziţiilor fundamentale şi a câtorva dintre teoriile reprezentative. Sunt lăsate la o parte contribuţiile unui *Freyer, Th. Litt, Dunkmann, Th Geiger, Sander, Koigen, Brinkmann, Stoltenberg, Thurnwald, Rumpf*, etc., care nu sunt lipsite de însemnătate pentru înţelegerea sociologiei germane contemporane. Pentru o astfel de înfăţişare s'ar fi cerut însă dimensiuni mult mai mari, decât cele ale lucrării pe care o analizăm. O dare de seamă fără lacune despre o perioadă de gândire în plină desfăşurare ar fi de altfel şi din alte puncte de vedere anevoioasă şi s'ar pierde mult din claritate şi precizie. In acest domeniu o schiţă menită să dea o orientare generală îşi păstrează pe deplin valoarea.

Traian Herseni

ION CONEA: *Ţara Loviştei.* Geografie istorică, cu o prefaţă de S. Mehedinţi. (Bucureşti 1935, 213 pg.).

A fost un mare noroc pentru geografia românească faptul că a fost întemeiată de un om de ştiinţă (Profesorul Mehedinţi) înzestrat nu numai cu o neobişnuită curiozitate intelectuală semnul omului de vocaţie, dar şi cu o pregătire şi deci o viziune mult mai cuprinzătoare decât domeniul unei singure specialităţi. Din pricina aceasta şcoala românească de geografie îşi lărgeşte treptat preocupările, aducând contribuţii însemnate şi pentru etnografie, sociologie, istorie, în afară de antropogeografie şi geografia fizică. Tendinţa aceasta este ilustrată foarte bine de lucrarea d-lui *Ion Conea* despre Ţara Loviştei. Ea aduce temeiuri geografice formulate prin interpretarea riguroasă a hărţilor, prin cercetări amănunţite la teren, prin optica omului deprins cu exactitatea, pentru soluţionarea unei probleme insuficient tratată de către istorici. Iată cum se exprimă D-l *Prof. S. Mehedinţi* despre interesul acestei lucrări: „Oricât de neverosimil s'ar părea, ceea ce spun istoricii despre acest colţ de ţară lasă impresia că nici unul n'a cunoscut regiunea prin cercetare la faţa locului, — ba că n'au examinat-o nici măcar pe hartă. Felul cum au interpretat notiţele documentare este cât se poate de expeditiv. Loviştea înseamnează pentru ei aici „confluenţă", aici „loc de vânătoare", aici „formă de teren" şi o aşează *ad libitum*: „la apus de Olt", „la sud de Carpaţi", „spre miază-zi de Lotru" „în pasul Turnului-Roşu", „între Carpaţi, Olt şi Lotru", ca şi când orientarea geografică şi elementele hărţii n'ar avea un înţeles precis. Şi mai departe: „Răspunderea pentru această stare de lucruri o poartă obiceiul mai vechiu de a scrie istoria fără o analiză paralelă a cadrului geografic în care s'a desfăşurat viaţa neamului de care e vorba". Cât de necesară e analiza cadrului geografic şi înţelegerea exactă a funcţiunilor lui, pentru studiile istorice, o dovedeşte cu prisosinţă rezultatele la care ajunge d-l Conea şi care curmă vechi controverse şi nesiguranţe lipsite de temei.

Primul rezultat al cercetării d-lui Conea este localizarea exactă a Loviştei. Apărută pentru prima oară în documente la 1233, a fost localizată greşit de istorici în dreapta Oltului, când studiul la faţa locului arată că ea n'a putut fi decât pe *stânga* Oltului, în bazinul intracarpatic al Titeştilor. In acest loc numele de Loviştea trăieşte şi azi. Un răstimp însă, târziu încoace, Loviştea s'a întins, ca unitate administrativă şi pe valea Lotrului. Acolo unde situau istoricii Ţara Loviştei, se găseşte în realitate o zonă de munţi înalţi, lată de aproape 40 km. Dacă lucrul acesta ar fi fost cunoscut, de sigur istoricii n'ar fi făcut greşala pe care au făcut-o. Dimpotrivă, unde localizează d-l Conea Loviştea, bazinul Titeşti-Brezoiu, are caracterul cel mai netăgăduit de individualitate geografică, de ceea ce numesc geografii o *regiune naturală*: acelaşi relief, aceeaşi structură geologică, aceeaşi hidrografie, aceeaşi economie rurală, aceeaşi populaţie, aceleaşi forme de aşezări omeneşti.

Întinderea şi hotarele Loviştei arată aceeaşi potrivire între această ţară şi bazinul Titeşti. Loviştea populară nu coincide însă, cum am amintit, cu Loviştea oficială, administrativă. Cea dintâi, Loviştea propriu zisă, s'a întins *totdeauna* numai la răsărit de Olt, acoperind cu numele ei exact suprafaţa bazinului Titeşti (circa 150 km. p.); iar cea de a doua cuprindea pe lângă Loviştea populară, aproape întreg bazinul Lotrului.

Urmărit din 1233 şi până astăzi, numele de Loviştea a evoluat, schimbându-şi de câteva ori semnificaţia. La început a însemnat *ţară*, în înţelesul vechiu românesc al acestui cuvânt, adică un mic stat, mai mult sau mai puţin autonom, o unitate politică-administrativă locală. Mai târziu ajunge nume de judeţ, după Sulzer, dar în reali-

tate Loviştea n'a fost niciodată aşa ceva. Dar dacă n'a existat un judeţ Loviştea, a existat în schimb un plaiu (plasă, împărţire administrativă) cu acest nume. Prin Legea administrativă din 1908 se stinge însă existenţa acestui străvechiu plaiu, Loviştea încetând ca existenţă oficială, dar rămânând mai departe ca nume tipic popular, ca „ţară", în conştiinţa locuitorilor.

Studiul d-lui Conea lămureşte însă şi alte întâmplări din trecutul ţării legate de Loviştea şi de părţile învecinate. Pentrucă ţinutul acesta nu este numai o regiune naturală „un cuib în munţi, care a atras şi păstrat în el un fragment de popor românesc", ci a fost totdeauna şi o răscruce de drumuri nu construite, ci naturale: Oltul şi Lotrul, cari se întâlnesc la Brezoiu. Românii au folosit cele două drumuri pe cari le oferă văile Lotrului şi Oltului, mai întâiu în calitatea lor de popor de păstori, în permanent contact cu munţii şi nevoiţi să bată drumurile din pricina oilor (transhumanţă). Pe Olt a fost şi un drum construit, drum roman, căzut în părăsire, reînviat în prima jumătate a sec. XVIII, de Austriaci, pentru o scurtă perioadă. Drumul acesta a avut dect namai două epoce de strălucire, în care a putut fi folosit de vehicule: epoca de aproape două veacuri a stăpânirii romane in Dacia şi epoca de două decenii, a stăpânirii austriace în Oltenia. Fără întrerupere însă a fost folosirea ca drum vehicular a altui drum, cel „vechiu" sau „bătrânesc", care trecea prin lungul Loviştei (Câineni-Titeşti-Sălătruc) şi care a fost totdeauna puntea de legătură între Argeş şi Sibiu, între Ţara Românească şi Transilvania. D-l Conea arată că drumul acesta vechiu al Loviştei a avut un rol mult mai însemnat în istoria ţării decât drumul de pe malul Oltului şi că multe din evenimentele socotite până azi că s'au petrecut pe valea propriu zisă a Oltului, trebuesc mutate pe drumul cestălalt.

Loviştea este însemnată şi pentru cetăţile ei, ea însăşi fiind o cetate naturală. Pe pământul Românesc nu se află o altă depresiune intracarpatică de mărimea ei şi care să fie în acelaşi timp atât de bine închisă. In dreptul celor trei porţi ale ei, defileul Coziei, al Sălătrucului şi al Boiţei, omul a ridicat şi el o sumă de fortificaţii perfectând cetatea cea mare, naturală. D-l Conea tratează într'un capitol aparte cetăţile Loviştei: fortificaţii şi cetăţi dace, romane şi medievale, în interiorul, la hotarul sau în raza Loviştei, înfăţişând condiţionarea geografică şi rolul fiecăreia din ele.

Un capitol interesant şi pentru istorici şi pentru filologi priveşte toponimia Loviştei. E vorba de toponimia veche, câtă se găseşte în documentele istorice dela 1233 încoace, cât *şi* de toponimia actuală: nume de localităţi, ape, munţi, văi. De observat că toponimia din documente, fie ea cât de veche, a supravieţuit până astăzi. „Aceasta însemnează că *aceeaşi* populaţie a rămas *mereu* locului". Alt fapt vrednic de amintit este origina toponimiei: cu excepţia numai a câtorva nume, Hanaş, Şteaja, Miclăuş etc., este română şi slavă. Fenomenul acesta se repetă şi în alte vechi „ţări", ca Ţara Haţegului, Vrancea etc., încât problema toponimiei slave se pune pentru întreg pământul românesc. „Tocmai regiunile cele mai adăpostite şi cu cea mai veche populaţie românească, tocmai aeelea, au cel mai bogat contigent de forme slave în toponimie". Problema e încă nerezolvată, dar d-l Conea face în privinţa aceasta câteva observaţii care merită să fie luate în seamă de către cercetătorii viitori. Limba română are un bogat vocabular imprumutat din slavă, încât a fost transpus în toponimie adeseori chiar de către Români. De aceea „nu tot ce poartă o haină slavă este în toponimie *şi de origine* slavă" şi va trebui să se facă totdeauna, pe cât va fi cu putinţă, deosebire „între numele topice slave pe care le-au dat slavii şi cele pe care, deşi tot slave, le-au dat Românii". Faptul s'a petrecut nu numai pe cale populară, ci şi oficial, dat fiind că limba slavă a fost un răstimp (sec. XIV—XVII) limba noastră de stat şi era o „modă a timpului ca „pisarii" de acte să slavizeze — traducându-le din româneşte în slavoneşte — numirile de locuri". De unde concluzia pe care o credem dreaptă, că: „Toponimia Loviştei (şi a tuturor regiunilor unde lucrurile se petrec la fel) — nu este slavă, în ceea ce priveşte originea ei, în măsura în care este slavă în haina ei".

Ultimele două capitole, interesante şi pentru sociologie, tratează despre populaţia şi funcţia istorică a Loviştei. „Aproape în toate satele din Loviştea oamenii pot să-ţi arate urme de veche plugărie la înălţimi unde astăzi nici n'ai gândi că s'ar putea face agricultură". Ceea ce poate însemna: sau că o populaţie mai numeroasă decât cea de azi umplea odinioară groapa Loviştei, sau că, în imposibilitate de a-şi procura *din afară* o parte din hrana trebuitoare, cum fac astăzi, vechea populaţie a acestei regiuni era nevoită să urce mai sus cu ogoarele. Începuturile vieţii omeneşti în Loviştea sunt mult mai vechi decât

această străveche plugărie carpatică. O dovadă e staţiunea preistorică dela Boiştea, unde s'au găsit fragmente de ceramică datând din epoca eneolitică, aproximativ 2000 înainte de Hr. Cea mai veche dovadă istorică despre existenţa unei populaţii aborigene în depresiunea Loviştei, o avem în numele acelei staţiuni romane, care la Câineni păzea intrarea pe defileul nordic al Oltului: Pons Vetus. Acest nume arată că la Câineni era pe vremea aceea un pod şi că podul acesta era *vechiu*, adică exista înainte de venirea Romanilor. Există apoi documente din vremuri mai apropiate de noi şi care dovedesc o populaţie veche, statornică şi numeroasă în Loviştea. Peste sâmburele etnic primitiv s'au aşezat în Loviştea elemente ciobăneşti, apoi pustnici şi în sfârşit tâlhari şi fugari de orice fel. Se păstrează tradiţia unui vechiu bâlciu care se ţinea odinioară pe muntele Faţa lui Sf. Ilie, legat de viaţa păstorească a Loviştei. Dar populaţia din Loviştea a făcut totdeauna şi agricultură şi s'a îndeletnicit deopotrivă cu vânătoarea şi pescuitul. Date despre populaţia Loviştei în ce priveşte originea etnică şi mai ales originea teritorială, oferă onomastica. După studiul amănunţit al acesteia, d-l Conea conchide că o parte din populaţia veche a Loviştei trebue să fi fost de origine slavă, iar ca origine teritorială: de pe amândouă povârnişurile carpatice.

Toate acestea arată precis funcţia istorică a Loviştei. In trecutul poporului român, ea a jucat un însemnat rol de conservare etnică. Astăzi Loviştea adăposteşte unul din fragmentele cele mai arhaice şi mai interesante ale poporului românesc. Fiind în legătură cu amândouă versantele carpatice, ea a îndeplinit, fără întrerupere, şi un rol de legătură între populaţiile de pe o clină şi cealaltă.

De sigur rezumatul acesta nu poate să dea decât o idee vagă despre cartea d-lui Conea, care ilustrează într'un chip fericit nevoia colaborării dintre ştiinţe. Realitatea este una singură, ştiinţele s'au constituit din nevoi omeneşti, desprinzând în lumina anumitor puncte de vedere, doar aspecte parţiale ale ei. Faptul acesta nu trebue uitat niciodată. De câte ori se simte nevoia, ştiinţele trebue să se ajute reciproc pentru înţelegerea şi lămurirea completă a faptelor. Geografia şi istoria sunt ştiinţe menite să coopereze în cel mai înalt grad. Dar la rândul lor, prin această unire de „geografie istorică", sunt şi o temeinică introducere pentru studiile etnografice şi în deosebi sociologice, care ar urmări studiul complet al stărilor prezente. România are multe şi interesante unităţi străvechi de viaţă etnică, „ţări" asemănătoare cu Loviştea. Ştiinţa naţională va trebui să le studieze amănunţit, pentrucă nu le cunoaştem decât în treacăt. Inceputurile le-au făcut istoricii, acum li se adaugă în chip norocos geografii. Nădăjduim că nu vor întârzia prea mult nici sociologii. In afară de monografiile săteşti, vor trebui întreprinse din vreme, mână în mână cu celelalte ştiinţe, monografii sociologice ale „ţărilor", ale ţinuturilor şi regiunilor etnice atât de caracteristice.

Traian Herseni

ŞERBAN IONESCU: *Axiomatica unei filosofii creştine.* (Bucureşti. 1936).

Este aproape ciudat că în ţara noastră, cu un atât de vechiu şi autentic creştinism, n'am ajuns la o filosofie religioasă mai însemnată. Pricina nu poate fi numai starea noastră culturală, care ar putea să fie o justificare cel mult faţă de Apus, dar nu şi faţă de Rusia de odinioară, ţară cu o deosebit de înfloritoare filosofie creştină ortodoxă. Mai de vreme trebue să căutăm vina în desvoltarea potrivnică tradiţiei naţionale, pe care am parcurs-o sub influenţa capitalismului de un veac şi mai bine. Tradiţia noastră religioasă a fost astfel întreruptă sau anihilată; o filosofie creştină devenind cu putinţă abia acum prin influenţă străină şi după ce am reuşit să ne adaptăm noilor stări de viaţă sau prin reluarea conştientă a firului întrerupt. Incercarea cea mai de seamă a făcut-o d-l *Nae Ionescu*, înrâurind puternic generaţia gânditorilor mai tineri dar s'a rezumat numai la activitatea de catedră fără să publice, cum se aşteaptă încă dela d-sa, o lucrare care să-i cuprindă sistemul întreg şi care să se adreseze unui public mai mare. Ne pare bine că putem semnala acum o nouă încercare, a d-lui *Şerban Ionescu*, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, cunoscut mai ales prin lucrările sale de morală.

„Axiomatica unei filosofii creştine" este numai o introducere la o istorie a gândirii creştine şi la un sistem de gândire religioasă care vor urma. Deocamdată d-l Şerban Ionescu combate cu vigoare şi credem cu succes, tezele cu totul neîntemeiate ale unor filosofi ca Bréhier, că n'ar exista o filosofie creştină, nici o civilizaţie creştină în Evul Mediu şi implicit nici vreun gânditor filosofic creştin sau filosof laic înrâurit substanţial de creştinism.

Dacă filosofia, aşa cum a practicat-o un Platon, un Aristotel, un Leibniz, un Hegel, un Scheler, nu este numai îmbinarea sintetică a datelor oferite de ştiinţele pozitive, ci şi o valorificare a lor după nevoi adânci umane şi o formulă de împăcare a omului cu universul, filosofia creştină nu poate fi exclusă din rândul marilor sisteme de gândire. D-l Şerban Ionescu arată amănunţit aportul original (faţă de trecut) şi rodnic pentru desvoltarea filosofiei, adus de creştinism, în ce priveşte: 1. Ideia de divinitate, 2. Raportul dintre Dumnezeu şi lumea sensibilă, 3. Epistemologia, 4. Antropologia filosofică, 5. Morala, 6 Renaşterea spirituală, 7. Conştiinţa, 8. Ideia de perfecţiune, 9. Ideia de libertate, 10. Problema răului, 11. Personalitatea şi 12. Viaţa social-economică. Demonstrează apoi originalitatea sistemului de gândire al fericitului *Augustin* faţă de filosofia grecească, valabilitatea sintezei tomiste dintre creştinism şi aristotelism şi caracterul fundamental creştin al raţionalismului cartesian. In ce priveşte existenţa unei civilizaţii creştine în Evul Mediu, ea este cu neputinţă de tăgăduit dacă ne gândim la ce a însemnat creştinismul pentru evoluţia dreptului (dreptul canonic), a stărilor sociale (ameliorarea şi desfiinţarea sclaviei), a culturii (crearea universităţilor), a politicii (cruciadele) etc. Creştinismul nu este un simplu aspect adăugat vieţii, ci o revoluţionare profundă a istoriei, o nouă formulă de viaţă care a creat atât o concepţie despre lume şi viaţă, o nouă morală, o nouă artă, cu un cuvânt o cul tură creştină, cât şi o organizare politică, economică şi socială, o civilizaţie creştină. Starea actuală a lumii ar fi inexplicabilă dacă s'ar înlătura creştinismul dintre factorii determinanţi. D-l Şerban Ionescu este îndreptăţit prin urmare, să apere creştinismul faţă de cei care vor să-i tăgăduiască sau chiar numai să-i scadă valoarea şi va fi tot atât de îndreptăţit ca pe temeiul acestei profunde şi îndelungate experienţe de viaţă spirituală să încerce un sistem de gândire filosofică.

Traian Herseni

ŞT. BÂRSĂNESCU: *Unitatea pedagogiei contemporane ca ştiinţă.* (Tipogr. Al. Ţerek, Iaşi 1936).

Cunoscutul Profesor de la Iaşi, autor de scrieri valoroase ce au îmbogăţit literatura noastă pedagogică între anii 1926-1935, ne prezintă, sub titlul de mai sus, o lucrare nouă.

Este „nouă" această lucrare nu numai prin momentul apariţiei, ci mai ales, prin noutatea preblemelor ce şi le pune autorul, prin noutatea preocupărilor sale, prin noutatea concepţiei şi însfârşit prin noutatea formei de prezentare.

De la întâia privire, cartea aceasta îţi face impresia unui monument masiv de cugetare. De la întâia răsfoire, te convingi că cele 397 pagini, ale sale sânt pagini muncite; că această carte n'a apărut pentru ca autorul ei „să aibă lucrări" ci fiindcă avea ceva de spus, de lămurit, în această vastă dar de puţini înţeleasă ştiinţă.

Lucrarea vrea să fie „o contribuţie la rezolvirea problemelor de *epistemologie* ale pedagogiei". Autorul vrea să răspundă „dacă pedagogia are un domeniu unitar pe care să-l examineze dintr'o *perspectivă proprie?* („unitatea pedagogiei contemporane") şi dacă este sau nu o ştiinţă prin metodele ce întrebuinţează în cercetările sale? (pg. V, VI).

Pentru a răspunde obiectiv la această îndoită întrebare de care depinde soarta pedagogiei sau, cel puţin, prestigiul ei printre celelalte ştiinţe, d-sa studiază evoluţia pedagogiei de la 1900 până astăzi, ca, astfel, din fapte să se desprindă obiectiv sensul, în care se soluţionează problema", (pg. VI).

Studiul unei epoci atât de apropiate implică serioase dificultăţi. Autorul reuşeşte, cu toate acestea, să le învingă şi să ne prezinte o caracterizare obiectivă a fazelor prin care a trecut pedagogia în ultimele patru decenii, mulţumită ingeniozităţii procederii şi a puterii sale de pătrundere a fondului lucrurilor.

D-sa pleacă de la constatarea că pedagogia în ultimul timp, pare că şi-a pierdut unitatea, că „nu mai este o ştiinţă unitară", ci „reprezintă o grupă întreagă de pedagogii"; „ în lucrările de sinteze pedagogice se vorbeşte mai mult de *curente, sisteme şi direcţii* pedagogice decât *de o pedagogie* (pg. 3).

Tema principală a lucrării este rezolvarea problemei unităţii ştiinţifice a pedagogiei contemporane. Ea depinde de interpretarea ce se dă „fărămiţirei" pedagogiei în o „sumedenie" de pedagogii; ce reprezintă toate acele pedagogii? Constituesc ele oare un fenomen de lărgire a pedagogiei clasice, fiind ca o fericită îmbogăţire sau indică mai curând pulverizarea ei în sisteme şi curente mărunte de teorii şi opinii pedagogice? Pot fi ele privite ca ramuri şi mlădiţe desvoltate pe trunchiul viguros al pedagogiei generale. cu care fac corp, sau sunt eflorescenţe indempendente care duc o viaţă proprie?" (pg. 4); „oare pedagogiile noui constituesc o producţie care ţine

de un spirit superficial al epocei sau ele sunt mai curând o indicaţie că spiritul uman doreşte, ca prin făurirea lor, să creeze o nouă educaţie şi o mai bună teorie despre creşterea omului?(pg.5).

Problema, aşa cum o pune autorul, precum şi metoda de lucru pentru demonstrarea unităţii ca ştiinţă e pedagogiei contemporane, „din punct de vedere *genetic* şi din punct de vedere al *obiectivului*" trebue să recunoaştem, împreună cu autorul, că este o încercare nouă şi „n'a mai fost, pe cât autorul cunoaşte, examinată de nimeni" (pg, 16). Şi remarcă cu drept cuvânt că lucrările pedagogice de sinteză „studiază *curente, direcţii, şcoli* şi *sisteme pedagogice* (pg. 6) cu toate că nu le putem contesta, măcar în parte, ceea ce le contestă *total* autorul că nu studiază şi „*evoluţia* pedagogiei, ocupându-se de *modurile* diferite de a concepe ştiinţa educaţiei, iar nu de pedagogie ca ştiinţă", (pg. 6). Dovadă sânt chiar lucrările citate de autor, care nu sânt absolut lipsite de consideraţii asupra *evoluţiei* şi *unităţii* pedagogiei ce se ascunde îndărătul multiciplităţii aparente. Ceea ce e adevărat şi ceea ce de fapt face meritul de nóutate şi de originalitate a lucrării d-sale este că e cea dintâi lucrare care poartă aceast titlu, fiind dedicată în *întregime* şi *exclusiv* problemei *evoluţiei* şi *unităţii* pedagogiei *contemporane* ca *ştiinţă*. Pe când lucrările pedagogice de sinteză, apărute asupra pedagogiei contemporane, sânt mai mult studii de istorie a pedagogiei, problema examinată de dl. *B.* fiind ocazional şi incomplet tratată, cartea d-sale, dimpotrivă, este dedicată *acestei* probleme, materialul istoric fiind necesar doar ca „documentare cu fapte şi citaţii", premise din înşirarea cărora „să se ridice la generalizările care laolaltă formează concluzia" (pg. 323) asupra problemei unităţii ştiinţifice a pedagogiei contemporane.

Infăţişarea sistemelor de pedagogie, a pedagogilor, a autorilor de studii pedagogice ce au apărut de la 1900 încoace, este cât se poate de completă, încât lucrarea nu numai „ar putea lăsa impresia unei lucrări de istoria pedagogiei", cum se teme autorul (Prefaţă, pg. VI) ci este *şi aceasta* cumulând, pe lângă calitatea unei informaţii vaste (546 autori citaţi) cum rar întâlnim chiar în studiile străine asupra acestei epoci, şi calitatea unui studiu de sinteză critică şi pur ştiinţifică cu concluziuni esenţiale pentru fiinţa şi viitorul ştiinţei educaţiei. De fapt, acesta şi eră subiectul cărţii şi autorul s'a silit să nu piardă din vedere acest lucru cu toată greutatea ce o implică înfăţişarea unei epoci cum nu a fost alta mai bogată în idei nouă, variate şi contradictorii adesea. Cea mai mare parte din această scriere o ocupă în adevăr (şi nici nu se putea altfel) prezentarea, personalităţilor importante din pedagogia contemporană, a curentelor, a pedagogiei după popoare şi confesiuni, etc; partea care răspunde *direct* subiectului fiind cuprinsă într'un numar de pagini impresionant de mic în raport cu proprţiile lucrării. Cu toate acestea, trebuie să recunoaştem că autorul, în aceste pagini, a spus ceea ce trebuia şi că a fost preocupat de economia de spaţiu şi de vorbe.

Cu toate că partea istorică este, cum am spus, cât se poate de completă, ceea ce justifică proporţiile lucrării, nu-i mai puţin adevărat că puteau lipsi multe date biografice de amănunt asupra personalităţilor studiate: cine sânt părinţii unde şi-au făcut studiile liceale, etc. De altfel biografiile ar fi putut lipsi cu totul precum şi multe altele, toate acestea putând figura într'o *istorie* a pedagogiei, ele neavând nici o legătură cu problema unităţii ca ştiinţă a pedagogiei contemporane, subiectul lucrării. Ele măresc inutil volumul.

Reluarea studiului asupra unor autori (spre pildă a lui Lay, Meumann, în 3 capitole succesive, etc., sau asupra unor epoci şi probleme îngreuează înţelegerea lucrurilor şi complică şi lungeşte expunerea.

In schimb unele personalităţi şi scrieri sânt incomplet şi eronat expuse (de ex. M. Montessori, lucrarea lui Fr. de Hovre, etc.) E drept că aceste greşeli — cine poate pretinde că nu le are? — sânt foarte neînsemnate şi puţine în raport cu mărimea cărţii şi a importanţei ideilor ce le cuprinde.

In privinţa formei, unele expresii şi cuvinte ca ştiinţifizare (pg. 76 etc.); „pedagogizare" (226) „teoria *complectudinismului*" (pg. 147), sau „*echipamentul* psiho-fizic" (pg. 15 „spectacolul *impotenţei* de a ajunge" (pg. 144); „ideile, faptele, demonstraţiile care *au vehiculat* pedagogia" (pg. 15) şi altele nu le credem prea fericit alese.

Trecem peste unele chestiuni ca aceea a importanţei intelectualismului în educaţie (pg. 25); apoi dacă este posibil şi de recomandat o „*predare*" (?) a unei cònceptii despre lume şi vieaţă (Weltanschauung) pg. 183; dacă este adevărat sau nu că între procesul „educaţiei" şi acela al „cioplirei" „este o *vădită*" asemănare (pg. 141) cum spune d-sa. combătând inutil şi pe nedrept ideile d-lui Prof. C. R. Motru.

Aceste chestiuni sânt de o importanţă covârşitoare în materie de educaţie, şi rezolvirea lor într'un fel sau în altul au urmări decisive şi ne indică dacă cineva este sau nu în în curent cu ceea ce ştiinta contemporană a depăşit şi a fixat definitiv ca o cucerire a noilor cercetări şi străduinţi. Trecem peste ele totuşi, fiind lăturalnice subiectului lucrării.

În ceea ce autorul *îşi propune* să rezolve, reuşeşte, în adevăr, cu prisosinţă. Este de admirat cum d-sa învinge greutăţi peste care mulţi înaintea d-sale n'am putut trece şi ne dă o caracterizare *obiectivă* şi *justă* a epocelor: I de la 1900—1914, II 1919—1930 şi III 1930 — până în prezent.

Evoluţia pedagogiei în ultimii cca 40 de ani este examinată în toate amănuntele ei.

Cele două răscruci ale acestei evoluţii sânt, după cât deducem din spusele autorului, pedagogia clasică din jurul anului 1900, după care apare cu W. A. Lay, A. Binet şi E. Meumann, pedagogia experimentală, cu preocupări de a da pedagogiei o bază ştiinţifică prin folosirea experimentului şi crearea psihologiei pedagogice şi, a doua răscruce, anul 1930, dela care încoace autorul socoteşte pedagogia *actuală*.

In această perioadă 1900—1930, pedagogia cu toată lărgirea sferei sale, adâncirea sensului, a precizării şi specializării sale „şi-a păstrat caracterul de ştiinţă *normativă*, sau ştiinţă de regule, fie stabilite deductiv ca în concepţia clasică; fie inductiv ca în pedagogia ştiinţifică". Cel căruia i se datoreşte întemeerea pedagogiei ca ştiinţă este *H. Nohl* (Göttingen): „trebue să deosebim în evoluţia pedagogiei (!) două epoci: epoca întâia până la apariţia operei lui H. Nohl şi epoca nouă, după 1930... Abia cu H. Nohl ea (pedagogia) tinde să se întemeeze ca ştiinţă: *ca ştiinţă a fenomenului educativ*, având menirea să-l studieze în vederea realizării (sic) unor judecăţi de existenţă" pg. 330.

Pedagogia clasică, normativă, în fond „un *catehism de regule* pedagogice stabilite deductiv, prin derivarea lor din principii filosofice şi morale sau deduse din legile psihologiei generale" deşi prezentă o unitate, „nu era o ştiinţă" pg. 333. Pedagogia experimentală (1900—1914) cu toate „plusurile cu care ea vine" nici ea „nu întruneşte condiţiile unei ştiinţe" (p. 336) prin sfărîmarea unităţii de fond (întemeerea pedagogiilor noi) şi a unităţii formale" (prin divergenţa de metodă) pg. 335. Totuşi această pedagogie face tranziţia dela pedagogia ca *disciplină* la pedagogia ca ştiinţă". (pg. 336.)

Pedagogia nouă (1919—1930) prezintă aceleaşi caractere de fărâmiţare în „pedagogii" mai numeroase chiar. „In schimb unitatea formală tinde să se afirme tot mai puternic" (creearea şc. de experimentare, etc"... pregătind astfel spiritele pentru noua epocă 1930 —), în care pedagogia începe să se afirme ca *ştiinţă autonomă*" (pg. 337.)

Prin ce se caracterizează pedagogia „ştiinţă autonomă?" „Pedagogia actuală (1930) se afirmă ca *ştiinţă a fenomenului educativ*" (domeniu propriu, necercetat de altă ştiinţă), „pe care îl consideră dintr'un punct propriu de privire: *ca act de formare a individului* sau *de realizare de valori* în idivid (cf. p. 314—320)" pg. 337. Ea a fost *pregătită* de pedagogia anterioară; dar spre deosebire de cea clasică şi în parte de cea experimentală dinainte de răsboi şi de cea nouă, de după răsboi, „ea caută să fie o ştiinţă a realităţii, „eine Seinswissenschaft" (pg. 337). „De la 1930 înainte, odată cu afirmarea concepţiei lui H. Nohl, pedagogia intră într'o fază nouă. Ca *ştiinţă a fenomenului educativ*, ea devine o ştiinţă de judecăţi de existenţă" (pg. 352), „ştiinţă teoretică explicativă" (pg. 353) căreia, bineînţeles, îi corespunde o parte de tehnică şi alta de aplicare practică.

Iată cum răspunde autorul la întrebarea pe care şi-a pus-o în fruntea lucrării. Pedagogiile noi nu sânt datorite spiritului superficial al epocei, ele, cu toată diversitatea lor, sânt, de fapt, „mai curând o indicaţie că spiritul uman doreşte, ca prin făurirea lor, să creeze o nouă educaţie şi o mai bună teorie despre creşterea omului" (pg. 5).

Cu rezervele cuvenite asupra atribuirei lui H. Nohl şi a pedagogiei după 1930 a meritului *exclusiv* al constituirei *ştiinţei fenomenului educativ*, concluziile la care ajunge D-l Şt. Bârsănescu sânt o adevărată călăuză în mijlocul confuziunii în care zace pedagogia contemporană prin mulţimea, diversitatea şi paradoxul concepţiilor care se întrec a „revoluţionă" această ştiinţă în care toţi se pretind chemaţi şi competenţi a dà soluţii.

Ca fond de idei, scrierea d-sale cuprinde vederi originale, deosebit de preţioase care fac din ea o operă de erudiţie şi de adâncă pătrundere, menite să îmbogăţiască nu numai literatura pedagogică românească ci şi pe cea universală prin noutatea şi temeinicia concluziilor ei.

Este, în adevăr, o bucurie rară, ocaxia de a semnala şi preţui o operă de creaţie românească, ce ese din comun şi banal, adăugând o valoare nouă patrimoniului ştiinţific al popoarelor.

I. Sulea-Firu

Dr. ANTON B. I. BALOTĂ: *Albanica.*

Punerea în valoare a unor temeinice cercetări implică, pe lângă simpla şi desigur, meritoasa, răbdare a culegerilor de date informative, şi o serioasă putere de sistematizare. Materialul adunat cu atâta străduinţă, trebue prezentat într'o formă cât mai ştiinţific posibilă. Şi mai ales nu e permisă aranjarea lui, anarhic, contravenind astfel celor mai elementare principii de muncă sistematică,

Ori, ca să intrăm în subiect, lucrarea pe care vrem s'o înfăţişăm, cu toată valoarea intrisecă a materialului adunat, suferă din această cauză. Lipseşte osatura unui sistem de închegare ştiinţifică. In prima ei parte, mai ales avem impresia că ne aflăm în cursul unei lucturi descriptive. Păcatul cărţii ar fi, evident, mult mai mare, dacă autorul s'ar opri numai aci. Dar, întrucât volumul de faţă deschide seria unor studii viitoare, pe aceiaşi problemă, putem să trecem observaţiile făcute, pe seama unor eclipse iniţiale, ce pot fi rectificate mai târziu. Şi nu ne îndoim că lucrurile se vor petrece aşa. Ar fi un păcat ca materialul adunat cu atâta sârguinţă de autor să supere din cauza unei scăpări iniţiale.

Am făcut aceste sublinieri la început, pentruca să putem expune în voie partea cea mai însemnată a lucrării D-lui Balotă. In problemele de balcanologie, noi, — românii, — avem o contribuţie minoră. In afară de studiile, privind fiecare un complex de probleme, ale D-lor Th. Capidan, N. Iorga, S. Puşcariu, Iosif Popovici, Tache şi Pericle Papahagi, etc. nu avem alte lucrări, care să îmbrăţişeze chestiunile balcanice. Ar fi interesant, mai ales, să fie lămurită problema existenţei noastre etnice, în mijlocul popoarelor slave din Balcani. Sunt o mulţime de împrejurări, cari, odată privite printr'un unghiu critic, ar deslega un întreg lanţ de probleme. Dacă specialişti germani, italieni şi austriaci, au pornit să studieze atâtea aspecte ale vieţii balcanice, ştiut fiind mai ales, că n'au nici-o legătură cu popoarele acestor locuri, cu atât mai mult noi, care am avut de mult lucru cu ele, trebue să ne străduim a cerceta cât mai amănunţit problemele din Balcani, în deosebi în părţile ce ne interesează. Lămurirea definitivă a delimitărilor teritoriale a elementului românesc în negura veacurilor V-XI-lea nu s'a putut face încă. In lipsa documentelor istorice, care, fie că nu s'au făcut din motive ce nu se pot cunoaşte, fie că au fost complect distruse, din cauza invaziunilor barbare, o asemenea lămurire nu se mai poate face astăzi decât pe bază de aprofundare a elementelor linguistice şi a celor de pură etnografie. Anumite rădăcini de cuvinte pot fi în măsură, printr'o minuţioasă analiză fonetică şi etimologică, să deschidă noi perspective de orientare. Şi de multe ori poţi deslega, în felul acesta, adevărate enigme [1]).

D-l Anton Balotă, prin lucrarea de faţă, în primul volum apărut, ne dă o prezentare, mai mult descriptivă. In prima parte, a poporului albanez. Ne prezintă întâi, în forma unor note de călătorie, sarăcia actuală a satelor, oraşelor şi ţinuturilor albaneze. Se face o etimologie a cuvântului *„albanez"*, admiţând părerile lui Pedersen, A. Philipide şi N. Pop, cu unele completări interesante.

Apoi, descrierea hotarelor, câmpiilor, râurilor, munţilor, a faunei şi a florei, precum şi o privire sumară asupra agriculturei, pădurilor şi economiei statului albanez, în trecut şi prezent, complectează, în chip fericit, o străduinţă firească a autorului, de a oferi o monografie pe cât mai exact posibilă a poporului albanez. Că ea nu este complectă este dela sine înţeles. Nici n'ar putea să fie. Nu poţi comprima existenţa unui popor, cu caractere atât de curioase ca ale albanezilor, în câteva sute de pagini. Dar cum lucrarea de faţă este prefaţa unor temeinice studii asupra filologiei albaneze, sau cum i-a zis şi autorul o „introducere" a căutat să îmbrăţişeze sumar, toate aspectele poporului *Shkjiptar.* Toate elementele ce se află cuprinse în acest prim volum, vor ajuta la lămurirea multor lucruri din cele viitoare, unde se vor deschide noui şi grele probleme de filologie. Să nu se

1) Gustav Weigand în „Sind die Albaner die Nachkomen der Illyren oder der Thraker" (Balkan-Arhiv III pag. 227-251 (Balotă: Albanica pag. 205), încercând să stabilească originea etnică a albanezilor, a pornit dela materialul linguistic adunat. In susţinerea afirmaţiunilor sale, stăteau argumente de etimologie. Prin urmare, ceeace istoricii de specialitate nu puteau să lămurească, o face un filolog. Iar când Kopitar s'a apucat să combată autenticitatea latinităţii noastre a pornit dela considerente lexicale. Desigur deşi ştiinţificeşte înarmat, campania slavistului n'a resistat adevărului, din cauza argumentelor şubrede, mai ales că toate concluziile sale se isbeau de un adevăr încombatibil.

uite iarăşi că acest volum cuprinde o schiţare de probleme, ce aşteaptă să fie studiate în cele ce vor urma, aşa cum însuşi autorul ne promite.

Dar, partea cea mai însemnată a lucrării D-lui A. Balotă, o constitue desigur descrierea obiceiurilor şi folklorului. Partea aceasta trece dincolo de descrierea unor obiceiuri cu privire la un singur popor. Suntem, aci, într'un studiu al problemelor pur balcanice. Abia de-aci încolo lucrarea D-lui Balotă intră în cadrul operelor balcanologice. Aspectele unor obiceiuri şi anumite corespondenţe de motive folklorice (în balade mai ales). se pun în legătură directă cu cele ale popoarelor din Balcani.

Motivul *Ilenei Cosânzene* din literatura noastră poporană se poate identifica într'una din poveştile Frumoasa pământului traduse în rezumat, de autor, după o culegere a lui A. Dozon („Manuel de langue cehkipe" pag. 35—39), iar „Mortul viu" prezintă particularităţi comune atât în *Lenore*, cu corespondente în toate literaturile indo-europene, cât şi cu *„Legenda M. Curţii de Argeş"* dela noi. (A. Dozon: *„Contes albanais"*, pag. 251—53, şi P. Fulvio Cordignano: *Saggi di litteratura populare*, anexă la *Lingua albanese*, Milan 1931 pag. 165—167, tot citate de D-l A. B).

Deasemenea „Găsitul din apă" are o mulţime de elemente ce se pot întâlni la toate popoarele balcanice. La fel „Legenda viorelei şi a privighetoarei" are înrudiri vădite ca motivele poporane din literaturile occidentale.

Prin urmare relatările expuse de autor pot fi oricând întrebuinţate de cei ce încearcă să se orienteze în problemele vaste şi nelămurite încă ale folklorului balcanic, Este ştiut, după cum ne şi afirmă D-l Balotă, că *zânele*, ce se întâlnesc în câteva din produsele literaturii poporane albaneze, formează un fond slav. Slavii, odată cu venirea lor, au împământenit în regiunea balcanică asemenea elemente, în produsele folklorice. Faptul că le întâlnim şi la albanezi şi la români, demonstrează adânci legături între popoarele din Balcani. Ce poate fi mai elocvent decât asemănarea dintre legenda „Meşterul Manole" şi cu „Legenda cetăţii Rozafa" a albanezilor? Până şi problema eroilor este lămurită. Dela aceste considerente e bine să pornim pentru a studia poziţia folklorului nostru faţă de cel balcanic. Orientarea pur românistică a specialiştilor noştri n'a dat rezultatele scontate. Şi asta fiindcă ne găsim, din acest punt de vedere, pe alte poziţii. De lămurirea acestora atârnă, în viitor, orientarea noastră profesională. Mai ales, folkloriceşte, datorinţa noastră, este, în primul rând, de şi creia o bază ştiinţifică a cercetărilor, punând străduinţele în legătură cu ceeace s'a făcut până acum în această direcţie. Şi e bine să nu ne prea îndepărtăm de Balcani, unde odinioară, — se pare — a răsunat doina românească.

Desigur că partea în care autorul se simte mai în largul său, este acolo unde vine în atingere cu linguistica. Dar şi aici, cum e firesc, ne aflăm numai în faţa unei simple introduceri. Nu asistăm, în decursul lecturii, la o desbatere de pură filologie. Autorul ne plimbă, mai ales, în istoricul cercetărilor de până acum, asupra limbii albaneze, fără a lua partea unuia sau altuia dintre susţinătorii diverselor păreri linguistice, De altfel, trebue recunoscut, că ni se dă în lucrarea de faţă, o bibliografie preţioasă cu privire la limba poporului albanez. Se vede că D-l A. B., a plecat înarmat cu tot ce s'a scris în legătură cu problema ce-l preocupă. E un examen preliminar serios şi nu ne îndoim că strădaniile autorului, în viitoarele volume, nu vor fi mai prejos decât realizările de faţă.

In problemele balcanologice volumul D-lui Balotă, primul dintr'o serie de patru, înseamnă un pas mai mult. O lucrare meritorie şi interesantă, şi ar fi mult mai interesantă, dacă autorul ar scăpa de sub influenţa unei maniere de prezentare descriptivă, neglijând, în unele privinţe, sistemele ştiinţifice. N'am face aceste obiecţii, dacă nu l-am şti pe autor în slujba unei catedre ştiinţifice. Şi pentru asta, le socotim necesare.

Dumitru Imbrescu

DR. EUGEN NICOARĂ şi VASILE NETEA: *Murăş, Murăş apă lină.... Literatură populară din regiunea Mureşului de sus.* — Vol. I. Prefaţă de Ion Agârbiceanu. (Editura „Astra", Despărţământul Reghin. 1936, 328 pag).

S'a creat în Ardeal datorită *„Astrei"* o sănătoasă şi puternică tradiţie culturală. Prin despărţămintele ei, printre care Reghinul trebue amintit cu cinste, vechea „Asociaţiune" a pătruns în toate târgurile şi în mai toate satele ardeleneşti, deşteptând interesul pentru carte, pentru cercetări, pentru viaţa românească sub toate formele ei mai de seama. Cei doi vrednici intelectuali dela Reghin, d-nii *Dr. Eugen Nicoară* şi *Vasile Netea* fac parte din mersul acestei tradiţii vii, dând la iveală, după alte lucrări menite mai ales poporului, acest prim volum de *Literatură populară din regiunea Mureşului de sus*, care însem-

nează şi o contribuţie ştiinţifică dintre cele mai preţioase. Partea cea mai mare din material este inedit, cules direct de către cei cari îl publică sau de către corespondenţii lor. Au adăugat însă şi câteva bucăţi risipite prin diferite reviste folcloristice, mai greu de consultat.

Cartea cuprinde, în afară de o prefaţă a d-lui *I. Agârbiceanu* şi o prefaţă a autorilor: I. 14 fotografii arătând „chipuri şi porturi mureşene"; II. cuvinte şi expresii (glosar); III. 34 doine şi balade; IV. 140 hore şi chiuituri; V. obiceiuri şi oraţii de nuntă: colăcarii, chiuiturile miresei (26) şi chiuiturile găinii (5), jocul perinei, despărţirea miresei de părinţi şi însoţirea cu mirele, cum se face o nuntă; VI. 30 colinde şi cântări religioase; VII. 31 priveghiuri şi bocete; VIII. 24 descântece şi farmece; IX. 107 superstiţii şi credinţe; X. 107 cimilituri şi ghicitori; XI. 93 proverbe şi zicători; XII. 15 cântece şi scrisori de războiu (1914—1919). O colecţie bogată şi plină de interes. Cercetătorii vieţii săteşti vor găsi în ea multe şi instructive date pentru studiile lor. Totuşi ne îngăduim câteva consideraţii critice, nu pentru a scădea valoarea lucrării pe care noi suntem cei dintâi să o recunoaştem, ci pentru a îndruma în lumina ştiinţei moderne culegerile de folclor către o mai mare desăvârşire şi deci utilitate.

Literatura populară nu se culege numai pentru caracterul ei estetic, adică pentru a ne satisface nevoia de frumos, ci mai ales pentru caracterul ei *documentar*, prin putinţa pe care o dă cercetătorilor să caracterizeze poporul care a produs-o. Se ştie, ca să dăm un exemplu precis, ce a reuşit să scoată la noi d-l *Ovid Densusianu* din studiul folclorului, atât pentru filologie, cât şi pentru istoria românească. Sociologia naţională deasemeni va trebui să întrebuinţeze într'o zi şi materialul folcloristic. Dar pentru a le mări valoarea documentară, culegerile de folclor trebue să cuprindă o seamă de amănunte cari lipsesc din culegerea d-lor Nicoară şi Netea, ca de altfel din mai toate culegerile de până acum. Anume, oricât de plicticos ar părea procedeul, ar trebui să se noteze în legătură cu fiecare bucată culeasă: *satul* de unde s'a cules şi *informatorul* (numele, pronumele, vârsta, starea civilă, starea culturală etc.); menţionându-se *frecvenţa* (cunoscută şi cântată de toţi din sat sau numai de unii, găsită în mai multe sate, variante); *originea* (din bătrâni, adusă din militărie, de lăutari, de servitori, de călători etc.); *prilejul* în care se cântă sau se recită (petreceri, horă, şezători, nunţi, înmormântări etc.). Pe cât se poate (şi se înţelege, este foarte greu) să se culeagă şi *muzica*. In cazurile literaturii încadrate în obiceiuri (nunţi, înmormântări), legate de rituri (descântece), de horă (chiuiturile), trebue să se culeagă *fenomenul întreg* deci şi obiceiurile şi riturile sau ceremoniile şi jocurile. Numai aşa dăm imaginea completă, nefalsificată a realităţii. O *hartă* a regiunii în care s'a făcut culegerea este deasemeni utilă. Revista noastră va reveni pe larg asupra metodelor ştiinţifice pentru culegerea folclorului; deocamdată ne mulţumim cu această enunţare sumară.

D-nii Nicoară şi Netea au lucrat după vechea metodă de folclor, care nu e rea, dar care poate fi mult îmbunătăţită şi care din moment ce lucrul e cu putinţă, trebue îmbunătăţită cât mai curând şi cât mai complet. Dela culegerile empirice, trebue să trecem la culegeri cât se poate mai ştiinţifice. Numai aşa putem da materialului folcloristic o adevărată întrebuinţare teoretică, depunând şi prin această muncă, aparent modestă, a culegerii, o activitate pe deplin ştiinţifică.

Traian Herseni

ÎNSEMNĂRI

REDACŢIONALE. — Din pricina activităţii de peste vară a Institutului Social Român care a intreprins prin Secţia lui de Sociologie împreună cu Seminarul de Sociologie din Bucureşti, ca în toţi anii din urmă, cercetări monografice şi a Fundaţiei Culturale Regale Principele Carol care a organizat şi condus prin Echipele Regale Studenţeşti acţiunea culturală la sate — activităţi la care participă, după cum se ştie, toţi redactorii şi colaboratorii noştri în frunte cu directorul — revista n'a putut să apară pe lunile Iulie, August şi Septembrie decât acum, în forma aceasta a unui număr triplu. Reîntorşi în Bucureşti ne reluăm activitatea şi ne vom strădui ca şi revista să apară cu regularitate.

Ferdinand Tönnies (1855-1936). Anunţam într'unul din numerele trecute ale revistei noastre sărbătorirea sociologului german Ferdinand Tönnies printr'un volum închinat lui, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de viaţă. Cam deodată cu apariţia volumului omagial, întârziată aproape cu un an, adică la 14 Aprilie 1936, Ferdinand Tönnies a încetat din viaţă. Cu el dispare una dintre figurile cele mai reprezentative ale ştiinţei germane din ultimele decenii. Socotit cu drept cuvânt ca întemeetorul sociologiei ştiinţifice din Germania, mai ales al sociologiei ca disciplină aparte, el s'a bucurat de o consideraţie deosebită în cercurile ştiinţifice din toată lumea, iar opera sa a fost pe larg comentată de istoricii sociologiei şi întrebuinţată cu folos în multe din sistemele de gândire socială contemporane. Tönnies a fost profesor de sociologie la Universitatea din Kiel şi a fost preşedintele renumitei Deutsche Gesellschaft für Soziologie dela întemeierea ei, în 1909, până la desfiinţare în 1934. In urma sa rămâne un sistem de sociologie care a făcut epocă şi numeroase contribuţii, care au ajutat la formarea şi desvoltarea sociologiei moderne. Iată lista lucrărilor sale mai de seamă: 1. Gemeinschaft und Gesellschaft (ediţia I, în 1887, ed. VIII-a Leipzig 1935); 2. Hobbes Leben und Lehre (1897), ed. II-a: Thomas Hobbes: der Mann und der Denker (Stuttgart, 1912); 3. Der Nietzsche-Kultus: Eine Kritik (Leipzig, 1897); 4. Philosophische Terminologie in psychologisch—soziologischer Ansicht (Berlin, 1906); 5. Die Sitte (Frankfurt a. M., 1909); 6. Deutschlands Platz in der Sonne (Berlin, 1915); 7. Englische Weltpolitik in englischer Beleuchtung (Berlin, 1915); 8. Der englische Staat und der deutsche Staat (Berlin, 1917): 9. Weltkrieg und Völkerrecht (Berlin, 1917); 10. Die Schuldfrage: Russlands Urheberschaft nach Zeugnissen aus dem Jahre 1914 (1919); 11. Die Entwicklung der sozialen Frage bis zum Weltkrieg (Berlin 1919, ed. III); 12. Hochschulreform und Soziologie (Iena, 1920); 13. Marx Leben und Lehre (Berlin, 1921); 14. Kritik der öffentlichen Meinung (Berlin, 1922); 15. Fortschritt und soziale Entwicklung (Karlsruhe, 1926): 16. Das Eigentum (Wien, 1927); 17. Soziologische Studien und Kritiken (3 volume: Iena, 1925 — 29); 18. Einführung in die Soziologie (Stuttgart, 1931); 19. Kritik der Neuzeit (Leipzig, 1935).

*

Roberto Michels (1876 — 1936). In România numele lui Roberto Michels, sociologul şi gânditorul politic, mort la 2 Mai anul acesta, este cunoscut desigur numai în cercurile de strictă specialitate. Totuşi el este una din figurile interesante ale vremii noastre, nu numai prin opera sa vrednică de atenţie, dar şi prin soarta sa destul de ciudată. Roberto Michels s'a născut în Germania, dar a activat mai mult în străinătate şi în special în ţările latine. Chiar studiile academice le-a făcut, după München, Leipzig şi Halle, la Paris şi Turin. Din pricina concepţiilor sale politice, fiind sindicalist, n'a putut face carieră universitară în patrie, încât a profesat la universităţi străine. Astfel a predat dela 1906 până la 1914 economia politică, ştiinţa politică şi sociologia la Universitatea din Turin; apoi până la 1928 a predat la Universitatea din Basel (Elveţia). După o perioadă scurtă petrecută în Statele Unite, câştigat în răstimp pentru fascism, s'a întors în Italia unde şi-a sfârşit cariera ca profesor de economie politică şi de istoria doctrinelor la Universitatea din Perugia. Ştiinţele sociale după cum se poate vedea chiar şi numai din lista operilor sale, pe care o reproducem, pierde un cercetător de seamă. Roberto Michels a scris: 1. Probleme der Sozialphilosophie (Leipzig şi Berlin, 1914): 2. Economie e felicità (Milano, 1918): 3. Le prolétariat et la bourgeoisie dans le mouvement socialiste italien (Paris, 1921); 4. Lavoro e razza (Milano, 1924); 5. Storia critica del movimento socialista italiano (Florenţa, 1925); 6. Sozialismus und Fascismus in Italien (München 1925); 7. Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie (ed. II. Leipzig, 1925); 8. Francia contemporanea (Milano, 1926): 9. Die gesellschaftliche Schichtung im Kapitalismus (Tübingen, 1926); 10. Soziologie als Gesellschaftswissenschaft (Berlin, 1926); 11. Bedeutende Männer (Leipzig, 1927); 12. Corso di sociologia politica (Milano, 1927); 13. Sittlichkeit in Ziffern? Kritik der Moralstatistik (München şi Leipzig, 1928); 14. Der Patriotismus: Prolegomena zu einer soziologischer Analyse (München şi Leipzig, 1929); 15. Italien von Heute (Zurich şi Leipzig, 1930); 16. Introduzione alle storie delle dottrine economiche (Milano, 1932); 17. Umschichtungen in der herrschenden Klassen nach dem Kriege (Stuttgart şi Berlin, 1934).

*

Charles Benoist (1861 — 1936.). A murit de curând unul din scritorii politici cei mai interesanţi ai Franţei contemporane.

Charles Benoist a activat în foarte multe domenii: politic, istoric, diplomatic, jurnalistic şi didactic. El a fost profesor la Şcoala de Ştiinţe

Politice şi perceptorul contelui de Paris. A debutat în 1883 la *Revue Bleue*, a fost apoi critic iterar la *Revue de Famille*, a lucrat la *Temps* şi *La Revue des Deux-Mondes*.

Din experienţa sa întinsă câştigată în serviciul acestor publicaţii a dat la iveală lucrarea de mari proporţii:

La Crise et l'Etat moderne. A fost după aceea deputat de Paris şi ambasador al Franţei la Haga. Mai amintim din opera sa vastă: *Les lois de la politique française* şi lucrările deosebit de preţioase despre *Machiavel*.

*

AL XIII-lea CONGRES INTERNAŢIONAL DE SOCIOLOGIE. — Cel de al XIII-lea Congres al Institutului Internaţional de Sociologie (Federaţia Internaţională a Societăţilor şi Institutelor de Sociologie) se va ţine la Paris (Palatul Expoziţiei universale) dela 2 la 5 Septembrie 1938.

Statutele Federaţiei obligă pe toate asociaţiile federate, pe toţi membrii titulari şi asociaţi ai Institutului Internaţional de Sociologie să participe fie prin prezenţă, fie prin comunicări scrise.

Vor putea lua parte, cu titlul de *asociaţi liberi*, şi membrii asociaţiilor federate, desemnaţi de ele, în număr nelimitat, şi care vor vărsa, începând cu 1936, aceiaşi cotizaţie anuală ca şi membrii titulari sau asociaţi.

Asociaţiile federate vor putea înscrie pe ordinea de zi, până la 2 Aprilie 1937, comunicările admise de Birou asupra altor subiecte sociologice decât acela stabilit de congresul din 1935 privitor la „Echilibrele sociale". Subiectul acesta, constituind obiectul principal al comunicărilor şi discuţiilor, va putea fi tratat în parte conform programului de mai jos.

Comunicările trebuiesc anunţate pe cât cu putinţă dela 31 Decembrie 1936. Rezumatul (o pagină tipărită aproximativ) va trebui să sosească la Secretariatul general cel mai târziu la 2 April 1937; memoriile cel mai târziu la 2 Junie 1937; după această dată nu se va mai face nici o publicare a analizelor pregătitoare.

Comisia de publicare a memoriilor redactate pentru congres va putea reduce la zece pagini tipărite comunicările ce va socoti că nu pot fi publicate în extenso.

PROGRAMUL LUCRĂRILOR ŞI AL ŞEDINŢELOR CELUI DE AL XIII-lea CONGRES.

Chestiunea principală de pe ordinea de zi fixată de congresul din 1935:

ECHILIBRELE SOCIALE

Şedinţa de deschidere:

1. Alocuţiunea preşedintelui.

2. Recepţia delegaţiilor oficiale, a reprezentanţilor Statelor şi Asociaţiilor federate.

3. Introducere la studiul echilibrelor sociale de prof. *P. Sorokin*, (Universitatea Harvard), preşedintele Institutului Internaţional de Sociologie pe 1937, de prof. *Duprat* (Universitatea din Geneva), raportor general, şi de prof. *E. Lasbax*, directorul Revistei Internaţionale de Sociologie.

Prima şedinţă: Istorie, critică şi metodologie.

1. Revista istorică a concepţiilor despre echilibrul social.

2. Studiu comparativ al concepţiilor: mecanică, fizico-chimică, biologică, psihologică şi sociologică a echilibrelor.

3. Examinarea metodelor de observare (fapte normale şi patologice), de analiză inductivă şi de explicare, potrivite naturei echilibrelor sociale.

4. Discutarea obiectului lucrărilor Congresului şi a metodei de adoptat.

Şedinţa a doua: Determinarea şi definirea tipurilor de echilibru social.

1. Echilibrele sociale în agregatele animale: a) agregate fortuite sau temporare; turme; b) societăţi animale permanente,

2. Echilibrele socio-geografice: a) grupe nomade; horde; grupe semi-nomade; b) grupe sedentare; adaptări locale şi regionale; c) adaptările popoarelor unele la altele şi mediului comun.

3. Echilibrele etnice: a) civilizaţii etnice şi etice; b) conflicte şi adaptări de grupe etnice.

4. Echilibrele demografice: a) echilibrele sexelor şi vârstelor; b) repartizarea tipurilor sociale.

5, Echilibrele internaţionale: a) imperialisme şi federalisme sau alianţe opuse; b) competiţii şi concursuri de state sau de popoare.

Şedinţa a treia: urmare la morfologia echilibrelor sociale.

6. Echilibrele naţionale: a) moduri de unitate naţională; adaptarea ţărilor sau regiunilor; b) concursul diferitelor funcţii ale vieţii naţionale.

7. Echilibrele regionale, urbane şi rurale: moduri de organizare a vieţii regionale; b) moduri de organizare a vieţii urbane; c) moduri de organizare a vieţii rurale.

8. Echilibrele unităţilor colective elementare: a) case şi familii; unităţi domestice diferite; b) comunităţi în afara familiilor; c) grupe constituite, corpuri şi asociaţii; d) mediuri, agregate ocazionale, mulţimi şi mase.

9. Echilibrele în diferitele funcţii sociale: a) echilibre militare, diplomatice; b) echilibre politice, juridice; c) echilibre economice; d) echilibre intelectuale, morale, religioase, educative, etc.

10. Echilibrele diferitelor psihisme colective (conştiinţe colective): a) psihismul maselor, mulţimilor, agregatelor ocazionale; b) psihismul grupelor, corpurilor, asociaţiilor, mediurilor; c) psihismele rurale, urbane, regionale, naţionale, internaţionale: d) psihoze colective.

11. Discuţia asupra tipurilor de echilibru social, clasificarea şi definiţia lor.

Şedinţa a patra: Patologia şi fiziologia echilibrelor sociale.

1. Factorii de desechilibru social în diferitele grade ale organizaţiei sau vieţii colective; a) desintegrări lente sau tulburări (cataclisme, războae, revoluţii); b) factorii psihozelor colective.

2. Factori de echilibru: a) factori de stabilitate: moravuri, obiceiuri, tradiţii, automatisme; b) factori de subordonare: constrângere, prestigiu, autoritate; c) factori de cooperare: aspiraţii, interese colective; d) rolul limbilor, religiilor, riturilor, dogmelor, credinţelor, artelor, modurilor de educaţie, etc.

3. Mecanisme de auto-conservare a echilibrelor şi de auto-reechilibrare în organizaţiile sociale.

4. Factori de echilibre dinamice; a) factori de restabilire a echilibrelor politice, juridice, administrative, urbane, naţionale, internaţionale; b) factori de restabilire a echilibrelor economice; c) factori de restabilire a echilibrelor psihice, morale, religioase, etc.

5. Factori de integrare a echilibrelor elementare în echilibre din ce în ce mai complexe.

6. Aplicaţii practice: politice, economice, juridice, educative, etc.

7. Discuţie asupra cauzelor şi consecinţelor desechilibrelor şi echilibrelor sociale.

Sedinţa a cincea: Diferite comunicări şi discuţii. Rapoarte asupra evoluţiei Sociologiei de la 1920 în diferite ţări.

Şedinţa a şasea: Raportul general şi discuţie generală, concluzii.

Şedinţa de închidere.

Secretar general,
Prof. G-L. Duprat

N. B. — Programul acesta nu-i decât indicativ şi va putea fi completat la cererea participanţilor sau asociaţiilor federate.

PROPUNERI PENTRU MODIFICAREA LEGII ŞI REGULAMENTULUI PENTRU ORGANIZAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI UNIVERSITAR

In urma concursului pentru catedra de sociologie din Cluj decurs în condiţii abuzive din pricina preşedintelui comisiei, care s'a folosit de unele impreciziuni şi lacune ale Legii şi Regulamentului universitar, ca să declare reuşit un candidat împotriva majorităţii comisiei, d-l Prof. D. Gusti a pus în discuţia Consiliului Profesoral al Facultăţii de Filosofie şi Litere a Universităţii din Bucureşti dispoziţiile privitoare la concursuri şi a făcut o seamă de propuneri menite să fie înaintate Senatului Universitar din Bucureşti şi Ministerului de Instrucţie pentru modificarea legii. Consiliul profesoral amintit a votat cu *unanimitate* propunerile făcute, în forma de mai jos:

I.

Art. 23. al. 18. din Legea actuală. — „(Comisia) nu poate începe lucrările decât numai cu majoritatea absolută a membrilor ce o formează. Comisia, odată ce a început lucrările, lucrează cu oricâţi membri prezenţi dela începere", — să se modifice:

Comisia nu poate începe lucrările şi *nici să le continue decât* numai cu *majoritatea absolută a membrilor* ce o formează *şi cu participarea a cel puţin doi membri de specialitatea catedrei vacante. Lipsa neîntemeiată a specialiştilor se socoteşte refuz de serviciu şi vor fi pedepsiţi automat de către Minister, după constatarea faptului de către membrii prezenţi ai comisiei examinatoare, prin pedeapsa dela punctul a. la prima neprezentare şi cu cea dela punctul b. art. 63 din Lege, pentru a doua neprezentare.*

Art. 55. al. 3, 4, 5, din Regulamentul actual. — „Comisiunea nu poate începe lucrările decât numai cu majoritatea membrilor ce o formează, odată ce a început lucrările, comisia lucrează cu oricâţi membri prezenţi dela începerea examenelor.

Dacă una sau mai multe Facultăţi nu-şi trimit delegaţii sau supleanţii în ziua fixată prin convocare, comisiunea se poate constitui şi lucra numai cu membrii prezenţi, dacă formează majoritatea, adică dacă sunt în număr de 4.

Preşedintele comisiunii este obligat a face un raport către Rectorul Universităţii dela care unul sau mai mulţi membri sau supleanţi nu s'au prezentat la şedinţele comisiunii de concurs, cerând luarea măsurilor prevăzute de Lege," — să se modifice:

Comisiunea nu poate începe lucrările *şi nici să le continue decât numai cu majorititatea membrilor* ce o formează (deci cel puţin 4) *şi cu participarea a cel puţin doi membri de specialitatea catedrei vacante.* Etc,

Membrii prezenţi ai comisiunii sunt obligaţi a face un raport către Minister prin care să constate lipsa specialiştilor şi un raport către Rector pentru lipsa celorlalţi membri, cerând luarea măsurilor prevăzute de Lege.

II.

Art. 23. al. 7. din Lege. — „Comisiunea este prezidată de cel mai vechiu dintre profesorii titulari dela Facultatea unde este catedra vacantă," — să se modifice:

Comisiunea este prezidată de *cel mai vechiu dintre profesorii de specialitatea catedrei vacante. Preşedintele nu are decât dreptul de a conduce examenul şi de a îndeplini formele cerute de Lege. In nici un caz el nu va putea lua vreo măsură împotriva majorităţii comisiei.*

Preşedintele, ca şi oricare dintre membrii comisiei care nu respectă în decursul concursului Legea şi Regulamentul, pot fi daţi în judecata marelui Consiliu Interuniversitar, care va aplica, în toate cazurile de vină dovedită, una din penalităţile arătate la art. 67.

(Regulament, idem).

III.

Art. 24. Lege. al. 1-7. — „Concursul constă din următoarele probe:

Un raport alcătuit de un membru delegat al comisiunii asupra lucrărilor şi activităţii candidaţilor. Acest raport, întrucât e însuşit de întreaga comisie, poate înlătura dela concurs pe unii candidaţi.

a) O probă de titluri şi lucrări care consistă dintr'o expunere orală făcută de candidaţi în public, asupra titlurilor şi lucrărilor personale. Etc.

b) Un colocviu public asupra lucrărilor de specialitate ale candidatului, precum şi asupra oricărei chestiuni înrudite cu specialitatea. Etc.

c) Două lecţiuni publice de câte o oră, după 24 ore de preparaţiune, asupra unui subiect tras la sorţi în prezenţa candidaţilor. Etc.

d) Două probe practice de laborator, pentru candidaţii dela catedrele de ştiinţe experimentale etc.

Pentru catedrele vacante dela Facultăţile de Teologie, Drept, Litere şi Filosofie etc., candidaţii vor face interpretări de texte şi comentarii etc., după specialitatea catedrei". Să se modifice:

Concursul constă din următoarele probe:

a) Un raport alcătuit de un membru delegat *dintre profesorii de specialitatea catedrei vacante, asupra valorii lucrărilor* şi activităţii candidaţilor. *In urma acestui raport comisia va da câte o notă fiecărui candidat, iar cu condiţia ca să fie însuşit* de *majoritatea* comisiei, poate înlătura dela concurs pe unii candidaţi.

b) O probă de titluri şi lucrări care constă dint'o expunere orală făcută de candidat în public, asupra titlurilor şi lucrărilor sale personale, *menite să înfăţişeze originea preocupărilor sale ştiinţifice, concepţia şi planul de lucru.*

c) Uu colocviu public asupra lucrărilor de specialitate ale candidatului, precum şi asupra *oricărei chestiuni de specialitate. Etc.*

Probele dela literele a, b, c, sunt socotite ca probe ştiinţifice, celelalte ca probe pedagogice.

Art. 57. Regulament. — „Concursul constă din următoarele probe:

a) Un raport alcătuit de către un membru delegat de comisiune, pentru verificarea titlurilor, lucrărilor şi activităţii fiecărui candidat. Pentru aceasta, comisiunea odată constituită, însărcinează pe un membru al său cu facerea acestui raport, pe care îl va înainta în cel mult 10 zile. Raportul este citit de raportor într'o şedinţă specială a comisiunii. Acest raport, întrucât este însuşit de întreaga comisiune, poate înlătura dela concurs pe unii candidaţi.

b) Etc. (ca în Lege)", Să se modifice:

Concursul constă din următoarele probe:

a) Un raport alcătuit de un membru delegat de comisiune dintre membrii de specialitatea catedrei vacantă, pentru verifcarea şi *aprecierea* titlurilor, lucrărilor şi activităţii fiecărui candidat.

Pentru aceasta comisiunea odată constituită însărcinează pe *un membru de specialitate al său* cu facerea acestui raport, pe care îl va înainta în cel mult 10 zile. Raportul este citit de raportor într'o şedinţă specială a comisiunii, *care va da în urma discuţiunii acestuia câte o notă fiecărui candidat.* Raportul, întrucât este însuşit de majoritatea comisiei, poate înlătura dela concurs pe unii candidaţi.

b) Etc. (ca în Lege).

Art. 24. al. 11, 12. Lege. — „Fiecare probă este apreciată de juriu prin note dela 0-20. Candidaţii la catedrele vacante care nu au obţinut la fiecare din probele de sub punctele a. şi b. nota medie 16, nu pot trece la celelalte probe.

In caz când unii dintre candidaţi vor dobândi

medii egale, nota dela lucrări va avea precădere". Să se modifice:

Fiecare probă este apreciată de juriu prin nota dela *1-10, care vor putea fi schimbate în urma deliberării, pentru o mai justă evaluare a candidaţilor. Notele dela probele ştiinţifice vor forma o medie, cele dela probele pedagogice altă medie, iar acestea împreună vor da nota finală. Candidaţii care nu obţin la fiecare din probele ştiinţifice nota medie 6 nu pot trece la celelalte probe.*

In caz când unii candidaţi vor dobândi medii medii egale, *nota dela raport va avea precădere.*

Art. 58, Regulament. — „Fiecare probă este apreciată de juriu prin note dela 0-20.

Fiecare membru al juriului are dreptul să pună nota sa, după care comisiunea deliberează, apoi preşedintele face media care se va consemna în procesul verbal al şedinţei juriului, ca notă a probei. După terminarea fiecărei serii de probe, notările obţinute vor fi comunicate candidaţilor.

Candidaţii care nu au obţinut la proba titluri şi lucrări nota medie 16, nu pot fi admişi la celelalte probe,

La sfârşitul probelor, preşedintele comisiunii face un tablou cu media obţinută de fiecare candidat la diferitele probe şi într'un proces verbal de încheere, iscălit de toţi membrii care au luat parte în comisiune. se consemnează rezultatul concursului. Când unii din candidaţi vor obţine medii egale, nota dela litera b (lucrări) va avea precădere la clasificaţie". — Să se modifice:

Fiecare probă este apreciată de juriu prin note dela *1-10.*

Fiecare membru al juriului are dreptul să pună câte o *notă preliminară,* după care comisiunea deliberează, *cu posibilitatea de a modifica* notele, apoi preşedintele face *media notelor definitive,* care se va consemna în procesul verbal al şedinţei juriului ca notă a probei.

După terminarea fiecărei serii de probe, notările obţinute vor fi comunicate candidaţilor.

Candidaţii care nu au obţinut *la raport, la titluri şi lucrări sau la* colocviu nota medie 6, nu pot fi admişi la celelalte probe.

La sfârşitul probelor, preşedintele comisiunii face un tablou cu media obţinută de fiecare candidat la diferitele probe, *adună apoi mediile dela probele ştiinţifice pe de o parte, iar pe de altă parte mediile dela probele pedagogice* şi va consemna *suma* acestora într'un proces verbal de încheere, iscălit de *toţi membrii* care au luat parte *în comisiunea de examen,* ca rezultat al concursului. Când unii din candidaţi vor obţine medii egale, nota dela litera *a (raport),* va avea precădere la clasificaţie.

V

La art. 24 din Lege şi 57 din Regulament, de adăugat aliniatul:

Publicul care asistă la probele candidaţilor n'are voie să se dedea la nici un fel de manifestare (aprobare, desaprobare, aplauze, felicitări). Preşedintele comisiunii este obligat să asigure respectarea acestei măsuri.

VI

Art. 25. al. 4. Lege — „Rectorul supune rezultatul, împreună cu dosarul concursului Senatului Universitar, întrunit cu profesorii dela Facultatea unde este vacantă catedra, care au făcut parte din comisiunea examinatoare, pentru a cerceta formele legale". Să se modifice:

Rectorul *sau, când acesta face parte din comisie, prorectorul* supune rezultatul împreună cu dosarul concursului Senatului Universitar, *întrunit cu profesorii care au făcut parte din comisiunea examinatoare,* pentru a cerceta formele legale.

Asociaţia pentru Progresul Asistenţei Sociale. La 20 Ianuarie 1936 a luat fiinţă Asociaţia pentru Progresul Asistenţei Sociale cu sediul în Splaiul Unirii Nr. 9, sub preşedinţia D-lui Prof. Dimitrie Gusti.

Asociaţia are ca scop:

a) să facă cercetări în domeniul asistenţei sociale pentru cunoaşterea problemelor de dependenţă socială şi a posibilităţilor de remedierea lor prin metodele cele mai eficace şi economice,

b) să popularizeze principiile şi tehnica modernă de asistenţă socială, contribuind la progresul ei atât ca disciplină ştiinţifică, cât şi ca aplicare, pentruca această ştiinţă să fie aşezată la locul cuvenit în politica socială a ţării noastre,

c) să facă legătura cu ştiinţele conexe, profitând de progresul lor în favoarea activităţii de asistenţă socială.

Asociaţia lucrează în următoarele secţiuni:

1. asistenţa familiei,
2. „ copiilor,
3. „ spitalicească,
4. „ delicvenţilor,
5. „ grupurilor,
6. „ psihiatrică,
7. statistica socială,

8. sociologia,
9. psihologia.
10. secția de colaborare între asistență socială și sănătate publică.

Dat fiind marele program pe care-l are Asociația în fața ei, ea a înțeles să recurgă la ajutorul organizațiilor mai puternice care lucrează în domeniul problemelor sociale conexe, activând în cea mai strânsă colaborare cu Școala Superioară de Asistență Socială Principesa Ileana, Institutul Social Român, Seminarul de Sociologie al Facultății de Filosofie, Institutul Central de Statistică al Statului și cu Fundațiile Regale.

Pentru realizarea scopului ei Asociația va întrebuința următoarele mijloace:

a) va studia activitatea tuturor organizațiilor de asistență socială stabilind scopul pentru care acestea lucrează și metoda lor de lucru.

b) va creia centre de demonstrații practice pentru a experimenta și propaga metodele cele mai potrivite de asistență modernă la noi în țară.

c) va întreprinde studii pentru cunoașterea mediului social și diverselor probleme de patologie socială ale mediului în care activează asistența socială și pe care este chemată să le rezolve,

d) va organiza o bibliotecă de specialitate, pe care o va pune la dispoziția membrilor ei, ținând-o la curent cu tot ce apare mai important și mai util în materie de asistență socială și științele conexe,

e) va prelua Buletinul Școalei Superioare de Asistență Socială Principesa Ileana, intitulat „Asistența Socială" pe care-l va scoate sub acelaș titlu cel puțin de 2 ori pe an,

f) va organiza congrese de asistență socială, pentru a face și menține contactul între diferitele organizații de asistență socială.

Asociația are și o secție de apărare a intereselor profesionale ale asistentelor sociale.

Dela înființarea ei și până astăzi Asociația a ținut o serie de conferințe și ședințe publice, discutând problema delicvenților minori, problemele serviciilor sociale de spitale și diverse probleme de asistența mamei și copilului.

*

„Taberele de muncă cercetășești la sate" este titlul dela sine grăitor al unei cărți apărută de curând în „Biblioteca Specială Cercetășească No. 2" datorită unuia dintre cei mai harnici și pricepuți inspectori cercetășești dela noi din țară, Profesorul *A. S. Goia.* Cei care scoatem această revistă și am colaborat doi ani dearândul cu d-l Goia și cercetașii de sub comanda sa, pentru înălțarea satelor românești, salutăm cu plăcere apariția acestei lucrări. Ea constituie o adevărată mărturisire de credință a unui om cu multă dragoste față de cercetășie și față de acțiunea culturală la sate a echipelor studențești organizate de d-l Prof. D. Gusti din înaltul îndemn al Regelui țării. D-l Goia a înțeles că aici se deschid drumurile unei însemnate activități naționale și a luat inițiativa colaborării cercetașilor cu Echipele Regale Studențești. Iată propriile cuvinte ale autorului: „Ideea colaborării cercetașilor cu Echipele Regale Studențești, în opera de ridicare culturală și economică a satelor românești, s'a născut cu ocazia unei vizite ce am făcut, în toamna anului 1934, Domnului prof. D. Gusti, directorul Fundației Culturale Regale „Principele Carol" la București, cu care ocazie, am vizitat și expoziția Echipelor Regale Studențești... Am înțeles (atunci) că se pun temeliile unei mărețe și epocale opere pentru țara noastră". Astfel în în 1935 au lucrat la sate 84 de cercetași, anul acesta numărul lor a crescut considerabil (câteva sute) iar anii viitori va fi și mai sporit. Rezultatele acestei munci au fost dintre cele mai bune. „Nicăieri spiritul cercetășesc—scrie d-l Goia — nu a găsit un mai bun teren de afirmare, nicăieri trăirea celor 12 articole ale Legii cercetășești, n'a găsit o mai potrivită aplicare practică în viața de toate zilele, ca în taberele de muncă cercetășești alături de Echipele Regale". Și cu prilejul acesta, ca întotdeauna, cercetașii s'a dovedit *„Gata la datorie"*.

*

Au apărut de curând, în vederea anului școlar care începe: *Elemente de Sociologie* (cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru) de *Dimitrie Gusti* și *Traian Herseni* (Editura Autorilor Asociați) ediția II-a, revăzută — și *Elemente de Etică* de *Dimitrie Gusti* și *Ion Zamfirescu* (Scrisul Românesc), manuale pentru cl. VIII secundară. Ele folosesc deopotrivă și celor care vor o introducere în cele două discipline, pentrucă tratează toate problemele mai de seamă, în chip unitar și pe înțelesul tuturor.

*

Ne simțim datori să anunțăm, deși cu întârziere, apariția lucrării: *Monografia Liceului „Gh. Lazăr" din București, 1860—1935 (Cu prilejul împlinirii a 75 de ani dela înființarea lui),* cu numeroase contribuții de ale foștilor elevi și cu un material documentar deosebit de prețios. Pentrucă o socotim ca una din cele mai bune

monografii şcolare, care poate servi de model altora, vom reveni asupra ei într'o recenzie specială.

*

Echipele Regale Studenţeşti au lucrat vara acesta în 49 de sate, iar Sectia de Sociologie a Institutului Social Român şi-a continuat lucrările în colaborare cu Seminarul de Sociologie din Bucureşti, în comuna Şanţ jud. Năsăud, pentru întocmirea unei monografii sociologice. Vom publica în nr. viitor o dare de seamă despre aceste activităţi. Notăm acum numai interesul stârnit în străinătate de lucrările Fundaţiei Regale şi ale Institutului, dovedit prin participarea câtorva cercetători din străinătate. Astfel echipa monografică dela Şanţ a avut ca oaspeţi pe d-şoara *Erna Piffl*, folkloristă dela Viena, care a stat două săptămâni şi a studiat costumul şi obiceiurile dela nuntă şi înmormântare, apoi pe d-l *Dr. Helmut Haufe*, asistent la Universitatea din Königsberg, care întreprinde cercetări în ţară de un an şi a participat şi la lucrările din vara trecută şi d-l *Jacques Lassaigne* publicist francez, din gruparea reviste *L'Ordre Nouveau*, care pregăteşte o carte despre România şi a stat la Şanţ trei săptămâni ca să cunoască mai de aproape realitatea ţărănească dela noi. D-l *Lassaigne* a scris încă dela sosirea sa în ţară o cronică în L'Orde Nouveau: La Roumanie et nous, nouă ca atitudine şi dreaptă ca judecată despre cele văzute şi constatate. El scrie între altele: „România este o ţară care este pe cale de a prinde conştiinţă de sine însăşi. Tineretul român în întregime nu se gândeşte nici la Franţa, nici la Germania, ci la el însuşi, pentrucă el ştie bine că numai acolo se află viitorul său. Nu se mai ruşinează nimeni în România să vorbească româneşte şi nici să-şi petreacă vacanţele în Carpaţi." Apoi: „Există un institut de creaţie regală (şi cred că actualul suveran este foarte dispus să se întoarcă spre tineretul ţării sale) unde, sub conducerea unui fost ministru care este un mare savant, d-l Gusti, o întreagă pleiadă de tineri intelectuali adânc ataşaţi de ţara lor se străduesc să regăsească tradiţiile româneşti, să salveze pe cele care sunt pe cale de dispariţie şi să favorizeze desvoltarea altora. Opera Fundaţiei Carol nu este numai sociologică în înţelesul că oamenii care o săvârşesc au stabilit mai înainte de toate o metodă sociologică, ei sunt astăzi în stadiul concluziilor şi această metodă nu este pentru ei ceva abstract, ci mijlocul de a face să se nască o mare şi tradiţională Românie". Şi însfârşit, cuvintele acestea de adâncă înţelegere, „In ce ne priveşte, noi trebue să vedem cu cea mai mare simpatie această operă în care se edifică fără îndoială România de mâine. Prea multă vreme o modă a voit ca ţara noastră să fie patria intelectuală şi morală a Românilor. Noi nu avem nimic de câştigat din această dependenţă care sfârşeşte întotdeauna prin a fi luată în rău. Legăturile de prietenie pe care le întreţinem cu această ţară trebue să ne facă a dori dimpotrivă, să găsim în ea o naţiune liberă".

*

Institutul Social Banat-Crişana şi-a continuat şi vara aceasta lucrările monografice săteşti urmărind mai ales problema depopulării Banatului.

Institutul Social Român din Basarabia a întreprins anul acesta monografia sociologică a comunei Nişcani din jud. Lăpuşna.

Aşteptăm dări de seamă amănunţite despre lucrările acestea ca să le putem comunica şi cititorilor noştri.

*

Dela 27 la 30 Mai 1936 a avut loc la Madrid o noua sesiune a Conferinţei permanente de înalte studii internaţionale, organizată de Institutul Internaţional de Cooperaţie Intelectuală de la Paris. La ordinea de zi au fost înscrise următoarele chestiuni: I. Procedeele de reglementare paşnică a diferendelor internaţionale cu aplicare la anumite cazuri particulare (populaţie, migraţie, colonizare, — pieţele şi distribuţia materiilor prime); II. Invăţământul universitar al relaţiilor internaţionale. III Chestiuni administrative.

Ca delegat al institutului Social Român a participat dl. *G. Vlădescu-Răcoasa.*

*

Institutul Univeritar de Inalte Studii Internaţionale fondat în 1927 va ţine şi în anul şcolar 1936-1937 cursuri pentru licenţă şi doctorat în şedinţele politice (menţiunea studii internaţionale). Cursurile încep la 26 Oct. 1936 şi sfârşesc în Iulie 1937. Semestrul de iarnă: Octombrie-Martie. Semestrul de vară: April-Iulie. Pentru informaţii să se adreseze la: „Secrétariat de L'Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales; 5, Promenade du Pin, Genève"